

Curentele social-politice contemporane

Critica materialismului istoric

Dr. C. GROFȘOREAN

Timișoara 1934.

www.dacoromanica.ro

Curențele social-politice contemporane

Critica materialismului istoric

Dr. C. GROȘCOPCEAN

Timișoara
1934.

Toate drepturile rezervate autorului.

I

Evenimentele istorice privite prin prisma materialismului istoric.

H. G. Wells renumitul istoriograf american afirmă că, din unele rămășițe preistorice se poate deduce prezența omului în ultima fază a perioadei glaciare — omul din *Neanderthal* (în părțile nordice ale Franței) — cu 50 mii de ani a. Cr. adică într'un timp, când nici chiar formațiunea geologică a pământului nu era încă definitivă, cunoscând Nordul Europei ghețare incommensurabile, până la linia frontierei actuale a Belgiei, Cehoslovaciei, României și a Mării Azorice, de unde se îndreptau iară înspre Nord, în direcția Moscovei. Era perioada ultimei prefaceri geologice a globului, când Anglia și Irlanda formau un corp cu Europa; Africa de nord la strâmtoarea Gibraltarului era în conexitate cu Spania; Italia pe linia Siciliei în legătură cu Tunisul, fiind Marea Mediterană împărțită în două lacuri independente; iară Grecia făcând parte compactă din Arhipelagul Asiei mici. Perioada, așa numita, a *paläolithului primer*, care a durat — aproximativ — până la 35.000 ani a. Cr. când se începe perioada *paläolithului secundar*, epoca omului de stepă, (*Renntier-Mensch*). Păstrându-se nenumerate unelte, cioplituri, statuete (între altele și tabloul unui ren, pictat în patru culori, aflător și azi în peșterea dela Altamira din Spania). Dând dovadă de simțul artistic al omului preistoric, care pe acele vremuri traia viață de nomad. Abia dela 15 mii a. Cr. în urmă intrăm în perioada *neolithului*, adică a epocii de piatră, semnalându-se primele așezări statornice ale omului, având și probe neîndoielnice despre îndeletnicirile agricole ale omului neolithic. Urmând apoi epoca bronzului, mai în urmă epoca fierului.

Și este demnă de remarcat observația lui *Pârvan* (*Getica* Vol. I.), care examinând evenimentele istorice din Europa-centrală, constată — cu o admirabilă intuiție sociologică — *cum invenția noului metal asigură dominația aceluia popor, care utiliza mai întâi invenția nouă, pentru*

perfecționarea armamentului său. Astfel popoarele înzestrate cu arme de bronz, învingeau pe cele cu arme de piatră. (Celții foloseau deja arme de bronz, când au cucerit Dacia.)

Cam pe la 8000 a. Cr. se semnalează prima epocă a *culturei heliolitice*, — în strânsă conexitate cu invenția bronzului, care a pus baza civilizației *sumerice*. Iară pe la anii 5000 a. Cr. aflăm primele urme scriseale (în limba *sumerică*), apoi prima dinastie. La 4000 a. Cr. se ridică prima piramidă. Invenția fierului pe la 1000 a. Cr. — asigură dominația popoarelor ariane.

Primele semne ale unei organizațiuni sociale se află în săpăturile dela *Nippur*, din perioada 5—6000 a. Cr. Însă, epocile civilizației propriu zise își au începutul lor cam pe la anii 4000 a. Cr. în Mesopotania și în Egipt. Îndeosebi civilizația egipteană ne este azi bine cunoscută, pentru a constata că, *această cultură se datorește fertilității enorme a pământului*, asigurată prin irigația naturală a inundațiilor anuale ale Nilului. La fel era situația și în Babilonia și Ninive, așezate între Tigru și Eufrat. *De unde ar rezulta că, motive economice au determinat dezvoltarea civilizației.*

Tot motive economice au îndemnat poporul fenician, ca să stăpânească Marea Mediterană. Însă, cu un secol a. Cr. slăbind puterea lor expansivă, sunt nevoiți a ceda rolul preponderant unui popor mai viguros : grecilor. Dar până să ajungă acest popor la apoteoza expansiunii sale, s'a izbit de rezistența cuceritoare a poporului persan, care ca reprezentant al unei civilizațiuni vechi, asiatice, pretindea supremația peste litoralul Mării Mediterane,

Aproape zece ani a durat această luptă (dela 483—478 a. Cr.), primul război mondial, unde și-a măsurat puterile Orientul cu Occidentul, rămânând grecii, — deci, civilizația apuseană, — învingători*). *Incontestabil, zice Wolfner, stimulentele dinamice ale războaielor de pe timpuri au fost de ordin economic.*

La adăpostul acestor victorii, civilizația din Grecia a luat un avânt grandios. Mai înainte în Athena, apoi în Sparta, dezvoltându-se o viață *urbană*, necunoscută până atunci în bazinul mediteran. Urmând unei epoci productive de cultură metafizică, o *civilizație răspândită*, generalizată până la vulgaritate. Ivindu-se palpabil, — ca în nici o

*) Dr. Wolfner Pál : „A történelmi fejlődés rövid vázlata“.

altă civilizație, — *lupta de clasă*. Inerentă civilizației urbane, a polisului, atât în antichitate, cât și în marile centre ale civilizației contemporane, — susține, cu multă încăpățănare, materialismul istoric.

Această civilizație a *polisului* elin a produs, însă, cu fatalitate istorică, decadența populației, care și-a pierdut forța rezistenței, când s'a ivit cuceritorul în persoana lui *Filip de Macedonia* și mai în urmă în cea a lui *Alexandru cel mare*. Astfel poporul elin, divizat prin constante lupte interne, lipsit de elan, de idealism, a fost supus de o mână de oameni hotărâți și dârzi; cari nu se opresc la porțile Spartei, ci trec marea, subjugând toată Persia, până la frontiera Indiilor.

Cruciada lui *Alexandru cel mare* a fost reacția firească a Apusului contra Orientului. *Fluxuri și refluxuri*, cari în mari intervale de timp și spațiu, se repetă tot mereu, în istorie, cu o regularitate uimitoare. Prima avalanșă a fost revărsarea oștilor persane dela Est la Vest, reîntorcându-se valurile, dirijate de către *Alexandru*, dela Apus până la Indii. Abia s'a restabilit echilibrul și, se ridică acțiunea Romei, oprindu-se la Marea Neagră și la Caucaz, pentru a provoca reacția formidabilă a hoardelor barbare din epoca migrațiunei. Și când s'a așezat și acest val, la începutul evului mediu, se produce asaltul islamului, cutropind popoarele mohamedane Bizanțul, Spania și Europa-centrală până sub porțile Vienei. Fiind nevoiți a se retrage, după două secole, în urma presiunii generale a popoarelor europene, cari dela începutul epocii moderne au cucerit, — sub forma anodină a colonizației, — Asia întreagă, *pentru ca azi să se semnaleze deja o reacție puternică a Orientului, care amenință cu peire toată civilizația decadentă a Europei*.

Indeosebi pe noi, românii, ne atinge foarte de aproape aceasta vecinică balansă a istoriei, fiind așezați chiar pe linia demarcațională a acestor două lumi, cari nu prezintă numai o problemă de forțe deosebite, ci două culturi, două civilizații, două mentalități bine distincte. Noi suntem în vârful coamei, care desparte aceste două emisfere. Având posibilitatea să alegem între Est și Vest. Ambiguitate imprimată chiar și în cele două credințe ale poporului nostru. Ambele cu un rol istoric bine determinat: legătura cu Roma și legătura cu Bizanțul; adică: cu Apusul și cu Orientul. Și dacă — după toate verosimilitățile istorice — va învinge iară Asia, bisericei ortodoxe îi revine chemarea divină de a călăuzi poporul român pe drumurile unei culturi noi, care se va zămisli — zice *Spengler* — din or-

todoxia răstignită în Rusia, — pe stepele Siberiei, cam pe la anii 2200 p. Cr. *)

* * *

Și aci trebuie să ne oprim un moment, pentru a face o incursiune în domeniul *filosofico-istoric* al celui mai mare gânditor contemporan: *Oswald Spengler*. Care la fel precizează fluxul și refluxul continuu între Asia și Europa, totuși neagă interdependența între diferitele epoci culturale și ale civilizațiilor. Afirmând că cultura fiind un produs spiritual, sufletesc, — se manifestă spontan, fără a fi determinată de motive exterioare. Astfel s'a plămădit cultura chineză, cea din Indii, egipteană, semită, elină, romană, arabă, mexicană (a poporului Maya, azi complet dispărut), și cultura europeană, supranumită de *Spengler*: gotică, ori, *fauviană*, — fiind călugării din mănăstirile gotice protagoniștii și ctitorii acestei culturi. În consecință istoria umană osebește opt epoci de culturi independente și fără interdependențe. Teorie vehement combătută de câțiva alți istoriografi. Filosofia spengleriană, însă, nu din acest punct de vedere este interesantă, ci pentru comandamentul de tot nou al felului cum înțelege să categoriseze evoluția istoriei. Abandonând vechea clasificare între perioada antichității, a evului mediu și a epocii moderne, împarte fiecare ciclu istoric — circa 1000 de ani, după socoteala sa — în epoca primară a culturii, apoi în cea secundară a civilizației, la capătul căreia se ivesc tendințe anarhice și simptome de decadentă. (cum am semnalat mai sus la Greci), contrabalansate de *cesarismul* cuceritor (Alexandru cel mare, Cesar), — terminând cu prăbușirea totală a civilizației. Așa s'a întâmplat în China, în Indii, în Egipt, în Grecia; așa s'a repetat la capătul cesarismului imperial-divin în Roma. Așa se va întâmpla după 100—120 de ani și cu civilizația noastră.

* * *

După descompunerea imperiului macedonian, Grecia și aproape toată Marea Mediterană ajunge sub stăpânire-romană, care prezintă — la finea perioadei antichității — cea mai desăvârșită organizație social-politică, internațională, ce și-a luat avântul dela înfrângerea Cartaginezilor în urmă. Și nimic nu denotă mai caracteristic însemnătatea zdrobitoare și determinantă a intereselor economice, ca cele trei războaie punico, continuate de Roma cu atâta

*) „Untergang des Abendlandes“. O. Spengler.

înverșunare și brutalitate, — până la totala distrugere a Cartaginei, — pentru asigurarea dominației romane în bazinul mediteran.

Problemele externe, însă, nu au exclus frământările interne, cari — dela începutul regalității — se țin lanț în Roma, decurgând în orbită *luptelor de clasă*.

Se repetă acelaș fenomen, ca în Grecia : fondatorii orașelor sunt țărani, cari urbanizându-se formează pătura socială aristocrată, latifundiară, adecă clasa suprapusă a *patricienilor*, organizată în instituția politică a regalității. Întărindu-și patricienii poziția lor — în lupte neconținute — față de „*plebs*”, abandonează regalitatea, instaurând *republica aristocratică*. Din acest moment lupta de clasă între patricieni și plebs a luat proporții tragice, beneficiind de aceste controverse *burghezimea urbană*, care își recuperează o poziție destul de favorabilă, prin variatele compromisuri, încheiate când cu patricienii, când cu plebeia revoluționară, total proletarizată.

Răsmerițele țărânilor, cât și ale proletariatului urban, au fost cu mijloace crâncene suprimate. Această luptă de clasă seculară — însă — a subminat autoritatea claselor dominante; a slăbit rezistența morală și elanul lor, provocând o stare continuă de enervare, nesiguranță, și anarhie, facilitând tendințele dictatoriale ale unor politicieni ambițioși, sprijiniți pe puterea legiunilor.

Și se ivește din nou, în epoca aceasta a civilizației decadente, acelaș fenomen ca în Grecia : *cesarismul*. Dictatorii ridicăți pe umerii legiunilor și ai proletariatului, scârbiți de corupția, imoralitatea și exploatarea nemiloasă a claselor conducătoare. Cari, în materialismul lor avid și hrăpăreț au pus mâna pe toate bogățiile imperiului, pe toate demnitățile, toate resursele statului, sufocând — până la epuizare — clasele subjugate. Iată premisele dictaturei imperiale a lui *Cesar* (45 a. Cr.) Deși, asasinat la îndemnul patricienilor, republica totuși a fost definitiv căsătată, și *August* aclamat — de către armată, proletariet și burghezimea mică, — ca împărat al vastului imperiu roman.

În faza aceasta a evoluției se ivește cel mai însemnat eveniment al istoriei : *creștinismul*, care — răspândindu-se în bazinul mediteran — după un secol dela nașterea lui *Cristos*, a cucerit Roma și de aci lumea întreagă. Deși, la început se manifesta ca expresiunea *luptei de clasă* — zice Wolfner — a sclavilor, lipsiți nu numai de beneficii materiale, ci chiar și de drepturile și libertățile elementare ale omului.

Această revoluție spirituală a sguduit temeliile im-

pieriului roman. Cesarii își apărau drepturile lor autocrate și, părăsind masele recalcitrante, au încheiat pact cu clasele suprapuse, cari la fel erau strâmtorate în privilegiile lor. Îndeosebi împăratul *Dioclețian* a reacționat mai nemilos împotriva mișcării sociale a creștinismului, îngrădindu-se cu puteri dictatoriale și autocrate.

Persecuțiile au durat până la întronarea lui *Constantin cel mare* (324 după Cr.), care a dat dovadă de un simț politic extraordinar de dezvoltat, când — părăsind politica lui Dioclețian — s'a reîntors iarăși la masele populare, pe cari îi stăpânea — fără a ceda ceva din autocratismul său — prin puterea spirituală a bisericii creștine. Astfel creștinismul s'a transformat în religie dominantă. Abandonându-și vechea conduită, s'a prefăcut în unealtă docilă a claselor stăpânitoare și a absolutismului cesarian.

Imperiul roman ajunsese la apogeu, stăpânind toată lumea cunoscută și exploatată pe acele vremuri; dominând diferitele popoare prin un sistem admirabil centralizat la Roma. Urbea a devenit locul de întâlnire al tuturor ariviștilor, aventurierilor, oamenilor de afaceri, excroci și bandiți, — concentrându-se toate curențele spirituale, filozofice, confesionale, centrifugale și centripetale, anarhice și destructive, — la Roma. Visul ahtiat al tuturor, unde pelegrinau popoarele din lumea întreagă, pentru a se încălzi la soarele Romei eterne.

Însă, în acest amalgam, în această vecinică fermentație, în acest grăbit ritm al civilizației se aciuiau germeii descompunerii, miasmele decadentei morale și psihice. Și când popoarele barbare, sănătoase, pline de vigoare au bătut cu pumnul lor de fier în porțile Urbei, ele sau deschis fără nici o rezistență, închinându-se cei sortiți peirei, cu o lașitate scârboasă în fața cuceritorilor. *Civilizația decadentă și-a produs roadele.*

Și în anul 476 d. Cr. se urcă pe tronul falnic al lui August: regele barbar *Odoacru*, căruia i-a răpit coroana cu câțiva ani în urmă — regele ostrogoților*): *Teodoric cel mare*. După moartea sa se ivește un nou pretendent în persoana lui *Justinian*, împăratul Bizanțului, care în anul 553 d. Cr. cucerește Italia și unește — pe timp scurt — imperiul roman sub sceptrul său, care dela Constantin încoace, a fost divizat între Roma și Constantinopol, formând imperiul bizantin. Unde a luat stăpânire atât limba, cât și cultura elină. Pe când la Roma, sub loviturile

*) Goții erau divizați în două tabere bine definite, Ostrogoții și Vizigoții. Unii veniți din Estul Europei și ceilalți dinspre Vest.

barbare, a dispărut latinismul, pentru a se ivi mai târziu în popoarele neolatine.

Este interesant de remarcat această dispariție — spontanee — a unui popor întreg, datorită faptului că, romanii — propriu zis — nu avuseră spiritualitate, cultura specific națională. Erau un popor cuceritor, un popor de afaceri, un popor materialist (de aci explicația ingeniozității lor pe teren juridic), înzestrați cu un geniu organizator și militar, fără ideal de rasă, cu înclinări internaționale (urmările firești unei dominațiuni mondiale). Inșă, fără filozofie, credință, conștiința de rasă proprie, împrumutând toată spiritualitatea vremurilor dela greci, egipteni și semii, — în oara decisivă a sorții — au disparut ca o suflare.

* * *

În anul 565 p. Cr. Italia e definitiv cucerită de catra *lombarzi*. Iar înspre Nord de Italia se înstăurează stăpânirea *francilor*. Pe când pe la 600 p. Cr. se pune baza catolicismului, sub papa *Gregor cel mare*. Apusul trece într'o noua epocă, în care din frământările, durerile, groaза, devastările, nesiguranța provocată prin migrațiunea popoarelor și prin avalanșa mongolilor, care se rostogolea înspre stepele Sibiriei, — se zămislește, sub egida papalității, o nouă cultură; *cultura gotică*. Datorită faptului că în perioada aceea de nestabilitate, numai biserica catolică prezenta ceva statornic, ceva fix, o directivă călăuzitoare, o țință palpabilă: pacea generală, ahtiată de masele istovite, demoralizate și complect pauperizate. Și cum cesarismul roman s'a prăbușit definitiv, papalitatea prezenta și continuitatea puterii imperiale. Pe când în Bizanț bis-rica a rămas sub dominația împăratului, — până la cucerirea Constantinopolului de către turci.

r Astfel espică — materialismul istoric, — preponderanța papalității, neadmițând izvorul ei în vre-o inițiativă ranscendentală, divină. Această dominație spirituală a papalității a fost recunoscută — din motive politice — și de către cuceritorii barbari, cari dându-și seamă de exigențele civilizatorice ale creștinătății, vroind să-și asigure cuceririle, au acceptat atât religia creștina, cât și superioritatea spirituală a papalității, care, la rândul său, și cu ocrotirea stăpânitorilor politici, desvolta o întinsa propagandă de convertire, prin misionarii săi, — până în părțile nordice ale Franței, Angliei și Germaniei. Concentrând astfel conducerea spirituală a creștinismului din Apus sub oblăduirea sa. Realizare, care s'a facilitat foarte eficace prin tre-

cerea la creștinism a lui *Chlodvig*, regele francilor (481 d. Cr.), un trib german, așezat pe teritoriul Galiei. Chlodvig — ca la timpul său Constantin — a acceptat creștinismul și supremația spirituală a papei, din motive pur politice, asigurând astfel stabilitatea domniei pe seama familiei sale, a *Merovingilor*. Aceeași politică a continuat și *Carol cel mare* (din spița Carolingilor), unind înc'odată sub sceptrul său imperiul roman apusean, în deplină concordanță cu papalitatea. A fost o ultimă încercare a puterii laice, aliată cu cea bisericească, ca să salveze unitatea Europei. Unitate, însă, care nu a supraviețuit făuritorului ei, deoarece după moartea lui Carol cel mare (845 d. Cr.) imperiul se destramă, urmând diferențierea națională a componentilor săi; formându-se astfel, definitiv poporul francez, italian și german,

Istoria Europei intră în epoca culturală a evului mediu. Oricât de paradoxal s'ar părea, — afirmă materialismul istoric, — aceste frământări fără de sfârșit au un singur stimulent: interesele economice, materialistice, de cari nu este scutită nici chiar biserica.

Nu discutăm problema, urmând ca alții, mai competenți ca noi, să-și spună cuvântul. Aci remarcăm numai o singură obiecțiune, tot de ordin material, relevând constatările documentale că, și epidemiile au influențat evoluția socială, economică și culturală a omenirii. Astfel ciuma, care a făcut ravagii în 164 și 590 p. Cr. în tot cuprinsul continentului european și asiatic a lăsat urme adânci în structura demografică și social-economică a popoarelor. Fără ca aceste înrăuriri adânci să fie îndeajuns examinate până în prezent. O altă epidemie: luesul, care în 1450 a decimat populația Europei a avut repercusiuni seculare. Tot la fel neglijate atât de istoriografi, cât și de psihiatrii, deși multe întâmplări, multe evenimente, incidente și accidente, cari ne par azi misterioase, și-ar căpăta o deslegare firească.

Chiar și pe noi, bănățenii ar trebui să ne impresioneze mai mult influența malariei asupra configurației demografice din acest colț de țară. — —

Natural, evenimentele istorice nu s'au concentrat numai în Europa. Faptul că din această succintă retrospectivă istorică lipsește restul lumii, nu denotă vre-o neglijență, ori, superficialitate voită. Având în vedere că scopul lucrării prezente nu este descrierea evenimentelor istorice, ci analizarea mobilului dinamic al acestor evenimente, servindu-ne de istoria Europei numai ca de un exemplu, pent-

ru a ilustra modul de percepere al materialismului istoric. — — —

Evul mediu are două instituțiuni caracteristice: feudalismul și ordinul cavalerilor. Ambele instituțiuni fiind prezentate — de către istoriografi oficiali — ca emanația puterii metafizice, pentru apărarea credinței și a principiului fidelității. În fond, zice Wolfner, — incertitudinea și nesiguranța individuală și a avutului a produs instituția feudalismului. Prin faptul că populația pașnică: țărănimea, negustorii și meseriașii fiind, tot mereu, amenințați, de haosul anarhic, s'au subordonat, din bună voie, unor combatanți curagioși, inzestrați cu arme, dispunând de câțva mercenari, și de o cetate, unde populația se refugia în momentul de primejdie. Contribuind benevol la cheltuelile apărării Astfel — fără ca să-și deie seamă — au devenit vasalii unor stăpâni militarizați, cari se asociau cu alți semeni de ai lor, pentru a obține sprijinul și bunăvoința acestora, pe o scară întinsă, până sus la un rege, fără ca acesta să aibe puteri absolute, urmând doar principiul: *primus inter pares*.

Din acest sistem social-politic s'a format și ordinul cavalerilor feudali, chemați ca să apere populația pacinică, desarmată. Organizație foarte salutară pe acele vremuri tulburi. Cum, însă, situația, cu timpul, s'a limpezit, ordinul cavalerilor nu mai avea nici un rost, fiind lipsit și de contribuțiunile populației. Urmarea a fost că apărătorii de până atunci ai ordinei, s'au transformat chiar ei înșiși în tulburătorii păcii, jefuind și tâlhărind la drumul mare populația pacinică, îndeosebi burghezimea urbană, care la rândul său aliându-se cu puterea regală, a strivit cuiburile cavalerilor. — — —

* * *

Am atins — în fuga condeiului — fenomenul, aproape cosmic, a curențelor variabile între Apus și Răsărit, cari se succed cu o precizie matematică. Astfel deja în anul 290 p. Cr. se resimte o neliniște a popoarelor nordice. Vandalii, apoi goții împinși de valuri mongolice au năpădit asupra imperiului roman, atrași de mirajul bogățiilor și al belșugului din basinul mediteran. Pe la 400 p. Cr. se ivește prima avalanșă a triburilor mongolo-turanice. Avarii — ademeniți la fel de comorile Apusului se năpustesc asupra Europei centrale, sunt, însă, opriți de *Carol cel mare*. Abia potolită această furtună, se ridică uraganul năprasnic al hunilor, sub conducerea lui *Atila*, care fu strivit de Aetius pe câmpiile catalaunice, pe când agresiunea maghiarilor s'a lovit de rezistența lui Oto I. urmând ca să se

stabilească pe șesul dintre Dunăre și Tisa. Regele *Stefan* a dat dovadă atunci de o profundă previziune politică, silind triburile răslețe, ca să primească religia creștină, recunoscând supremația papalității. Datorită acestei prevederi înțelepte a lui *Stefan*, primul rege încoronat al maghiarilor, și-a menținut poziția poporul maghiar în Europa-centrală. Unicul popor din triburile turanice, care nu a fost respins în Asia.

Un exemplu strigător împotriva materialismului istoric, documentând palpabil că, peste motive și stimule economice, poate că chiar împotriva lor, — deoarece maghiarii, pe acele timpuri, nu erau un popor productiv, — exclusiv spiritualitatea bisericei rom. cat. a mântuit un popor mic, neînsemnat, de prire. — — —

Migrațiunea popoarelor asiatice se mișcă pe două fronturi: dela Nord spre Europa-centrală și dinspre Sud, dealungul litoralului african, către sud-vestul Europei-occidentale. Dar să nu ne imaginăm că, acest asalt concentric ar fi fost în prealabil — după un plan comun — chibzuit. Deja distanța enormă în spațiu esclude această prezunție. Și astfel nu avem altă explicație pentru aceste mișcări, decât instinctul cosmic, metafizic al popoarelor, de a-și îndrepta necontenit privirile dela Răsărit înspre Apus. Chiar și în zilele noastre și la popoare mai civilizate se observă acest instinct: rușii vor să ajungă la Berlin și Viena, nemții privesc fascinați la Paris, italienii au pretenții față de Franța, englezii i-și măsoară, tainic, puterile cu America și Americanii visează de plaiurile chineze și siberiene. Și ne punem involuntar întrebarea: oare acest impuls mistic, n'are vre-o legătură cosmică cu rotația globului nostru?

Astfel ne pare ciudată și acțiunea arabilor, îndreptată — pe la anii 600 p. Cr. împotriva Europei. Cucerind litoralul african și ocupând aproape Spania întreagă. Fără a se interesa de cele ce se petrec în Indii, ori, în China unde la fel era o cultură avansată, belșug și bogăție, i-a atras mirajul Apusului. — — —

Cât privește acest popor, atât acțiunile sale politice, cât și contribuția sa la cultura generală, umană, nu este îndeajuns cunoscută și apreciată. Deși, islamul avuse un mare rol istoric în trecut, păstrându-și multe perspective pentru viitor.

Incontestabil că puterea arabilor rezidă în credința lor, a cărei fondator a fost *Mohamed* (născ. în 570 p. Cr.) Nu este menirea noastră, ca să ne sesizăm de istoria Arabiei, ținem, însă, să relevăm lupta intestinală, care s'a

dat între două familii — ambele descendente ale lui Mohamed : între *Omiazii* și *Abasizii* — pentru tron și Kalifat. (Ambele puteri : cea politică și cea religioasă, erau contopite în persoana domnitorului.) Totuși arabii, cu un elan admirabil au cucerit lumea. Și abia după ce s'a potolit acest avânt, a început o perioadă de muncă productivă pe teren cultural și economic, mult superioară culturai europene de pe acele timpuri, cum ne dovedesc nenumăratele invenții, produse industriale, lucrări agricole, canalizări, drenaje, industria pielei, a oțelului, praful de pușcă, cifrele arabe, etc. În general arabii au fost mijlocitorii culturai Indiilor și ai culturai eline. Fără ei Europa nu ar fi luat cunoștință, — decât foarte târziu — de existența acestor culturi. Îndeosebi într'o epocă, când în Europa domina încă un spirit barbar, Kalifatul (islamul) înființa cele mai splendide universități în Bagdad, Alexandria, Granada, Cordova ; instituțiuni culturale frecventate de mii de tineri din Europa. (Tot arabii au introdus — prin Spania — țesutul, orezul, zahărul, hârtia.) Un lucru, însă, nu au putut impune europenilor : sufletul, mentalitatea lor, filosofia magică a Orientului, care în cuvântul scris vede materializată voința metafizică, atât de ostilă concepției raționale a omului gotic.

Și cum noi — zice *Spengler* — nu vom putea pătrunde în tainele magice ale Orientului, astfel nici el nu, va percepe nicicând sufletul infinitesimal al europeanului. Această trăire, acționare, îndurare pentru viitor, pentru spațiu și timp nedeterminat, pentru orizonturi și îndepărtări (omul faustian, care vrea să străbată stratosfera,) pentru perspectivele infinite, ale *omului istoric* ; omul care face istorie pentru istorie ; omul, care trăiește pentru istorie, nu va fi pătrunsă de orientali.

Niciodată un om cu suflet și gândire magică nu va concepe această predispoziție sufletească — atât de comună raselor europene, egiptienilor și chinezilor. Și atât de repugnată d. e. de elini, cari deși aveau nemijlocit contact cu cultura egiptiană, nu au fost în stare, ca să pătrundă în tainele sufletului egiptian. Taine ascunse în privirea îndreptată spre orizonturi ale Sfinxului și în zâmbetul ei misterios, nouă atât de familiar.

Grecii antici, din contră, erau ahistorici. Nu-i interesa trecutul, nici viitorul ; ei trăiau pentru prezent. Dovada o dă *Spengler* în lipsa istoriografilor greci, în arhitectonica fără perspective în oroarea lor față de timpul fugitiv (evitau d. e. ceasornicul) etc. — fixindu-și atenția numai asupra prezentului, asupra momentului ad hoc. Astfel orașele, lor — atât de civilizate — sunt lipsite de apaducte

și canalizări, la țară nu erau șosele, — etc. instalațiuni bine cunoscute în Egipt, în Asia-mică, la popoare cu cari grecii aveau contact continuu și nemijlocit. Și a trebuit să vină Herodot (484 a. Cr.) din Asia-mică, ca să descrie istoria grecilor. Până la dânsul nu s'a mai ivit alt istoriograf, neavând alte urme despre trecutul acestui popor atât de avansat, decât mitologia lui *Homer*. — — —

Și dacă am făcut această incursie, să ne oprim, o clipă, și la mentalitatea poporului daco-roman, la această trăire, viețuire fără istorie, pierzându-se chiar și obârșia noastră în neguri preistorice, nepătrunse, nefixate, până de tot târziu. Deși, chiar dacii aveau deja o civilizație destul de avansată, o filosofie a lor proprie, admirată și de greci, cum deduce *Părvan* din scrierile lui Herodot. Totuși n'a rămas nici o urmă, nici o legendă, nici o epopee, nici chiar din timpurile lui Decebal, ori ale asaneștilor. Deși, din izvoare străine aflăm de existența acestui popor etnicește definitiv format. (Cum rezultă din »Niebelungenlied« strofa 1368, 1372 și din istoria lui Anonimus, istoriograful lui Béla al IV-lea, regele Ungariei.)

Dar sa revenim la arabi, a căror civilizație ajunsese la apoteoză pe la anii 1100—1200 p. Cr. Când în insurtecția *cruciadelor* se manifestă refluxul Apusului: creștinătatea reacționează față de islamul oriental.

Materialismul istoric prezintă aceste războaie, precum și cavalerii participanți, ca nește hoarde barbare, ațâțate de călugări fanatici, cari sub pretextul recuceririi sfântului mormânt, nu urmăreau decât scopul ca să se îmbogățească prin jaf și tâlhărie, fiind ademențiți de bogățiile fantastice ale Orientului. Bun teren de acțiune pentru acei cavaleri, cari nu mai aveau nici un rost și nici un rol în viața social-economică a Europei. Deși, mișcarea avea un caracter religios și internațional, acțiunea a ramas fără răsunet politic, chit că papalitatea a reușit, să impună supremația sa Europei întregi, aruncând astfel mărul discordiei între dânsa și imperialismul german.

H. G Wells este mai obiectiv, când remarcă incontestabila însuflețire a masselor pentru scopul sfânt al *cruciadelor*. Insuflețire foarte abil exploatată de papalitate, în vederea răpunerii bisericei răsăritene, reprezentată prin împărații bizanțului. Tendință care se încadra foarte potrivit cu forța expansivă a Genevei și a Veneției, a căror comerț asiatic-colonial, înspre Indii și dealungul Mării Negre până în Mongolia, era stingerit prin concurența Alexandriei și a Constantinopolului. Subliniază și dânsul ahtierea avidă a cavalerilor aventurieri și a normanilor — persecutați în

Italia, — după bogățiile Asiei. Însă, atribuie o însemnătate deosebită ciumei, răspândită pe la anii 1094 — 1095 în Europa-centrală, care a provocat groază, mizerie, foamete și în consecință desagregarea și descompunerea disciplinei sociale.

Și când cavalerii cruciadelor s'au năpustit asupra Asiei-minore, au găsit o civilizație înfloritoare, mai avansată cu vre-o 4—5 secole față de cea apuseană, însă, în deplină decadentă, înfrântă ușor de către aventurierii mai viguroși din Nord. — — —

* * *

În această epocă papalitatea (1090—1200 p. Cr.) a reușit să salveze, înc'odată, principiul universalității europene, asigurându-și o autoritate nediscutată și necontrovertată. Îndeosebi sub *Grigorie* al IV-lea atinsese culmile puterii spirituale și lumești. Înfruntând chiar și rezistența împăratului german Henric al IV-lea, care fu silit, să se umilească la Canosa. Deși, tot pe acele timpuri s'a refăcut și autoritatea împărăției germane. Anume: diferitele triburi germane — independente și răslețe până atunci — în frunte cu stăpânitorii lor feudali, — au simțit nevoia de a se uni, în văzul pericolului amenințător al invaziilor barbare, — sub puterea centrală a împăratului, instituindu-se sfântul imperiu romano-german, și considerându-se împărații germani ca descendenții de iure ai cesarilor romani. Nimic mai natural decât ca din momentul acela, între papalitate și puterea lumească, s'au ivit controverse profunde, tulburând adânc echilibrul politic, îndeosebi prin *cearta investiturilor* (dreptul și prerogativa instalării noilor episcopi.) Luptă, în care feudalii germani aveau rolul hotărâtor. Deoarece când sprijineau papalitatea, pentru a frâna tendințele absolutistice ale împăraților, — aceștia trebuiau să se supună papei, chiar până la umilință. Când, însă, li-se părea că, papalitatea tinde la puterea lumească, se raliau în jurul palatului și, papa rămânea izolat, (chiar și *Grigorie* a murit în exil, iar *Bonifaț* al VIII-lea, care vroia din nou să refacă autoritatea universală a papalității; fu internat la Avignon de către regele Franței Filip-August.) În lupta pentru supremația politică, deci, a rămas învingătoare puterea lumească. Nu numai față de biserică, ci și față de feudali, atât în Franța, cât și în Anglia, după terminarea războiului civil al celor „două roze“, — dându-se poporului prima constituție: vestita „*Magna Carte*“ (1215). Iară în Germania, urmând familiei domnitoare din Saxonia a lui Henric Păsărarul, familia *Habsburgi* or (1173 p. Cr.)

s'a refăcut pe deplin autoritatea puterii centrale, spre marea stupeoare a ducilor feudali, cari ridicaseră petronul Germaniei pe *Rudolf de Habsburg*, socotindul lipsit de energie și capacitate.

Tot în veacul XIII-lea s'a ridicat din nou puterea cuceritoare a mongolilor, cari sub conducerea abilă a lui *Dschengis Chan* cuceresc China, lățându-și dominația până în Europa centrală și până la Marea Caspică, unde oștile mongolice, după moartea genialului lor conducător și organizator, au fost oprite de o nouă putere mohamedană: de turci, cari asigurându-și granițele spre Est, își îndreaptă privirile către Europa.

În tot decursul acestei epoci — zice *Wells* — Europa a fost cutropită de spiritul semito-mongolic, fiind chiar și în bazinul mediteran înlocuită cultura elină prin cultura — și apoi prin civilizația — arabă.

Abia la finea acestui veac reacționează din nou spiritul nordic, formându-se în jurul universităților dela Paris, Oxford, Bologna o spiritualitate creștin-ariană. Totuși nu putem desconsidera influența covârșitoare și stimulatoare a culturai arabe, asupra *renașterii* Europei. Cel mai admirabil proces de refacere sufletească, care s'a desfășurat între veacul al XIV-lea și al XVI-lea. Mult influențat de altcum și prin filosofi, artiști, poeții bizantini, cari — în preajma pericoului turcesc — s'au refugiat din Constantinopol în Italia. Unde spiritele erau deja concertate pentru o schimbare radicală, manifestată împotriva atotputerniciei bisericii. Tolerată pânăcând stările tulburi amenințau siguranța personală și a proprietății private, pândite de anarhia generală. Consolidându-se pacea, preponderența spiritului îngust al bisericii catolice stingherea inițiativa particulară, *individuală*, care s'a ivit — ca o putere expansivă — atât în comerț, cât și în producția industrială (prin breslele profesionale), în științe, arte, jurisdicție și învățământ, — forțând tot mai vehement, emanciparea de sub tutela papalității. Îndeosebi în Italia s'a precipitat această transformare, fiind facilitată prin republicele urbane (*Stadtstaaten*) ale centrelor mari, cum erau Milano, Roma, Veneția, Firenze. Republici independente, cu resurse materiale proprii, armată proprie (mercenari), organizație autonomă atât administrativă, cât și jurisdicțională — cari s'au dezvoltat trepat, în decursul secolului XII, XIII, și XIV, datorită faptului că în Italia lipsea puterea centralistă politică, deoarece pe lângă preponderența papalității nu s'a putut făuri o regalitate, iar biserica catolică, în

lupta ei pentru dominație universală, a neglijat peninsula Apeninilor

În aceste centre urbane bogate, cu o viață ordonată, cu universități bine conduse și excelent înzestrate s'a produs acel reveriment uimitor al cugetării, al acțiunii, al inițiativei individuale și individualiste, animată de cugetarea elină, de arta clasică a antichității. Filosofia lui Socrate, Platon și Aristotele a provocat cea mai formidabilă revoluție sufletească. (În general viața acestor republici urbane din Italia seamăna adomăna cu cea a republicelor (polis) din antichitatea elină.)

Spengler și în privința aceasta — admitând influența necontestabilă a culturai antice asupra reverimentului din epoca renașterii, — afirmă că această renaștere n'a fost decât o reacție față de influențele asiatice. *În consecință manifestatiunile culturale din epoca renașterii italiene poartă pecetea latinității, înfiptă în subsolul gotic al spiritualității europene.* Dar concomitent a fost și o reacție a spiritului latin, îndreptată în contra preponderanței germane, fără a se putea debarasa, însă, de substratul gotic-faustian. *Cu alte cuvinte : renașterea italiană nu este alto, decât viziunea latină a goticeii.* Și își motivează teoria, extraordinar de interesantă, cu comandamentul psiho-istoric, care exclude posibilitatea omului din o epocă oarecare a civilizației, ca să pătrundă în tainele psihice ale omului din o altă epocă. Necum ca să fie în stare a se adapta acelei concepțiuni de viață. Astfel omul faustian cu spiritul său expansiv, cu perspectiva sa în spațiu și timp, *cu sufletul său dinamic*, nu va înțelege nicicând *statica psihică*, privirea ațintită la pământ, gândul fixat la prezent al antichității eline. Nu va înțelege niciodată sufletul captivat de formele transcendente, *magice* ale arabului și misticismul semitului.

Această renaștere multicoloră și înflorită s'a concentrat în veacul al XV-lea în *Firenze*, unde sub stăpânirea tiranică a familiei *Medicis* acționasă un *Leonardo da Vinci*. Iar în secolul al XVI-lea, centrul gravitațiunei spirituale s'a mutat la Roma, deschizând larg porțile în fața genialității unui *Rafael* și *Michelangelo*.

Prin cea mai ciudată metamorfoză a trecut biserica, împotrivindu-se la început curentului, pentru a se înhăma în urmă la mișcarea generală sub papii vestiți ai renașterii : Alexandru al VI-lea (Borgia), Iuliu al II-lea și Leo al X-lea (din familia Medicisilor), așa ziși papii păgâni.

Materialismul istoric nici în fața acestui curent al renașterii nu admite motive spirituale, explicând reverimentul cultural prin independența politică a republicelor urbane

și bogăția imensă a populației lor. Astfel și în schimbarea la față a papilor nu vede decât stimulente politice, constatând intențiunea acestor arhieri lumești, ca sa-și asigure dominația politică asupra Italiei, convingându-se de zădarnicia supremației mondiale.*)

Politica nouă a papalității, plină de ranchiună, întrigă, violență, practică într'un mediu de un lux splendoros, lumesc, a fost brusc întreruptă prin un incident fulgerator: *reformația*.

Motivele acestei mișcări religioase erau — afirmă materialismul istoric, — aidoma de pura esență economică, politică și socială. Astfel la baza reformelor lui *Huss* aflăm tendința de emancipare politică și națională a poporului ceh, condus chiar de către nobilimea cehă, — de sub absolutismul Habsburgilor. La fel dogmele reformatorului *Wycliff* din Anglia se potriveau de minune cu scopul de eliberare a țărânilor engleze de sub exploatarea nemiloasă a nobilimei. Dar și reformația lui *Luther* (1521) are de bază motive pur materialiste, sprijinindu-se pe nemulțumirea generală a clerului mic, exploatat de către papalitate, care necesita sume enorme, pentru a satisface risipa și luxul Curiei papale. Repulsiunea aceasta a clerului, stingherit în veniturile sale și, revoltat pentru viața lămească a arhierilor, a căpătat un imbold puternic prin sprijinul domnitorilor feudali din Germania (*Duodecimefürsten*), cari s'au atașat mișcării lui *Luther*. Datorită faptului că *Luther* a combătut supremația spirituală a papalității, recunoscând în fiecare domnitor șeful lumesc al bisericii.

Această doctrină a complăcut foarte mult feudalilor germani, cari astfel și-au întărit poziția față de casa imperială a Habsburgilor**). Care, la rândul său, tot în vederea preponderenței asigurate ci de către catolicism, a rămas alături de Roma.

Acelaș motiv politic: emanciparea de sub tutela papalității și, asigurarea preponderenței pe seama regilor l'a

*) Rosenberg în „Der Mythos des 20. Jahrhunderts” afirmă că, până la finea secolului nostru papalitatea își va pierde definitiv universalitatea sa, transformându-se într-o biserică național-italiană. Pe semne deja în prezent s'a pus la remorca politicii fasciste, sprijinând tendințele revizioniste, restaurarea Habsburgilor și acțiunea revanșardă a Ungariei față de statele succesoare. (Cazul dela episcopia rom. cat. din Oradea.)

**) Alfred Rosenberg, unul dintre ideologii hitlerismului, definește altfel acțiunea lui *Luther*, afirmând că reformația n'a fost decât germanizarea creștinismului.

îndemnat și pe Henric al VIII-lea regele Angliei, ca să introducă reformația, înființând — din oficiu — biserica anglicană.

Însă, toți acești reformatori erau conduși de principii aristocratice. Abia *Calvin* a introdus în dogmatismul sau principiul democrației, făcând apel la burghezimea mică, orașenească, care pe calea religiei vroia să impună statului principiul democrației, combatând absolutismul monarhilor. (Aceștia sunt puritani în Anglia și hugenoții în Franța). Natural că puterea centrală, astfel amenințată, a luat măsuri represive.

Evident, deci, zice materialismul istoric, ca în reformațiune se prezintă o *luptă politică și socială*, ascunsă în haina religioasă. Pe de o parte feudații vroiau să se emancipeze de sub tutela papalității și a puterii centrale, pe de altă parte burghezimea se organizează — tot sub aspect religios, — pentru a elupta dreptul ei la viața statului. Și în fine era mișcarea țărănimei și a săracimei împotriva celor bogați și asupritori puternici.

Wells, însă, remarcă și o reformațiune spirituală, desfașurată de *Francisc de Asisi* înlauntrul bisericii catolice, pentru reglementarea ei. Acestei acțiuni i-a urmat contrarevoluția papalității, practicata cu arme spirituale care pierzându-și încrederea în clerul lumesc, s'a servit de ordinul *lezuitorilor*, ca de armata cea mai disciplinată, cea mai devotată, ce a existat vre-o dată. Ținta acestei contrarevoluțiuni a fost: refacerea spiritualității universale a bisericii catolice, m'litând pentru supremația ei spirituală pe toate continentele globului.*)

În restimp imperiul habsburgic s'a împărțit în două: Carol al V-lea a rămas în fruntea imperiului german, iară fiul său *Filip* al II-lea, urcasă pe tronul Spaniei. Astfel catolicismul avea sprijinitori puternici în casele de Habsburg. Protectorat, care la rândul sau a deslănțuit cel mai formidabil război religios, cunoscut în istorie ca războiul de 30 de ani.

Tot în epoca aceasta s'au făcut cele mai însemnate exploarări. Datorită faptului că în Est s'a ridicat noua putere a turcilor, circulația comercială pe Marea Mediterană a devenit ineficace. Fiind barate drumurile înspre în lăi de imperiul otoman, comerțul colonial și-a croit alte drumuri. Astfel se explica exploararea drumului dealungul Africei până în Indii de către portughezi și, descoperirea Americii de către spanioli, cari la fel erau în căutarea unui drum nou spre Indii. (Columbus până la moartea sa

*) Vezi lucrarea documentată a lui Fülöp-Miller: „Geist und Gesicht der Jesuiten“.

era de ferma convingere că, continentul descoperit de dânsul este litoralul rasăritean al Indiilor.)

Și aci survine, din punct de vedere al materialismului istoric, un fenomen surprinzător: decadența nu numai economică, dar și spirituală a centrelor mari din bazinul mediteran: Genua, Marsilia, Veneția, Alexandria, etc. și, avântul uimitor al litoralului portughez și spaniol, al orașelor belgiene și olandeze și în fine înflorirea minunată a Angliei.*) Tot atâtea dovezi pentru însemnatatea determinanta a predispozițiilor economice. — — —

* * *

La începutul veacului al XVI-lea situația era următoarea:

În Germania a ramas victorioasă reformația, datorită sprijinului direct și clandestin al feudalilor, precum aderenței neprecupețite a burghezimei urbane. Ambele clase slabind astfel — prin rezistență religioasă, — puterea centrală.

În Franța situația era inversată. Sub impulsul genialității politice a lui *Richelieu* autoritatea regalității se întărește într'un mod formidabil, încât atât feudații, cât și clerul înalt s'au raliat în jurul regelui Ludovic al VIII-lea, pentru a suprima mișcările populare, concertate în reformație. (Persecutarea hugenoților, noaptea Sf. Bartolomeu). Astfel deja Henric al IV-lea, apoi Ludovic al XIII-lea a organizat regalitatea absolută.

Spania, în această epocă, prezinta primele simptome de decadență. Belșugul enorm, revărsat din America asupra țării, a demoralizat poporul, care nu se putea aclimatiza civilizației mai superioare a maurilor. Și când transporturile de aur luaseră brusc sfârșit, s'a abătut mizeria asupra populației desobicinuită de muncă productivă; masele revoltate — chiar sub imboldul oficialităților, — acuzând pe mauri și evreei pentru această pauperizare, s'au năpustit asupra acestor minorități, deslănțuindu-se în toata Spania o persecuție sistematică. (Inchiziția). Fenomen care, se repetă tot mereu, la cotiturile unor epoci, când un sistem economic se prabușește, ridicându-se acuze împotriva mânuitorilor banului. Astfel s'a întâmplat și la descompunerea imperiului roman, — când o parte a nobilimei romane: *equites*, bancherii lumii de pe vremuri, au fost făcuți responsabili pentru dezastrul economic, care s'a abătut asupra imperiului.

Cu referire la decadența economică a Spaniei, nu putem accepta ipoteza lui *Sombart*, care afirmă că, această

*) Sombart: „Die Juden und das Wirtschaftsleben“.

descompunere economică se datorește expulzării elementului evreesc. Ne pare că, Sombart a confundat cauza cu efectul, deoarece evreei au fost expulsați abia după ce s'au ivit simptomele pauperizării. Chiar acest fapt explică imigrarea lor, căci procesul s'ar fi produs și fara persecuția închiziției, deoarece într-o țară sarăcită, improductivă, nu mai avea teren prielnic capitalul mercantil și bancar. Și aici este greșeala fundamentală a teoriei lui Sombart — având în vedere că niciodată n'a provocat belșug capitalul speculativ, ci numai munca asiduă și productivă a masselor. A cărui rod apoi a fost exploatat și utilizat de către capitalul mercantilo-bancar, stimulând — însă — la rândul său și producția, într'un fel de reciprocitate. — — —

Un capitol interesant este, — din istoria spaniolă de pe acele timpuri, — războiul de eliberare a olandezilor, fiind amenințat comerțul colonial al Amsterdamului și Rotterdamului prin hotărârea papalității, care adjudecase coloniile din Indii (dreptul internațional era reglementat prin papalitate, ca putere internațională și, mult — puțin neutrală) Portugaliei. Cum, însă, Portugalia și coloniile ei au fost anexate de către Filip al II-lea, olandezii și-au văzut periclitate interesele lor comerciale, și pentru salvagardarea acestor interese au trecut și la calvinism. Atunci, s'a declanșat un război crâncen, între aceasta provincie și puterea centrală prin care olandezii au izbutit să se elibereze de sub stăpânirea lui Filip.

Tot motive economice au provocat controversa între Spania și Anglia, pentru dominarea coloniilor americane. Insa, marina engleza eșind biruitoare, Filip a pierdut și în America influența sa. — — —

* * *

În Angli'a sub domnia familiei catolice a *Stuarților* s'a produs un rasboi civil, cu caracter religios, deoarece Stuarții vroiau sa largească puterea centrală — conformă regalității absolute din Franța, — sub scutul catolicismului. La care tentativa a reacționat burghezimea și nobilimea protestantă. Insa, sufletul rezistenței nu l'au mai format puritanii, ci o sectă a *proletariatului*: independenții, cari — cu ajutorul unor burghezi și nobili nemulțumiți, — au condamnat la moarte pe Carol I, înființând, sub presiunea lui *Oliver Cromwell* o republică de scurtă durată.

Rasboiul adevărat religios a erupt în Germania (1618) și a durat treizeci de ani, — devastând toată Ger-

mania. Focarul conflictului a fost în Boemia, unde burghezimea și nobilimea protestantă rezis'a tendințelor absolutistice ale Habsburgilor. Ferdinand al II-lea vroid să pună capăt acestor tentative, a introdus un regim aspru împotriva renitenților. Deși, cehii învinși, revolta s'a lătit asupra imperiului întreg, fiind Germania divizată în două tabere: de o parte burghezimea și feudații protestanți, cari își apărau independența politică și economică, — de altăparte casa imperială cu tot cortegiul formidabil al catolicismului.

Cel mai ciudat rol la avut Franța catolică, sprijinind insurgenții protestanți împotriva monarhiei absolutistice, deși, chiar *Richelieu* instalase, la el acasă, regimul absolutistic. Deci, la aparență două inconsecvențe: Franța catolică, cu monarhie absolutistică, alături de rebelii protestanți. Inșă, chiar în acest joc se manifestă genialitatea politică a lui *Richelieu*, care consolidând Franța cu ajutorul puterii centrale, a împins Germania într'un haos și desechilibru, având până la *Bismark* să supoarte consecințele acestei politici.

O alta figură marcantă al acestui mozaic a fost ducele *Wallenstein*, care — cu ajutorul armatei sale de mercenari bine disciplinați, — ar fi putut înfăptui, deja, atunci, unitatea națiunii germane — zice *Spenaler* — dacă avea perspicacitatea, previzia și curajul politic al lui *Richelieu*. Momentul a fost scăpat, și din pacea dela Westfalia (1648) puterea centrală a Habsburgilor a eșit înfrântă, menținându-și feudații independența lor centrifugală. Germania — datorită acestei situațiuni precare — a întârziat cu 250 de ani în emulația popoarelor din Apus. Fapt reproșat de *Hitler* în lucrarea sa „*Mein Kampf*“, afirmând că egoismului Habsburgilor se datorește întârzierea unității germane. Neavând Habsburgii nici autoritatea, nici capacitatea de a înfăptui această unitate, unelteau împotriva Prusiei, care încercase — în nrai multe rânduri — sa realizeze acest vis.

Din cele succint relatate rezultă îndeajuns că, nici exigențele acestui război de lungă durată nu au fost de colorit religios, ascunzându-se sub formă religioasă, interese sociale, economice și politice.

* * *

Cu începerea acestei epoci noi se încheie perioada culturii și Europa intră în faza civilizației, caracterizată prin lupta *statelor naționale*, definitiv încheiate. „*Die Epoche der kämpfenden Staaten*“, — zice *Spengler*.

Despre acest stat modern, afirmă *Wells*, că invederează tentativa de a încorpora în organizația sa două caracteristice diametral opuse: *comunitatea supunerii și cea a voinței*. Prima, adică comunitatea supunerii și a ascultării formează esența civilizațiilor primitive a unor popoare pacifice, cu domiciliu stabile, cu ocupațiuni agricole, cu suflet mai mult static. A doua, adică comunitatea voinței libere, este baza colectivității popoarelor nomade, cuceritoare, cari subjugând popoarele pacifice, civilizate, le octroiau stăpâni, din cari se formase aristocrația. Aceste două tendințe, reflexul unor predispoziții psihice, sunt în vecinică și multimilenară controversă, greu de înlăturat; deși, statul modern își da toată silința, ca să echilibreze adversitățile: adică sa împace supunerea domoala, civilizatorică, a omului cu suflet colectiv, static (*Herden-natur*), — care este deprins a recunoaște superioritatea stăpânului, ca izvorita din mila lui Dumnezeu, — cu supunerea din voința liberă a nomadului, a omului cu suflet dinamic (*Herrn-natur*). *Și este foarte problematic, dacă statul modern va putea deslega problema*

Această vecinică luptă între civilizație și instinctul libertății împinse statele moderne pe abizul politicii expansive. Deși, omul colectiv, der *Herdenmensch*, de dragul liniștitei digestii, supoarta chiar și cea mai nedemna sclavie, evitând lașitatea civilizată acțiunea și revolta. Omul nomad, însă, care trăiește în subconștientul multora, — reacționează sub imboldul perspectivelor îndepărtate. Iată germele tragediei inevitabile, amenințând civilizația care abia în secolul al XVI-lea și-a luat obârșia. Când epoca culturii s'a terminat, când sufletul productiv al europeanului a fost epuizat, osificându-se formele, zămislite în elan, în credință profund-metafizică, și în idealism tineresc, când toate aceste comori sufletești ale unei minorități alese au început — prin școală și propaganda — sa devină bun public, bun comun al masselor, se ridică aureola civilizației contemporane.

Și cum în haosul războaielor religioase toate formele social-politice au fost anarhizate, aceasta civilizație dornică de pace, de liniște, de progres, de muncă, de belșug, s'a raliat instinctiv în jurul monarhilor absolutiști, cari asigurau aceste tendințe ale populației urbane, cuprinsă de o nouă idee, un nou ideal: *statul național*. Ideea s'atului vine astfel *personificată*, idealizată, mai mult: idolatrizată. Formându-se un nimb, un mitos în jurul acestei personalități, care era deținătoarea tuturor drepturilor. Statul național nu mai este o forma social-

politica, creata în interesul cetățenilor, ci cetățenii există de dragul statului personificat.

În jurul acestui ideal se dau cele mai crâncene lupte, se țin cele mai machiavellice planuri diplomatice, concentrând toată conducerea *politice externe* — caci aceasta prevalează în lupta statelor pentru existența lor și pentru expansiunea lor, — în mâna câtorva miniștrii, — fără ca masele să se intereseze de aceste mașinațiuni. Urmărind chiar și politica internă cu indiferență. Abia când risipa monarhilor, — enormele cheltuieli ale războaielor și necesitățile financiare crescând în raport cu multiplicarea aparatului de stat, — a atins, din zi în zi, mai simțitor punga proprie a cetățeanului, sufocându-l sub povara enormelor impozite, au început masele să reacționeze. — — —

* * *

În veacul al XVIII-lea s'a produs un nou reflux dela Apus spre Rasarit, când englezii și francezii au descins în Indii, pentru a cuceri aceste ținuturi bogate. Natural, asupra ciolanului s'au încaierat și dâșii, însă, în 1750 englezii au rămas singurii stăpânitori ai peninsulei. Concomitent s'a produs și o altă mișcare dela Vest la Est: penetrația Rusiei, — cu ajutorul Căzacilor — în Siberia și Mongolia, după ce au înfrânt rezistența mongolilor, a caror dominație mondială, dela Dschengis Cahn încoace, — în urma unor motive insuficient studiate de către istoriografi — s'a pulverizat repentin.

Iată, deci, cum se repetă același fenomen, când dela Rasarit înspre Apus, când invers; însă, întotdeauna pe același drum al migrațiilor: cuprinzând în două brațe, atât la Nord, cât și la Sud, bazinul mediteran și Europa-centrală. — — —

Sub Ludovic al XIV-lea s'a instaurat în Franța monarhia absolută, imprimând acest sistem și restului lumii. Cum era firesc, tendințele expansive ale Franței s'au lovit curând de intențiunile egemonice ale Austriei, urmărind Ludovic recuperarea Spaniei, pentru a înfăptui o monarhie franco-spaniolă. În vederea acestui scop s'a aliat cu Iacob al II-lea, regele Angliei, din casa catolică a Stuartilor, pe care-l sprijinea și cu parale. Poporul englez, însă, dezavuând aceasta politică a regelui său propriu, l'a detronat cu ajutorul lui Vilhelm de Orania. Astfel planul lui Ludovic a eșuat și în războiul cu Habsburgii pentru moștenirea Spaniei, lovindu-se de rezistența diplomației engleze, care prin pacea dela Utrecht a zădărnicit unirea

Spaniei. Astfel Franța a rămas izolată și imperiul Habsburgic mărginit numai la Europa-centrală. — —

Tot în veacul al XVIII-lea își măsoară forțele Anglia și Franța pe la toate continentele lumii. În Indii a rămas învingătoare Anglia; la fel și în Canada și în America de Nord.

În Europa-centrală se produce o nouă concentrare a forțelor. După moartea lui Carol al III-lea a fost *Maria Theresia* pe tronul monarhiei habsburgice. Rusia, Prusia și Franța au considerat momentul de prielnic pentru a strivi puterea Habsburgilor. Anglia a sărit imediat în ajutorul Austriei. Astfel Maria Theresia a scăpat cu pierderea Sileziei.

Austria, însă, nu s'a astâmpărat și în 1760 încheie alianță cu Franța și Rusia împotriva lui Frideric al II-lea, regele Prusiei, exploatând identitatea de interese acestor țări, amenințate de desvoltarea uimitoare a Prusiei. Nimic mai firesc, decât atitudinea Angliei, care — în acest război de șapte ani — s'a raliat Prusiei, sprijinindu-o din răzputeri. În consecință Prusia a rămas învingătoare. Cu atât mai vârtos că Franța nu și-a putut concentra atenția asupra Europei-centrale, urmărind cu viu interes războiul de emancipare al Americii de nord, unde burghezimea înstărită, crescută într'un spirit liberal, democrat și puritan, s'a opus politicii financiare și economice a Angliei, care în colonii a văzut numai un obiect de exploatare, împiedicând desvoltarea comerțului și a industriei. Urmarea a fost ca aceste colonii s'au emancipat de sub tutela Angliei — chiar cu ajutorul Franței, — înființând republica Statelor Unite din America de nord. Canada, însă, a rămas și mai departe sub dominație engleză, și Anglia, deși pierde cea mai bogată colonie din America, domină toate mările, asigurându-și dominația mondială în restul lumii.

* * *

Cu aceasta am ajuns la evenimentul cel mai însemnat al istoriei moderne, la *revoluția franceză*, care a transformat harta Europei și ideologia lumii întregi.

Anume burghezimea urbană mai înstărită economică, mai cultă și mai civilizată a început să reacționeze față de preponderanța puterii centrale și a aristocrației feudale, concertată în jurul palatului, ocupând toate pozițiile în stat, beneficiând de bogățiile țării; scutită de impuneri și taxe, apăsa atât economică, cât și politi-

cește clasa burgheză, primele nuclee ale proletariatului industrial și țărănimea, cu a căror ajutor burghezimea a dat asaltul împotriva feudalismului și a monarhiei absolute.

A urmat apoi detronarea lui *Ludovic al XVI-lea*, intronându-se republica; la acest eveniment toată Europa feudală a sărit ca mușcată de șarpe, aliându-se împotriva Franței Tânăra republică, pentru a scăpa de uneltirile palatului și ale monarhiștilor, a decapitat pe regele detronat, apărându-se cu elan victorios față de atacul concentric al monarhilor aliați, cari simțeau intuitiv că, aci nu este vorba numai de o mișcare locală, ci de un reveriment european, deoarece situația burghezimei și a țărănimei era identică în toate statele din Europa.

Republica s'a apărut cu dârzenie impunătoare, împotriva dușmanului extern și contra reacțiunii interne a roiaștilor. Această situație exasperantă a împins conducătorii revoluției la acte de teroare, sub trinitatea sângeroasă a lui *Robespierre, Danton și Marat*, până când burghezimea nu și-a dat seamă de inutilitatea vărsării de sânge și de pericolul care îi amenința puterea politică abia cucerită, de cătră așa numitul «Lumpenproletariat», punând capăt teroarei deja psihopatologică a lui Robespierre. Haosul general l'a stăpânit apoi Napoleon, cea mai măreață și grandioasă figură a istoriei moderne, la a cărei spate s'a raliat toată burghezimea eliberată și stăpână pe destinele politice ale statului. Altfel ascensiunea lui Napoleon nici nu era de conceput. *El este reprezentantul adevărat, nu al revoluției, ci al burghezimei, chemată de destin la un rol istoric.* Dar nu este — propriu zis — nici reprezentantul republicei, cum afirmă mulți istoriografi — indeosebi cei cari militează pentru materialismul istoric, — ci, repetăm convingerea noastră proprie că, *Napoleon* nu este decât reprezentantul burghezimei victorioase, indiferent de forma politică a statului. Căci nu ar fi fost în stare, ca să înființeze — după câțiva ani — din nou monarhia, dacă nu'l sprijinea burghezimea, chiar în interesul preponderenței sale politice. Și abia când Napoleon a trădat aceste interese, recurgând la ajutorul aristocrației, vroid să inaugureze o nouă feudalitate, a fost părăsit de cătră burghezime. — Fapt care a provocat prăbușirea sa vertiginoasă.

Admitem că punctul nostru de vedere nu este împărțit de istoriografi, însă, ne pare că această explicație a noastră se apropie mai mult adevărului; în al cărui lumină figura lui *Napoleon* nu că nu pierde, ci din contră câștigă, deoarece zădărnicește acuza nejustificată că, Na-

poate ar fi trădat republica și democrația. Dacă în general se poate vorbi de trădare, atunci numai clasa burgheză era trasă pe sfoară, fără ca această burghezime să fi fost îndreptățită de a ridica vre-o acuză împotriva împăratului, având în vedere că tocmai dânsa a fost aceea, care singură a abandonat principiile revoluției. Fapt este că, intereselor burghezimeii le-a convenit rolul de mare împărat al lui *Napoleon*, care asigura participarea burghezimeii la administrarea statului, la avere, belșug, glorie și *stabilitate*.

Figura extraordinară a lui *Napoleon* a fost supusă multelor critici nedrepte, reproșându-se numeroasele rășboaie cuceritoare, deși, chiar situația lui internă, neastâmpărul maseilor, trezite la conștiința națională, l'a împins pe această cale; în dauna planurilor sale organizatorice, de cari a dat dovadă și în acele zile vecinic agitate. Și se face o mare nedreptate acestui gigant al geniului uman, dacă activitatea sa organizatorică și culturală este trecută cu tăcere și nesocotire. Deoarece nu știm nici azi cu precizie, care calitate a lui *Napoleon* a fost mai mare: calitatea sa militară, ori, calitatea sa organizatorică. Și este de ajuns, să ne referim la cea mai grandioasă lucrare a jurisprudenței moderne, dela romani în urmă, — la *codul civil napoleonian*...

Pe la anii 1810 *Napoleon* stăpânește Europa întreagă, restabilindu-se, pe o scurtă durată, unitatea Europei, vișată de romani și de Carol cel mare, regele francilor*) Numai Anglia se opune imperialismului napoleonian, simțind pericolul, care o amenință din partea acestui cuceritor. *Napoleon* știa prea bine că, puterea Angliei rezidă în colonii, asigurate prin supremația ei navală. În consecință tendința lui *Napoleon* se îndrepta împotriva coloniilor engleze, îndeosebi împotriva Indiilor; însă, încercarea a dat greș, căci expediția în Egipt a eșuat, iar puterea navală franceză a fost strivită de engleji. Văzându-se *Napoleon* încercuit în Europa, a înfăptuit blocada continentală împotriva comerțului englez, amenințând toată existența Angliei, care în decursul veacului al XVIII-lea s'a industrializat complet, fiind toată populația avizată la producția industrială și la comerțul intercontinental al acestor produse. Însă, planul ingenios al lui *Napoleon* nu s'a putut realiza, deoarece industria Continentului nu era încă așa dezvoltată, ca să fi fost în stare a înlocui producția engleză. Deși, blocada continentală a dat un avânt extraordinar industriei europene.

*) Emil Ludwig: „*Napoleon*.”

În această situație s'a produs un fenomen foarte interesant, care denotă preponderanța stimulentei economice ale mișcărilor politice, când muncitorimea engleză, amenințată în existența ei prin blocada Franței, luasă atitudine ostilă ideilor revoluționare, democratice și republicane, unindu-se cu clasa burghezo-capitalistă, pentru a salva superioritatea și exclusivitatea industrialismului englez, chiar în dauna restului lumii. Fenomen, care de altcum se repetă și azi, când Anglia prin apucături politice, diplomatice, chiar și prin teroare încearcă să salveze privilegiul industriei și al comerțului englez; fiind în această strădanie capitalismul englez sprijinit de către proletariatul Angliei. Deoarece numai acestei supremații economice, politice și militare îi poate mulțumi muncitorimea engleză standardul ei ridicat, față de proletarii celorlalte continente. Astfel democrația, umanitarismul, internaționalismul, pacifismul și socialismul englez au o singură măsură: interesul economic al capitaliștilor, încuscrit cu interesul de existență și standarde ridicat al muncitorilor engleji, fără considerare la situația restului lumii. Și în privința aceasta Irlanda și Indiile ne servesc exemple strigătoare despre brutalitățile săvârșite de către autoritățile engleze. Chiar din acest motiv ne pare — de multe ori — ciudată atitudinea protectoare a Angliei în chestiunile minoritare din Europa. Protecție, care nu cadrează cu politica urmărită în coloniile proprii.

* * *

După războiul cu Rusia se prăbușește — în 1815 — puterea militară a lui Napoleon, care nu a mai putut rezista alianței monarhilor și a feudalismului, amenințați prin dogmele revoluției franceze. Dogme, cari își au obârșia deja în ideile și principiile constituției republicane ale Statelor Unite din America de Nord apoi în mișcarea scurtă, tot republicană, a lui Cromwell. Idei răspândite de către armatele victorioase ale lui Napoleon, din Spania până la Moscova. Aceasta a fost — în primul rând — menirea istorică a lui Napoleon. Puteri imponderabile, metafizice, l'au împins pe o gamă necunoscută la victorie și la prăbușire. Europa intră în epoca civilizației, prin emanciparea definitivă a burghezimei. Emancipare, eluată în decursul veacului al XIX-lea cu ajutorul proletariatului, care a fost mobilizat de către burghezime împotriva feudalismului. Această convență a durat până la 1848, când ambele clase s'au despărțit, declanșându-se lupta de exter-

minare a proletariatului, îndreptată acum contra burghezimei victorioase. Astfel — zice materialismul istoric, — cum burghezimea cu conștiința de clasă, a dus luptă de clasă împotriva feudalismului, tot așa și proletariatul organizat în clasă, a continuat aceeași luptă, însă, cu alt obiectiv.

Feudalismul simțind pericolul, s'a raliat în „alianța sfântă”, încercând să salveze situația la congresul dela Viena (1815). Ori, chiar principiile depuse în acest pact, au dat naștere la frământări continui în Europa întreagă, pregătind și premisele războiului mondial.

Astfel Wells relevă faptul că, privind harta politică a Europei, întocmită la congresul dela Viena, omul câștigă impresia, că puternicii zilei de pe timpuri din adins au croit o constelație artificială, aptă pentru a provoca neconținut neîndestuliri și fricțiuni. Numai așa se poate explica desființarea republicei olandeze și racordarea populației olandeze, de confesiune protestantă, la regatul Belgiei catolice, în limbă și sentimente franceză; anexarea Venetiei și a Italiei de Nord la Austria germană; încorporarea Savoyei franceze regatului italian; conglomeratul diferitelor naționalități din fosta monarhie austro ungară și mai variată prin o parte a Poloniei, desființată la 1795; a două parte a națiunii polone, — cu sentimente republicane și confesiune catolică, — anexată Rusiei ortodoxe și țariste; — iară restul populației catolice incorporată Prusiei protestane. Ce mirare, dacă germenul războiului mondial a fost deja la Viena sădit în câmpul istoric al Europei, deoarece diplomații nu vroiau să cunoască simplul adevăr că: o pace durabilă nu poate să fie garantată de cât prin întocmirea conștientă a *hărții politice**) *adaptată principiului național și confesional*. Deoarece popoare cu obârșie comună, cu cultură comună și cu credință comună nu vor suferi nicicând o maltratare illogică și nenaturală a drepturilor inerente fiecărui popor. În consecință Wells a și compus această hartă naturală și firească, din care deținem doar atâta că, *harta etnografică a României corespunde, aproape în întregime, frontierelor actuale*...

* * *

Principiile revoluției franceze, însă, nu s'au mărginit numai la continentul european, ci au pătruns și în Anglia, mobilizând și acolo burghezimea, care până la 1830 nu era reprezentată în parlament, deoarece cele două partide

*) Întocmită la congresul dela Viena conform concepțiilor lui Talleyrand și Metternich.

feudal-latifundiare: wigh și tory se opuneau categoric la orice amestec politic al burghezimei. Burghezimea — pe baza experiențelor franceze, — a repetat acelaș joc: aliându-se cu proletariatul, a dat asaltul împotriva feudalilor, cari — tot în baza învățăturilor trase din revoluția franceză, — au evitat orice ciocnire violentă, incheind un pact, destul de favorabil pentru dânsii, cu burghezimea, dejucând proletariatul, care din perfidia burghezimei a rămas fără reprezentare parlamentară. Astfel aristocrația engleză, întovărășindu-se cu plutocrația și-a menținut supremația politică până în zilele noastre, chiar și după ce proletariatul a recuperat puterea politică, cucerind parlamentul. Datorită situației excepționale economice și industriale a țării, — cum am expus mai sus, — proletariatul s'a închinat conducerii politice a feudalilor, menținându-și pe această cale superioritatea, față de muncitorimea din restul lumii. Abia în zilele noastre se va pune definitiv problema democrației engleze, dacă îi va mai surîde în viitor această formă politică, din moment ce feudal-plutocrații nu mai pot garanta proletariatului englez acele avantaje, acel standard, ca până de prezent.

Cu reforma parlamentară din 1830 s'a schimbat și politica financiară a Angliei, adică mai bine zis, politica vamală, protecționista de până atunci, introducându-se principiul liberschimbismului. Anume la începutul veacului al XIX-lea industria engleză a fost — în lumea întreagă — cea mai desvoltată. În consecință îi convenia de minune liberalismul economic, având astfel posibilitatea de a introduce în toate țările produsele sale industriale, scutite de orice taxe vamale, admitând la fel importul produselor agricole, nestingherit de taxe de import.

În această epocă scopul capitalismului englez a fost, concentrarea producției industriale mondiale în Anglia. Imaginându-și economiștii engleji Anglia ca o mare uzină a lumii, chemată ca să prelucre toate materialele brute, importate fără taxe vamale din restul țărilor continentale și intercontinentale.

Situația muncitorimei, însă, nu s'a îmbunătățit, manifestându-se primele neindestuliri serioase în mișcarea sociologului *Robert Owen*.

* * *

Anul 1830 își are în Franța, semnificația sa, unde — după îndăpărtarea lui Napoleon — s'a instaurat, cu ajutorul monarhilor aliați, din nou casa domnitoare a Bourbonilor. Și cum revoluția a expropriat toate latifundiile și

a secularizat averile biserice, imigranții reîntorși trebuiau să fie gratificați din visteria statului, impunându-se reînțegrarea lor în diferite servicii. Urmarea a fost că, burghezimea era stingherită, persecutată și din nou supraincărcată cu impozite. Cum era firesc, burghezimea s'a revoltat, și cu ajutorul proletariatului (revoluția din Iulie 1830) a detronat pe Carol al X-lea, ridicând la tronul Franței pe Ludovic-Filip prinț de orlean. Această domnie a așa zisului «rege burghez» a durat până la revoluția din 1848. În acest scurt interval s'a întărit formidabil industria mare, luând un avant enorm, în dauna industriei mici, tot mereu periclitată în existența ei. Pe de altăparte se întărește și proletariatul, care de data aceasta este mai bine organizat și ideologicește bine pregătit prin propaganda științifică a lui St. Simon, Fourier, Louis Blanc, Cabet și Blanqui. Dar totodată se manifesta — prima oară fără mușama — puterea politică a *marei finanțe* franceze. Afirmându-se doar în opinia publică, la alegerea regelui că: «bancherii vor domina». Profeție, care s'a verificat — în zilele noastre.

* * *

Situația în Germania era mai liniștită, deoarece luptele politice — datorită lipsei interesului politic al masselor — au decurs mai lent, fără sguđuiri; manifestându-se spiritul nou al vremii mai mult în teorii și dicuțiuni științifice, fiind toată ideologia modernă imbibată cu învățămintele revoluției franceze, îndeosebi cu teoriile lui Rousseau. Pe la anii 1830, însă, se produce un nou curent pentru ideile lui *Adam Smith*, adică pentru principiile liberalismului englez, pretinzând teoria, mai apoi și viața practică de stat, libertate deplină — până la libertinaj, — pe seama individului. Principiul egalității revoluției franceze este astfel înlocuit cu principiul libertății, conform concepției economice engleze. Dogmele ideologiei noi erau: selecționare prin concurență liberă; cel mai apt va fi învingător; statul nu are voie să se amestece în afacerile particularilor; *laisser-faire* *laisser-aller*; dreptul individului de a se valida și a se manifesta în orice domeniu, fără a fi deranjat de către autorități. Principii, cari formează ideologia capitalismului modern.

Acest curent avuse un rol determinant asupra formării unei conștiințe colective în Germania, divizată prin diferitele interese centrifuge ale statelor coalizate: *Bundesstaaten*, cari s'au opus constant chiar și unei uniuni va-

male. Admisă abia târziu, după multe lupte înverșunate, duse în interesul unității germane de către Prusia centra, lizătoare.

Adversara cea mai implacabilă a acestei unități și a ascensiunii prusiace a fost casa de Habsburg, care pierzând dominația asupra Germaniei, în urma războaielor napoleoniene, s'a mărginit la monarhia propriu zisă austro-ungară, uneltind — mereu — împotriva unității germane.*)

* * *

Revoluțiile din 1848 au avut de bază — în cele mai multe țări — principiile luptei de clase, utilizate de data aceasta în interesul *proletariatului*, care prima oară apare pe planul istoriei ca o clasă conștientă și conștient organizată. Numai în Austria — zice *Hitler* — că purtau pecetea răsvratirii naționale a diferitelor naționalități din vastul conglomerat al monarhiei, subminând supremația elementului german, care pâna atunci își menținea rolul preponderent în stat.

Evident, și revoluțiile din 1848 erau stimulate de situația economică intolerabilă, care s'a napustit asupra Europei întregi. Industria și-a sistat producția, comerțul vegeta, băncile au închis ghișeele, mii de oameni au rămas șomeri, — provocând o neîndestulare generală. Semnalul de alarma s'a dat în Franța, unde reprezentanții industriei și burghezimea s'au răsvrătit împotriva *dominației bancare*, și cu ajutorul proletariatului au instaurat republica. Acesta a fost rezultatul revoluției din luna Februarie. Cum, însă, proletariatul nu era satisfăcut în pretențiile sale, s'a îndreptat acuma împotriva fostului aliat: împotriva burghezimei, ridicând strada în luna Iulie. Și de data aceasta burghezimea a rămas victoriosă pe teren. La alegerea președintelui republicii, însă, toți adversarii s'au unit împotriva burghezimei, și masele — din un instinct firesc — *au împins înspre cesarism*, alegând pe *Ludovic Napoleon*, nepotul împăratului, de președinte. Care, după un an de zile, a restaurat, prin o lovitură de stat, — *monarhia*.

În Germania și în Austria la fel s'a coalizat burghezimea cu proletariatul, pentru resturnarea ordinii feudale. Abia victorioasă, însă, burghezimea s'e raliază reprezentanților regimului anterior, împotriva proletariatului, asigurându-și pretutindeni preponderanța în stat. Proletariatul astfel tratat, — timp de un secol, — își dă în fine seamă

*) Adolf Hitler: „Mein Kampf“.

de rolul îngrat la care este supus și, sub îndboldul teoriilor și a propagandei lui *Karl Marx* („Manifestul comunist”) se organizează definitiv pe baza principiului *luptei de clasă*, eliminând din ideologia socialismului motivele psihice, sentimentale, metafizice, spirituale ca stimulente istorice, admitând exclusiv motive economice ca forțe constitutive ale evoluției istorice.

Mișcările revoluționare din 1848 exercită o influență determinanta asupra unității naționale și politice a Germaniei, admitând în fine *Bundesstaaten* — în parlamentul dela Frankfurt — reglementarea definitivă a uniunii germane. Fapt care avuse repercusiuni adânci asupra istoriei contemporane, mai ales după războiul victorios franco-german din 1871. Victorie, admirabil exploatată de către cel mai mare diplomat german : *Bismark*, care a pus temelia împărăției germane sub domnia casei de *Hochenzoller*. A luat astfel sfârșit și împărăția absolutistă a lui *Napoleon* al III-lea, restaurându-se în Franța după lupte interne între proletariat, — care încerca octroiarea comunismului — și între burghezimea republicană, republica franceză.

Din momentul acesta Germania victorioasă și-a asigurat în Europa supremația politică, mai apoi și cea economică. Cum, însă, a râvnit și la teritorii coloniale, întărindu-și în scopul acesta marina comercială și de război, a deșteptat suspiciunea Angliei, geloasă de supremația ei navală și comercială pe tot întinsul globului. Iată germele viitoarelor conflagrațiuni, care au împins lumea la războiul mondial.

Dar mișcările revoluționare au stimulat și sentimentul național al italienilor, cari dornici de o unitate națională, se ridică împotriva dominației austriace și într-o serie de războaie, dela 1859-1870, ajutați de către Franța, înfrâng oștile austro-ungare, instaurând, în fine, monarhia independentă, după ce au supus și papalitatea la recunoașterea acestei independențe.

Papalitatea, văzându și dominația lumescă inexorabil lichidată, cu instinctul ei fin, aproape metafizic, a recunoscut însemnătatea covârșitoare a problemelor sociale. Îndreptându-și atenția către *socialismul creștin*, dându-și pe de altă parte osteneala sinceră, pentru refacerea supremației spirituale. Și cum clasele dominante simțind pericolul, care li amenința din partea maselor revoluționate, se refugiază sub scutul bisericii, prin a cărei morală ar vroi să frâneze instinctele maselor revoluționate, autoritatea catolicismului — în Apus — se restabilește în-

tr'un interval foarte scurt; fiind această evoluare precipitată de atitudinea tot mai dâră a proletariatului..

* * *

Față de aceste state se ridică alți doi concurenți periculoși: America și Rusia.

America în restimp scurt de un secol, a luat un avânt enorm: îndeosebi pe teren industrial. Debarasata de orice tradiții reacționare, de balastul trecutului, și-a refăcut toată mentalitatea, tot sistemul economic, financiar și industrial în așa măsură, încât a fost în stare să concureze cu toate statele din Europa, cari simțindu-se amenințate, discutau deja ideea înființării uniunii vamale europene, cu obiectivul îndreptat împotriva Americii.

Se vede — în adevăr că istoria se repeta. În restimp, însă, America de nord s'a grăbit, ca să-și asigure preponderența și față de America de sud. Motivul amestecului Nordului în afacerile Sudului este nespus de fățarnic. S'a invocat, de către Statele Unite, sclavajul practicat în statele din America de sud; adecă un motiv cât se poate de moral. În fond era vorba de concurența periculoasă a acestor state, cari s'au îmbogățit enorm în urma eforturilor brațelor de muncă. Astfel și-a ascuns puritanismul american adevăratele motive ale războiului fratricid. Și cum în acest război America de nord, adecă regiunea industrială, a rămas învingătoare, față de regiunea agricolă din Sud, mersul istoriei americane pentru viitor — este și a fost desemnat de către Statele Unite ale Americii de nord, datorită concepției unitariste a lui *Lincoln*,*) cel mai mare bărbat de stat al Americii.

Concurentul celalalt al Angliei: Rusia, opera — pe la mijlocul secolului trecut — în Balcani, facilitând independența statelor mici: România, Bulgaria, Serbia de sub suzeranitatea Turciei, militând pentru un panslavism, cu obiectiv precis: Constantinopol, visul neadormit al lui Petru cel mare. Anglia văzându-și periclitat drumul ei spre Indii (prin canalul Suez), s'a coalizat cu Franța și Italia, oprind avalanșa rusească în războiul din Crimeia (1855). În 1878, însă, Rusia — cu ajutorul României — se napustește din nou asupra Turciei, amenințând serios strâmtoarele Dardanelelor. Apariția flotei engleze astămpără avântul Rusiei și, astfel a scăpat și România — datorită intervenției engleze — de o încătușare mortală. Iară Rusia

*) Emil Ludvic: „Lincoln”. —

— ca recompensă pentru ajutorul României, — a încorporat o parte a Basarabiei, datorită uneltirilor lui *Andrassy* — pe acele timpuri ministru de externe al monarhiei austro-ungare și ale lui *Bismark*, cari în felul acesta au fixat motivul de neînțelegere între Rusia și România. Neînțelegere, care dăinuiește și azi.

Rusia nu s'a oprit numai în Balcani, ci și-a estins acțiunea și în Asia, pentru a se apropia — pe aceea cale — de punctul vulnerabil al Angliei : de Indii. Expansiunii sale în extremul Orient ia pus stavilă însă un stat, abia cunoscut : Japonia...

* * *

Pentru a evita precipitarea evenimentelor, trebuie să ne sesizăm — ceva mai detaliat — de situația veacului al XIX-lea, albia prin care s'a șerpuit mersul istoriei până în zilele noastre. Având astfel posibilitatea, ca să facem comparațiile necesare și, eventualele concluziuni pentru viitor.

Prima jumătate a veacului al XIX-lea este remarcată prin mișcări revoluționare, reoglundind starea indefinită atât a burghezimei, cât și a proletariatului, deoarece regimul vechiu se împotriva încă cu multă dârzenie.

Aceste mișcări se concentrează în jurul țărâniei, a burghezimei și mai în urmă în jurul proletariatului.

Primele mișcări țărănești sunt deja în veacul al XIV-lea și XV-lea semnalate, deoarece sub imboldul creștinismului s'a deșteptat conștiința de om al țăranului, subjugat până atunci într'un mod nedemn și neomenesc ; fiind exploatat de către latifundiarii feudali fără milă și cruțare. Astfel asemenea revolte țărănești denotă — mai în totdeauna — inechitabila distribuție a averii imobiliare ; producându-se în momentul, când averi mari au fost concentrate în mâna unei minorități, pe contul și în detrimentul mulțimei nevoiașе. Fenomen, care s'a produs pretutindeni în Europa, ca în în Anglia, unde proprietarii mici și mijlocii au fost, simplamente, expropiați și goniți de pe moșia lor familiara

Aceste mișcări pur țărănești nu avură forța necesară pentru a înfrânge rezistența feudalilor, până când nu s'a deșteptat însăși burghezimea. Reacționând aceasta, s'a adresat pretutindeni țărâniei și, cu puteri unite abia au putut reuși.

Însă, în aceste lupte-cum am relatat mai sus, — clasele răsvrătite erau ajutate de către proletariatul conștient.

Totuși, toate aceste efortări poatecă nu ar fi provocat — ori, nu în asemenea măsură, și nu în acel spațiu și timp, — transformările sociale din veacul al XIX-lea, dacă nu ar fi intervenit un nou factor de producție: *revoluția mecanică, revoluția tehnică*, care a precipitat toată evoluția veacului, fixându-i astfel de directive, cari n'au asemănare în nici o epocă a istoriei umane. Nu pentrucă rezultatele ar fi altele, căci, și civilizația română din ultimele trei secole ale republicii relevă aceleași fenomene, adică: aglomerarea bogațiilor în mâna unei minorități, mizeria masei, șomajul, și mai presus de toate, *aceeași dominație a banului, a finanței*. Dar metoda s'a schimbat, fundamental, deoarece în antichitate bogăția se forma din munca gratuită a sclavului, iară în epoca noastră din producția mașinei.

Acest fapt a influențat toată evoluția, deoarece producția mecanică a impus necesitatea muncitorului instruit, lucrătorului inteligent, pregătit în școală, față de incultura animalică a sclavului. Deși biserica creștină, cât și islamul au influențat instrucția publică, având ambele religii nevoie de credincioși, cunoscători de carte, rezultatul — veacuri dearându-l — nu a fost satisfăcător, pâna când învățământul nu s'a transformat într'un mijloc de producție. Din momentul acesta s'a micșorat distanța — atât de subliniată în evul mediu și în antichitate, — între patron și angajat.

Mechanizarea producției a dat naștere și *capitalismului modern*, care s'a ridicat la aceeași treaptă în stat, alături de latifundiarii, bancherii și comercianții mari, formând — cum zice *Marx*, — clasa exploatatorilor, față de cea a exploatăților. Acei exploatăți, pe cari *Marx* îi provoacă, să se organizeze pe baza *luptei de clasă*, pentru a strivi dominația, așa zisului, *capitalism industrial*. (Negli gând *Marx*, — cum vom vedea mai târziu — dominația tot mai accentuată a capitalului financiar).

Wells imparte istoria ultimului secol în două părți semnificative: prima perioadă dela 1814 până la 1848 și a doua dela 1848 până la 1914. Și afirma, că până la 1848 s'a împotrivit principiilor revoluției: spiritul sfânței alianțe, adică spiritul alui *Metternich*, cu excepția Americii, unde a rămas republica învingătoare. Pe când Anglia — în ultima rațiune — nu era n'ci de tot revoluționară, nici de tot reacționară; — nu era nici prea republicană, dar nici prea monarhică; ezitând, tot mereu, în fața necontenitelor transformări sociale. Dibuiuri, cari — de altcum — caracterizează și azi toată politica, atât internă, cât și externă, a Englierei.

Mișcările dela 1848 aveau un caracter deja mai pronunțat social, fara a se reliefa, însă, aceasta laturare în-deajuns. Cu excepția Franței unde revolta proletariatului înfațișa tendința luptei de clasă. Deși la baza acestor mișcări au stat, încontestabil, neîndestuliri sociale, totuși promotorul adevărat a fost de domeniu politic. *Remarcând împotrivirea hărții politice, împotriva hărții artificiale*, croită la congresul dela Viena. Cu alte cuvinte: ideea națională s'a opus frontierelor antietnice.

Secolul al XIX-lea a fost secolul individualismului doctrinar, al individualismului clasic. Până când evoluția economică era în ascensiune, nu s'a resimțit neajunsul acestui sistem. În epoca civilizației contemporane, însă, se constata deja incoherența sistemului, care — prin libertatea potențată până la libertinaj, — a împins lumea într'o perpetua anarhie. Astfel se obsearvă un spirit anarhic în învătământ, în politica, unde s'au deschis larg porțile aventurierilor imorali, incapabili demagogi până la răsvrătire stupidă, cu o singura calitate: să fie buni electori. Aceasta prevaleaza în sinhedrionul partidelor politice. Știința, literatura, arta, este ori comercializată, pusă în serviciul acestor partide, — ori, perhorească, neglijată; dacă nuchiar persecutată. De morala, purificare, nici vorbă nu poate să fie, fiind toții aventurierii politici pripășiți la conducerea statului, gata să suprimă — strâns uniți — orice mișcare de primenire.

Wells sub asemenea împrejurări, numai în socialismul ideal, științific bine fundat, vede scăparea omeniei. Refuzând, însă, hotărât principiul lui Marx referitor la revoluția perpetuă. Adecă teoria marxistă, care — în ultima rațiune — provoacă o vecinică neîndestulare, o perpetuă revoltă. Fără a garanta îmbunătățirea situației prin această metodă, cum rezultă și din eșecul revoluției rusești...

Sub presiunea evenimentelor din 1848, principatele germane, împreună cu Prusia și Austria, au consimțit, ca sa se întrunească în parlamentul dela Frankfurt, pentru a reglementa cumva asperitățile prea radicale. Insa, Prusia — sub imboldul lui *Bismark*, — a torpilat întrunirea, care pregatea unirea Germaniei, întărind prestigiul Prusiei prin războiul danez, pentru Schleswig-Holstein. În urma neînțelegerilor ivite, la împărțirea prazii, față de Austria, care era aliata Prusiei în acest rasboi, *Bismark* se unește cu Italia contra Austriei, înfrângând rezistența monarhiei în bătălia dela Sadowa. Italia devine regat independent, iară Prusia unește sub conducerea sa principatele nordice

din Germania, cu excepția Bavariei, a Württembergului, Badenului și a Hessenului. Austria astfel a pierdut definitiv orice influență în Germania.

În luptele aceste fractricide între popoarele germane, Napoleon al III-lea nu s'a putut amesteca, deoarece în acest restimp a fost preocupat în Mexico, luând Franța parte activă la războiul Americii de nord contra Americii de sud, sprijinind Mexicul împotriva Statelor-Unite. Sprijin dealtcum acordat Americii de sud și de către aristocrația engleză, ostilă republicii Statelor Unite.

Abia terminată aventura americană, Franța s'a văzut împinsă în fața unui nou adversar: Prusia. Napoleon socotind că, principatele din sudul Germaniei, adică Bavaria, Württemberg, Baden și Hessen, precum și Austria îl vor sprijini contra Prusiei, a precipitat războiul, care — însă — s'a terminat cu totala înfrângere a Franței (1871), deoarece popoarele germane au rămas strâns unite, sub conducerea Prusiei. Astfel Bismark reușise să închege unitatea națiunii germane. Napoleon a fost silit, ca să capituleze, dar la 4 Septembrie 1871 s'a reorganizat republica franceză. Iara casa Hohenzollernilor a fost ridicată la Versailles — pe tronul împăraților germani.

Și această victorie germană a fost o străduință a hărții politice, îndreptată contra hotărârilor congresului dela Viena, care a nesocotit constelația etnografică a poporului. Manifestând națiunea germană tendința firească de a se uni pe baze etnice, totuși și Germania a păcătuît împotriva acestui principiu, chiar în momentul victoriei, când a anexat Posenul și alte teritorii locuite de poloni, precum și Lorena, locuită în parte covârșitoare de francezi.

O altă răsvrătire a tendințelor etnice contra hărții artificiale și apolitice a fost războiul de eliberare a României și Bulgariei în 1877, prin războiul ruso-turc, când Turcia a fost înfrântă. În consecință și pacea dela St. Stefano era o modificare a hărții politice sub impulsul inspirației etnice a popoarelor. Conferința dela Berlin, însă, în 1878 a nesocotit din nou în interesul inesplicabil al Turcilor, — decadenți pe acele timpuri, — harta etnografică a Balcanului. Dând atât conferința dela Berlin, cât și congresul dela Viena, apoi pacea dela Frankfurt, naștere germanului distructiv al războiului mondial. Deoarece aceste conferințe și congrese au nesocotit constant harta etnografică a Europei; cu alte cuvinte: năzuințele naționale ale popoarelor înglobate sub stăpâniri străine. În consecință — zice Wells — războiul mondial a restabilit

acest echilibru între harta politică și harta etnografică, considerând frontierele bine trasate. Fapt de altcunum categoric remarcant și de către *Roosevelt*, președintele Statelor Unite ale Americii de nord, în ședința parlamentului din luna Ianuarie 1934, care a declarat că, *nouăzeci de procente ale omenirii sunt îndestulite cu frontierele trasate prin tratatele de pace și, numai zece procente demonstrează împotriva felului, cum au fost rezolvite aceste probleme.* (Aviz revizioniștilor noștri externi și interni)...

* * *

Am urmărit cu atenție expunerile lui Wells, nu pentru că ar comenta altfel evenimentele istorice, ci pentru a demonstra chiar cu un istoriograf umanitarist, internațional, pacifist și ideal — socialist, antiteza materialismului istoric. Deoarece până când Wells invoacă preponderența motivelor spirituale, — deși, nu le spune pe nume, ocolind exigența acestei spiritualități: ideea națională, ascunzându-o sub inconvenientul între harta politică și harta naturală, adecă etnografică, — materialismul istoric nu recunoaște această inspirație etnică a popoarelor în mersul istoriei, ci se cramponează morțiș de motive pur economice. Astfel și acțiunea Prusiei este privită ca urmarea firească a puterii expansive economice, comprimată într'un stat tânăr, față de decadența economică a Austriei și a Franței. Pe a căror ruine s'au ridicat două popoare tinere, pline de vlagă, spirit de întreprindere și dor de muncă: Prusia și Italia. Două state, unde s'a zămislit a nouă burghezime, pe temeiul unei industrii viguroase, acumulându-se capitaluri mobile, mai elastice, ca în celelalte state mai saturate, mai îmbogățite, mai trândave. Iată explicația izbănzii câștigate pe câmpiile de luptă....

* * *

Cât privește politica colonială a statelor europene, îndeosebi Anglia ne servește exemple strigătoare despre sistemul cumplit, pus la adăpostul celui mai cras materialism.

Astfel în Indii nu statul britanic exercită dreptul protectoral, căci acesta ar fi impus oare cum un procedeu mai civilizat, ci o societate particulară, care avea toate drepturile suzeranității; ea tăia și spânzura — în înțelesul strict și fără reticențe al cuvântului, — exploatând populația într'un mod îngrozitor; considerând autohtonii ca niște animale disprețuite, desconsiderate, deși, civilizația băștinășilor dacă și nu era mai superioară, dar nici — decum mai

inferioară față de asupritorii lor. În felul acesta nu s'a încheiat — nici până în ziua de azi — o mai strânsă legătură socială și culturală între engleji și indieni. Răzîmându-se Anglia exclusiv pe tagma funcționarilor săi oficiali și particulari, pe olițerimea — fara prea mare autoritate nici chiar în Anglia — și pe armata. Natural, acest sistem a provocat cea mai vie nemulțumire a indienilor, dând anza la multe rasvratiri și asupriri sângeroase. Până în urma Anglia a fost nevoită, ca sa desființeze această societate, care a format o adevarata pata morală pe obrazul Europei, luând peninsula întreaga sub administrația statului.

Dar Anglia — în vederea minelor de cupru și de aur — și-a estins dominația și asupra Australiei, intensificând apoi și producția lănei. Pe când Canada — tot o colonie engleză — a stagnat până la 1848, datorită multelor lupte interne, continuate până s'a reglementat situația — indeosebi adversitatea între autohtonii anglo saxonii și autohtonii francezi, — pînă o noua constituție.

A rămas, însă, un continent aproape neexplorat : Africa. Până la 1900, când toata Africa a fost împărțita între statele europene, Anglia și-a luat partea leului, anexând în 1877 republicile din Transval, la partea sudică a Continentei, iară în 1883 — pe lângă tot protestul justificat al Turciei, — Egiptul. Cum era firesc, sistemul obsedant al funcționăriei inferioare engleze a revoltat într'atâta pe Buri, încât în 1899 s'au opus dominației engleze. Abia după un război crâncen de trei ani, s'a încheiat pacea, asigurând Burilor deplină libertate sub suveranitatea Angliei.

La fel s'au desfășurat evenimentele și în extremul Orient, unde germanii au anexat în 1898 : Kiautschau ; Anglia : insulele Wei-Hai-Wei, și Rusia : Mandschuria, cucerind concomitent și Port Arthur la litoralul Mării japoneze. Iară cît privește China, statele europene și-au împărțit rolul de protectori exploataatori.

Aceasta invazie nepoftită a provocat repulsiunea firească a asiaticilor, cari repede s'au convins de inferioritatea suflutească a cuceritorilor, — brutali ; cu excepția invențiilor tehnice, avantaje, cari nu s'au mărginit, numai la frontierele continentului european, deoarece acești asiatici disprețuiți, — indeosebi Japonezii, — au prins repede mișcarea, aprofundându-se în studiarea acestor minunații tehnice. Pe când spiritualitatea Europeanului era privită cu multă superioritate, mai ales de când s'au convins asiatici de lupta năprasnică a europenilor pentru beneficii necinstite ;

de discordia perpetua, care bantuia și băntuie tot mereu printre rândurile rasei albe; de lipsa unei adevarate culturi sufletești, de ateismul lor materialist etc. etc. etc. Ur-marea acestei stări a fost revolta boxerilor din 1900, 1906, 1909 până la urma transformându-se China întreagă într-o imensă republică. Iar Japonia — complet modernizată de la 1899 în urma — s'a opus expansiunii rusești în războiul ruso-japonez (1904-1905), din care a eșit învingătoare, Această victorie — cum vom vedea mai târziu — a fost primul semnal al renașterii asiatice. De la această dată popoarele din extremul Orient s'au convins că, rasa albă — nici pe teren tehnic — numai reprezintă aceea superioritate temută și admirată...

* * *

Pacea de la Frankfurt a asigurat preponderența Prusiei în Reich. Datorită avântului extraordinar al industriei germane, al sistemului său din învățământ, a raportului — mai reglementat — dintre patron și muncitor, a conștiinței patriotice, s'a deșteptat un spirit prielnic planurilor imperialiste ale *lui Wilhelm al II-lea*. Și astfel — zice Wells — Germania prusificată a fost formația social-politică cea mai avansată și, concomitent, cea mai retrogradă a Europei contemporane. Fiind populația conștient educată — prin Schulmeisterii săi vestiți — pentru dominația mondială, imprimându-se poporului concepția despre inevitabilitatea și necesitatea istorică a războiului. În consecință Kaiserul reprezintă, cu prisosință, tradiția războinică a Hohenzollernilor.

Aci trebuie să facem o mică incursiune în situația politică din prezent a Germaniei, pentru a demonstra că, acest spirit războinic, acest elan tineresc, aceste tendințe imperialiste nu au dispărut nici azi, ci din contra, se observă o a lăncire a acestei stări sufletești, prin impulsul extraordinar al naționalismului redeșteptat. Astfel *Hitler*, în lucrarea sa vestită: „*Mein Kampf*“, zice:

„Dacă popoarele de pe acest planet sunt nevoite, ca să lupte pentru existența lor. - deci, când li-se pune verdictul sorții: de a fi, ori, de a nu fi, — dispar toate considerentele umanitare și estetice“...

„...cari concepțiuni trebuie complet eliminate, dacă prin ele slăbește puterea de rezistență a poporului aruncat în vâltoarea luptei“...

„...problema existenței unui popor nu mai obligă la estetica, deoarece în viața popoarelor un singur lucru este urât: sclavia“.

„A presupune că, de learca aceasta pacifistă se vor înbăta oamenii până la jertfa morții, este presumpția unor „bărbați de stat“ stupizi“...

Am citat aceste dictoane sentențioase ale celui mai chemat conducător al Germaniei contemporane, pentru a reveni la sesizarea spiritului poporului german în conclusiunile noastre. Spirit, care poate să fie considerat ca amenințător pentru Europa întreagă, — care poate să fie aprobat, ori, desaprobat, — dar care este o actualitate vie, o putere dinamică, un stimulent psihic, de care va avea să țină cont și România în deceniul viitor...

Și pentru realizarea planurilor sale, Kaiserul a hotărât refacerea și reorganizarea flotei germane, deoarece numai cu ajutorul marinei se putea asigura dominația colonială. La acest punct, însă, ajunsese în vădită contrarietate cu interesele Angliei.

Aci trebuie să remarcăm încă o constatare a lui Wells, care afirmă că, Kaiserul era pe deplin înțeles și sprijinit de către feciorul său : principele moștenitor.

Natural, planurile imperialiste ale Kaiserului nu au fost aprobate de totalitatea națiunei. În primul rând s'au opus Bavarzii, cari nu priveau cu ochi buni preponderanța Prusiei. Apoi o mică grupare a unor intelectuali pacifiști și în fine proletariatul încadrat în partidul social-democrat. Cum, însă, burghezimea ahtiată de noi bogății, nu s'a opus, și cum în sufletul muncitorului german trăia același spirit războinic, — care s'a manifestat spontan în 1914, — evident că Kaiserul nu întâmpina o serioasă rezistență...

Față de imperialismul german s'a ridicat — sub impulsul fanteziei orientale a lui *Disraeli* — zice Wells, imperialismul în Anglia, tot la fel atinsă de bagheta magică a superiorității de rasă a anglo-saxonilor. Concepție etnologică, împrămată spiritualității europene de către rasiștii germani.

Acest imperialism englez s'a manifestat mai implacabil față de Irlanda, unde naționalismul și rassismul anglo-saxon, stimulat și de o intoleranță confesională, a dus o luptă de exterminare contra autohtonilor catolici. Dealtcum toată structura politică, socială și, îndeosebi economică a Angliei este de esență imperialistă, deoarece fără acest spirit de dominație, de exploatare și de suprimare Englitera nici că s'ar putea menține pe linia ei de până acuma, marcată prin o superioritate economică și un standard ridicat, față de toate popoarele lumii. Stan-

dard, natural, greu platit de către restul globului. Datorită unei politici extraordinar de dibace și, în adevăr superioare...

În această perioadă a pacifismului militarist, Franța manifesta imperialismul ei prin un naționalism exagerat, în vederea revanșei mult visate, afirmă — cu puțină obiectivitate — Wells, deoarece este doar cunoscută lupta, care s'a dat deschis între naționaliștii, democrații, marxiștii, și pacifiștii, francezi pentru eventuala apropiere prietenească față de Germania. Ori, cum se desprinde și din lucrarea prezentă, imperialismul german era stimulat de către forțe aproape cosmice și, astfel o apropiere între aceste două țări era, din capul locului, o chimeră a pacifiștilor afemeiați. Ceea ce denotă simțul real politic al naționaliștilor francezi.

Cum era firesc, nici Italia nu s'a putut sustrage acestui spirit imperialist, care a împins-o la războiul turcesc pentru anexarea Tripolisului (1911). Iar țările balcanice simțind atmosfera incordată, s'au grabit, ca să lichideze și dănsule suzeranitatea — prin nimica justificată — a Turciei total demoralizate pe acele timpuri. Și astfel a luat naștere războiul balcanic la 1913, când Turcia a fost aproape definitiv expulsată din Europa, luând parte activă la lichidarea chestiunii sârbo-bulgaro-turcă și România. În urma acestui război popoarele din Balcani s'au eliberat definitiv, — chiar în ciuda statelor turcofile — de sub jugul insuportabil turcesc...

Numai Rusia a rămas invoalată într'un imperialism mistic, rassist, religios, care nu se potrivea nicidecum cu liberalismul burghezimei și cu marxismul revoluționar al proletariatului și al studenției încadrate în niște mișcări aproape-nihilistice. Altminteri nici nu ne-am putea explica erupția apocaliptică a revoluției rusești. Deoarece concursul evreeimei și a capitalismului internațional nu ar fi fost în stare, ca să deie mișcării această amploare, — care a dus la cea mai formidabilă cataclismă a istoriei umane, — dacă nu trăia în sufletul masei acel germen nebuloș, mistic asiatic, nihilistic; și *incontestabil cosmic*, care — de multeori — imprimă voința sa, cu forța instințelor naturale, mersului istoriei. Din care subconștient, iponderabil se ridică și o bună parte a spiritualității noastre contemporane.

Și Wells zice: „*Istoria umanității este istoria ideilor*” — iar *Andrei Corteanu* *) înlăturând și dănsul materialismul

*) Andrei Corteanu: „L'évolution de l'Etat”.

istoric, afirmă că, *istoria nu este decât analiza psihologică a proceselor psihice. Stimulente sufletești, cari singure au determinat curentele morale, menite să producă efectul hotărâtor altor cauze materiale și materialiste.* Astfel evoluția societății nu denota lupta între diferite clase, cu interese materiale divergente, ci lupta între diferite concepții morale, deci spirituale.....

Ar fi azi încă precoce a se pronunța asupra motive lor adevărate ale războiului mondial. Cert e însă că, imperialismul agresiv, mai pretențios, mai militarist al Germaniei s'a lovit în primul rând de imperialismul englez, apoi de cel rusesc, care nu abandonase visul lui Petru cel mare: drumul spre Constantinopol. Complicându-se mai în urmă acest plan cu tendința de expansiune a Rusiei la Marea Adriatică, prin Serbia și solidaritatea popoarelor slave din Balcani. Cum, însă, Germania își urmărea politica ei orientală, cunoscută sub leitmotivul: „von Berlin nach Bagdad”, iar Austria avea tot interesul economic, ca să anexeze părțile turcești dealungul litoralului adriatic, împiedecând Rusia, ca să domine prin Serbia Adriatică, ciocnirea între aceste state era inevitabilă. Cu atât mai vădit că, Franța ciuntită și despuțată în 1871 aștepta momentul revanșei, văzându-și periclitată și mulțele capitaluri investite în Rusia. Iată pe scurt complexul de împrejurări, cari precipitau desnodământul fatal.

Îndeosebi situația din Austria a devenit intolerabilă. Ideea națională, care a predominat în decursul secolului trecut, a prins în mrejele ei și naționalitățile din fosta monarhie austro-ungară provocând o firească tendință centrifugală către statele limitrofe, lăuate de conaționalii lor. *Astfel aceste stimulente spirituale au învins interesele economice, poate că mai bine servite în unitatea politică a Austriei, — zice Hitler**). Dând dovă la de prevalarea motivelor spirituale, față de cele materialiste.

Pe lângă aceste forțe centrifuge s'au ivit și divergențe interne între elementul german și cel maghiar provocând lupte înverșunate pentru supremația unuia dintre aceste popoare. Mai cu seama dela 1868 în urmă, când casa de Habsburg s'a împacat cu maghiarii, cedându-le dominația nestingerită în Ungaria. Maghiarii, însă, nu s'au îndestulit cu atata, prefinzând un rol determinant în monarhia întregă. În vederea acestui scop aristocrația maghiară a știut să-și câștige simpatiile palatului, mai în urmă și simpatia nenorocii împărăteșe Elisabeta și a lui Rudolf,

*) „Mein Kampf“.

principele moștenitor al monarhiei. (Asasinat sub împrejurări foarte misterioase). În aceasta politica antigermana a casei de Habsburg — maghiarii de,ineau, în deceniile din urmă, chiar și cele mai însemnate puncte în diplomația monarhiei — s'a integrat apoi politica slavofilia a noului moștenitor de tron: *Franz Ferdinand*, otil prepo lerenței maghiare și prieten ideei trialiste, încl nund inspie o echilibrare a forțelor între elementul german, maghiar și slav, acordând un deosebit interes cehilor și croaților.

Hitler în lucrarea sa citata, se duce și mai departe, învinovățând Habsburgii cu suprimarea conștiinței a elementului german, în vederea mișcării naționaliste pangermane, care periclită existența tronului Habsburgic, prin unirea germanilor din Austria cu Hohenzolernii. (Plan urmărit cu multa staruința de către partidul Allddeutsch și creștin-social al lui Lueger). Astfel Franz Ferdinand s'a pus deacurmezișul politicii maghiare, abandonase supremația elementului german în Austria, și neliniștea prin catolicismul sau exagerat cercurile ostile bisericii catolice, periclitan — într'un moment decisiv al istoriei — atâtea interese divergente, încât persoana sa a devenit indeseirabila.

Asasinarea clironomului *Franz Ferdinand* la 28 Iunie 1914 a deslanțuit furtuna generala a rasboiului. La 28 Iulie Austro-Ungaria declara rasboi Serbiei, — la 1 August Germania intra în rasboi contra Rusiei, — la 2 August trupele germane invaleaza Franța și ataca Belgia neutrala, pentru a înconjura armata franceza pe la spate, dinspre aripa stângă, — la 4 August — vazând neutralitatea Belgiei lezata, declara Anglia rasboiu, — în 1915 intra Italia în horă contra aliaților sai germani și austriaci, — în 1916 pornește România la lup'a pentru desrobirea semenilor sai, — în Iulie 1917 Constantin, Regele Greciei, cumnatul lui Wilhelm al II-lea este silit de către Antantă, ca să demisioneze în interesul faciorului său, — în 1917 Rusia se prăbușește sub loviturile revoluției — iară la 7 Noembrie 1917 *Kerenski* este alungat, revoluția burgheză înfrântă și dictatura proletariatului instaurata cu ajutorul sovietelor. Tot în 1917 (Aprilie) America de nord intra în rășboi alături de Antantă, în urma rasboiului submarin al germanilor. Rășboi, care stingherea enorm livrările americane. Mai în urma s'a a laug it la această enervare și teama pentru capitalurile fantastice, împrumutate Antantei. Deși, americanilor le place să sublinieze motive pur spirituale și ideale, când este vorba de întrarea lor în rășboiul mondial, faptele contrazic acest

farizeism. Prin pacea dela București și Brest-litovsk, Germania a arătat lumii, cum înțelege să dicteze. Un stimu lent puternic pentru Antantă, ca să ducă până la capat războiul. În fine în luna Noembrie 1918 s'a încheiat pacea: și bilanțul acestei nemaipomenite încaierari a fost: 10 milioane de morți.

Tot *Hitler* constată că, dacă Germania nu s'ar fi amestecat în rasboi, dacă rămânea neutrală față de tentativele Austriei, cataclisma se resfrângea exclusiv asupra monarhiei putrede, neviabile, destinată perei din momentul acela, când a abandonat supremația elementului german, centralismul administrativ și limba germană ca limbă oficială, facilitând astfel forțele centrifugale. Forțe, cari s'au manifestat deja dela *Iosif* al II-lea încoace; singurul Habsburg — zice *Hitler* — care a înțeles menirea monarhiei și metoda de guvernament, aplicabila în haosul atâtor naționalități. Odată parasita această linie de conduită, destinul Austriei era pecetluit și Germania nu mai avea nici un interes, ca să sprijine un putregai.

* * *

În expunerile noastre continuăm firul de gândire al lui *H. G. Wells*, pentru a documenta simultan controversiunile între concepția marxista și între concepția umanitar - spiritualistă a lui *Wells*. Luăm de bază documentarea unei istoriograf american, în speranța ca, în felul acesta vom obține un rezultat mai obiectiv. Cu atât mai vârtos că deși *Wells* privește evoluția istoriei umane prin prisma unui internaționalism ideal, totuși nu prea simpatizează cu modul de funcționare al democrației formale, dibuind inspre noile orizonturi ale unui socialism idealizat.

Din punctul acesta de vedere constată — la finea războiului mondial — două curențe opuse: liberalismul individualist al profitorilor, cari nu vor să ia la cunoștință că, lumea s'a schimbat; că masele au fost — în decurs de 4 ani de zile — obicinuite la un spirit colectiv, la producție colectivă, și chiar la o distribuție colectivă a mărfurilor fiind individul subordonat interesului colectiv. Pretinzând că, capitaliștii că, transportul aerian, monopolurile, minele transportul pe uscat etc. să fie trecute în mâna antreprenorilor particulari.

Și pentru a obține rezultatele dorite, profiturile visate, câștigurile fantastice, au mituit toată presa mondială, îndrituinduse de a forma opinia publică și conștiința mul-

țimii după chipul și asemănare lor; amestecându se în mer-sul alegerilor parlamentare, pentru a măsui voința popu-lară, obținând astfel conducerea efectivă în stat. Condu-cere cu tendințe hrăpărețe, egocentrice, inspirate de un singur dor: de câștig și de profit. Tendințe, însă, repug-nate de massa mare a poporului.

Celalalt curent și-a început manifestarea prin protestul vehement - în decursul anului 1919 — al proletariatul desa-magit. Pe de o parte prin revenirea capitaliștilor la vechiul sistem al libertinajului, sistem în vădită ciocnire cu spiritul vremii, pe de altă-parte prin nesiguranța sistemului mone-tar, căzut la fel în căpcana speculației internaționale; fapt care a agravat enorm traiul celor fix salariați. Îndeosebi când s'a ivit și fantoma inflației generale, cu prețurile fan-tastice ale obiectelor de prima necesitate. În felul acesta s'a produs un dezechilibru complet între producție și con-sumație, între profit și salariu, între lux și standardul de viață a mulțimii. Impingând masele în brațele comuniș-tilor, cari — abandonând lupta parlamentară ineficace, — au făcut, pretutindeni, încercări desperate de a obține pu-terea de stat prin lovituri revoluționare. Astfel a reușit și mișcarea comuniștilor din Rusia, unde — propriu zis — circa 250.000 de proletari au instaurat comunismul. La început cu obiectiv foarte îndepărtat: *revoluție mondială*, pentru a se restrânge mai în urmă asupra teritoriul propriu al Rusiei, unde principiile și doctrina marxismului ciasic s'au dovedit complet infructuase și inproductive. așa că bolșe-vicii au fost nevoiți a reveni — încetul cu — încetul la me-tode capitaliste, înlocuind capitalismul individualist cu ca-pitalismul de stat.

* * *

Aci trebuie să facem o mică incursiune în expunerile lui Wells, pentru a remarcă a treia mișcare, care s'a ivit dela rasboi încoace. Mișcare trecută cu vederea — vero-simil tendențios — de către Wells. Este vorba de *mișca-reă națională a fascismului italian și a hitlerismului ger-man*. Mișcare emanată din tainele sufletești ale combatan-ților din tranșee. Acele milioane, cari s'au luptat pentru un ideal național, — cari și-au apărat glia strămoșească, cari au suferit toate grozăviile iadului, moartea milioaneilor de ca-marazi, sperând că reintorcându-se la vetrele lor, vor afla recunoștința patriei, liniștea bărbatului, care și-a făcut da-toria față de interesele obștești, asigurarea pâinei de toate zilele pe seama lor și a familiei lor, — au aflat jocul spe-

culanților, tertipurile profitorilor, neobrăzarea imbogațiților de război, uzura ne mai pomănită a capitalismului financiar, dominația banului nerușinat și sugrumarea fină, pe cale parlamentară, a celor mai elementare libertăți politice și cetățanești. Iară pe de altă parte au văzut ridicându-se amenințator farsa dictaturei proletare, care sub masca comunismului, tenta la dominația cîtorva asupra națiunilor și a popoarelor lumii. Și atunci a izbucnit un urlat din sufletul chinuit al acestor eroi ai tranșelor, înregimentîndu-se milioane de bărbați sub steagul sdrențuros al ideii naționale, pentru salvarea patriei și a ordinii amenințate de către două internaționale: internaționala profitorilor și internaționala bolșevicilor.....

* * *

În 1918 terminându-se războiul, s'a, convocat la Paris conferința de pace, la care au luat parte toate popoarele lumii, sub președenția lui *Wilson*. profesor universitar, președintele partidului democrat și președintele Statelor Unite ale Americii de nord.

Wilson, un visator ireal, a venit în numele principii-lui autodeterminării popoarelor, în numele păcii eterne, garantată prin un organ internațional: *Liga Națiunilor*, cu un program ideal, depus în cele 14 puncte wilsoniene, tratând chestiuni, situații, probleme pe cari nu le cunoaștea, — nu le putea cunoaște în complexul lor istoric, geografic, economic, etnic, social și politic. S'a pus la masă, nu ca salvatorul omenirii, ci ca un șef de partid, tratând în numele Franței cu *Clemenceau*, în numele Englierei cu *Lloyd George* și în cel al Italiei cu *Orlando*, toți trei politicieni vechi, toți trei la fel șefi de partide; cari nu urmăreau decât asigurarea avantajelor politice și economice pe seama țării lor...*)

Îndeosebi predomina personalitatea lui *Clemenceau*. un om de o energie rară, cu o voință de fier, înșă lipsit de scrupule când era vorba de interesele patriei sale. Deși — afirmă Wells — a fost mai mult un patriot politicianizat, decît un gânditor și barbat de stat. Pentru care războiul nu era un război mondial, ci continuarea războiului din 1871; — era războiul Franței. Și nimic mai mult. În consecință pretindea refacerea tuturor nedeptăților săvârșite împotriva Franței în 1871 de către Germania, pe care o vroia slabă, pentru asigurare frontierelor franceze în veci vecilor. Totodată cerea colonii în Siria, Africa de nord, și afa-

*) H. Nicolson: „Die Friedensmacher 1919“. „Peacemaking“.

ceri veroase pentru finanțării din Paris ; apoi despăgubiri, reparațiuni, credite eftine și multa glorie pentru Franța sa adorată,

Orlando avea asemenea pretenții, însă, mai puțin rezistent, mai domol, — poatecă mai ne—abil. Iară *Lloyd George* aduse în consiliu rafinăria și șmecheria unui wellisian, care avea să apere cu îndârjire egemonia engleză și imperialismul britanic, în interesul capitaliștilor englezi. Astfel idealismul iluminat al lui *Wilson* a fost dela început torpilat. În consecință și Societatea Națiunilor, prin tratatul din 28 Aprilie 1919, nu a mai reprezentat liga tuturor națiunilor de pe glob, cum fusese contemplată de către *Wilson*, ci o ligă simplă a unor state, dominioane, colonii interesate. Astfel că d. e. imperiul britanic a fost reprezentat odată ca unitate, având — însă — și fiecare dominion câte un reprezentant propriu, adică Indiile, Canada, Australia, Neu-seeland, și Africa de sud, (Irlanda și Egipt nu erau îndreptațite de a trimite reprezentanți).

Natural, senatul american nu a ratificat această convenție și, astfel America a refuzat de a fi reprezentată în Liga Societaților dela Geneva, spre complecta desamăgire a lui *Wilson*. În felul acesta a crezut și crede America de a se eschiva de răspunderea tratatului de pace, refugiându-se din nou sub masca doctrinei lui Monroe, fără a refuza, — însă — beneficiile enorme ale războiului mondial. Fiind doar unicul stat, care a câștigat în plin : avantaje imense economice și materiale, apoi preponderență politică în viața internațională. Fără a admite inixtiunea altor state în chestiunile americane, asigurându-și astfel imperialismul mondial, cu excluderea oricarei concurențe pe pamântul Americii. Cu alte cuvinte : amestecându-se în treburile și daraverile altora, fără a le îngădui, ca să se intereseze și ele de chestiunile intern - americane.

Însă, zice Wells, la finea lucrării sale : „Viitorul omenirii nu depinde de hărbați de stat, nu de personalități, nici de vre-o grupare de oameni ; nu depinde nici de state, nici de organizații sociale, dar nici de alianțe și nici de tratate.“

* * *

Am trecut cu pași repezi, — poatecă prea precipitați, — peste evenimentele istorice ale trecutului, tratând mai mult istoria popoarelor europene. Adecă propriu zis, nu am făcut istorie. Nici nu era scopul nostru ; ne-am fixat numai atenția asupra unor puncte luminoase pentru a caracteriza

felul, cum înțelege materialismul istoric să sesizeze evenimentele istorice, fixând alături, într'o ambianță dozată, punctul de vedere unui istoriograf american, ostil marxismului, însă, orientat către meleaguri idealiste, pacifiste și internaționaliste.

În cele ce urmează vom analiza, mai detaliat, situația din Orient și Extremul-orient, pentru a familiariza cititorul român cu aceste probleme, atât de interesante și însemnate pentru noi, cari — în fond — suntem mărginași cu acest Orient, fiind așezați de către destin la întretăierile a două lumi deosebite, la verticala unor culturi antipodice; culturi cari au influențat adânc cugetarea noastră și, cari vor mai exercita înrăurire determinantă asupra mentalității neamului nostru.

În general credem ca, a fost o greșeală esențială a diplomației noastre, când dela rasboi încoace a neglijat, aproape complet, aceea legătură veche între România și Orientul apropiat. Legătură, care era și a fost firească atât din punct de vedere politic, cât și din motive economice. Neglijate cu multa superficialitate deși, chiar Delta Dunării ne-a predestinat pentru transitul pe Marea Neagră până la Batum. Visul neîncetat al Engliterei. Și când invocăm acest vis, ne dam seama bine seamă de însemnătatea covârșitoare a rolului, ce are Anglia în aceste finuturi.

În consecința critica, care se desprinde din aceasta lucrare la adresa Angliei, să nu influențeze întru nimica simpatiile noastre pentru imperiul britanic, deoarece aceste critici nu sunt ale noastre, ci ale unui american, invocate de noi numai pentru a ilustra divergențele existente între aceste două popoare anglo-saxone.

La fel se vor degaja unele critici și din cele ce vor urma, deoarece servindu-ne de lucrarea admirabilă a lui *Hans Kohn*: „*Geschichte der Nationalen Bewegung Im Orient*“, nu vom face de cât sa reproducem părerile sale, cu referire la rolul Angliei în Asia-minora și extremul Orient.

Mișcările naționale din Asia.

Din cele relatate până acuma, se desprind clar două principii fundamentale, cari au reglementat ideologiile veacului al XVIII-lea și al XIX-lea. Pe de o parte avem — în secolul al XVIII-lea — principiul religios ca îndrumatorul vieții sociale, concentrând în jurul său toate mișcările culturale, sociale și economice; pe de altă parte în secolul XIX acest principiu călăuzitor a fost înlocuit prin tradiția naționalismului, pe care temelie s'a cimentat apoi statul modern, național.

Natural, această noua ideologie a naționalismului etatic a influențat adânc și structura socială a statului, ori, mai bine zis: noua stratificare a societății umane a transformat și forma politică a colectivității, abandonând preponderența feudalismului perimat, în interesul burghezimei industrializate. Burghezime, eșita învingătoare din revoluțiunile engleze, americane și franceze, asaltând toate pozițiile politice și sociale prin reforma parlamentarismului englez din 1832 și regalitatea burgheza a Franței.

Cum era firesc, aceasta revelație sufletească a naționalismului european nu a rămas fara urmări adânci și în Orient, unde — deși mai întârziat, — se remarcă aceeași linie de conduită înspre o renaștere națională, bazată pe tradițiile vechi ale culturii asiatice. Ceea ce va influența inexorabil și evoluția, pre cum și stratificarile sociale ale popoarelor din Asia.

În vederea acestor mișcări de o anvergură apocaliptică, în acest plin haos prin care strabate de prezent omenirea, se desprind — ca un far îndepărtat, ca o licărire tot mai accentuată — patru grupări bine definite, într-o ursită comună, inflexibilă și neînduplecabilă: comunitatea europeană, comunitatea anglo-saxonă, comunitatea asiatică (ori islamitică) și comunitatea rusească.

Care dintre aceste grupări își va impune mentalitatea sa, ideologia sa, principiile și idealurile sale omenirii întregi, este și va rămâne o taină a destinului

istoric. Una e cert că, prin războiul mondial ideea națională și-a ajuns apoteoza sa. Ca erupția puternică a unui vulcan în fermentație, care varsa lavă clocotitoare peste regiuni îndepărtate, răspândindu-se pretutindeni, astfel și ideea națională în avântul ei cuceritor, manifestă o putere dinamică, cu un substrat profund social, pregătind trecerea societății la o nouă etapă. Simptom, care s'a mai repetat în istorie, chiar după războiul de treizeci de ani, când ideea religioasă a dat ultimul ei efort pentru a menține forma social-religioasă, pregătind însă — poate că chiar involuntar — noua etapă a stratificării sociale.

În viața *islamului* se petrece același fenomen, ca la lupta decisivă a bisericii apusene în evul mediu. La începutul secolului al XVIII-lea se resimte o înviorare, o trezire din letargia în care s'a poticnit; o repulsiune față de formalismul sec și rigid al teologilor, o renaștere a tradiției pure, cu tendințe de purificare, de noua îndrumare. Cu un cuvânt: se deșteaptă spiritul *puritanismului islamic*.

Interesant este de relevat că, *Mohamed* era mai mult un profet al rasei arabe, decât un reformator religios, voințind să precipite unirea triburilor arabe prin unitatea religiei. Scop care a și fost atins, deoarece arabii — uniți prin credința lor comună — au întreprins evadările războinice împotriva Bizanțului. Aci ajunge islamul în nemijlocit contact cu ideologia și cultura ariană a persienilor și a grecilor, dovedind o adaptabilitate admirabilă, absorbând filosofia elină într-o ambianță perfectă cu principiile fundamentale ale filosofiei arabe. Această întretesare s'a făcut sub imboldul lui *Mohamed Abdul Wahhab*, care este propriu zis reformatorul islamului, dând naștere așa zisului *wahhabism*, reforma absolut identică cu protestantismul din Apus. Cuosebirea că, în tendințele sale era și mai intransigent național. *Astfel wahhabismul este promotorul determinant al naționalismului panarab*.

Această regenerare, însă, s'a revărsat asupra tuturor popoarelor și triburilor din Asia-minora, Africa și Sud-estul asiatic, provocând o adevărată renaștere religioasă, o revoluție spirituală; redeşeptând în conștiința acestor popoare identitatea și similitudinea destinului lor, cu un obiectiv religios bine precizat în așa zisul *panislamism*.

Concomitent revelaț a religioasă a popoarelor colorate avuse adâncă înrăurire și asupra *hinduismului* din Indii, unde această religie forma o combinație între filosofia brahmanismului și între buddhism.

În fond și această mișcare nu era decât simptomul unei reformațiuni, cu tendințe vădite înspre o revenire să-

natoasa la tradițiile curate, umanitare și mai adevarate ale brahmanismului; o revenire la cultura străveche a raselor lor și, prin această, la o renaștere a sentimentului național. Provoacă același rezultat renașterea islamului din Indii, unde aceste două religii: hinduismului și islamul predomină.

Evident că primenirea popoarelor din Asia a fost mult influențată prin sistemul învățământului englez, la care era supusă toată intelectualitatea din colonii. Însă, urmarea infiltrațiunii civilizatorice engleze a fost redeșteptarea sentimentului național, pretinzând la rândul lor autohtonii drepturi și libertăți egale, asigurate prin o largă autonomie administrativă și politică. Principii combătute chiar și în Anglia, necum admise în colonii. Afirmând Kohn în lucrarea sa citată:

„Clasa dominantă chiar și în țara mamă și-a pas-trat — până în timpul din urmă — toată puterea politică, pe lângă aparenta cedare a influenței sale. Libertate și autonomie administrativă existau numai pentru pătura gentlemanilor. Însă, aceasta clasă a știut, în totdeauna, să-și lărgească bazele prin acaparea elementelor mai active și mai ariviste din straturile inferioare, făcându-le părtașe la privilegiile și bogățiile sale, aparându-și astfel, chiar prin aceste elemente, prerogativele politice. Și în nici o altă țară din Europa nu a fost învățământul universitar al straturilor suprapuse așa de perfecționat, pe lângă totala neglijare a învățământului primar, ca în Anglia“.

Nimic mai natural decât fenomenul caracteristic din Indii, unde în sânul intelectualilor băștinași, crescuți în spiritul englez, s'a deșteptat dorul libertății, fără a fi fost acest sentiment satisfăcut, deoarece toată conducerea administrației, toate serviciile mai importante și mai manoa-se erau concentrate în mâna funcționarilor englezi, cari trau cu dispreț pe autohtonii, crescuți în același spirit și la aceleași instituțiuni culturale. Astfel s'a produs un proletarizat intelectual, care reacționa contra sistemului exploator al englezilor, stimulând tot mai energic mișcările naționale, cari din Indii au radiat pe tot cuprinsul Asiei.

Firește tendințelor autonomiste s'au opus și se opun cu înversunare, ură și dispreț, funcționarii englezi din colonii; acest aparat birocratic, care s'a deprins a considera populația autohtonă ca un element inferior, bun ca să fie exploatat. Contracarându-se de multeori intențiunile cele mai bune ale centrului, condus de considerentele înalte ale unei politici coloniale, fără seamăn în istoria mondială. Având în vedere că politica — propriu zisă — a Engliterei s'a concentrat, timp de 150 de ani, în jurul unor

probleme vitale din Orient. Asigurându-și dela Kapstadt, adecă punctul cel mai sudic al Africei, pâna sus în Egipt, la litoralul mediteranian linia de circulație pe uscat. Iară de aci — prin Asia-minoră — legătură orizontală, tot pe continent pâna la Indii și China. Reacționând, cum am văzut din cele anterior expuse, fața de orice rival, care îi amenința aceste legături. Astfel a nimicit Franța în lupta dela Trafalgar, când Napoleon periclita Egiptul și litoralul levantin, — apoi contrabalansa pretutindeni influența Rusiei în Asia-centrală, reușind ca să slabească și pe acest adversar periculos, prin alianța anglo-japoneză, apoi prin războiul ruso-japonez. Iară mai în urmă, când s'a ridicat rivalitatea germană la orizontul asiatic, Englitera a știut să mobilizeze toată lumea împotriva noului concurent. De prezent nu au mai rămas decât doi adversari periculoși : Sovietele și America. Concurența, care va influența profund toată politica externă a Angliei, și prin ea, politica mondială. Chiar din acest motiv, atenția diplomației mondiale este încordată asupra evenimentelor din extremul Orient, unde se va zămisli o nouă fațadă geo-politică a lumii întregi.

Această noua fază a politicei engleze, însă, numai este inspirată de pericolul circulației intercontinentale, deoarece dezvoltarea extraordinară a aeronauticei a redus mult acest pericol. Ivindu-se un alt factor economic, care va determina în viitor politica coloniala a Engliterei. *Acest factor este transformarea forței motrice a vapoarelor dela comubstibilul depână acuma, adecă dela cărbuni la fițeu.* În urma cărui fapt minele de cărbuni din Anglia și-au pierdut însemnătatea lor, inaugurându-se o goană nebună pretutindeni după terene petrolifere. Cu alfe cuvinte : *în locul cărbunului, petrolul va influența, în viitor, politica externă a statelor deținătoare de colonii.* Cum era firesc, centrul acestei politici asiatice a fost India, de unde s'au manevrat toate acțiunile Angliei, dela 1823 începând, atât înspre China, Siam, Mongolia, cât și înspre Abisinia, Egipt, Arabia de sud, Arabia de nord, Turcia, Persia, apoi în 1919 avansarea pâna la Marea Caspica și până sub Batum, Preferând — din motive strategice, — acțiunea astfel concertată în Indii, fața de circulația dealungul Marii Mediteranee, periclitată de către multele interese divergente ale concurenților hămeșiți.

Influența Angliei, pe teren economic, avuse ca prima urmare distrugerea complectă a industriei mici indigene, care la fel, ca la timpul său în Europa, nu se putea împotrivi producției tehnice. Natural, acest proces a

descompus cea mai considerabilă clasă a micilor industriași din India, producând un proletariat, care numai cu greu și foarte târziu s'a știut adapta nouilor împrejurări. Apo în urma sistemului nenorocit, de a lăsa pradă unor societăți particulare colonia întreagă, fiind autohtonii — ca și în India — expuși la cea mai nemiloasă exploatare de către aventurieri, a dat anză la multe fricțiuni și neîndestuliri. Până în veacul al XIX-lea, când sub imboldul liberalismului economic, s'a trecut la un sistem mai omenos și mai gospodar în fond. Ca să se revină, însă, la începutul veacului al XX-lea, adică în epoca imperialismului necruțător, la acelaș sistem de exploatare, ca în trecut.

Dupăce industria casnică în India a fost complet distrusă și, țara transformată într'un stat agrarian sărac, s'au importat fabricatele engleze, servind coloniile — pretutideni și în alte țări cuceritoare, — ca simple debușeuri pentru produsele industriilor europene. Urmarea acestui sistem a fost că, industria a luat în Europa un avânt nevisat, concentrând capitaluri enorme în industria și comerțul transoceanic, cari se alimentau cu bennficii ne mai pomenite din consumația coloniilor. Acest transport, la rândul său, a impus noi investiții pentru mijloacele de circulație, asigurând și pe această cale beneficii considerabile capitalului investit. Concomitent, — țările cuceritoare își plasau tot surplusul intelectual în serviciile administrative și de distribuție din colonii. Alimentând și această formidabilă pleiadă a birocraților, prin lefurile și pensiile lor primite, tot din colonii, bogăția țării exploatare. Acest sistem de exploatare mai ivoacă și necesitatea măsurilor de apărare. Și astfel noi capitaluri curg în ghișeurile metalurgiei grele, având țările imperia-liste nevoie de vase de război, de armată colonială, de armament etc. tot atâtea privilegii pentru plasamente sigure și beneficii mănoase.

* * *

Din acest moment, coloniile au început să reacționeze, aplicând aceleași sisteme economice, financiare și industriale; îndeosebi în decursul războiului mondial. Organizându-se pe baze moderne o industrie indigenă, concurentă firească a industriei engleze. Datorita salariului scăzut al muncitorului autohton, care nu cunoștea standardul ridicat al muncitorului englez, facilitând astfel rezistența antreprenorului indigen, față de capitalistul englez, încatușat prin salariile și lefurile mari ale angajaților săi. Deși europenii, și îndeosebi englezii au făcut tot posibilul, ca să neglijeze indrumarea și instrucția tehnică a

populației din colonii, evoluția nu s'a oprit în loc, dând naștere la cangrena cea mai periculoasă și cea mai îngrijorătoare a capitalismului modern : la *șomajul* muncitorilor și al intelectualilor din Europa.

Așa dară prin intermediul sistemului capitalist al Europei, s'a schimbat și sistemul de producție al coloniilor. Schimbare, ce la rândul sau, a influențat și modul de gândire și felul de trai al asiaticilor. Provocând, la început, un puternic *resens* al tradiționalismului multi-milenar față de aceste transformări radicale, până când s'a netezit drumul unei asimilări de gândire, pentru a reacționa imediat împotriva imperialismului străin, chiar sub îmboldul ideii naționale, adâncită și prin tradiția încă recalcitrantă. Astfel procesul de asimilare în loc ca să elimine asperitățile contradictorii, a provocat cea mai puternică reacțiune : *naționalismul Asiei s'a ridicat împotriva naționalismului european*. Dar tot atunci se produce și un alt fenomen : emanciparea asiaticilor de sub influența atotputernică a religiei. Fenomen, care s'a manifestat în Europa la finea evului mediu, producând aceeași anarharizare a vieții familiare, morale și sociale. Până ce asiaticii nu și-au dat seamă de urmările dezastruoase, reacționând pe teren național și tradițional. În consecință încercarea de a asimila mentalității noastre asiaticii, a dat complect greș. / ceață masă formidabilă a oamenilor colorați d. e. în Indii, nu va fi niciodată asimilată prin acei 15 mii funcționari englezi egoiști, aroganți și ignoranți, — nici prin 65.000 militari albi, chemați ca să apere interesele economice ale câtorva capitaliști europeni. Și imperialismul englez va trece, ca un epizod neînsemnat, dar dureros, în istoria Indiei. Simțind acest pericol, — care amenință dealtcm toate statele imperialiste, Anglia cheamă sub drapel comun națiunile albe, pentru a reacționa față de această renaștere periculoasă a asiaticilor. Pe când Rusia, singură încă un stat asiatic, se opune. Și cum ideologia Sovietelor lasă urme destul de adânci în mentalitatea asiaticilor, cari peste un secol au trăit în contact cu capitalismul burghez, cu ideologia, mentalitatea și organizația social-politică burgheză a europenilor, indeosebi prin intermediul Angliei, fără a fi asimilați ; considerând acest sistem burghez ca un aparat imens de exploatare, Rusia sovietică profită și face apel la ajutorul popoarelor asiatice, pentru a scutura jugul secular. Astfel intențiunile revoluției sociale, deși cu obiectiv și ideologie apuseană, — coroborează cu intențiunile de emancipare națională a popoarelor din Asia. Folosindu-se *Lenin* de tendințele antiimperialiste și națio-

nale ale asiaticilor, pentru a instaura dictatura proletariatului în Europa. Și se produce o pervertire curioasă a rolurilor, când d. e. Emirul din Afganistan luptând pen'tru emanciparea națiunei sale, se revoltă împotriva imperialismului capitalist, iară socialiștii din Apus — simultan sprijineau acest imperialism în decursul războiului mondial, cum constată *Stalin*. Sulevând tot dânsul faptul ciudat că, acțiunea burghezimei egiptiene, cu obiectiv național, este revoluționară, fiind îndreptată împotriva imperialismului englez, de vreme ce guvernul d-lui *Mac Donald*, deci, un guvern al muncitorimei organizate, sprijinește tendințele reacționare ale burghezimei engleze. Și se inversează rolul: din revoluția burgheză s'a nascut naționalismul european, iară revoluția socială a rușilor a fost stimulul cel mai puternic al naționalismului asiatic. Natural, Sovietele au sprijinit acest naționalism numai până când aveau lipsă de el în lupta lor pentru revoluția mondială. Din moment ce abandonase acest vis, restrângându-se numai asupra teritoriului rusesc, imediat reacționau față de acest sentiment, lor atât de dușmănos și ostil. Astfel de prezent nu se mai propagă în Rusia principiul autodeterminării, foarte precar pentru Soviete, indeosebi în Ucraina, sugrumată naționalicește în modul cel mai revoltator; și nu se mai vorbește nici de libertăți naționale. Din contra, se remarcă o intoleranță a elementului rusesc, ascuns sub principiul centralizării administrative. Totuși trebuie sa recunoaștem că, în urma faptului înființării mai multor — așa zise — republici ale diferitelor triburi mongolice, tătare, turcești etc. s'a deșteptat interesul popoarelor înapoiate pentru o viață mai intensivă de stat. Ordonând despărțirea bisericei de către stat, secularizarea bunurilor, reforma agrară, abandonând poligamia etc. etc. au influențat adânc evoluția acelor popoare. *Cu obiectivul firesc, de a-i utiliza împotriva Europei, împotriva rassei albe, împotriva imperialismului burghez și concomitent contra culturei apusene. Vroind să stârpească — cu ajutorul naționalismului asiatic — naționalismul european....*

Dacă nu cumva Japonia — refuzând solidaritatea rușilor, considerați europeni, — va aplica formula: Asia asiaticilor și contra bolșevicilor ruși. Cu atât mai vârtos că, chiar ideologia marxisto-comunistă a Sovietelor nu este alta, decât simptomul unei civilizațiuni europene, decadente.

* * *

Ceea ce este extraordinar de interesant în politica orientală a Sovietelor, politică cusută cu ață albă, se cons-

tată și de data această continuarea consecventă a planului petrinian, adică al lui Petru cel mare : prin Dardanele să se amenințe legătura Angliei cu India, pământul făgăduinței rusești, de care s'a apropiat și prin incorporarea republicelor Turkmenistan și Usbekistan, dealungul frontierei afganistane și a Indiei Plan care a determinat Sovietele, ca să deporteze și populația românească dela Nistru, așa numiții „români transnistrieni“, în Siberia, nu cumva această republică moldovănească să împiedece expansiunea *imperialistă* a dictaturei proletare.

Dar și latura inversă acestei politici nu este lipsită de interes. Având în vedere că popoarele din Asia la fel s'au folosit numai de instrumentul revoluției rusești, pentru a facilita emanciparea lor națională. Căci tânăra burghezie și, recentul naționalism asiatic observând pericolul ideologic care îl amenință din partea principiilor sovietice, a bătut pretutindeni în retragere, asociându-se de multeori chiar cu capitalismul european, pentru a combate propaganda subversivă a bolșevicilor.

În lupta această formidabilă Sovietele întâmpină pretutindeni opoziția Angliei. Astfel politica Asiei se învâрте în jurul acestor două națiuni imperialiste. Una : a englezilor urmărind imperialismul burghez, — cealaltă a rusilor, tinzând la imperialismul proletariatului. (*Hitler*, la rândul său, afirmă că atât social-democrația, cât și comunismul, cu un cuvânt : *marxismul* nu este alta, decât mijlocul capitalismului internațional pentru captarea dominației mondiale).

Controversele inevitabile au impins Anglia, în 1918-1919, ca să mobilizeze republicile din Caucaz, Georgia și Aserbeidschan împotriva Moscovei, înaintând cu armatele sale până la *Bacu*, centrul atât de ahtiat de englezi și ruși al terenurilor petrolifere ; apoi în 1919 până la Marea Caspică. Totodată a câștigat pe partea sa Persia și Turcia, cari—sub impresia contrarevoluției victorioase din Rusia, — se apropiiau de Anglia. Cum, însă, în 1920 situația războiului civil s'a schimbat în favoarea bolșevicilor, aceste state refuzau protectoratul englez, în speranță bine chibzuită că, cu ajutorul Sovietelor strămtorate, mai repede își vor obține independența lor națională. Cu atât mai vartos ca, Sovietele le făceau avantaje enorme, abdicând de protectorat politic, renunțând la toate concesiunile comerciale, la mijloacele de transporturi, la împrumuturile acordate, pe lângă recunoașterea deplină a independenței lor.

În felul acesta au știut să capteze republicile dealungul frontierei anglo-rusești, adică : Buhara, China, Persia, Turcia, și Afganistan, cari toate au încheiat tratate

cu Sovietele; tratate îndreptate vădit împotriva Angliei, care a pierdut toată influența asupra teritoriilor mărginașe cu copilul mult răsfățat al Imperiului britanic: cu India. Fiind constrânsă, ca să recunoască și dânsa independența acestor republici. Indesebi independența Afganistanului a fost o lovitură penibilă pentru Anglia, deoarece în modul acesta influența rusească s'a apropiat până la frontiera Indiei.

* * *

Alta este situația revoluției rusești față de popoarele din extremul Orient, unde la fel se produce un reviriment. Indesebi în China se resimte o efervescentă continuă, care a dat naștere revoluției din 1911. În urma căreia s'a manifestat și pe teren religios — lupta între Confucianism și Buddhism — o renaștere îmbucurătoare. Pe când în 1917 această revoluție trece dela probleme sociale și religioase la probleme literare și filologice. Pentru a reveni mai târziu, sub imboldul revoluției rusești, din nou la problemele sociale, provocând o fierbere, fermentație aproape anarhică, a cărei formă caleidoscopică nu se poate încă întrezări.

Față de expunerile originale ale sionistului *H. Kohn* va fi de interes a cunoaște și punctul de vedere al lui *A. Rosenberg*, care remarcă osebirea fundamentală între cultura treimilenară a Chinei și cultura — aproape infanțila — a Europei, divizată de cele mai contradictorii ideologii, principii, crezuri, — pe când China reprezintă o unitate filozofică, religioasă, morală și politică, concertată în învățăturile neperitoare ale lui *Konfucius*, marele dascăl, sfântul și bărbatul de stal al chinezilor. În această unitate între religie și putere laică rezidă forța de rezistență a Chinei. Această unitate, însă, este mai recent periclitată prin infiltrația capitalismului european — care a nimicit comerțul maritim și industria indigenă — și a liberalismului economic și politic, importat de către tineretul crescut și modernizat în Europa. Indesebi straturile suprapuse din provinciile sudice au fost penetrate de acest spirit, rău înțeles și prost aplicat, având în vedere eforturile conștiente ale capitalismului internațional, care din aceste provincii încerca să mobilizeze ofensiva economică împotriva ultimei forlărețe, care rezista încă influenței finanței internaționale, împotriva la oniei. Acest spirit distructiv a denaturat și tipul echilibrat al tradiției Konfuciane; acel tip al chinezului, format la școala admirabilă a acestor tradiții. Până când s'a trezit ideea

națională, reacționând cu vehemență. Această China tânără, națională, se luptă pentru recăștigarea sufletului sau, pentru tradiție, pentru acel splendid tip echilibrat al tradiționalismului multimilenar. Însă, mișcarea întâmpină enorme greutăți artificiale. Este de ajuns a remarca opoziția exasperată a guvernelor chineze, fața de octroiul exercitat de către capitalismul european, pentru admiterea vinzării în comerț liber a *opiumului*; vițiul cel mai oribil, care a decimat populația. Și europenii umanitariști au impus — prin rășboaie — libertatea comerțului. (Rasboiul din 1729; 1842; 1856. Răscoala Boxerilor, revoluția din Kanton. — Tot atâtea momente infamante ale politicii capitaliste).....

Relațiile Sovietelor față de Japonia sunt de altă natură. Incercând — chiar și mai recent — bolșevicii, ca să înfrumuseze evoluția socială, în interesul lor, bine înțeles, au întâmpinat rezistența dărză a naționalismului intransigent al niponilor. Naționalism, care tinde înspre un imperialism panasiatic, îndreptat împotriva rasei albe. Cu alte cuvinte: împotriva dominației și a egemoniei a rușilor, americanilor și a englezilor, pretinzând Asia pe seama asiaticilor, subînțelegând — natural — pe japonezi.

Japonia a fost dintre popoarele asiatice cea mai strâns atașată mentalității europene, având contact viu și nemijlocit cu toate statele din Europa, plasându-și tineretul pe la toate universitățile mai însemnate din lume, pentru a prinde firul gândirii și al cugetării apusene, pentru a pătrunde în tainele tehnice, industriale și comerciale ale popoarelor dominante pe ambele emisfere ale lumii.

Însă, acest contact a silit pe japonezi, ca să facă comparații și pe teren metafizic, religios și moral, convingându-se de superficialitatea civilizației europene. Fapt, care a îndemnat acești asiatici, ca să revină la tradițiile lor vechi. Producându-se în Japonia, ca în Indii sub influența covârșitoare a lui *Rabindranath Tagore și Gandhi**), un reverment național, religios și tradițional. Astfel acest sentiment național, azi universal în Asia, a deșteptat și spiritul colectivității asiatice împotriva restului lumii. Relevat mai categoric de către japonezul *Kakuzo Okakura*, când zice: „Asia formează o unitate indestructibilă. Cavalerismul arabilor, poesia persiană, etica chineză, și filozofia Indiei ne povestesc de o veche și vecinică pace asiatică, în care s'a zămislit o viață comună“...

*) *Mahatma Gandhi* este pacifist, care prin persvaziune blândă vrea să convingă Anglia de necesitatea unor reforme în spirit național. Această tactică blândă, însă, pierde terenul, întârîndu-se mișcarea activiștilor: *Das și Nehru*.

Și totuși este o mare osebire între renașterea japoneză și, între restul popoarelor asiatice. Deoarece și din cele de până acum relatate rezultă clar că, aproape pretutindeni la aceste popoare *renașterea a fost un produs pur al spiritualității, fiind provocată și stimulată de către ideea națională, ca o vădită desmințire a momentului economic, deci a principiului fundamental al materialismului istoric*. Pe când la japonezi acest reviriment s'a produs sub îndboldul intereselor economice, sociale și politice, dând naștere la tendințe imperialiste, urmarite—și de prezent—cu multă tenacitate. Și având în vedere actualitatea arzătoare a problemei panasiatice, și adevărată inițiativă japoneză, ținem ca să tratăm mai pe larg situația din extremul Orient, deoarece decisiile istorice s'au mutat din Europa și dela Oceanul Atlantic la țărmurile Pacificului. Sorțile viitorului acolo se vor degaja, încrucișându-se atâtea controverse și interese, încât o deslegare pacinică a problemelor pare exclusă.....

Punctele de reper ale unor ciocniri apropiate ni-le servește deja situația geo-politică a populației imense din Sudul și Estul Asiei, unde se îngrămadesc peste 950 milioane de oameni, a că or imigrare înspre America, Kanada, Australia și Neuzeland este oprită. Asumuând această formidabilă dinamică explosibilă indeosebi atitudinea Australiei, care ar fi incapătoare pentru încă 480 milioane de oameni, adăpostind azi abia 6½ milioane de locuitori, ermetic îngrădiți.

Este cea mai stupidă politică, care se aplică în extremul Orient, împiedecând invazia japonezilor și a chinezilor în America și Australia, deschizând prin forță porțile Chinei pe seama imigranților americani și europeni, pentru menajarea debușeurilor industriale și comerciale. Fiind astfel închisa supapa unei destinderi firești, masele înfometate ale raselor galbene se vor arunca cu o furie nebună asupra Europei, care nu va mai putea fi apărată de Rusia slăbită și cutremurată de convulsii interne. Și ce nu a reușit lui *Lenin* și *Ttrotzky*, ca să mobilizeze Asia — sub conducerea lor — împotriva Europei, se va înfăptui sub comanda foamei și în contra voinței a rușilor.

Un alt motiv de fricțiune este lupta surdă, pentru debușeu din China, dintre Japonia și America, unde 500 milioane de consumatori asigură posibilități incalculabile industriilor interesate. Concomitent Japonia invoacă dreptul ei asupra materialelor brute din Mandschuria: metale, petrol, bumbac, lemn etc. materiale de care este absolut lipsită, pe când America dispune în abundență de aceste produse.

Astfel ambii concurenți se pregătesc pentru decisivă, deși, un război între Japonia și America întâmpina greutăți imense, dacă luăm în considerare distanțele enorme ale Pacificului. (15.000 kmt. între Canalul Panamei și Japonia.)

Un alt adversar al Japoniei este Rusia, care până de prezent, conștiința de slăbiciunea sa internă, a evitat orice conflict. Cum, însă, Japonia devine tot mai agresivă și pretensivă, amenințând eșirea Sovietelor la Marea Pacificului, prin periclitarea liniei ferate transiberiene și al portului maritim dela Port Arthur, plămâna dreaptă a Rusiei, evident ca descurcarea socotelilor nu va întârzia mult. Aceasta este explicația apropierii americano-sovietice, alianța care se bazează în parte și pe sprijinul Chinei. Iată taina atitudinii preventivoare a Rusiei față de statele limitrofe din Europa de est, asigurându-le intangibilitatea teritorială prin vestitele pacte de neagresiune. Pacte, despre cari nu știm: pe cine servesc și ce scop au? Fiind doar de obște cunoscuta ignoranța diplomatică a Sovietelor față de tratatele proprii, considerate ca un etec de hârtie.

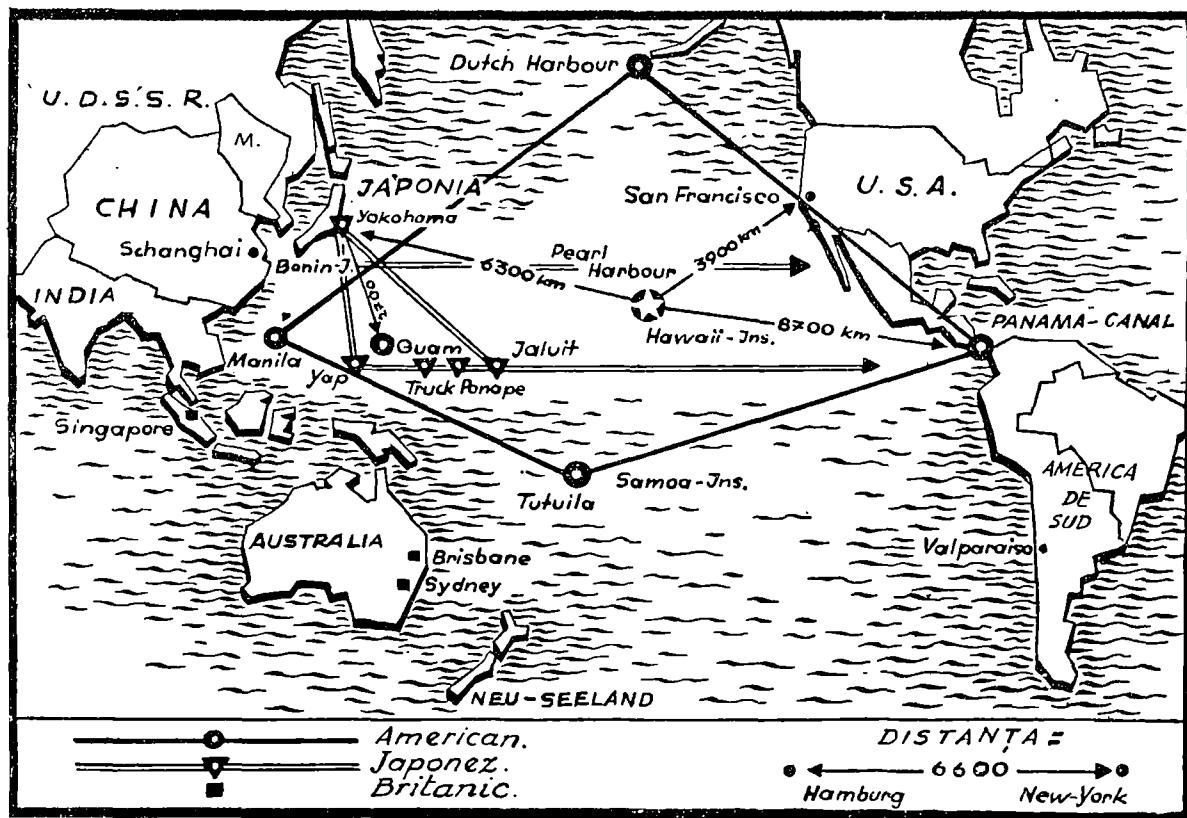
Că Rusia a încercat — în momentul de față — ca să-și asigure spatele, apelând la sprijinul Franței și a Micii Înțelegeri, este lesne de înțeles. Prezentându-se în cataclisma asiatica ca adversară ireductibilă, pe continent, al Japoniei; cum se prezintă America ca dușmană periculoasă pe Marea Pacificului, contestând dreptul Niponului la principiile doctrinei lui Monroe, pentru Asia continentală și în interesul Japoniei. Care, la fel cum se opune America la amestecul Europei în treburile ei interne, pretinde acest exclusivism pe seama sa în Asia. Visând la o alianță pan-asiatică sub conducerea ei; mai mult: manifestând oarecari tentative nesperoase la o dominație mondială.

Anume din testamentul vestit — declarat însă de japo-nezi a fi apocrif, — al lui *Gishii Tanaka*, fostul premier al Japoniei, asasinat sub împrejurări foarte mistice în 1929, se desprinde clar tendința imperialistă acestui popor curagios și mândru. Când marele bărbat de stat *Tanaka*, sfătuește pe împăratul sau—înca în anul 1927—ca să se pregătească pentru lovitura ultimă, afirmând:

„Pentru a cucerii China, trebuie să cucerim Manciuria și Mongolia. Și pentru a cucerii lumea, trebuie să cucerim mai întâi China.“..

Și în continuare zice:

„Albii au făcut din națiunile Asiei simple obiecte de opresiune. Japonia imperială nu poate și nu trebuie să mai

Planșă din „Die Auslese aus Zeitschriften aller Sprachen”. Nr. din Sept. 1933.

lase fără pedeapsă nerușinarea lor. Principiul imperiului nostru este încurajarea justiției și a dreptului.“..

Dupa asasinarea lui *Tanaka* s'a ridicat generalul *Sadao Araki*, care reprezintă azi în Japonia încarnarea *ideii naționale*, pretinzând reforma parlamentului, cam în sens corporativ, cu tendințe fasciste, îndreptate împotriva democrației și a celor două partide mari: Seiyukai și Minseito. Propagând reîntoarcerea națiunii la tradițiile vechi ale codului *Sa nurai*, la patriotismul fanatic, la respectarea autorității de stat, la supunerea oarbă fața de împărat, pentru a starpi corupția laxitatea moravurilor, întro-nând din nou elanul și virtuțile militare, altcum nu va putea fi la înălțimea chemării sale. Care ar fi, după *Araki*, răspândirea peste șapte țări și șapte mări a spiritului dominant al Niponului.

Sigur că, această politică expansivă nu este urmarea unui sentiment exagerat național, ci resultanta situației precare economice în care se sbate Japonia, lipsită de materii brute, cu o populație mereu crescândă, care dela 1870 în urmă s'a dublat.

Cât privește situația internă a țării, ne da lămuriri interesante Iuliu Epstein*), deși, de multeori denaturate prin conștientizarea sa comunistă.

Astfel autorul citat constată că, lupta de clasă între proletariat și burghezime este foarte vehementă, subminând rezistența economiei naționale. Dar această luptă economică se continuă apoi și între diferitele grupări și conștientizările capitaliste. În consecință viața economică a Japoniei nu prezintă acea armonie și coeziune necesară pentru un plan atât de gigantic, cum l'a schițat *Tanaka*. La fel se manifesta o contrarietate inflexibilă între producenții orezului și între fermieri matasari. Adeca nici chiar clasa agricultorilor nu este unitară, pretinzând producătorii de orez o politică vamală autarhică; programul fundamental al partidului Seiyukai, — iară matasarii, — prin partidul lor (Minseito) militează pentru comerțul liber. Primii sunt reprezentanții latifundiarilor feudali și ai metalurgiei grea, concertată cu marea proprietate națională, iară cei din urmă fiind exponenții industriei și ai comerțului, urmează o politică mai pacifistă, mai transacționalistă, mai internațională. De prezent — măcar așa se pare — partidul conservator (Seiyukai) dispune de preponderență.

Epstein, foarte îngrijorat de soarta Sovietelor, pretinde că intervenția Japoniei împotriva Rusiei este o nouă și ultimă

*) I. Epstein: „Die gelbe Pranke“.

încercare a capitalismului mondial, de a repune dictatura proletariatului. Ori, evenimentele desmint aceasta fantezie, deoarece toate statele — la staruiețe misterioase — au asigurat spatel: Rusiei în Europa, iară America, împinsă de tendințe imperialiste în Pacific, după ce se desinteresează de Europa și de situația din Oceanul Atlantic, a dat mâna cu Rusia sovietică, împotriva unui stat burghezo-capitalist.

Așa dară nu este vorba de o acțiune comună a capitalismului mondial împotriva Sovietelor, ci războiul inevitabil va fi urmarea firească — cum rezultă de altcum din cele mai sus expuse — unor controverse economice, inspirate de emanciparea sufletească și spirituală a popoarelor asiatice și, stimulate — întru câțva — de către tendințele naționale, antidemocratice și în parte antiparlamentare, având în vedere că opinia publică — în timpul din urmă — se diferențiază în doua tabere adverse: pe de o parte democratice, internaționale, antinaționale, — pe de altaparte antidemocratice și naționale. Cu alte cuvinte: mișcări de stânga și mișcări de dreapta. Două ideologii, cari — pe semne — într'un corolar cu motive economice, își vor măsura puterea chiar și la încăerarea din extremul Orient. Deoarece abordând astfel problema, se evidențiază — nu lupta capitalismului universal îndreptat împotriva comunismului rusesc — *ci atacul capitalismului național contra capitalismului internațional*. (Nu necondiționat și evreesc, având în vedere că aceste tendințe de exploatare internațională sunt pe deplin aprobate și de către capitaliștii ariani). Servind, deci, și Sovietele numai ca mijloc de manevrare în mâna acestui capitalism internațional. Și nimic nu caracterizează mai bine situația, ca atitudinea burghezimei chineze: simpatizând cu avansarea influenței japoneze, în speranța ca sa suprimă, cu ajutorul armatelor nipone, influența sovietică, care — împreună cu bolșevicii chinezi, — face jocul capitalismului american.

Rosenberg, cum este firesc, privește situația din alt unghi de vedere. Reproșând Angliei și Americii ca s'au pus la remorca capitalismului internațional, pentru aservirea Japoniei către „haute finance“! Astfel se explică convenția dela Washington (1921), care a rapit Japoniei toate avantejale teritoriale, câștigate în războiul ruso-japonez, supunând Japonia și la interdicția inarmării navale. Această politică a finanței internaționale a fost încadrată — până la încheierea păcii — în politica generală a Angliei. De când, însă, conservatismul englez nu se pune la remorca

finanței, s'a desfașurat o lupta ascunsă între aceste două forțe, în urma căreia toată propaganda mondială a bolșevicilor se polarizează împotriva Angliei, redresând — concomitent — rezistența națională a asiaticilor față de popoarele europene; subînțelegând, natural, englezii, cari sunt direct vizați de această resurrecție a popoarelor colorate.

Că Anglia ce atitudine va lua, e greu azi de profetizat, deoarece acel „dynamism imperialist“ — cum îl caracterizează *Mussolini*, — al Japoniei, atinge și interesele ei din Australia. Una e cert însă, că pentru metalurgia grea din toată lumea și, în special pentru industria engleză, un războiu american — japonez — chinez — sovietic înseamnă salvare; înseamnă dispariția șomajului amenințător, refacerea complectă a finanțelor sale, asigurându-i din nou preponderența atât politică, cât și financiară față de o Americă istovită, sărăcită și inglodată în datorii. Adecă pentru Anglia s'ar repeta războiul mondial în sens invers: de data această dânsa ar fi liferanta lumii....

* * *

Acest val de renaștere națională, cum era firesc, s'a revărsat și asupra popoarelor din Orientul apropiat. Astfel se remarcă o tendință de emancipare în Egipt, atât de mașter tratat de către Anglia protectoare. Abia terminat războiul mondial și enunțat principiul autodeterminării popoarelor, — principiu aplicat chiar de către englezi în Mesopotamia și Siria, — a fost respins cu indignare în Egipt. Și pentru a descuraja populația, pentru a mușamaliza dorința egiptenilor în fața opiniei publice mondiale, a respins chiar și cererea lui Ruschdi Pașa, premierul Egiptului în 1918, pentru un pașaport englez. Incât prim-ministrul țării nu avea puțință, ca să se prezinte la guvernul englez... Am amintit acest „mic amănunt“ atât de caracteristic, pentru felul cum înțeleg statele apusene, să administreze coloniile. Acele state, cari la rândul lor nu se sfiesc a să erija la Liga Națiunilor d. e. ca protectoarele sincere (?) ale minoritaților etnice din Europa.

Și cum englezii — timp de patru decenii — au neglijat sistematic toate problemele interne ale Egiptului, o parte însemnată a intelectualilor pretinde respectarea autonomiei naționale, pentru a se îngriji de soarta sanitară exasperantă a populației, de măsurile necesare contra îngrozitoarei mortalități infantile și, pentru a reface instrucția publică, complect anarhizată. Deoarece sumele enorme percepute dela felahi sub diferite titluri taxe, impozite, nu se utilizau în interesul statului, ci se vărsau pentru

acoperirea deficitului din Sudan, colonie anexată — tot sub protectorat englez — Egiptului, chiar în contra protestului guvernului egiptean. Urmarea acestei anexări a fost că, Egiptul era constrâns să contribuie la spezele canalizării și ale drenării Sudanului, investiții, cari periclitau existența agriculturii egiptene.

La toate aceste șicane s'au mai adăugat — sub impulsul imperialistic și intransigent al lui *Churchill*, — și purtarea arogantă, intolerantă și brusca a corpului ofițeresc și a funcționarimei engleze, care trata intelectualii indigeni, ca pe niște brute barbare. Și ce este și mai interesant că, aceasta politică imperialista și antidemocratică a fost pe deplin aprobată de către *Mac Donald*, marele conducător al partidului muncitoresc.....

Rosenberg combate punctul de vedere antienglez al lui *H. Kohn*, afirmând ca Anglia are o menire istorică în Asia-minora și în Indii. Fiind avangarda Europei nordice la Suez, pentru a contrabalansa refluxul popoarelor islamice din India, Egipt și Syria, pe când popoarele balcanice vor avea să vegheze la strămtorile Dardanelelor, oprind astfel invazia turcilor și a moscoviților....

Nu mai puțin interesanta este renașterea națională a turcilor. După victoria din 1918 Anglia s'a scapat pe deoparte de concurența Rusiei, cu care se răfuia—un secol întreg—atât în Asia-centrală, cât și în Balcani, pentru a zadarnici atingerea posesiunii sale periclitate în India; pe de altă parte de presiunea germană, care prin caleaferată Berlin-Bagdad amenința terenurile petrolifere din Persia și Mesopotamia. Totodata lua măsuri severe și împotriva mișcărilor național-revoluționare din Asia, răspândite peste tot cuprinsul continentului. Acțiunea aceasta a Britaniei este — poate—latura cea mai esențială a politicii engleze intercontinentale, deoarece dăsvăluie tot planul de dominație mondială al englezilor. Plan, care—prin așezarea noastră în axa acestei mișcări — ne interesează și pe noi, românii, de aproape.

Anglia—în cointelegere cu aliații sai—vroia să înființeze și în Asia-minoră un „cordon sanitar“, cum fusese trasat în Europa dealungul frontierei sovietice, dela Marea Baltică până la Constantinopol; și anume în Caucaz, unde trupele engleze au ocupat, în 1918-1919, *Baku*, Nordul Persiei și Transcaspica, luând în stăpânire toate așezămintele petrolifere. *Posesia Constantinopolului, a Mării Negre și a Dardanelelor avu pentru Anglia un interes și mai exorbitant, deoarece stăpânirea acestui nou Gibraltar ar fi*

asigurat Britaniei dominația asupra statelor dunărene, asupra Caucazului și indeosebi asupra orașului Batum, unde se termină conductele petrolifere dela Baku, la litoralul Mării Negre. aceasta dominație ar fi fost cimentată prin legătura ferovială dela Căiro-Transiordania-Bagdad până la Indii, circulație aeriană și apoi printr'o șosea pentru circulația autobuselor. Iar porturile dela Haifa și Basrah, pe litoralul Mării Mediteraniene, împreună cu insula Ciprului, cari se aflau deja în mâna englezilor, asigurau la Alexandrette și Aleppo, flancul stâng al liniei, — până la golful persian.

Politica aceasta a Britaniei a fost sprijinită—în primul rând—de către Grecia, fiind considerată Grecia ca un instrument corespunzător pentru aceste tendințe expansive. Având în vedere identitatea intereselor financiare, industriale și politice, care se întâlneau într'o perfectă ambianța. Financiarii mari ai Greciei: casele Rallis, Rhodokanakis, Mavrokordatos, Petrokokinos, Argentis și alții au aglomerat enorme bogații prin intermedierea unui comerț transitoric de cereale — timp de 150 de ani — dela Odesa înspre Anglia, și a unui transit, îndreptat dinspre Vest la Est, al marfurilor engleze. Luând în posesia lor terenurile petrolifere din Caucaz și bogațiile subsolului din regiunea Donetzului (Rusia), dominau comerțul în Manchester, Marsilia, Alexandria și Atena. *Fiind cu sume fantastice cointeresăți la concernul metalurgic al Firmei Vickers din Anglia, considerau bolșevicii ca dușmanii lor implacabili.* Omul de legatură între financiarii greci și între reprezentantul finanței liberale din Anglia: Lloyd George, a fost Sir Bazil Zaharov, marele sfiorar misterios al războiului mondial. Una e cert ca: *capitalul grecesc a fost și este cointeresat, împreună cu statul britanic, la concernul petrolier al firmelor British Shell și Royal Dutch, care stă într'o lupă de exterminare reciprocă cu Standard Oil Trust din America, pentru dominația terenurilor petrolifere din lumea întreaga.*

Am atins mai pe larg aceste chestiuni, pentru a releva însemnătatea extraordinară a acestei probleme din punct de vedere al politicii externe, dar chiar și interne a României. Problema, peste care nu poate trece cu superficialitate nici un barbat de stat român. Și fara a ne erija în postura unui criticism istoric, trebuie totuși să remarcăm faptul că, România, până mai recent — adică până la încheierea blocului balcanic, — emanat cu totul din alte considerente, poate chiar controversate de linia generală a politicii europene, a ne-

glijat într'un mod nejustificat Orientul apropiat, timp de 14 ani.

Nu este menirea acestei lucrări, ca să trateze evenimente istorice, deoarece tendința noastră nu a fost și nu este, ca să scriu istorie. Ci atenția noastră se îndreaptă asupra fenomenelor spirituale, sociale și economice, în cari se concentrează forțele dinamice ale evoluției istoriei. Astfel nu vom trata nici evenimentele din Turcia, unde—prin activitatea enormă a unei personalități gigantice, cum este *Mustafa Kemal*, — s'a transformat, în câțiva ani, toată structura socială, economică și psihica a unui popor, considerat până atunci decadent, demoralizat, apatic. *S'a transformat sub imboldul sufletesc al unui om genial*, și nu datorită împrejurărilor economice și materialiste.

Sigur că inițiativa lui *Kemal Pașa* n'a fost privita cu simpatii de către Greci, inspirați—cum era firesc—de englezi, luând — la conferința din 1921 dela Londra — atitudine ostilă față de tendințele de emancipare ale turcilor, *care—la rândul lor—au fost sprijiniți de către ruși și francezi. Francezii din două motive: în primul rând pentru că în locul francofilului Venizelos a ocupat din nou tronul Greciei regele Constantin, cunoscut ca germanofil; — în al doilea rând, pentru că s'a întărit influența americană a societății Standard Oil Company în Franța, câștigând de partea ei mai multe institute financiare, dintre cari cea mai însemnată este Banque de Paris et des Pays-Bas, precum și a marelui cotidian „Matin”*. Astfel sprijinirea Turciei era în interesul societății petrolifere americane, prin care exercita controlul asupra cailor ferate dela Bagdad și a teritoriului atât de însemnat din Mosul.

Și dacă amintim, numai ca o curiozitate internațională, faima fantezista ca, mișcarea hitleristă din Germania ar fi fost finanțată și de către petroliștii englezi; dacă ne reamintim de propunerea ciudată a lui *Huggenberg*, delegatul Germaniei la conferința dela Londra, pretinzând mandat pentru a pacifica Rusia; dacă cunoaștem acțiunea Angliei din Marea Mediterană și în Asia-minoră, — ni se înfățișează două aripi a unui clește îndreptat, la Nord, înspre Ucraina și la Sud către terenurile petrolifere din Mosul, iară la mijloc vom observa o axă orizontală dela Paris — peste Mica-Înțelegere — până la Constantinopol, desprinzându-se două zone de influență: cea americană și cea engleză. Două tendințe pentru dominarea globului, cari își vor da întâlnire pe Pacific și în Siberia.....

* * *

Interesantă este și renașterea Arabiei, cu tendința ei de a încheia într-o federație toate popoarele arabe, sub conducerea unui Califat. Profitând de situația excepțională de care se bucură peninsula în concernul diferitelor aspirații economice internaționale, dela războiul mondial în urmă. Deoarece prin Arabia se strecoară tot transitul dela Marea Mediterană până în Indii, asigurând cea mai scurtă legătură, atât aeriană cât și pe uscat, — între Europa și Asia-minoră. Indesebi Anglia era aci interesată, plănuiind o șosea directă din Egipt, peste Arabia, intercalând Marea Roșie și Golful Persic, până în Indii. Având administrația engleză din India obligamentul de a-și lărgi raza de influență înspre Golful Persic, Mesopotamia — cu terenurile petrolifere dela Mosul și Arabia de nord, asigurându-și un control eficace și asupra liniei ferate dela Bagdad. Pe când cercurile oficiale engleze din Egipt își întindeau tentaculele asupra Mării Roșii, Ierusalem și Syria, fiind apărați la flancul stâng de baza navală întărită pe insula Cyprului. Astfel această legătură cu India era bine acoperită față de tendințele imperialiste ale Rusiei sovietice.

Impulsul renașterii arabe a dat—propriu zis—proclamația Angliei din 1915, promițând deplină libertate politică tuturor triburilor arabe, cari se vor ridica împotriva opresiunii turcești, alături de aliați. Astfel șeriful dela Mecca : Hussein Ibn Ali a și declarat război Turciei în 1916, în coronându-se ca rege al Arabiei, deși lumea, islamică considera acest act al lui Hussein ca o frizare a sentimentului religios.

Natural, promisiunile engleze au fost întărite și de către Franța, asigurându-se la fel independența Syriei. Cum era însă firesc, aliații nu au respectat, după terminarea războiului, angajamentele luate, înserându-și protectoratul și mai departe asupra Arabiei și Syriei, fără considerare la spiritul schimbat al vremii; fără a-și da seamă de renașterea sentimentului național. *Indesebi francezii au neglijat pe deplin aceste imponderabile esențiale ale epocii contemporane* (tactica urmată tot atât de stupid și în altă parte a Europei estice!), iritând — tot mereu — rezistența națională în Syria, până la erupțiile revoluționare din 1925.

Englezii erau cât se poate de precauți în Palestina, acordând într-o măsură mai largă libertăți naționale arabilor și în baza declarației lui Balfour, făcută în 1917 cu referire la înființarea statului național evreesc, și populației iudaice. Fixându-se astfel definitiv și, după o pribegire

bimilenară, contururile unui stat nou iudaic, al cărui promotor psihic se reliefa deja în ultimile decenii ale secolului al XIX-lea, manifestându-se pe de o parte o regenerație culturală în sens național (mișcarea lui Moses Hess și Perez Smolensky), pe de altă parte într-o renaștere politico-națională, propagată în sionismul lui *Teodor Herzl*. Ambele mișcări, deci, *de ordin psihic, cum se remarcă aceste renașteri pretutindeni, la toate popoarele din Orient*.

În Arabia și Mesopotamia, însă, Anglia abandonase, la fel ca francezii în Siria, orice toleranță, încurcând toate aspirațiunile unei populațiuni redeșteptată la sentimentul național, instaurând protectoratul direct asupra Mesopotamiei, pentru apărarea Mosulului și a conductelor petrolifere până la portul dela Haifa, neglijând pe deplin promisiunile făcute referitoare la independența Arabiei. Urmarea firească a fost că, arabii căutară apropiere către Turcia emancipată și independentă și către Soviete, apropiere la care Anglia a răspuns cu o cooperare anglo-italo-franceză, îndreptată împotriva tendințelor *naționale* ale popoarelor orientale. Fapt, care a stârnit repulsiunea firească a asiaticilor împotriva politicii exploatare a europenilor.....

Dar nu numai în Arabia s'a produs această metamorfoză, ci și în Persia și Afganistan; două state—dacă se pot astfel califica, — cari până la începutul veacului al XX-lea păstrau sistemul medieval în organizațiile lor religioase, politice și sociale. Deși, prima sguduitură suflătească a produs o mișcarea religioasă-națională a *babismului* din anii 1848-1851, înțepită mai în urmă de presiunea crescândă a imperialismului european. Îndeosebi antagonismul între Rusia și Anglia a agravat situația Persiei, ciocnindu-se necentenit aceste interese contradictorii pe teritoriul platoului dela Iran, pentru că Rusia se apropia tot mai mult de hotarul Indiei, punctul nevralgic al Imperiului englez. Anglia ca să împiedece penetrația economică și politică a Rusiei, s'a raliat mișcărilor naționale din Persia, cari încercau redresarea independenței țării, profitând de controversele europenilor, pe când Rusia — fidelă tradiției țariste, — se sprijinea pe elementele reacționare ale populației. Totuși revoluția rusească din 1905 avusă o repercusiune enormă asupra tendințelor de eliberare ale persienilor. Tendințe, cari au fost nemilos suprimate atât de către englezi, cât și de ruși, urmând în 1917 o înțelegere perfectă între acești doi rivali. După această înțelegere Persia era împărțită în două sfere de influențe: cea nordică supusă protectoratului rusesc și, cea sudică cedată protectoratului

englez, — natural cu ajutorul elementelor feudal -- reacționare din Persia.

Cum era firesc, naționaliștii persieni nu s'au putut împăca cu acest rol degradant și, astfel au urmat nenumerate revolte, războaie civile, sprijinite și asumate — tot mereu — de capitalismul hrăpăreț al europenilor. Acelor europeni, cari pe la toate cotiturile internaționale se topesc de grija minorităților, militând pe la toate conferințele lumii pentru principiile libertății, umanitarismului, pacifismului și „last but not least“ : pentru parlamentarismul democrației integrale.

Acest joc a durat până în anul 1917, când — după prăbușirea țarismului — Anglia a lăsat sub protectoratul său Persia întreagă, contrabalansând de aci acțiunea Turciei și mișcările revoluționare ale Sovietelor. În 1921 însă, elementele naționale din Persia s'au apropiat către Soviete, cari—pentru a zădărnici protectoratul englez — promisese ră respectarea deplină a independenței țării. Astfel cu ajutorul Sovietelor, Persia s'a debarasat de protectoratul englez, instaurându-se în fine statul independent al Iranului.....

Afganistan la fel ca Egiptul și ca Persia, în urma politicii imperialiste a lui *Napoleon*, politică care viza India, a intrat în orbita preocupărilor europene. Deși, până în secolul al XX-le se menținea într-o organizație absolut feudal-medievală. Abia revoluția rusească a trezit sentimentul de libertate și prin el instinctul național. Excitat și de propaganda panislamică, cu ocazia războiului Turciei contra țărilor balcanice, apoi în urma războiului mondial și războiului turco-elin. Și cum Sovietele aveau tot interesul, ca să elibereze și acest teritoriu de sub protectoratul englez, au promis — ca în Persia—recunoașterea independenței unei republici afganistane. Fapt, care l'a și efectuat în Turchestan, țară vecină Afganistanului. Sub presiunea evenimentelor, Anglia a fost nevoită—în 1921—să recunoască independența deplină a Afganistanului, care mai în urmă a încheiat tratatul de alianță cu Turcia.....

* * *

Cea mai originală populație trăiește însă în India. Treisute milioane de oameni, cari propriu zis—nu au trecut istoric. Nu le cunoaștem trecutul, — nu'l cunosc nici ei. Cu excepția unor vagi amintiri, despre marele rege *Asoka* și *Akbar*, nu ni s'a păstrat nici o amintire, deoarece acestui popor, ca și grecilor, îi lipsește simțul istoric. Și totuși și-a păstrat unitatea, deși, nu are o limbă unitară. Această unitate trăiește, de trei mii de ani, în tradiția religioa-

să a *hinduismului*, din care s'a zămislit — abia în veacul al XIX-lea — sub impulsul culturii europene — *naționalismul* Indiei, încrustat pe aceea tradiție religioasă multimilenară. Fara ca acest hinduism să formeze o religie în întelesul apusean al cuvântului; ci este mai mult un sistem de viață și de conviețuire.

O singură dată după eliminarea buddhismului a fost conturbată această unitate, când în veclul al XII-lea s'a revarsat islamul în peninsula Indiei, însă, cuceritorii mohamedani s'au asimilat foarte repede cu autohtonii. Astfel numai religia lor a mai rămas ca o amintire istorică.

Totuși este motivată temerea că, din momentul ce s'ar retrace Anglia, s'ar deslănțui — cu o ură diabolică — cel mai crâncen macel între mohamedani și aderenții hinduismului. În orbita acestor previzii, Anglia are un rol istoric, de a echilibra forțele prin cumpana neutralității. Astfel Anglia nu este numai straja Europei față de Asia în Egipt, Suez și Indii, ci trebuie considerată și ca arbitru independent al acestor popoare, cu porniri patinașe unele față de altele.

În veacul al XVIII-lea aceasta tradiție, aceasta cultura metafizică, acest popor al cărui viață, în toată istoria lui, nu este alta decât emanația neconținută a unei meditațiuni speculative, abstracte, — a venit în contact nemijlocit cu englezii, — cu mentalitatea practică, realista a europeanului capitalist, cu sistemul administrativ al statului modern, cu un sistem nou de învățământ. Ceea ce a stârnit o formidabilă reacțiune între orientalismul popoarelor asiatice și între concepțiile anglo saxone. Cu atât mai vârtos că și din punct de vedere economic, politic și diplomatic, toate acțiunile Angliei se concentrău — de 150 de ani în urmă — în jurul problemei din Indii, inaugurând Britania cel mai grandios sistem de exploatare, în proporții adevărat romane. Deoarece numai din interes pentru India și-a asigurat Anglia dominația asupra Suezului, a cucerit Africa de Sud, a nimicit flota lui Napoleon, s'a luptat neconținut cu Rusia, a anexat mai recent Egiptul, — aceste toate pentru asigurarea dominației sale asupra Indiilor. Dealtminteri acest contact stabil a influențat determinant toată educația, toată mentalitatea intelectualilor indieni, cari crescuți în școlile engleze și-au însușit modul de cugetare al anglo-saxonilor, fără ca să recucerească și pozițiile administrative din țara lor; fiind priviți, de către birocratismul englez din colonii, tot ca niște indesezirabili. Pe lângă aceasta influența negativă, s'a atașat și una pozi-

tivă. Prin pătrunderea științifică a oamenilor de știință din Europa în tainele trecutului, ale limbei sanscrite, ale evenimentelor istorice din peninsula, s'a rupt perdeaua uitării din vazul ochilor intelectualității autohtone. Ceea ce a stimulat la toți gânditorii indieni o reîntoarcere la cercetările serioase ale trecutului lor propriu.

Aceste doua influențe au dat naștere la redășteptarea sentimentului național, care la rândul sau s'a manifestat și pe teren politic, pretinzând naționaliștii indieni recunoașterea autonomiei constituționale, și independența acestei autonomii. Fața de aceste tendințe separatiste, însă, s'au ridicat — în decursul veacului trecut — chiar clasele aristocratice și feudale atât ale mohamedanilor, cât și ale hidușilor, cari numai prin dominația engleză și-au vazut asigurate privilegiile lor, garantate — foarte abil — de către politica Londrei. La fel s'a raliat acestei mentalități și burghezia mercantila și industrială a autohtonilor, crescută în spiritul liberalismului secolului al XIX-lea, pâna cam la anii 90 ai veacului trecut, când sub imboldul radicalismului național european, și în urma neîdestulării generale a tinerețului, s'a redresat o renaștere națională, mândră de trecutul cultural și filozofic al Indiilor, privind cu oarecare dispreț mentalitatea materialistă a europeanului. S'a produs astfel un reviriment sufleteș, care se adancea într'un ritm crescând, dând expresie unui panasiatism general, fara pareche în istoria omenirii de pâna acum. Propagând falnica lozincă: Asia trebuie sa fie a asiaticilor. Mișcare, care și-a atins apogeul în acțiunea formidabilă, pasivă, pacinică și, totuși inflexibilă și dinamică a lui *Mahatma Gandhi*, — care reprezintă repulsiunea principiului etic al culturii indiene, încorporată într'o concepție religioasă, față de relativismul european*). Lupta aceasta a lui Gandhi, nu se îndreaptă — propriu zis — împotriva Europei, ci se opune civilizației morbide, decadente a Apusului. Se opune nu cu forța, nu cu violență, ci prin cea mai exasperantă pasivitate față de orice masura, socotită ilegală, imorală, îndreptată contra drepturilor naturale ale omului. Se opune prin forța voinței sale, prin forța personalității fiecarui opozant, prin conștiința sfântă de apărare a principiului dreptății... Este ceva grandios în această mentalitate. Este ceva imponderabil, *spiritual* în această luptă, a carei armă este abnegația. Este ceva mistic în puterea aproape transcendentă a lui Gandhi, când reușește a supune metodei sale milioane de oameni. Ca sa nu lovești, când ești lovit, — ca sa nu

*) Hans Kohn: „Geschichte der Nationalen Bewegung in Orient“.

reacționezi, când ești atacat, ca să nu urăști, când ești întâmpinat cu dispreț și pisma, iată ceva ce nu mai poate patrunge în sufelelele osificate ale omului civilizat din Apus; — iată germenul unei culturi noi, plămădindu-se în vazul ochilor noștri neînțelecatori, ca în timpul *Nazarenianului*. Caci, cel ce suferă fără timiditate și fără teamă, este în totdeauna și va fi mai tare, ca puternicii lumii.

Și din aceste motive psihice și etice se împotrivesc *Gandhi* mașinismului, în care vede motivul adevărat al nenorocirii generale. Mașina, care a subjugat omul; mașina, care în loc să servească omul, l-a supus sclavajului său.

Alături de *Gandhi* se ridică figura marcantă a celui-lalt naționalist al Indiilor: *Rabindranath Tagore*. Insa, și naționalismul acestui propagandist, se deosebește fundamental de concepțiile noastre, luând de bază principiile etice ca primordiale unui naționalism justificat și îndreptățit. Având convingerea că naționalismul nu poate să fie decât spiritual, sufleteșc, fără a fi mecanizat în instituțiunea statului; deosebind naționalismul politic, cum se prezintă în Apus, — de naționalismul cultural, cum îl propaga *Gandhi* și *Tagore*.

III.

Critica marxismului*)

Nu este scopul lucrării prezente de a analiza teoria marxismului. În consecință nu ne vom adânci în sesizarea problemei, ci vom atinge numai fugitiv chestiunea, pentru a evidenția că, chiar și baza materialismului istoric: *marxismul*, este azi deja viu criticat. Și aceasta nu de către ideologi burghezi, ci mai mult de doctrinarii social democrați. Ceea ce denota o rasturnare completă a dialecticii marxiste, care se întemeia pe negarea rigidă a proprietății private, pe lupta de clasă între cei exploatați și exploatați, pe colectivizarea tuturor mijloacelor de producție și pe un program revoluționar, pentru instaurarea dictaturii proletariatului, cu ținta firăla de a înlătura diferențierile de clasă în statul socialist. Afirmând că la baza tuturor evenimentelor sociale, culturale, istorice, spirituale etc. etc. se afla un singur promotor determinant: interesul economic. Ca adevăratul stomacul prevalează față de orice tendință spirituală, urmând ca toate mișcările, de orice natură să fie ele, toată evoluția — propriu zisă — se concentrează exclusiv în jurul interesului materialist.

Karl Kautsky, cel mai fervent apărător al marxismului clasic, față de divagațiile teoretice și practice ale lui *Lenin* și *Troțky*, în pamfletul său: «Der Bolschevismus in der Sackgasse» tratează pe larg situația din Rusia sovietică, fixându-se asupra unor constatări teoretice foarte interesante, cari, însă, în ultima analiză se abat dela dialectica clasică a marxismului.

*) Socialiștilor le complace, ca să facă o paralelă între teoriile marxiste și principiile profetice ale lui Cristos. Deși figura marea a celui mai pur idealism cam cu greu s'ar putea încadra în materialismul cras și egocentric al marxismului. Totuși există o frapantă asemănare între *Apostolul Pavel* și *Karl Marx*, din moment ce ambii au încercat, ca să răstoarne ordinea socială existentă, cu ajutorul celor milioani, celor săraci, adevărat cu masa mare acelor neîndestuliți, rasvrățiți și revoluționari. Cu o singură deosebire fundamentală: până ce *Saulus* a vroit să instaureze o dominație mondială spirituală, *Marx* a încrecat una efectivă, reală, materială.

Astfel afirmă că, pentru reușita revoluției rusești era inevitabila intensificarea producției industriale și agrare. Ori, aceasta intensificare nu se putea obține de cât *prin asigurarea completă a dreptului de proprietate*, având în vedere că nimeni nu s'ar preta la investiții costisitoare și la o producție intensiva, dacă nu i-se *stabilește și dreptul la beneficii*. Cu alte cuvinte dictatura proletariatului nu se poate lipsi, — macar deocamdată — de instituția proprietății private. Prin urmare este foarte sceptic în privința socializării întreprinderilor, remarcând greutățile enorme, cari se manifesta deja la transformarea unei întreprinderi individuale în o societate pe acțiuni, având să premergă multe masuri pregătitoare atât pe teren tehnic, cât și pe cel psihic, necum la etatizarea industriei. Una e sigur — zice Kautzky — că bolșevicii repurtasă succesul datorită faptului că, au consimțit la toate nasbățiile pretinse de masa mare a populației. Insa, din scrierile lui *Lenin* se învederează că, a fost cu totul dezorientat cu referire la însemnatatea covârșitoare a problemelor, crezând că, toate greutățile se vor rezolva cu ușurință. Astfel nici nu și-a dat seama de rolul copleșitor al antreprenorului, al conducătorului spiritual. În consecința toată industria Sovietelor este azi condusa de o puzderie de funcționari nepregatiți, cari își bazează autoritatea lor — nu pe cunoștințele necesare, — ci pe forța armatei roșii. Acest sistem, la rândul său, necesită iara un aparat imens birocratic, pentru a controla funcționarii angajați la întreprinderile etatizate. S'a inaugurat un biurocratism absolutist în domeniul industriei, lesne de înțeles, cu ce rezultat practic. Datorită acestui sistem s'a format în Rusia o noua ierarhie, o noua aristocrație și o noua burghezie mica, compusa din membrii partidului comunist. Enunțând *Kautzky* o sinteza, controversata de toata doctrina marxista când afirma: „*Burghezimea este un strat social și nu o categorie economică*“. Acest strat a fost total nimicit, chiar dacă a prestat o funcțiune productiva și salutară în stat, considerându-se civilizația și cultura superioară ca o crima de neiertat. În consecința acești burghezi, *împreună cu copiii lor*, au fost depozdați de orice drepturi; pe când muncitorul manual, dacă era înregimentat în partidul comunist, dispune de privilegii aristocratice, încoronate de puterea absolutista a unei secte infime, care nu cunoaște decât forța, recunoscuta programatic de către *Lenin*, care în pamfletul său contra lui *Kautzky* declara categoric: «Dictatura proletariatului este o dominație, care nu recunoaște nici o lege, bazându-se exclusiv pe forță».

Dealtcum bolșevicilor le place sa-și compare acțiunea cu revoluția franceză, unde la fel exista teroare și războiu. Cu o mica deosebire, remarcă foarte logic *Kautsky*; căci în 1792 războiul a emanat din revoluție, pe când în 1917 revoluția a fost numai urmarea războiului. Teroriștii francezi își sprijineau dominația, aparând frontierele țării, iar teroriștii ruși se mențineau, agitând contra războiului; apoi mai în urma capitulând în fața dușmanului țării lor. În consecința teroarea revoluției franceze a fost urmarea firească a războiului și nu a revoluției, având în vedere ca dușmanii interni ai revoluției unelteau împotriva patriei, conspirând cu armatele aliate, îndreptate împotriva Franței. În Rusia sovietică, însă, teroarea nu a fost o masura simplă, impusa de împrejurările războinice, ci este un sistem, înradăcinat dela 1920 în urma, pentru abolirea totală a adversarului politic, și îndeosebi a intelectualilor ruși. *Supunând țăranul la o nouă iobăgie, degradându-l la rolul de slugă, iară pe muncitorul manual la simplu salăhor.*

Și concluzia lui Kautsky este ca, bolșevismul — parăsind orice ideologie — plutește în plin *bonapartism*, însă, din nou cu o mica deosebire, deoarece *Napoleon* a pus în mișcare toate energiile sale și ale țării, pentru a învinge dușmanii Franței, pe când *Stalin* se folosește de toate mijloacele posibile, pentru a suprima țăranimea și muncitorimea proprie. În consecința *cesarismul* lui *Stalin* nu periclitează echilibrul european. Și conchide ca viitorul Sovietelor depinde de atitudinea țăranimei, care va termina această farsă; ori, cu ajutorul muncitorilor, ori, chiar și împotriva proletariatului.

Dar cea mai elocventa critica a *metodei marxiste* o face *Kautsky*, când remarcă faptul ca, deși, pâna la prabușirea celor trei puteri militariste (Germania, Austro-Ungaria, și Rusia) socialismul trebuia sa fie — și în sens politic — revoluționar, azi când reacțiunea burgheză este îndreptata contra democrației, proletariatul nu numai ca nu poate sa ramâna revoluționar, ci din contra va avea sa se transforme într'o *forță conservatoare*, pentru salvarea statului democrat. Iata, deci, prabușindu-se un pivot al marxismului clasic.....

Un alt apostat al principiilor marxiste: eruditul sociolog maghiar *Oscar Jászi* *), relevând evenimentele revoluției ungare din 1918, constata — cu o fina intuiție sociologica — încoerența între erupția vulcanica a revo-

*) „Magyariens Schuld, Ungarens Sühne.” O. Jászi. Verlag für Kulturpolitik München.

luției și dirijarea ei conștienta, având în vedere forțele misterioase, sufletești, cari plutesc în niște „câmpii magnetice” ale unor imponderabile fatale, determinante pentru psihologia masselor. Aceasta fatalitate a destinului croiește drumul revoluției, peste raționamentul unei cugetări logice, deoarece însași revoluția — adică sensul revoluției — denota incapacitatea rațiunii de a domina mersul evoluției. *Iară revoluția nu înseamnă numai violența brutala și sângeroasă, — ci un suflet primenit într-o organizație nouă.*

Cât privește teoria fundamentală a marxismului ca : în urma centralizării mijloacelor de producție — în trusturi — și datorită proletarizării continue a masselor, comunismul se impune prin o dialectică imperturbabilă, războiul a dat cu totul altă deslegare problemei. Deoarece comunismul în Rusia s'a instaurat, — nu în urma jocului liber al economiei, cum prognostica *Marx*, ci datorită unui factor extraeconomic : războiului ; care a produs aceea proletarizare a masselor, înfometare generală, prabușirea economică și morala a clasei mijlocii etc. Și astfel manifestul comunist — prin graiul lui *Lenin* — nu s'a adresat unei elite a muncitorimei, cum profeta *Marx*, ci masselor de moralizate și depozitate în urma războiului, prezentându-se revoluția, în fața poporului rus, — cu înclinările sale mistice — ca un nou crez, ca o nouă religie, ca un nou mesianism. Și când *Lenin* a emis parola că, războiul extern trebuie imediat sis'at, întorcându-se frontul către dușmanul intern, masele asumate ani de-a rândul, s'au aruncat cu o furie nebună asupra burghezimei, asigurând astfel reușita revoluției. În consecință revoluția rusească nu este rezultatul unei *evoluțiuni economice*, temelia teoriei marxiste, — ci a unei aventuri, care avea să se prabușească, după ce s'a realizat cea mai mare opera anti-comunistă și antimarxistă : *improprietărea țaranilor ruși*. Adece un act social absolut individualist, bazat pe principiul proprietății private.

Și continua *Jászai* în critica s'a judicioasă : crezul dogmatic în prăbușirea inevitabilă a reșimului capitalist, repugnarea oricăror considerente morale și, increderea oarbă în violență și teroare, formează sinteza structurii întemeiate a sufletului bolșevic. Dovadă palpabilă că, este produsul mediului urban, lipsit de contactul firesc cu populația rurală, față de care simțea o repulsiune instinctivă..... Faptul acesta explică fenomenul, de ce aproape 95% ai conducătorilor comuniști au fost evrei. Având în vedere asemănarea bă-

tatoare la ochi între tipul rational și amoral al comunistului și evreul mediocru. Ambii înstrăinați de natură, lipsiți de tradiție, buimăciți la cap de o exclusivitate arogantă, de un mesianism nebun, intoleranți, supuși unui hedonism materialist, ori, unui misticism oriental. *Totodata i-s'a prezentat poporului evreu — prima oară în istorie — ocazia, ca sa-și manifeste forțele sociale, comprimate secole de-a rândul în sufletul său, fără cătușe și fără frâne*.....

O apostazie și mai crasa comite marele ideolog marxist : *Henri de Man* *), care constata ca evoluția capitalismului nu corespunde formei cum a cunoscut-o *Marx*. Incontestabil există în societatea actuală clase oprimăte, însă, despre o proletarizare continuă a masselor nu se mai poate vorbi, precum nici despre o concentrare progresivă a mijloacelor de producție. Adecă cele doua premise ale marxismului clasic. Apoi datorita evenimentelor istorice, marxismul eminamente revoluționar a fost nevoit — în nenumărate rânduri — să se transforme într'un organism reformator. De multe ori chiar și conservator, cum afirma *Kautsky*. Astfel partidele socialiste au fost nevoite ca sa colaboreze cu partidele burgheze, contribuind prin opera de guvernare la menținerea statului, considerat de *Marx* ca un instrument al burgheziei, pentru oprimarea claselor muncitorești. In consecința practica socialista desmiute metafizica marxista.

Pentru a lămuri mai bine problema citam din studiul d-lui B. Solacolu : «Caracteristic marxismului — declara *Henri de Man* — e faptul de a fi determinist. Legile sociale sunt afirmate de marxism ca fiind ineluctabile. Ele decurg inevitabil din procesul unei deveniri dialectice. Causalitatea în marxism e astfel de ordin mecanicist..... *Marx* în pasiunea de politician a omului de acțiune, cădea în contradicerea propriilor sale teze. Fluturarea mitului în fața masselor dornice de alta viață, încercarea de agitare a masselor..... nu dovedește nimic alta, decât o formulare utopica a unor tendințe de *ordin moral*.... Faptul că forțele economice sunt în desvoltarea lor dialectică determinate...., înseamnă că... din punct de vedere politic și moral nu se putea face nici o previziune, afară numai de cazul, când în desvoltarea dialectică s'ar fi admis imixtiunea fățișă tocmăi a acestor voințe și pasiuni omenești, *negative*... Socialismul, ca doctrina, nu e un rezultat al conștiinței masselor..... Doctrina socialistă pornește din stra-

*J „Un marxist apostat» studiu de Barbu Solacolu, publicat în «Arhiva» Nr. 4 din 1929.

turile de sus ale societății. E în general rezultatul unor culturi și intelectualități intense“.....

Examinând apoi influența principiilor marxiste asupra proletariatului, împins—cu ajutorul baghetei magice a «plus-valoarei» — la lupta de clasă, pentru îmbunătățirea situației materiale a muncitorului, în loc să fie slăbit rezistența proprietății private, a adâncit ahtierea masselor chiar după aceste ținte burgheze, capitaliste. Având în vedere că fiecare proletar a vroit să devină capitalist burghez și, nici decum un individ lipsit de acest drept egoist al proprietății private. În consecință — zice Man — »*proletarul e un capitalist comprimat*“. Și astfel scopul final al doctrinei marxiste este controversat chiar de metoda acestei doctrine.....

Congresul Internaționalei a II. din luna August 1934, convocat la Paris, a fost întâmpinat cu curiozitate generală, având să hotărască pe de o parte asupra tacticii viitoare a social-democrației, pe de altă parte a clarifica controversele ivite în sânul socialismului francez, ultima fortăreață a social-democrației, după prăbușirea socialismului german *). Controverse, la cari a dat anză deosebirea de vederi între *Leon Blum*, conducătorul marxiștilor intransigenți din Franța și *Renaudel-Marquet*, reprezentanții neosocialiștilor francezi. Pretinzând *Leon Blum* o cât mai strânsă apropiere de comuniști, — tactică propusă la fel și de către *Otto Bauer*, conducătorul austro-marxiștilor din Viena. Congresul a respins această propunere, dezavuând politica filocomuniștilor și justificând tactica neosocialismului, care înseamna o revenire la ideologia veche a socialismului francez și englez—asa numitul socialism utopistic— anterior teoriilor marxiste. Este vorba de acel socialism care profesa reorganizarea societății pe baze morale, cu admiterea instituției patriei și a religiei. Principii și instituțiuni combătute cu înverșunare de către teoria marxistă, înfiptă mai adânc în Germania, cu mai puține repercusiuni în Franța și cu o totală desconsiderare în Anglia unde a ramas intactă *ideologia veche, utopistică, moral-religioasă a socialismului*.

Ori, în realitate ce s'a întâmplat? Principiile fundamentale ale marxismului au dat complet greș, nefiind adaptabile nici vieții sociale, nici vieții economice. Astfel socialiștii, chiar în alte țări, unde ei aveau conducerea în mână — ca d. e. în Austria și Germania — au fost ne-

*) A. Frey: „A II. Internationale“. Magyar Szemle Nr. din Noembrie 1933.

voiți, să abandoneze, în practica, temeliile marxismului. Și nimic nu caracterizează mai plastic situația, ca declarația categorică a lui *Marquet*, făcută la congresul dela Paris, când a subliniat linia de conduită a neosocialismului, zicând :

Materialismul internațional al secolului XIX este mort, având socialismul să se încadreze în *ideia națiunii*, acceptând principiul autorității și al ordinii.

Este interesant de remarcat că, pâna când socialiștii francezi au făcut aceasta metamorfoză — dela socialismul utopic la neosocialism — pe cale spirituală, socialiștii germani s'au convins practic de irealitatea și inadaptabilitatea principiilor marxiste. Fiind nevoiți, ca să abandoneze principiul catastrofei, adecă prăbușirea sistemului capitalist prin pauperizarea masselor, grabindu-se a contrabalansa această pauperizare chiar în interesul proletariatului. Tot la fel refuzau socializarea întreprinderilor și a producției industriale, constatând ca o asemenea măsură ar provoca prăbușirea iremediabilă a industriei întregi, fapt care ar răscula toată muncitorimea împotriva conducătorilor. Mai mult, chiar sub presiunea socialiștilor au fost sistate unele întreprinderi comunale deficitare în Germania, pentru a introduce din nou producția individuală. Iar când s'a ridicat valul *hitlerismului*, social-democrația s'a prăbușit fără nici o rezistență serioasă. Nu pentru că iar fi lipsit organizația, ci din simplu motiv ca, *massele și-au pierdut credința în metafizica marxistă. A fost o prăbușire sufletească*. Iată explicația succesului formidabil al lui *Hitler*.

Această soartă a avut-o și socialismul din Austria, unde guvernul socialist a și ordonat socializarea întreprinderilor industriale, cari în anii inflațiunii marceau ceva prosperitate. Când s'a ivit, însă, criza economică, chiar guvernul socialist s'a grabit ca să transforme aceste întreprinderi în societăți pe acțiuni....

O critică și mai aspră și mai judicioasă face marxismului și materialismului istoric : *Dr. Othmar Spann*. *) renumitul sociolog austriac, care sesizându-se de teoria lui *K. Marx*, constată că Marx consideră orice bun economic ca o marfă, a cărei contravaloare este munca manuală, exercitată pentru a produce acest bun. Cu alte cuvinte în fiecare bun, în fiecare lucru produs prin munca — și numai munca manuală este productivă — se materializează această muncă manuală, ca un fel de „*muncă înghețată*”. Astfel munca intelectuală depusă în decursul producției bunului, precum și comerțul

Dr. O. Spann : „Der wahre Staat”.

este considerat ca improductiv. Cum, însă, contravaloarea fiecărui bun produs depinde de suma muncii manuale, iar costul de producție acestei munci nu poate să fie decât totalitatea alimentelor și articolelor de prima necesitate a muncitorului manual, este evident că tot ce trece peste suma acestei contravalori, produce o *plus-valoare*, din care se formează *profitul* capitalistului. Pentru a ilustra mai bine această teorie, dăm un exemplu: fabricarea unui obiect industrial necesită 6 ore de muncă manuală, acoperindu-se cheltuelile de prima necesitate ale muncitorului manual. Totuși se lucrează 12 ore. Evident că prin acest „*surplus producție*” se asigură capitalistului un beneficiu nedrept. Astfel capitalul se compune și se mărește prin această plus-valoare, *exploatând munca lucrătorului*. Aceasta este primul plan al capitalismului: adică *acumularea capitalurilor* prin exploatarea muncitorilor. A doua etapă este *concentrarea* acestor capitaluri în mâna câtorva capitaliști, față de cari se ridică masa enormă a depozitaților, cari în momentul culminant, când centralizarea enormă a mijloacelor de producție întrecă capacitatea de conducere a «magnaților plutocrați», vor forța colectivizarea acestor mijloace, cu atât mai vârtos că în privința tehnico-funcțională aceste întreprinderi gigantice sunt deja colectivizate. În consecință într'un moment dat — „*expropriatorii vor fi expropriați*”.

Pe acesta ideologie materialistă se grefează și filosofia istorică a lui *Marx*, dând naștere la materialismul istoric. Având în vedere influența determinantă și covârșitoare a mediului asupra vieții omenești, a cărei bază este interesul economic. Deci, economicul formează fundamentul spiritualității. Din acest mobil materialist răsărit dreptul, filosofia, știința, arta, care la o altă înșerează aspectul «supraedificiului social.» Toate aceste forțe spirituale sunt numai reflexele economicului; sunt «ideologiile» substanței economice. Iar viața economică este comandată de legi *naturale*, imabile, *) cari—vrând ne vrând—îndrumă societatea înspre socializare. Proces conștient precipitat prin *lupta de clasă*, promotorul adevărat al istoriei, deoarece toate evenimentele istorice s'au polarizat în jurul acestui principiu, fiind ideologiile de drept, ale științelor, artelor și ale religiilor ancorate în controversele perpetue ale claselor dușmanoase.

*) Marele capitalist și economist: Walter Rathenau ajunge la aceeași concluzie, când zice: „Economicul este destinul popoarelor”.
Ce coincidență ciudată între un capitalist și un socialist.

Cât privește metoda lui *Marx*, ea adoptă sistemul dialectic al lui *Hegel*, fără a se adânci în filosofia hegeliană. Astfel premisa dialecticei marxiste este comunismul primitiv în timpurile preistorice, ca teza ; lupta de clasă a societății moderne, ca antiteză ; urmând după prăbușirea sistemului de producție burghez : sinteza, adică comunismul pur, oând dispar și clasele și statul, fiind o organizație superfluă, după ce toate mijloacele de producție au fost colectivizate.

În critica sa tăioasă *O. Spann* subliniază greșelile fundamentale ale teoriilor marxiste. Astfel teoria valorii — identificată cu „munca înghețată” este o absurditate, deoarece concepția economică a valorii n'are nimic material și obiectiv, ci este ceva imaterial, emanând din o vreare spirituală, din un scop subiectiv, asigurat prin bunul produs ca mijloc de înfaptuire. Având în vedere că : „economia se bazează pe folosul funcțional și social, și nu pe muncă simplă”. În consecință totalitatea economiei naționale nu poate fi privită ca echivalentă sumei de muncă, depusă în interesul producției întregi.

Un alt inconvenient este faptul că, *Marx* considera numai munca manuală ca productivă, deși este evident că și munca spirituală și însuși capitalul e productiv. D. e. cheltuielile de investiții, mașini etc. În consecință alături de munca muncitorului manual se prezintă munca inventatorului, a constructorului, a inginerului și technicianului, care conduce atelierul. Iar dacă marfa este destinată pentru piețe externe, se mai adaugă colaborarea guvernelor, a politicianilor și a diplomaților, pentru asigurarea debușeurilor, pentru înființarea școalelor și a cursurilor de specialitate, a șefului de echipă etc. Tot atâtea elemente, cari trebuie calculate în formarea prețului, în care preț se concertează apoi și uzajul mașinilor, dobânzile, rezervele de capitaluri, cheltuielile învățământului tehnic — îndeosebi pentru sucreșcența necesară a muncitorilor specializați, — lefurile inginerilor, câștigul anteprenorului, prima de asigurare, impozitele de stat și comunale pentru asigurarea ordinii publice și a administrației inevitabile, chiar și în cel mai ideal stat comunist etc. etc. Tot atâtea elemente determinante la formarea prețului, neglijate de *Marx* cu o ignoranță uimitoare, calculând doar numai trei elemente în teoria sa : simbria muncitorului, plus - valoarea și uzajul mașinilor, par'că celelalte momente decisive nici nu ar exista ; dând dovadă de o lipsă totală de cunoștințe științifice în domeniul economiei naționale. Pervertind — poa-

te conștient — rostul vieții economice, când asigura executantului, adică muncitorului manual rolul primordial, pretinzând toată valoarea produsului muncii pe seama acestui factor de producție, fara considerare la faptul, că *în felul acesta muncitorul manual incasează o plus — valoare, adică contravaloarea muncii spirituale a inventatorului, a constructorului, a conducătorului de echipe, a inginerului, a vânzătorului ect.* Plus - valoare reala, care intră în buzunarul muncitorului pe nedrept, formând pe seama sa o renta furata din munca spirituala, care este și rămâne ineputabilă. Munca manuală și produsul ei se poate oricând înlocui, — d. e. un vapor. Dar *invenția* turbiniei este ineputabilă, este vecinica, asigurând — pe drept — inventatorului o *rentă*. In urma - urmelor cum se prezinta toata circulația vieții economice? Câștigul economiei mondiale se imparte între diferite economii naționale, în-lăuntrul cărora se scurge la diferitele ramuri de producție. Unde apoi beneficiază atât muncitorii manuali, cât și cei spirituali. Cum, însă, nu toate economiile naționale participă în măsură egala la producție și distribuție, evident că și câștigul difera dela stat la stat. Astfel Anglia luând partea leului din producția mondială, beneficiaza de cel mai mare câștig din totalitatea câștigului mondial. Datorita acestui fapt, muncitorul englez obține o contravaloare mai mare a muncii sale, ca muncitorii din alte țări, încasând — deci — o rentă, asigurată lui prin rolul conducator al producției engleze. Așa dară chiar și munca manuala produce rentă. Fapt care a fost pe deplin ignorat de catre *Marx*.

Dar nici cu teoria concentrațiunei nu a fost *Marx* mai fericit. Deși, acest principiu este fundamentul marxismului, având în vedere faptul că aceasta concentrare de capitaluri și de producție nu s'a realizat nici pe teren agricol, nici pe cel industrial. Din contra: reforma agrara, forțata pretutindeni, a desființat chiar concentrările moșiilor latifundiare. Proces, care este în curs in toate statele moderne. Cât privește industria, apoi *Spann* remarca ironic ca, *Marx* a confundat întinderea întreprinderii cu mărimea debușeului. Deoarece concentrarea industriei nu este un proces intrinsec al producției industriale, ci depinde de mărimea debușeului. Adică această concentrare este numai efect și nu cauză inițială. Până când exista un debușeu extins, se poate conta la o concentrare. Dar în momentul când acest debușeu este periclitat, ori divizat, procesul de concentrare se prabușește vertiginos. D. ex. concentrarea din Europa e definitiv compromisă și peri-

clitată prin concurența industriei indigene din colonii, care a produs cel mai formidabil șomaj în țările industriale. În urma acestei situațiuni procesul de concentrare din Anglia și Germania este brusc întrerupt, transformându-se din producția în masă în *producție calitativă*, care esclude deja concentrarea, proorocita ca infailibilă de către *Marx*. Dealtcum *Marx* a confundat din nou stabilimentul industrial cu dreptul de proprietate, deoarece chiar și o concentrare a stabilimentelor nu înseamnă și concentrarea dreptului de proprietate. Iară concentrarea diferitelor ramuri de producție prin carteluri, trusturi, cooperative, ori, societăți pe acțiuni nu învoalvă și concentrarea stabilimentelor. Izvorul acestor greșeli zace în mentalitatea atomistă a lui *Marx*, care a pus pe picior de egalitate toate ramurile ale producției mondiale, deși, nimic nu este așa de diferențiat, ca viața economică, care ca o organizație organică nu poate să fie uniformizată prin o omogenitate forțată. Din toate aceste manifestațiuni conhide *Spann* ca. *Marx* n'a fost economist, ci a rămas în toate împrejurările un agitator politic, cu un scop bine determinat.

IV

Filosofia istorică a lui Oswald Spengler.

Cel mai mare gânditor contemporan al Germaniei este *Oswald Spengler* — prea puțin cunoscut de publicul românesc—care într'o ambianță armonică se înșiruie, ca ultima verigă, în rândul antecesorilor săi: *Hegel și Nietzsche*. Propagând aceeași idee și același scop de reveriment sufletesc al poporului german, infiltrând în gândirea sa principiul de dominație, de conștiință națională, de voință superioară și de forță aplicată în viața politică a națiunilor, chiar și în dauna dreptului uman.

«Forța primează» predică Spengler *) poporului german: ca un scop politic bine determinat pentru dominația rasei celei mai viguroase în faza descompunerii a civilizației noastre. «*Der Wille zur Macht*» este esența filosofiei, care a înrăurit adânc cugetarea germană dela începutul veacului al XX-lea în urmă. Și cum era firesc, această filosofie nu a rămas fără influență nici asupra mișcărilor politice mai recente din Germania. Mișcări cunoscute sub *nazism* (național-socialism), ori după numele inițiatorului, sub numirea de *hitlerism*. Ideologie, care este grefată tot pe principiul de rasă, însă, cu totul altă concepție de cum o precizează Spengler, dând naștere la așa zisul *rassism*.

Din cele ce urmează se va desprinde precis deosebirea fundamentală între aceste două concepții, ale căror cunoaștere se impune publicului românesc, având în vedere rolul determinant al hitlerismului, care frizează azi politica internațională, mondială. Indiferent de aprobări, ori reprobări—exigențele mișcării trebuie cunoscute, trebuie urmărite cu mare atenție, deoarece elementul german apucă un drum nou în evoluția istoriei, și noi cari ne aflăm în circumferința expansiunii germane, — nu putem rămâne îndolenți față de predispoziția sufletească a acestui mare popor, nu putem rămâne îndolenți și inconștienți în vederea planu-

*) „*Untergang des Abendlandes*”. O Spengler.

rilor sale și în văzul metodei și tacticei preconizate de către actuala conducere a Reichului.....

Spengler este un meditator rigid, raționalist, naturalist, lipsit de metafizică politică, de utopii iluzioniste, sesizând entitățile politice în cruda și cumplita lor realitate, evitând insuflătura romantică, deoarece politica — zice dânsul — este dura, prozaică, cumpătată și searbădă. *Totuși ea primează și nicidecum și niciodată economicul* *) În consecința contestă concepția marxistă, reprezentând această o negațiune, fără productivitate creatoare, epuizându-se într-o critică stearpă.

* * *

Popoarele din Apus cunosc trei diferite tipuri ale revoluției sociale, izvorite din una și aceeași axiomă: în ce forma să se încadreze voința individului în ansamblul totalității? Și instinctul anglo-saxon s'a decis — în revoluția engleză — pentru subordonarea totalității voinței particulare; preconizând triumful celui mai puternic, concurența liberă și liberalismul economic. Revoluția franceză instaură reaza principiul egalității, deci, în ultima analiză: anarhia ideală. Instinctul german — propriu zis prusiac — revendică puterea pe seama totalității, adică pe seama statului, căruia individul e subordonat. Chiar și regele este numai primul servitor al statului, cum a decretat-o la timpul său, Frederich cel mare. Un fel de socialism autoritativ. Organizație, care a fost prostituată prin «lupta de clasă» a lui *Marx*. Principiu necunoscut în revoluția engleză, unde — chiar și până în timpurile noastre — s'au menținut corporațiile, adevărate staturile generale aristocratice; — nici în revoluția franceză, unde s'a dat lupta între clase sociale, nu — însă — între clase economice diferite. Dealtcum istoria este o neconținută luptă între popoare, națiuni, clase și între individ și totalitate. Contraste cari se ivesc în sânul fiecărei epoci culturale, în fiecare civilizație, atât de plastic formulate în figura lui Apollon și Dionysos, Stoa și Epicur, Sparta și Atena, Senat și plebs, Tribunat și patriarhat, gotică și renaștere, Potsdam și Versailles, Kant și Rousseau, socialism și anarhism, fiind toate — ca teze și antiteze — înglobate în ansamblul sintezei aceleiași epoci.....

Dealtcum ideea universalității s'a zămislit în Spania, în framântările puternice, îndreptate împotriva renașterii italiene, ca o reacție firească a gotice. Din care repulsiune s'a ridicat, cu o ultimă sforțare, spiritul grandseniorilor cas-

* „Politische Schriften“ Oswald Spengler.

tiliani, reprezentanții târzii ai ordinului cavalerilor medievali. Și pentru a simboliza vizual această continuitate spirituală între gotica germană și renașterea spaniolă — Spengler — compară *Don Quijote cu Faust*.

Una e cert că, această reacție a goticeii, a spiritului medieval, a dat naștere *stilului spaniol în politică*, care stil a produs diplomația înaltă ca armă de luptă a națiunilor, plasând politica pe o platformă internațională, universală. Ideia universalității s'a formulat la Madrid, deoarece geniul spaniol a fost acela, care vîsa dominația mondială, care a înțeles tendința unui *Columb* și, unde s'a făurit ordinul *Iezuiților*, tot cu tendințe universale ale bisericii catolice, subminată de spiritul „renașterii” italiene. Astfel în Spania s'au pus bazele statului modern. Și această universalitate pe teren politic a dominat, de atunci în urmă, toată istoria, atingând apogeul său în războiul mondial și în politica postbelică dela 1918 încoace. Dovedind palpabil interdependența mondială a mișcărilor politice, ideologice, spirituale și economice...

Privind situația *Franței* prin prisma politiceii internaționale, *Spengler* constată un reverment uimitor la această națiune îmbătrănită, epuizată *) și obosită — cum o consideră dînsul, — care cu ajutorul lumii întregi a rămas

*) Nu vor fi lipsite de interes și constatările făcute de un francez: *Georges Roux*, autorul lucrării „*Reviser les traites*”, asupra nației sale proprii, apărută în revista „*Nouvell Revue de Hongrie*” Nr. din luna Decembre 1933:

„Noi suntem burghezi fricoși și intimidati... Actuala politică franceză în egoismul ei și prin preocupările sale materialiste este esponenta dominației claselor posesoare. Iară politica noastră externă este angrenată într'un spirit îngust, mercantil..... Noi suntem națiunea care procentual, este mai mult reprezentată prin contingente vechi. Având în vedere că în urma depopulării continue a țării, Franța a devenit — la finea sec. 19-lea — „țara bătrânilor”... deoarece majoritatea națiunii este compusă din oameni peste 40 ani. În consecință noi avem o tineretă redusă, puțină însuflețire, cu repulsiuni firești față de tot ce este dinamic, fiind mai mult predispuși pentru static... Noi suntem capitaliști... deci avuția are preponderență față de sentimente. De aci derivă teama noastră față de tot ce este inovație, — de forme revoluționare.. Am devenit conservativi, — mai mult: noi, împreună cu englezii, suntem poporul cel mai conservativ d'n lume”.

„Francezii se consideră.. a fi părinții democrației. Și cum englezii se cramponează de instituțiunea parlamentarismului, astfel francezii în morțiș la forma republicei liberale și, dacă cineva se leapădă de această formă, consideră acest gest, ca o insultă personală”.

„Deși, Francezii sunt foarte neîncrezători, concomitent dau dovadă și de o mare doză de naivitate, lăsându-se influențați de șarlatani. Acest rol îi revine alternativ ori slavului, ori, orientalului în deobște. Ieri a fost tratatul de amicitie cu Rusia, azi e cel cu Mica *Ințelegere*”.

învingătoare, pretinzând azi dreptul la dominație mondială. Deși politica Franței era — în totdeauna — mărginită la continentul nostru, evitând expansiunea maritimă. Chiar și *Napoleon* abandonase constituirea unei forțe navale, după o încercare eșuată. Astfel toata structura cugetării politice și militare a francezilor este — propriu zis — continentală și nicidecum intercontinentală.

Datorită acestei mentalități și metode, deja *Napoleon* urmărea cucerirea malului stâng al Rinului, până sus la Hamburg, Brema și Lübeck, pentru a stăpâni — dinspre uscat — Marea Nordică. Plan — afirmă Spengler — urmărit și azi de către statul major francez.

A două linie de expansiune — tot pe uscat — a fost asemenea trasată de către *Napoleon*: cucerirea Asiei-mi-nore pe calea litoralului african, unde în coloniile franceze: Algeria, Sudan, Maroc, Egipt și Congo circa 50-60 milioane de negrii primind cetățenia franceza, umplu cadrele scăzute ale armatei regulate. Că această formidabilă armată colorată cum se va comporta într'un viitor război mondial, este taina destinului, având în vedere propaganda enormă a negrilor americani, cari operează cu devisa sugestivă: Africa trebuie să devină a africanilor. Propagandă, care se încadrează perfect de bine în năzuințele fațise ale islamului redeșteptat și național, precum și în tendința ocultă a agitației bolșevice.

A treia linie de expansiune franceză, tot continentală, se trasează pe linia Paris-Constantinopol. Plan conceput de-așemenea de *Napoleon*, care pe calea bazinului dunărean vroia să stăpânească Asia-minora. Sprijinindu-se pe Iliria cucerită — Iugoslavia actuală — pe ducatul polonez, actuala Polonie și pe România, ca și în prezent. Supunând aceste state protectoratului politic, militar și economic al Franței. În consecință Marea Mediterană este încercuită pe uscat, pierzându-și însemnatatea maritimă. Cu atât mai vărtos că aceste două brațe de încercuire se razimă pe astfel de teritorii, cari conțin toate materialele brute, necesare atât armatei continentale, cât și flotei. Astfel Franța deține 5,3 milioane tone a producției ferului din Europa, Anglia abia 1 milion și Germania 0,77 milioane de tone. Iară din producția cărbunului — cu terenul carbonifer din Sarre — tot Franța deține 35% din producția europeană. La care se mai adaugă producția din Belgia, Polonia și Cehoslovacia. În consecință Franța dispune de 60% a producției, față de cele 25% producție engleză și 4% producție germană. Având, deci, cel mai formidabil arsenal european pentru înarmarea ei proprie și a sateliților ei.

Cât privește situația internă a Franței, ea denotă două tendințe diametral opuse: una reprezentată prin elementele provinciale, adecă rentieri, țărani și burghezime, cari cu toții nu doresc decât pace, liniște și digestia neconturbată. Cealaltă compusă din ofițeri, industriași, funcționari superiori, ziariști și parlamentari — grupare ce conduce vizual țara întreagă, — însa efectiv stă la remorca *capitalului financiar internațional*, care suporta spesele alegerilor și a presei din partid *) Dealtcum marxismul este atât de adânc înrădăcinat încât soarta statului va depinde de rezultatul luptei, care se va da între naționalismul francez și sindicalismul internațional.

Cu eforturile spirituale ale Franței — zice Spengler — se încheia — la finea veacului al XVII-lea — epoca culturii europene, materializându-se, după gotica germană, renașterea italiană și barocul spaniol în stilul subtil și dulce al rococoului. Deoarece în Europa nu exista și nu a existat alta cultura, decât cea franceză. Cu declinul acestei epoci, trecem în faza a doua a evoluției: în civilizația contemporană, dominată de spiritul practic al anglo-saxonilor. Ea reprezintă epoca banului.....

* * *

Situația socială, politică și economică a *Angliei* se explica din poziția ei insulară, care îngaduia abandonarea instituțiunei statului organizat, în înțelesul continental al cuvântului. Statul era țara întreaga, aparata prin un litoral rigid, inaccesibil, fara a fi periclitat vreodata din afară. Ceea ce avu ca urmare neglijarea intereselor colective, în favoarea celor individuale. Iata obârșia *individualismului* și a *liberalismului* politic, economic și social, a carui ideal este: libertatea năstingherita, neîncătușată, neînfrănată a individului. Libertatea conceputa ca subordonarea interesului public, preconizând concurența liberă ca singurul regulator al vieții publice. Instinct emanat dela stramoși *wikings* ai anglo-saxonilor. La fel ca ascendenții lor din negura trecutului, refugiându-se, dupa lupte maritime, cu prada bogată, pe insula lor bine apărată de valurile marii. Nu ca și cavaleri eșiți biruitori din luptă deschisă, ci ca piraiți aventurieri, îmbogațiți prin pradă și jaf. Formându-și așa zisa »society«, care a ridicat îmbogașirea la rangul virtuții, fără cultură propriu zisă, cu o exasperanta superficialitate, dând naștere *snobismului* englez, care în puritanismul, raționalismul, sensualismul și materialismul sau a eliminat

*) „Jahre der Entscheidung“ de Oswald Speng'ler.

independența launtrică, independența sufletească, independența gândirii. Lipsa de orice scrupulozitate, când este vorba de interesul propriu. Succesul sfințește mijloacele. Deviză preconizată nu numai de jezuiți, ci și de puritanismul englez. Perhorescând interesele contrare și, strivind adversarul fără milă, chit că este vorba de un individ, clasa, ori națiune.

Astfel s'a format — la finea epocii culturale și la începutul civilizației moderne — adecă pe la 1700, școala engleză, școala egoismului și a sensualismului.

Din această mentalitate s'a zămislit filozofia liberală (Wigh) a lui *Hobbes*: „fericirea cea mai mare pentru cei mai mulți“ și, filozofia gentlemanului conservator (Tory), care pretindea expansiunea suverană a personalității. Ambele concepțiuni contopite în ambianța democrației, care în Anglia înseamnă: posibilitatea pe seama fiecăruia, ca să se îmbogățească. Astfel aristocrația engleză este îmbibată cu parveniti îmbogățiți. Și nimic nu caracterizează mai elocvent mentalitatea engleză, ca declarația categorică a lui *Shav*, marele scriitor contemporan: „Sarăcia este cea mai mare nenorocire și cea mai odioasă crimă“. Urmarea acestei predispoziții sufletești este că, viața economică engleză se identifica cu interesele mercantile, cari reprezintă o formă mai civilizată a tâlhăriei, practică de pirații normani, într'o postura rudimentară. Ceea ce explica pe deplin sistemul comerțului liber — organizația economică cea mai perfectă pentru a exploata lumea — utilizată de englezi peste doua secole.

Acestei mentalități mercantile și sistemului economic, adaptat situației insulare a Angliei, corespunde *parlamentarismul* ca formă politică. Unde s'a dat lupta—nu între doua partide politice cu ideologie deosebită, cum se prezintă chestiunea pe Continent, — ci între două grupări ale aristocrației vechi: între wigh și între tory. Unii aristocrați liberali — alții, aristocrați conservativi. Masa mare a poporului, însă, n'avea nici o înrăurire asupra politicei, fiind destinele țării conduse de o infimă minoritate aristocratică, cu tradiții politice seculare. Astfel toată democrația engleza — propriu zis — este o farsă. Iară parlamentarismul și votul universal a produs — ca și în Franța și Germania — fenomenul *corupție i electorale*, având bancherii, bursa și industria grea rolul determinant la acapararea voturilor și a presei. Și prin o ciudată coincidență, bursa mai în totdeauna sprijinea liberalismul radical, iară metalurgia grea liberalismul

*) „Untergang des Abendlandes“ Spengler.

național. *Având în vedere că democrația este metoda politică a capitalismului, bazându-se pe voturi și parlamentari cumpărați, în turnura modernă a constituției și a constituționalismului.* Ca acest parlamentarism nu se potrivește decât situației specifice a Angliei, denota a tivitatea opoziției, care face parte integrantă, activă și pozitivă a guvernării: „opoziția Majestații Sale“, — pe când pe Continent aceasta *opoziție este pur și simplu negarea guvernării* și a tuturor actelor de guvernământ.

Dela razboi în urmă politica externă a Englierei pare a fi foarte șovăitoare. Datorită faptului ca tradiția veche a diplomației engleze a suferit o sinuozitate desavantajoasă, fiind dominată de un element nou în politica internă: de sindicalisti. Și anume în decursul războiului de către omul politic de stânga radicală: *Lloyd George*, mai recent de către socialistul apostat: *Ramsay Macdonald*. Incontestabil că și situația internațională contemporană s'a schimbat. Dela Waterloo pâna la 1914 Europa păstra un *echilibru al forțelor*, garantat prin concertul marilor puteri, conform concepției lui Metternich, impusa la congresul dela Viena. Asigurând diplomației independente rolul precumpanitor la toate tratativele secrete, cu un obiectiv comun: neștirbirea echilibrului european. Astfel Germania și Italia — două state mai tinere — aflaseră deja o situație bine încheagată, în momentul când au aparut și dănele în arena politică.

Cheia acestui echilibru diplomatic a fost sistemul armatelor regulate, serviciul militar obligatoriu și neconțințele inarmări, cari — tot mereu — amânau desnodământul final. Iară în privința dominației mondiale rolul determinant îl avea marina militară, care în posesia punctelor strategice, asigura victoria cu precizie matematică. În consecința și pe acest teren s'a continuat același sistem de inarmări și de emulație stranie după, așa zisele, puncte strategice, cari dominau continentele, adecă hiterlandul. Și cum Anglia își asigurase cele mai însemnate puncte strategice, dominația ei maritimă pareă insurmontabilă. Dela războiul mondial în urma, însă, situația s'a schimbat considerabil. Pe de o parte se manifesta renașterea popoarelor asiatice, cari tind la cuceriri continentale, periclitând astfel influența punctelor strategice maritime, — pe de altă parte strategia continentală a Sovietelor, a Franței, forțele aeriene și submarinele contrabalansează eficace influența militară a marinei engleze. În așa mare masură, încât *Spengler* contestă azi deja Angliei, forța virtuală a dominației mondiale. De-oarece față de forțele noi continentale, cari se ridică în-

lăuntru blocului european - african - asiatic, mărire și-au pierdut însemnatatea covârșitoare strategică.

La această situație precară se adauga apoi adversitatea crescândă între Anglia și Statele Unite ale Americii de nord, ca și dușmania abia stăpânita a Sovietelor, — pentru a ne da seama de enormele greutăți, cari apasa azi asupra diplomației engleze, lipsita în prezent de instinctul firesc unei tradiții multiseculare.

Astfel concluziile lui *Spengler* sunt foarte pesimiste în privința viitorului Angliei, a carei popor nu mai reprezintă acea forță sufletească, comuna rasselor tinere și viguroase. Națiunea engleza e obosită și nu dispune de acel rezervoriu inepuizabil al păturei țărănești, extirpata — la timpul sau — fără mila, în interesul industrializării. Față de care decadența se ridică viguros dominionurile și coloniile imperiului întreg, silind Londra, în 1931, ca să recunoască egalitatea lor.

În consecință Anglia a fost nevoită, ca să renunțe la privilegiile sale, fără ca să aiba securitatea unei colaborări necontestate din partea Canadei, ori a Australiei, în caz dacă s'ar ivi divergențe de interese economice. Iară pierderea Egiptului, ori a Indiei ar însemna prabușirea imperiului întreg. În văzul acestor pericole, diplomația engleză a încercat mobilizarea Europei împotriva Americii, — pe tema datoriilor de război, — și formarea unui front comun contra bolșevismului amenințator. Însă, pe semne fără mult succes. *Având perspectiva îngrijorătoare a unei eventuale înțelegeri între Rusia sovietică și America de Nord* *). Adecă acelor doi adversari ireductibili în lupta pentru imperialismul mondial.....

* * *

La aceasta cotitură a istoriei ne întâlnim cu *enigma rusească*. Sub *Petru cel mare* apare Rusia pe planul politic al Europei, ca o națiune unitară, deși, compusă din diferite popoare, rasse, confesiuni; cari în totalitatea lor se prezintă în orbita europeanului ca o enigmă sufletească. Ceva străin, ceva impenetrabil pentru psihologia omului apusean. Și la fel întâmpină stupefactive la ruși tot ce se petrece în mentalitatea noastră. Nu numai stupefactive, nedumerire, repulsiune, dispreț, spaimă, ci ură implacabilă, ură aproape cosmică față de tot ce este cultură și civilizație apuseană, europeană. Deoarece nici un popor nu a fost atât

*) Înțelegere survenită în decursul anului 1933-1934. Deocamdată numai cu obiectivul îndreptat împotriva Japoniei.

de cumplit maltratat — secole dearându-l — ca rușii, de către o civilizație neînțeleasă, straina, dușmanoasa, ireconfortabilă.

Petru cel mare a săvârșit această crimă, când în avântul sau civilizatoric a impus sufletului stepei o formă politică străină, neînțeleasă, ostilă, provocând cea mai dureroasă pseudomorfoză din câte a văzut istoria. Sperând că, prin introducerea formelor sociale, politice, economice ale Apusului, se va schimba mentalitatea poporului rusesc. Ori, aceste forme au luat aspectul civilizației europene, însă, sufletul masei a rămas adânc asiatic. Producându-se cea mai periculoasă desagregare între formă și fond; — între sistemul de guvernământ, politic și substratul psihic al națiunii. Astfel Rusia în veacul al XVII-lea a primit stilul baroc, diplomația de cabinet, administrație și armată organizată după modelul apusean, fara ca poporul se fie înțeles necesitatea acestor inovațiuni, — fara ca masa să fi putut patrunde în tainele acestei organizațiuni. Pe la 1800 s'a mai adăugat la aceasta structura straina, suprapusa, avalanșa ideilor franceze pentru a zapaci și mai mult toată opinia publică, toată națiunea îmbibată și atuncia, ca și azi încă, de misticismul metafizic, religios al stepei asiatice. Iara la începutul veacului al XIX-lea niște carturari fanatici, ireali, utopici infiltrează, în aceasta masă rudimentară, principiile cele mai complicate, cele mai întortochiate ale unei civilizațiuni decadente : *principiile marxiste*.

Datorită acestor două curente : petrinismul și bolșevismul, toată evoluția firească, naturală și istorică a Rusiei a fost brusc întreruptă, maltratată, supusă unei pseudomorfoze insalubre, care a denaturat toată structura sufletească a poporului rusesc. Aci zărești explicația acelei uri a stepei față de tot ce este civilizație apuseană ; — civilizație, care nu este decât un venin injectat artificial în corpul sanatos al omului asiatic, care a rămas nealterat de civilizația petriniană și de marxismul stupid al bolșevicilor. Rusul a rămas și este țaran, chiar dacă s'a transformat în proletar marxist. Cu un crez nealterat, neiduplecat în misiunea sa religioasă. *Deoarece în subsolul stepei, din acest mesianism se plămădește un nou crez, o nouă religie creștină : reformația treia a cristianismului.* Și degeaba a propagat bolșevismul acel nihilism anti-religios, totuși nu va obține nici un rezultat practic, lovindu-se de rezistența masivă, metafizică, religioasă a țărânului rusesc. Având repercusiuni mai degrabă în Apus, îndeosebi la Paris, unde sindicalismul anarhic, în colabora-

re cu nihilismul bolșevic, se va putea grefa pe ateismul omului civilizat până la gradul decadenței, care și-a pierdut crezul, intelectualizând chiar și problemele religioase. Astfel din acest raționalism filozofic s'a transformat puritanismul englez în capitalism, iar pietismul în socialism.

Și nimic nu pledează mai vizual contra principiului materialismului istoric, ca rolul determinat — timp de doua secole — al lui *Petru cel mare*, care a concentrat politica Siberiei, a stepei de lângă Marea Caspică, a imenselor păduri din Ural și a pământului fertil de lângă Marea Neagră înspre Apus, dominând toate centrele diplomatice până la izbânda finală, când Alexandru I. — după prabușirea lui *Napoleon*, — prin „alianța sfântă“ stăpânea politica Europei. *Leninismul* a fost numai continuarea politicii petriniane, având aceeași orbită: dominarea Europei prin masele muncitorești bolșevizate. *Dictatura proletariatului, sub comanda Moscovei!* Insa, ambele încercări, ambele pseudomorfoze au dat complet greș, deoarece împotriva acestor forme politice, importate din civilizația apuseană, s'a ridicat — după moartea lui Lenin — Asia protestatară, s'a ridicat *țăranul stepei*, prezentându-se în orizontala istoriei — cea mai inepuizabilă clasă: țăranul, dușmanul civilizației apusene, dușmanul proletariatului supus unor ideologii straine, dușmanul statului în forma sa apuseană. Țăranul, indiferent dacă e rus, tătar, mongol, — indiferent dacă trăiește în Ural, China, India, ori, în Siberia, — se ridică ca și nomadul lui *Dschengiskahn*, care a durmit somnul indiferentului, peste doua secole. Și atuncia trebuie să ne punem întrebarea: cine se va opune acestui norod fanatic, acestui puhoi asiatic? Armatele regulate? Dar mai putem avea încredere într-o mobilizare generală? — zice *Spengler*. Caci ziua „revoluției sfinte“ a stepelor siberiene se apropie iremediabil. La fel, ca revoluția religioasă a islamului, redeșteptat la viață națională, sub *Kalifatul* desconsiderat de europeni.

Și este semnificativa retragerea bolșevicilor dela Petrograd la Moscova, semnalând prin aceasta ca, Asia recucerește conducerea în viața politică a Rusiei. Atrăgând toate forțele industriale și economice dela Moscova spre Răsărit, Rusia se pregătește pentru lovitura decisivă, bazându-se pe teritoriile sale imense, pe departările fantastice, ca pe vremea lui *Napoleon*. Însă, nu pentru a înstaura principiile marxiste în restul lumii, cum, își imaginează unii. Bolșevismul rusesc n'a fost decât o reacție firească împotriva civilizației apusene, cu scopul bine determinat de a strivi această civilizație.

Ceea ce a reușit perfect de bine, urmând anihilarea bolșevismului, care în fond reprezintă la fel o ideologie, un sistem apusean. Dealtcum deja azi aproape numai putem vorbi de un bolșevism în sens marxist, ori, leninist, deoarece organizația actuala a Sovietelor nici nu mai seamănă cu un sistem — propriu zis — socialist, reprezentând doar dominația unei „hoarde“ restrânse, — ca în timpurile invaziei mongole, — sub conducerea unui tiran de anvergura absolutismului tatar. Așteptând cu infrigurare ivirea unui nou *Dschengiskahn*, care să supună lumea întreagă, măcelărind fără cruțare toată clica suprapusa de prezent, pentru a deschide larg porțile pe seama unui bolșevism național — asiatic.

Aceste tendințe expansive, poate că încă subconștiente, se lovesc de doi rivali puternici și periculoși: de Japonia, în Răsărit și de Anglia la Sud, la poalele creștetelor Himalayei. Se pune însă, întrebarea, dacă Japonia mai reprezintă oare azi acea superioritate sufletească, ca odinioară, când clasa dominantă a Samurailor era chintesența însușirilor tradiționale unei rase selecționate? Deoarece azi se remarcă existența unor partide radicale, — se vorbește de marxism, de greve, de propaganda bolșevică. Oare poporul japonez mai dispune de forța ofensivă a rasei sale? Ori, a pătruns și în vinele niponilor veninul civilizației moderne, în forma democrației marxiste, chiar în momentul decisiv, când se va deslega problema Pacificului? Niponii întâmpina un formidabil adversar în America de nord, dar departările enorme pe mare, apoi eventualele acorduri și coalizări cu America de Sud și cu Mexico ar facilita mult situația Japoniei. *Cu atât mai vârtos că, la spatele ei s'ar ascunde abil, dar cu voință hotărâtă, nestrămutată și cu plan bine chibzuit: Anglia.*

Spengler — în legătură cu tendințele petriniane — face o constatare extraordinar de însemnată din punct de vedere românesc, când afirmă ca, atenția poporului rusesc n'a fost nicicând îndreptată către Apus, ori câtă silință și-a dat pătura intelectuală dela Petru cel mare în urmă. *Rușii au o nostalgie mistică, aproape cosmică după Ierusalim*, privit ca Roma viitoare a ortodoxiei, în continuarea istorică a Romei catolice și a Wittenbergului lutheran. Ceea ce explică pe deplin politica slavofila din Balcani și, ura slavilor de pretutideni, îndreptată împotriva lui *Napoleon*, care prin anexarea Iliriei, prin dominarea Adriaticei și prin influențarea Turciei a periclitat ținta expansiunii moscovite. Ura, care — după prăbușirea lui *Napoleon* — s'a îndreptat implacabilă contra

Monarhiei austriace, când *Metternich* amenința această politică sud-estică a țarismului prin planurile sale asupra *Gurilor Dunării* și asupra Salonicului, dela 1878 în urmă. Mai apoi împotriva Angliei după războiul din Crimeia și anexarea Egiptului. Și la fine s'a napustit această ură asupra Germaniei, care și-a manifestat tendința expansiunii sud-est europene prin calea ferată Berlin-Bagdad, semnalul de alarma al unui „Drang nach Osten”.

Această mistică calauzește și revoluția rusească, care în toată tactica ei diplomatică nu pierde niciodată din vedere Asia-minoră, căci — în contradicție cu tendințele constructive ale revoluției franceze și engleze — nu urmarea și nu urmărește decât un singur scop: de a anihila tot trecutul, urmărind morțiș testamentul petrinian, care impune Rusiei sfinte, cucerirea Asiei-mine. *Considerând pe toți — ca și în trecut — cari se opun acestei expansiuni, ca dușmanii firești ai slavilor de pretutindeni*. Și în orbita acestor constatari istorice se pune net întrebarea: oare pactele de neagresiune au schimbat aceasta mentalitate?.....

* * *

Statele Unite ale Americii de nord sunt considerate în istoria contemporană, ca avangarda democrației. Deși, afirma *Spengler*, partidele politice dispun de două programe: unul pentru uzul alegătorilor, altul pe seama trusturilor, cari finanțauz alegerile, deputații, partidul și presa de partid. Iară partidul la rândul său corupe — cu sumele încasate dela trusturi — alegătorii proprii. În felul acesta finanța mare a pus stăpânire — indirect și invizibil — pe puterea statului, producându se o controversă, la început ascunsă, acuma tot mai acută și mai palpabilă, între această putere financiară și între conducerea politica a statului. Symptom — de altcum — care se repeta pretutindeni, și care s'a produs la amurgul tuturor civilizațiilor din trecut. Astfel și în Roma, după războiul mondial punic, *puterea banului a condus destinele imperiului*, pâna la ivirea lui *Cesar*, care a înfrânt această putere prin forța dictatorială, ce n'a admis prioritatea economicului față de cel politic. *) Controversă, care și de prezent, în starea civilizației noastre decadente, se ridică din nou în primul rând în America.

Din punct de vedere politic Statele Unite nu reprezintă un stat unitar, definitiv încheiat, grefat pe o popula-

*) „Untergang des Abendlandes”. *Spengler*.

ție uniformă. Pe vastele întinderi ale continentului american se produce o migrațiune stabilă dela oraș la oraș, a diferitelor popoare, rase, naționalități, după *dolarul* atât puternic. Cîrca 15 milioane proletari — azi în partea cea mai mare șomeri — recrutați dintre englezi, nemți, poloni, ruși, evreei, ect. ect. o masă eterogena, fără nici un contact etnic cu autohtonii americani. Datorită invaziei continue în decursul secolului trecut, nu s'a putut încheia o populație unitară din punct de vedere etnic. Iară întinderile enorme ale Continentului, mările aparatoare jur-împrejur, au asigurat teritoriul întreg de orice pericol din afara, de orice atac ostil. În consecință statul a neglijat pe deplin problema apărării sale, deci, implicit și *gîndirea politică*, concentrându-se toată activitatea populației asupra problemelor economice. În urmare viața individului se orientează exclusiv după interese materiale, fără o patrundere mai profundă în tainele și rosturile ființei noastre. Astfel puritanismul religios de odinioară s'a transformat într'un fel de dialectică, — războiul a însemnat un sport nou, — uniformizându-se toate formele sociale, economice și spirituale, până la așa numitul „tip american“. Și acest imperialism al dolarului are aceeași lozincă ; „America americanilor“, prin doctrina Monroe, ca și strigatul rușilor : „Asia asiaticilor“.

Însă, datorită rolului precumpanitor al Americii în decursul războiului mondial, această indiferență politică nuse mai poate menține, fiind împinsă, cu o fatalitate inexorabilă, în centrul preocupărilor politice ale lumii întregi. Și din acest moment se va pune net întrebarea : fără tradiție politică, fără un stat politicește definitizat, fără o națiune etnic unitară, roasă în subsolul ei de secte, de o bandă întinsă de criminali, de corupție pâna la acoperirea unor mafii bine organizate și, cu o propagandă bolșevică întinsă prin toate colțurile vastului imperiu, fi va America în stare să rezolve aceste probleme complexe ? Și ce se va întîmpla, dacă aceste puteri ale întinericului își vor da mâna cu bolșevicii americani ? Ce se va întîmpla, dacă în urma unor divergențe materiale, economice, atât de precumpanitoare în opinia publică de acolo, federația, destul de laxă, a diferitelor statelețe se va desface ? Tot atâtea întrebări, la cari abia viitorul ne va da răspuns definitiv.....

* * *

Dupa cele mai sus expuse, *Spengler* trece la analiza *Germaniei*. Cum fața de națiunea franceză și engleză nu-și putea înfrîna pornirea, alunecînd, de multeori

de pe panta obiectivității, — astfel nu-și ascunde, ceea ce este de tot firesc, nici în sesizarea problemei germane, simpatiile sale unilaterale. Fapt, care să nu înrăureze interesul cititorului român, având în vedere chiar tendința lucrării prezente de a populariza ideologia și mentalitatea politica a diferitelor popoare, cari exercită influențe hotărâtoare asupra evoluției istorice, pentru a ne ști o-rienta și apăra în lupta vecinică, care se da între popoare și națiuni. Și care lupta continuă, în totalitatea ei, formează complexul inepuizabil al istoriei umane. Sistemul preconizat de toți gânditorii lumii, cari analizau evenimentele istorice din punct de vedere politic și filozofic. Disecând astfel tactica, metodele și planurile ascunse ale diferitelor popoare, pentru a elucida adevărul, bine precizat, cu scopul de a informa națiunea lor proprie.

Dar marele gânditor german urmărea și un scop educativ, adresându-se, tot mereu, către tineret, în fața caruia compara mijloacele de luptă ale acestor popoare. Și astfel a venit la concluzia că, elementul german, îndeosebi cel prusiac — *Spengler* face constant osebire între restul populației germane — are o concepție specială a sa despre idealul libertății. O consideră nu ca un drept al individului față de totalitate, ci ca o datorie pentru a sluji interesele acestei totalități. Exprimându-și această teorie în cuvintele lapidare: a fi liber înseamna a servi. În consecința psihologia germană nu cunoaște — în sens politic — cuvântul „eu“, ci numai cuvântul „noi“. Din aceasta libertate a supunerii, a ascultării, s'a zămislit armata formidabilă și disciplinată, aparatul cel mai perfect ordonat al funcționării prusiace. masele disciplinate ale proletariatului, sub comanda lui *Bebel*. Și din aceasta mentalitate s'a ridicat acel splendid spirit de castă, care nu taxa omul după averea sa, după bogățiile sale, ci în comparația cu rangul său, pe care-l avea în societate, și care rang îi impunea îndatoriri speciale, bine și exclusiv fondate pe o disciplină de fier. Astfel a fost concepută și ideologia politica a Prusiei vechi, admirabil reprezentată de către casa de *Hohenzollern*, moștenitoarea acelui spirit cavaleresc din evul-mediu, care nu admitea luxul și confortul inutil, ci supunere oarbă la datorie, în interesul totalității, în interesul statului. În acest idealism vede *Spengler* întruchipat adevăratul socialism de stat, *socialismul prusiac*, cum îl caracterizează dânsul, sintetizat de *Kant* în „imperativul categoric al datoriei“. Astfel egoismul și sensualitatea engleza din 1700 a fost înlocuită prin idealismul german din 1800. Iară azi se pune întrebarea:

cine să conducă lumea? Omul de afaceri, economicul; ori, omul politic, omul acțiunii, omul luptei? *Der Wikinger oder Ordensritter* " ? Iată problema prezentului și a proximalului secol ce are să vină. *Când se va deslănțui lupta decisivă între ban și între autoritate, între poruncă și supunere.* Cine va învinge? Cine va fi Cesarul imperiului mondial? Omul de afaceri, ori, omul politic? Dictatura statului, ori dictatura banului? Iată problema viitorului.

Analizând societatea de azi, constată transformarea enormă, care s'a produs prin sistemul economic al acției și al poliței, spiritualizându-se proprietatea privată, devenită invizibilă. Deoarece această proprietate nu mai e legată de obiect, fiind imaterializată în efecte, acții, polițe etc. Fabrica funcționează ca și mai 'nainte, fără ca sa se cunoască însă proprietarul, care se schimbă în fiecare zi mai agitată la bursele lumii. Urmarea este că nici un stat nu mai știe că, întreprinderile industriale așezate pe teritoriul său, a cui proprietate formează, și înconsecință teoria lui *Marx* despre adversitatea patronilor și a muncitorilor este o utopie ridicolă, având în vedere că azi atât patronul întreprinderii, cât și technicianul și proletarul este exploatat de către o infimă minoritate, *necunoscută*. Pentru cari necunoscuți muncesc zeci de milioane de englezi, germani, francezi etc. antreprenori, patroni, ingineri, tehnicieni, muncitori, inventatori și exploratori. — O minoritate-exploatatoare, care își permite luxul de a trișa cu averea, cu destinul și proprietatea individului, cât și a statelor. Și aceste averi mișcătoare, ambulante, care se ascund la spatele băncilor, a concernelor, trusturilor și cartelurilor au pus stăpânire pe toate instituțiunile politice, partide politice, pe guverne, presă și opinie publică, frizând legiuirile în interesul lor material. Aceasta este explicația legilor fiscale, cari apasă asupra bogățiilor vizibile, palpabile, adică imobile, — în favoarea și pentru scutirea bogățiilor invizibile. Aceasta explică tendința tuturor legiuitorilor — și am văzut că cine sunt acești legiuitori — de a spiritualiza, adică de a internaționaliza cât mai mare parte a bogățiilor naționale, imobile. Producându-se un dezechilibru, un abis între concepția posesiei în sens burghez și între concepția bursei. În așa măsură, încât într'o bună zi națiunile vor lucra, fără ca sa știe pentru cine și cu ce scop? Și acest abis e inconmensurabil mai prăpăstios, ca controversa între capitaliști și proletariat.

Rezultatul acestui sistem ingenios a fost că, averea autohtonilor, averea susținătorilor de stat, averea celor de rasă superioară era atinsă, degradată, demobilizată. Deci

averea acelelei clase, pe a cărei umari zacea toată povara statului și, care este mai bine înzestrată cu o tradiție politică. Dispare această patură suprapusă, se deschid larg porțile pe seama aventurierului politic, pe seama politicianului diletant, atât de apreciat de către omul banului; aflând în acest tip decăzut și demoralizat unealta docilă a scopurilor sale. Incapabil ca să conducă, nepregătit pentru guvernare. *Deoarece a governa înseamnă a practica o artă superioară politică.* Inaccesibila masei. Prerogativa omului înzestrat cu talent specific pentru aceasta mare și grea opera constructivă. *Și viitorul unui stat nu depinde de felul și forma constituției sale, ci de tradiția politică, concentrată în mâna unei minorități, cu însușiri intelectuale superioare.* Tradiție și minoritate selecționată, concentrată în jurul principiului monarhic. Cum, însă, în veacul al XIX-lea libertatea de acțiune a monarhilor a fost îngrădită prin instituția parlamentarismului, tradiția politică și talentul politic — în înțeles superior al cuvântului — erau înlocuite de către politicieni de profesie, de bugetivori politici, cari nu practicau politica ca o îndatorire de înalt patriotism, nici măcar ca l'art pour l'art, ci ca o meserie mănoasă. Formându-se din această șleahță a cointeresaiților, așa zisele *partide politice*, nu în interesul statului, nu în interesul totalității, ci pentru exploatarea statului în interesul lor propriu, servindu-se de cea mai detestabilă corupție, teroare, falșificare de alegeri, promisiuni demagogice, instaurând o atmosferă îmbâcsită, cum nu s'a mai cunoscut și nu s'a mai pomenit nici chiar sub cel mai risipitor și neglijent monarh. Un despotism, *o dictatură a șefilor de partide*, înscriși în serviciul bancocrației, menținuți prin o presă murdara, corupta, mincinoasă, care urlă când este vorba de interesul patronilor sai oculte și, ascunde sub tăcere ce ar indispuce pe beneficiarii acestei opinii publice, pervertite și falșificate prin „*cenzura tăcerii*”.

Opinia publică, însă, începe să se desmeticiască, sesizându-se de farsa supranumită : democrație. Din momentul acesta zilele democrației formale sunt numărate. Și cum veacul al XVIII-lea a fost secolul absolutismului monarhic, al XIX-lea reprezentând libertatea popoarelor — în farsa ei mai sus schițată — *aștfel secolul al XX-lea va fi dominat*, cum s'a întâmplat în toate epocile civilizației târzii, *de personalități mari și covârșitoare.* Înlocuindu-se partidele prin aderenții sinceri, devotați și gata la orice sacrificiu pentru marele conducător, — și pentru o guvernare ca artă, ca datorie, ca misiune. Restabilindu-se echilibrul între

economicul pretențios și între politicul demodat, fiind politica ridicată iarăși, la acel piedestal imperturbabil, unde era inserată ca o artă grea, voluminoasă, greoaie chiar, singuratecă și nicidecum populară. *Deoarece politica nu înseamnă beție, însuflețire, oratorie goală și scenărie superficială, ci arta rece, rigidă, calculată a luptătorului cu spada în mână.* Căci; politica este scrima națiunilor și, succesul — care singur contează — depinde de surpriza atacului. Îndeosebi politica zilelor noastre incumba o mare doză de cunoștințe și practică îndelungată, având în vedere că rezultatul nu depinde de vreața noastră, ci de puterea realizărilor noastre. Și în fața istoriei nu se discută dreptatea luptătorilor, ci numai rezultanta decide : succesul final.

Dar politica drept artă nu înseamnă numai decît dreptul la conducere, ci și datoria de a se lăsa condus. Deoarece nu numai conducătorul trebuie să aibe însușiri superioare, ci și cel condus. Remarcându-se virtuți pentru conducători și virtuți pe seama celor conduși, având să ne pregătim ca material spiritual de a fi formați în mîna conducătorului artist, altcum nu vom avea capacitatea, ca să recunoaștem calitățile superioare ale celor chemați, raliindu-ne întâmplător sub steagul vreunui fantast, demagog, ori, nebun, pe cînd „führerii“ adevărați vor vegeta necunoscuți.

Această politică modernă, contemporană, semnalează *redeșteptarea sentimentului național, care nu este altceva, decît simptomul de îngrijorare al unui mînunchiu de oameni politici din toate statele lumii, în fața evenimentelor periculoase, cari pîndesc lumea civilizată, ca niște cataclisme de proporții uriașe, în cari vor sucomba neamuri și națiuni întregi.* Dar acest naționalism este și o repulsiune față de *acei profitori internaționali, cari din chestiunile externe ale neamurilor au făcut obiect de antrepriză personală.* Apoi este și un veto categoric, ridicat în numele intereselor naționale, *contra venalității partidelor politice, cari — pentru a obține sprijinul cointeresărilor internaționale în politica internă, asigurându-și pe această cale rușinoasă guvernarea — au consimțit și consimt la orice trădare, aservind în primul rînd interesele economice ale țării proprii*).*

Această situație — postbelică — a „democrației integrale“ a fost în Franța, datorită fineței diplomatice, capată de către industria metalurgică, rezervându-și dreptul determinant de a da orientări politice, — iară în Germania,

* „Politische Schriften“. O. Spengler, pag. 192—195.

unde conducătorii metalurgiei naționale și latifundiarii nu aveau o școală politică bine orientată, era acaparată dela început, adică din 1918, de către finanța internațională. Astfel se explică gestul democrației germane, care a abandonat toate interesele superioare ale statului, pentru asigurarea dominației interne, fiind tot mereu *sbiciuită și de groaza comunismului, alimentat — foarte abil — de către Franța . . .*

Altminteri soarta unui popor nu depinde nici de sistemul de drept, nici de constituție, nici de idealuri, ori, programe, — ci exclusiv de *potențialele politice* ale unei minorități, chemată ca să guverneze. In consecință este datoria fiecărui popor, ca să cultive aceste potențiale, pentru a forma un stat major politic bine pregătit, printr-o educație conștientă și prin o tradiție chibzuită. Mai cu seamă în asemenea momente când se năruie un sistem întreg, dovedindu-se a fi perimat, deoarece epoca parlamentarismului din secolul trecut și-a îndeplinit menirea istorică. Dacă acel intelectual, care se socotea în vârful piramidei cugețării din epoca sa, în 1730 trebuia să fie absolutist, în 1830 democrat în 1930 avea să fie naționalist. Și menirea acestei tradiții este, de a forma un *tip reprezentativ* pe seama poporului. Cum a format puritanismul în Anglia tipul politicianului mercantilist, — *Napoleon* în Franța tipul omului de acțiune, și generalul *Moltke* tipul militarului prusiac. Care tip a influențat determinant și formarea corpului funcționăresc, considerat în Prusia ca o castă superioară, cu o autoritate neștirbită, mândră de rangul ei, zeloasă de onoarea tagmei sale, simțindu-se ca reprezentanta suveranității statului.

Revoluția și parlamentarismul postbelic, însă, a nimicit acest admirabil spirit de disciplină și înalt patriotism, datorită faptului că parvenirea pe scara funcționărească depindea de partide, cari se îngrijeau de clientela lor electorală; *abandonând principiul selecționării.*

Dar democrația și-a produs efectele și pe teren economic. Inglodând Reichul — după 1918 — într-o serie de datorii externe, pentru acărora acoperire se inițiau cele mai fantastice impozite, apoi reducerea numărului funcționarilor, prohibirea importului, controlul devizelor, maximalizarea prețurilor etc, măsuri aplaudate de către finanța internațională, care s'a năpustit asupra bogățiilor țării, asigurându-și toate livrările, tot controlul vieții economice și financiare, *fiind experții străini, pripășiți în Reich, întâmpinați de către presa democratică cu osane exaltate.* Astfel toată avuția țării a fost aservită finanței internaționale,

toate resursele de venituri puse la discreția ei, încât visteria statului nu mai putea face față nevoilor interne. Reușind partidele politice, ca să vină o țară întreaga, supunând populația la sclavie economică. Și a easta finanța internațională a știut admirabil să instaureze un sistem de impunere absolut bolșevizant, încât toată averea nemisătoare, aproape exclusiv națională, — lefurile funcționarilor, — industria și imobilele urbane au fost supuse celui mai riguros sistem de impunere, salvagardând venitul averilor mișcătoare, averilor spiritualizate, adică chiar averile financiarilor, de sub impunere. *În felul acesta toată națiunea a fost expropriată cu ajutorul partidelor democratice și a muncitorimei marxiste, gonind o națiune întreagă în cea mai umilitoare robie.**) Incadrându-se în acest plan dibaci, înarendarea tuturor monopolurilor statului, pentru acoperirea unor credite improductive, evaporate pe mâna politicienilor

* * *

Cat privește criza mondială, ea nu este trecătoare, ci una seculară, a carei germei se ascund deja în ultimile decenii antebelice, ridicându-se spontan la suprafața în urma războiului mondial. Având în vedere că sistemul economic al „rassei albe“ s'a sintetizat în decursul secolului al XIX-lea într-o formă, care azi — la începutul veacului al XX-lea, se pulverizează înceful cu încetul, reprezentând o schelarie perimată. Anume tot ce se petrece în istorie, deci, și viața economică, nu decurge între diferite grupări co-interesate, ori, adverse — ci între popoare organizate în state politice, în cari se înglobează și organizațiile economice. Astfel economia mondială nu e altceva, decât totalitatea acestor organizații economico-etatice. Adecă a diferitelor economii naționale, formând acestea unitățile componente ale economiei totalitare, mondiale. În consecință ar fi greșit, dacă am trata economia mondială ca o organizație individuală, independentă, internațională, fiind doar aceste unități naționale supuse intereselor particulare ale statelor, depinzând nu numai de evenimente propriu zise economice, ci de multeori chiar și de momente psihice.

Adaptându-se economia acestor interese etatice, toate interpretările, caile de comunicație, sistemul de producție și de desfacere s'au acilmatizat frontierelor fiecărui stat. Astfel concepția unei „Paneuropa“ pare a fi chimerică, deoarece aceste unități naționale, imprimate și în sistemul

* „Politische Schriften“. O. Spengler. pag. 258—278.

economic, ar funcționa la fel și atunci, dacă s'ar ridica barierele frontierelor. Totuși, datorită unei expansiuni tehnice, ne mai porrește în istoria umană, s'a cristalizat o unitate — fără să dădă propriu zisă: unitatea economică a rasei albe, pentru exploatarea popoarelor colorate. Este vorba de enormele invenții, cari s'au produs dela începutul secolului trecut până în zilele noastre. Un fenomen extraordinar în aparența sa, influențând adânc producția tehnică și prin ea toată evoluția socială, economică și politică. Nu numai a popoarelor civilizate, ci pretutindeni a genului întreg omenesc. *Și ce este mai interesant în acest fenomen e că, el nu a izvorit din vre-o necesitate economică, nici din rezultatele unui practicisim tehnic, ci exclusiv din un imbold psihic, aproape mistic*, care a reformă și a transformat toată producția tehnică a lumii. Deoarece invenții se faceau și în secolul al XVIII-lea, însă ele rămăneau secretele unor cercuri științifice restrânse, fără că inventatorii, — în cele mai multe cazuri oamenii științei, — sa se fie gândit la exploatarea economică a acestor invenții. Până la începutul veacului trecut, când — ca din senin — invențiile s'au năpustit asupra producției tehnice cu un elan inexorabil, cu un tempo napoleonian. Sub deviza falnică a veacului: subjugarea naturii. Natura pusă în serviciul omului. Iată obârșia *psihică — și nu materială — a mașinismului* învingător al zilelor noastre. Născut din intuiția omului gotic, omului faustian, omului apusean, — din acel dor cosmic după infinit, după orizonturi îndepărtate, după expansiune fără spațiu și fără timp.

Un fenomen, care nu s'a repetat niciodată în istoria lumii, deși, invenții tehnice, metode, formule tehnice, matematice, geometrice se cunoșteau și în alte epoci ale civilizației, totuși nu au fost — nicicând — aplicate în viața practică. Abia secolul al XIX-lea deschide porțile vieții economice pentru invențiile tehnice, revoluționând nu numai toată producția, ci și consumul lumii, deși pînă la epoca mașinismului s'a format o producție naturală, admirabil adaptată consumului, adecă necesităților generale. Un fel de industrie dirijată prin simplul factor al cererii și ofertei; apoi — încîtva — și prin intermediul brezlelor. Astfel industria măcă, căci, numai ea exista, era în armonie completă cu consumul publicului. Ivindu-se, însă, producția mașinală, adecă fabricatele tehnice, s'a promovat o producție accelerată, care la rîsul ei provoacă necesități artificiale la consumător, pentru plasarea produselelor sale. Artificiu, care într'un moment dat a provocat un dezechilibru între producție și consumăție. Și nimic nu de-

notă mai caracteristic acest artificiu, decât experiența făcută în decursul războiului mondial, când multe popoare au fost nevoite să revină la producția naturală, adică producția industriei mici și casnice, reglementând — ca prin minune — și consumul, care imediat s'a adaptat producției noi, fără a se resimți cea mai mică sdruncinare a vieții economice. Deoarece producția naturală este ceva firească, ceva cosmică, fără care nici ca se poate imagina o viață colectivă. Pecând producția mașinală fiind artificială, omeniarea oricând se poate lipsi de ea, cum s'a lipsit zeci de mii de ani.

Acest mașinism, însă, avea nevoie de materii brute, în primul rând de combustibil. Și aci intervine deja factorul economic. Plasându-se în regiuni, unde era elixirul ei: *cărbunele*. Iată explicația rolului covârșitor al acelor țări, cum este d. e. Anglia — cari au dominat, timp de peste două secole, producția tehnică și prin ea lumea întreaga. Dar aci zace și explicația multelor lupte, frământări, războaie, cari sau dat în jurul acestui combustibil. Cărbunele ca factor economic, politic și social, a determinat nu numai elementul geo-politic, ci și pe cel demografic, având în vedere ca în urma acestei dezvoltări tehnice, numărul locuitorilor din Europa, deci a rasei albe, s'a majorat dela 100 milioane, cât era în 1800, la 500 milioane locuitori în 1914. Un spor fantastic, neîntâmpinat în nici o epocă anterioară a civilizațiilor umane. Evident că și acest factor, adică sporul al populației, va avea urmări determinante în evoluția Europei. Deoarece a produs un dezechilibru între populația rurală și cea industrială, adică urbană. Aglomerându-se în regiunile cărbunului o populație desrădăcinată, avizată la exploatarea industrială a lumii întregi, pentru a putea trai. Ajungând — concomitent — în controversa chiar și cu conaționalii sai din producția agricolă; împărținându-se astfel națiunile rasei albe în două tabere mari, adverse. Dar aceasta divizare nu s'a oprit la marginile Continentului nostru, ci s'a lăsat peste tot globul pământului, împărțind lumea întreaga în două categorii: în producători industriali și consumatori exploatați. Exploatați nu prin sistemul natural al cererii și ofertei, — principiul economiei clasic-liberale, care reglementa foarte just echilibrul vieții economice, ci prin forțarea producției, bazată pe o nouă invenție, deci, pe un interes teoretic, — până la saturația pieței interne, apoi prin impunerea forțată a produsului popoarelor consumatoare. Impunere, care se exercita prin forța armeei, prin credite condiționate acordate, prin exportul reglementat al

țărilor importătoare etc. etc. tot atâtea inconveniente din punct de vedere al principiului fundamental al liberalismului economic: jocul liber al cererii și ofertei. La acest sistem s'a mai adaogat febra recordurilor, febra statisticelor, reclama nesabuită, — tot atâtea elemente pentru a excita necesitățile imaginare ale masei, împinsa din-adins la un standard luxos. Standard menținut pe contul milioanei de consumatori din rase colorate. Standard la care — zice Spengler — omul civilizației contemporane nu va mai ajunge niciodată, fiind considerat ca ceva artificial, dăunător restului lumii. Vroind să zică că nu se mai poate menține d. e. standardul extraordinar, nejust și illogic al muncitorului englez, având un standard mai ridicat ca un intelectual din țările estice, pe spinarea și cheltuielile consumatorilor exploatați. Nu se poate d. e. admite că un muncitor industrial să aibă un standard mai ridicat ca un țăran, din a cărui pungă traiește. Iată germenul dezechilibrului social și economic, — motivele fundamentale ale crizei economice, abătută asupra globului întreg. Și *Spengler* invoacă, ca argumentarea afirmațiilor sale, faptul extraordinar, petrecut în India, unde autoritățile engleze, pentru a împiedica concurența industriei textile casnice, atât de dezvoltată anterior în acele ținuturi, au ordonat *amputarea degetului mare* al bărbaților țesători. Astfel s'a manifestat principiul liberalismului economic în Indii.

Aceasta continua supraproducție industrială a împins statele industrializate la lupte fantastice — cu concurenții lor — pentru obținerea și menținerea de bușeurilor. Având în vedere că puterea de consumație chiar și a popoarelor colorate ajunsese la saturație. Pe de altă parte în decursul războiului mondial s'a dezvoltat și în Asia industria indigenă, fiind astfel consumul față de industria europeană redus. Ori, masele enorme, concentrate în regiunile carbonifere din Europa, masele proletariatului cu standardul lor ridicat, — avizat la consumul din îndepărtări și, la importul alimentelor tot din îndepărtări, deoarece agricultura statelor proprii a fost sistematic distrusă, — au ramas într'un moment dat în aer, desradacinați, fără contact cu viața reală. Aci zace dinamica unei cataclisme apocaliptice, cum nu s'a mai pomenit în istorie.*) Mai formidabil și mai dezastuos, deoarece s'a pervertit și rolul dintre scopul politic și scopul economic, decând, dela *Napoleon* în ur-

Sombart în vestita sa lucrare: „Die Juden und das Wirtschaftsleben“ asemănă Europa cu un oraș enorm, care traiește din belșugul restului lumii,

mă, economicul prelua fața de cel politic. În trecut — adică în epoca prenapoleoniană, și după Napoleon, până la 1848, carbunele — deci economicul — servea tunurile, cu alte cuvinte : politicul. De atunci încolo, însă, tunurile stau în serviciul carbunelui : *schimbând astfel imperialismul politic*, — care niciodată nu amenința lumea cu prabușire generală, — *în imperialism economic*, având în vedere că imperialismul politic era limitat prin capacitatea, ori, viața geniului militar, care l'a însuflețit, — pe când imperialismul economic este frizat de zeci de mii de Cesari economici, cari împing lumea în prapastie inevitabilă, — fără limită, fără control, fără sfârșit. Acesta este motivul adevărat al războiului mondial, care nu este ultimul în șir, ci abia începutul unei lichidări definitive prin arme și foc, — până la prabușirea totală a civilizației noastre. Prabușire precipitată — inconștient — chiar de sistemul economic al concurenței libere, al liberalismului anarhic în producție, care a promovat această formidabilă supraproducție, această nenaturală creștere a populației albe, punându-se azi întrebarea : ce remedii se preîntind pentru a salva situația Europei ? Reducerea numărului populației, colonizarea surplusului în alte Continente, ori, restricția producției până la limita necesităților mondiale, tot mai scăzute din moment ce se va întări industria indigenă în ținuturile locuite de popoare colorate ? Scazăminte, cari se vor repercuta asupra standardului general al populației din Europa.

Ivindu-se și tendința — manifestată deja în decursul războiului mondial, de a subjuga economicște, prin forța armelor, până la anihilare completă a concurenței, chiar și națiunile cu o populație de rasă albă. Distrugându-se astfel popoarele europene între ele, slăbește în consecință și puterea lor de rezistență față de atacurile generale, cari se îndreaptă înspre Europa. Acest formidabil și nesățios polip, care a monopolizat producția industrială timp de două secole, făcându-și o situație excepțională și o civilizație superioară din vlagă și sudoarea restului lumii, a ridicat împotriva noastră tot globul pământului.

Dar se ivește și un alt pericol. Prin prabușirea monopolului superiorității militare a Europei, de când Japonia a batut Rusia, de când popoarele colorate se înarmează și, se deprind cu armamentele cele mai moderne, rasa albă nu mai are acea situație excepțională nici pe teren militar. Concluzia este, deci, foarte simplă : popoarele europene nu sunt unite, ci într-o anarhică discordie ; — rasa albă și-a ridicat singura concurență, prin „industriile îndi

gene din celelalte Continente; — popoarele colorate sunt înarmate — chiar cu concursul europenilor — și instruite în manipularea acestor arme, tot prin instructori albi. Ce poate să urmeze? Cine se va putea opune acelui nou reflux al Orientului, care amenința Europa? Iată momentul asemănător cu prabușirea imperiului roman, când Roma și-a pierdut puterea și însemnatatea, ridicându-se împotriva ei provințiile din Răsărit. Acestei prabușiri, însă, a premers un ultim efort al lumii amenințate: *cesarismul*. Epoca personalităților mari; epoca când personalitatea covârșitoare ridica iară la suprafață însemnatatea determinanta a politicului, fața de cel economic.

Incontestabil — zice *Spengler* — ar fi îndrăzneț de a face profeții pentru viitorul apropiat al raselor albe. Tot ceea ce putem face este o comparație științifică cu evenimente istorice, petrecute în alte epoci, sub alte împrejurări, dar din imbolduri psihice asemănătoare. Și această comparație pare a ne indica concluzia că, omul nu s'a schimbat nici după mii de ani, deoarece și azi domnia voința celui mai puternic, instinctul sănătos, rasa superioară, ahtierea puterii și a proprietății. Iară visul despre dreptate, egalitate, libertate, fericire și pace, — tot vis rămâne. Căci, în fond: *istoria umană nu este altă, decât istoria războaielor fără de sfârșit*. Realitatea istoriei este mai puternică, ca orice ideologie sentimentală, raționalistă, ori, romantică.*).

Ca pacifiștii se provoacă la etapa lungă a păcii dela 1871 până la 1914, denotă numai necunoștința cauzei, în urma careia considerau o stare abnormală, ca una normală. Fără ca să-și deie seama că, acest lung interval de pace era un artificiu, datorit fenomenului singular în toată istoria mondială: serviciul militar obligatoriu. În urma cărui sistem statele aveau la îndemână armate stabile, formidabil înarmate, complectate prin diferite și variate invenții, necunoscute de multeori de către celelalte state. Astfel barbații de stat având în fața lor — tot mereu — un numitor necunoscut, erau constrânși să amâne decisiva. Nu din sentiment pacifist, ci din teama reciproca.

Dar aceasta epoca de lungă pace care a moleșit rasa albă, a potențat ahtierea instinctului atavic pentru proprietate, iea slăbit rezistența, infiltrându-i demagogia partidelor politice concepția drepturilor nelimitate, până la liberalismul anarhic și libertinaj, demolând simțul datoriei funcționale a fiecărui individ față de interesele colective.

*) „Jahre der Entscheidung”. O. Spengler.

Și acest optimism lași al figuranților dela Liga Națiunilor și dela diferite congrese și conferințe internaționale falsifică realitatea istorică. Realitate, care ne arată că această catastrofa, această criză, acest șomaj constituie fenomene inerente la cotiturile mari ale istoriei. Prefaceri fundamentale la cari asistăm și, cari abia acum sunt la începutul deslanțuirii lor. Suntem martorii celei mai mari, celei mai formidabile transformări, care s'a abatut asupra rasei albe în tot decursul istoriei multimilenare. Și războiul a fost numai primul fulger din nouri grei ai destinului, abătută asupra acestui secol plin de framântări, de revolte, de sânge și de dărâmare. Siguranța lașă a secolului trecut s'a terminat. Viața plină de pericole continue și-a reluat jocul etern. Și de azi încolo numai contează decât omul fără frica, fără teamă; omul care are curajul de a se coborî în adâncimile realității. Epoca sentimentalismului molesitor și a idealismului dulceag a disparut, și barbaria atavică își revendică locul de frunte. Și cine nu are înțuiția acestor realități, acela nu cunoaște istoria. Și cine nu cunoaște această carte a genului uman, acela să nu încerce se indice drumul istoriei. Deoarece istoria nu are logică. Ea își urmează destinul inextricabil. Și destinul ei este: lupta fără de sfârșit. Caci lupta este însăși viața. Iară în această luptă a secolului viitor se va indica precis: care popor este destinat a fi subiect și, care va rămâne obiect.

Care epocă remarcă tranziția dela etapa statelor dominante din secolul al XVIII-lea la „*imperium mundi*”. Dela anarhia liberală la disciplina autorității de stat, subminată prin democrație, parlamentarism, autonomie, cari în fond propagă negarea oricărei autorități, oricărei ordine și discipline funcționale. Statul fiind o *unitate politică*, care își exercită puterea în afară de cadrele sale naturale, adică peste frontierele proprii, bazându-se pe forța internă, asigurat prin disciplina totalității cetățenilor săi. Având în vedere că *scopul suprem al politicii interne este, ca să asigure unitatea și forța ei, bazată pe această unitate față de concurenții săi externi. În consecință unde politica internă urmărește alte scopuri, unde ea formează un fel propriu, o formă finală, — „ein Ding an sich”, se produce germenul descompunerii statului. Statul trebuie „sa fie în formă”, sa-și aibă ritmul său, dacă vrea să conteze în concertul celorlalte state. Aceasta „formă”, acest ritm, însă nu se poate asigura de cât prin unitatea și autoritatea netăgăduită a conducerii. Unde acea autoritate este subminată, să ivese irefutabil spiritul revoluționar. Deși un popor, care e*

*în posesia neştirbită a instinctelor sale sănătoase, vrea să fie guvernat, vrea să fie condus, și nu are suflătoare nimic comun cu — așa zisa — reprezentare populară. Acei demagogi cari prefînd această reprezentare a masei, nu o fac în interesul poporului, ci în interesul lor propriu. Le trebuie aceasta, nu pentru a servi interesele masei, ci pentru a se servi de această masă. Din aceste motive combat orice tradiție, orice autoritate de stat, deoarece nu vor să fie trași la răspundere. Și este semnificativ că, *nici o constituție din lume nu decretează răspunderile partidelor politice*. Capul încoronat al statului este responsabil, miniștrii sunt responsabili, guvernele în ansamblul lor sunt responsabile, *numai — și exclusiv — partidele și sefiilor sunt iresponsabili*. Aceasta se numește democrație, practicata prin parlamentarismul modern, care reprezintă diforma anarhiei.*

Astfel s'au format partidele politice din tagma politicianilor de meserie, cu origine și morala dubioasă. Sprijinindu-se pe presa venală, menajată de puternicii banului. Propagînd ideea că, economicul este datoria primordială a statului, și nu politicul; politica să fie pusă la remorca intereselor economice. Mai mult: viața politică să fie chiar și condusă de economiști. Deși, este incontestabil că primatul politicii nici nu se poate pune în discuție deoarece fără o politică chibzuită, dibace, conștientă nici nu se poate imagina o viață economică bine ordonată. Avînd în vedere interdependența organică între acești doi factori ai colectivității. Și numai dela *Adam Smith* în urma milita teoriei materialismului istoric, pentru prioritatea factorului economic, considerînd viața umană grefată exclusiv pe interesele economice și, banul ca unicul promotor al istoriei. Deși, chiar în Anglia nu comercianții și fabricanții au pus bazele dominației economice a Imperiului britanic, ci doi politicieni de vervă: frații *Pitt*. Datorită demagogiei democratice, preconizînd cantitativ în comparație cu cel calitativ, s'au anihilat sistematic calitățile superioare ale omului politic, fiind acesta constant retrogradat față de electorul indispensabil. Astfel se explică suprioritatea aparentă a economistului, care a introdus în viața politică principiul, imediat conceput de către toate haimanalele politicianiste: «enrichissez-vous». Acel „îmbogațiți-va“, ridicat la dogma vieții politice moderne. Principiu acceptat, cu multa însuflețire, și de către proletariatul internațional.

În urmărire politica a fost înlocuită cu economia, statul prin contorul bancar, diplomatul de talent cu conducă-

torul sindicatelor muncitorești, iar rezultatul se vede azi: catastrofa financiară, ca urmare — nu a războiului mondial — ci a revoluției anarhice și latente, care dela revoluția franceză în urma sapă la temelia autorității de stat.

Această revoluție distructivă s'a oprit, însă, până la războiul mondial, în fața armatei regulate, condusă de un corp ofițeresc select, crescut în spiritul disciplinei și al tradiției. Dela 1918 în urma situația s'a schimbat, infiltrându-se acest germen al descompunerii și în rândurile armatei. În consecință statul în viitor abia dacă se va mai putea razima pe această forță, întemeiată pe serviciul militar obligatoriu. Având să fie armatele regulate înlocuite prin mercenare, supuse unor conducători abili, talentați, dibaci, iubiți și respectați. Cum s'a repetat în toate epocile din trecut, — cum s'a petrecut ultima oară în Roma sub *Marius*, când armata compusă din serviciul obligator al țărânilor a fost înlocuită prin soldați mercenari. Din care moment, însă, se deshid larg porțile în preajma *cesarismului* mondial. Cesarism, care se va sprijini pe revolta firească a sângelui, a rasei neepuizate, pe repulsiunea forței brutale, fața de puterea exploatare a banului, fața de speculația anarhiei spirituale dela democrație până la plutocrație. Căci, în ultima analiza totuși tunul va fi mai puternic decât carbunele și, un barbat adevărat face mai mult, ca o masă mare de sclavi.

* * *

Marxismul *)

Spengler consăia mai multe capitole acestei probleme, analizând situația societății contemporane, pentru a combate cu înverșunare materialismul istoric. Deși, chiar din cele anterior expuse rezulta ca, pe lângă stimulentele psihice și motivele economice au un rol determinant asupra evoluției istorice. Fiind reflexele reciproce ale acestor doi factori atât de împletite și împerechiate, încât ar fi aproape cu neputința a fixa prioritatea vreunui din ele.

Consecvent teoriei sale, dezvoltată cu o admirabilă intuiție în lucrarea sa epocală: „*Untergang des Abendlandes*“, afirmă ca problema clasei a patra: *la quatrieme etat* s'a ivit în totdeauna în perioada civilizației, după amurgul epocii culturale. În Europa această tranziție s'a petrecut în veacul al XIX-lea, când clasa burgheză alu-

*) „Politische Schriften“ O. Spengler.

necasă pe panta declinului. Rousseau este perimat și se ivește puterea proletariatului. Fiind abandonat „contrat-ul social“ prin manifestul comunist, întemeiat pe *lupta de clasă*, Datorită faptului că *Marx* a confundat castele sociale cu clasa socială. Prima reprezintă o idee etică, a doua un interes economic. Numai în Anglia se mai confundau aceste concepții, deoarece acolo bogăția asigură titlu de drept pentru a se înalța într-o castă superioară. Astfel ideologia lui *Marx* se bazează exclusiv pe situația societății din Anglia. Ceea ce explică combaterea burghezimei, care — în fond — este totalitară, îmbrățișând și țărănimea și muncitorimea. Pe când clasa proletariatului este o minoritate privilegiată. Care se organizează, ca să-și asigure avantaje economice, adică beneficii cât mai mari, cu munca cea mai redusă. Reprezentând, deci, marxismul, capitalismul muncitorimei. Cu alte cuvinte idealul englezului, de a se îmbogăți. Deoarece nicăiri, ca în Anglia, nu este atât de desconsiderată munca manuală. Munca — în general — privită ca mijloc de îmbogățire și nu ca datorie funcțională. Infiltrând *Marx* în suietul proletariatului disprețul pentru munca manuală și munca intelectuală.

Datorită acestui principiu, munca este degradată la nivelul marfii, cu care speculează muncitorul, terorizând pe patron cu lupta de clasă, a cărei mijloc e greva. Și ca sa-și ușureze metoda, marxismul neaga, adică combate statul totalitar, afirmând ca este numai mijlocul de exploatare a clasei burgheze. În consecința nu există stat, ca totalitatea poporului, — nu există în general aceasta totalitate a unei națiuni, ci numai clase ostile și partide politice, cari se combat pentru puterea din stat. Stat ca mijloc, nu ca scop final. Astfel își imaginează *Marx* și istoria: istoria ca arena partidelor politice, ca reflexul luptelor economice particulare; istorie care nu cunoaște numai interese economice. Clasa ideologie a unui popor mercantil. Însă, această mentalitate este în declin. Ea aparține secolului raționalist și naturalist din veacul trecut. Azi — la începutul celui al XX-lea — numai credem în superioritatea rațiunii față de viață. Din contra: noi ne dăm seamă ca, *viața domină și rațiunea omului*. Și nu causalitatea reglementează creația, ci instinctele tainice ale unui destin necunoscut. Căci, viața n'are țintă; omenirea nu are scop. Ea este, pentru că trebuie să fie. Un singur rost are viața noastră a tuturor:

„Aber dieses Leben das uns geschenkt ist, diese Wirklichkeit um uns, in die wir vom Schicksal gestellt

sind, mit dem höchstmöglichen Gehalt erfüllen, so leben, dass wir vor uns selbst stolz sein dürfen, so handeln, dass von uns irgend etwas in dieser sich vollendenden Wirklichkeit fortlebt, das ist die Aufgabe.“....

Însă, aceasta datorie este scump platita prin neconținută luptă. Deoarece — sa nu ne facem iluzii — istoria nu e decât lupta de existență pâna la exterminarea reciproca a popoarelor. Lupta, care nu cunoaște tranzacție, împăciuire, pacte de neagresiune, ci un singur obiectiv: izbândă, ori, moarte; moartea individului, moartea națiunilor, moartea unei culturi. Așa a fost în epoca Hohenstaufenilor, când concepția politică a statului s'a ridicat împotriva concepției religioase a catolicismului; — așa este azi, când concepția britanică de navală asupra statului, abandonând și biserica, pentru a considera lumea ca pradă pe seama capitalismului: Wikingergedanke. Iată, deci, concepția internațională, care, pe lângă toată frazeologia democrată, nu este decât un imperialism internațional deghizat. Nu ca ahtiere avară a proprietății, cum se prezintă instinctul proprietății în antichitate, ci ca *deținătoarea puterii, a forței*. Deci un sentiment dinamic, apusean, — sau faustian, cum zice Spengler — față de cel static al omului mediteran.

Din aceasta concentrare a energiilor economice în, așa zisul, capital internațional, s'a ridicat puterea concernelor, a cartelurilor și a trusturilor deasupra statului, considerându-l ca un simplu instrument, pentru salvagardarea intereselor unei plutocrații înfime la număr, care — înșusa pus sub stăpânirea sa tot globul pământului; sub forma dulceagă și la aparență anodină a liberalismului economic, încadrat în principiul democrației parlamentare. Instituțiunea cea mai potrivită pentru a pune sub *sclavajul banului* lumea întreaga, cu eticheta votului universal; în fond prin supunerea guvernelor, a presei, a opiniei publice sugestionate și a alegerilor mazluite. Toate centralizate în *Liga Națiunilor*, cu ajutorul căreia oligarhia mercantilă domina lumea, prin parlamente mituite, și legi ticluite în consonanță cu interesele ei. Ca în epoca decadenței civilizației romane, când banul deținea toată puterea statului, cu ajutorul senatorilor, proconsulilor și tribunilor mituiți. Împotriva acestei exploatare teribile s'a ridicat *Marx*, fără putință de a reforma societatea. Greșind fundamental deja atunci, când preconiza republica ca forma politică a socialismului, deși, este evident — zice Spengler — că o *socializare funcțională* nu se poate imagina decât într-o monarhie. *Având în vedere că monarhul prin tradiție și*

situația sa excepțională este mai neutră, mai independent față de puterea plutocrației, pe când președintele de republică depinde de un partid, iar partidul este anexa aceloră, cari îl platesc. Astfel monarhul este unicul scut al statului și al guvernelor față de preponderența banului.

În consecința la amurgul civilizației noastre se manifestă trei concepțiuni deosebite, referitoare la idealul proprietății: concepția comunistă, individualistă și socialistă. Nu, însă, în sens marxist, ca o exproprieră, trusturizare și administrare a proprietății, adică a mijloacelor de producție. Forma, care Spengler o considera socialistă...

Epoca, în care trăim, este epoca războaielor mondiale și a revoluției mondiale.

Această revoluție — timp de un secol — în sânul popoarelor albe, n'are nimic comun cu problemele economice, ori, sociale, — ci este simptomul inexorabil al descompunerii lente a culturii noastre apusene. Punctele de reper sunt metropolele mari, cari se formează întotdeauna în epocile târzii ale civilizațiilor decadente.

În aceste labirinte de piatră se concentrează o masă desrădăcinată de tradiție, glie sărămoșească, credință, familie, — cu un suflet petrificat, înzestrat cu inteligență, cu un raționalism rigid, buruiana vecinică a marelor metropole, a pavajului urban. Unde a dispărut filosofia profundă, metafizică a generațiilor de țărani sanatoși, cumpătați, așezați, fiind înlocuită cu spiritul superficial al presei cotidiene, al literaturii sterpe, amorale, a conferințelor lipsite de însuflețire și convingere sinceră, a congreselor și adunarilor populare, toate încheștate într'un angrenaj de criticism vecinic și continuu, pentru a submina tot ce a fost tradițional, înălțător, superior într'o cultură multiseclară. Deoarece civilizația modernă, condusă, de spuma societății, nu vrea să reformeze ce e rău, ci încearcă, ca să distrugă tot trecutul acel splendid castel al visurilor noastre, din care aceasta drojdie a modernismului a fost eliminată. Pierzându-și echilibrul sufletească, credința în etică și morală, în onoare și datorie, concentrându-se toate instinctele sale în jurul falcilor neobosite, pentru a macina continuu, într'o atmosferă de materialism putred.

Este epoca, când sub libertate se înțelege anarhie, — când nu se mai recunoaște nici o autoritate, — când nu mai există disciplina socială, nici profesională. O societate în plină descompunere. Inconștient grabită prin sistemul politic al luptei de clase, pusă — nu în serviciul masei — ci în serviciul unor descreați, ratați, isterici, cari pe această cale vor să parvina, propovăduind *nihi-*

lismul cel mai feroce. *Sintetizat prin iazzband și nigger-dans*. Plebea dominantă, dușmana formelor gingașe sociale, a bunului simț, a sentimentului artistic și poetic, — cu un cuvânt : dușmană culturii.

Și tendința nu este de a ridica masele la un nivel superior, ci a degrada și ce mai avem, la nivelul plebei urbane ; sub cuvântul egalității, — adică : toți se fie egal de ordinari și brutali. Superioritatea firească a omului cult, maniere fine, bunul simț și gustul rafinat sunt considerate drept crime antisociale. Principii etice, religioase, — familia, căsătoria, copii, autoritate de stat sunt concepții perimate, reacționare.

Este spiritul Moscovei, însă, nu bolșevismul a inventat această decadență. Obârșia se ascunde în mentalitatea anglo - materialistică din Apus, a carei elevi au fost *Voltaire și Rousseau*, jacobinii și toată democrația veacului al XIX-lea. Și este gresit a crele — zice *Spengler* — ca Europa este amenințată de bolșevismul rusesc. Nu! *Europa trăește, dela instaurarea democrației în urmă, în plin bolșevism*, subminând conștient cultura și baza ei fundamentală : proprietatea. Nu proprietatea mobilă, nu valorile abstracte, ci *proprietatea imobilă*, de cari se leagă indisolubil, cosmic, sufletul omului dornic de cultura tradițională. Acea proprietate personificată, idealizată, spiritualizată până la identificarea eului nostru propriu, este izvorul culturii adevărate. Proprietatea dorită și aliată de familii sănatoase, în plină ascendență, — față de acapararea hrăpăreață a banului de către familii decadente. Astfel ahtierea banului este caracteristica comună a proletarului și a parvenitului. Predispoziție sufletească, pândită — după un plan bine chibzuit — de propaganda subversivă, care a escitat instinctul cel mai antisocial al *invidiei*. Din momentul acesta s'au impus mișcărilor revoluționare tendințe economice, cari amenința cu peire toată civilizația contemporană, până ce nu se va ivi *cesarismul*,*) pentru a rapune dictatura proletariatului, ca la timpul sau, când a curmat răsvrătirea Gracchilor și răzmirițele catilinare.....

Că : privește *principiul liebrătății*, s'a dovedit — după practica de un secol — a fi chimeric, deoarece nu înseamnă decât un mijloc în mâna unei minorități, pentru a obține puterea. Nu cu obiectivul ideal de a înlătura această pu-

*) *Rosenberg* combate această teorie și afirmă că, nu *cesarii* vor salva — cu ajutorul unor mase amorphe — declinul civilizației, ci numai statul nassist, adică popoarele de rasă pură vor jese mai de parte la pânza infinită a culturii umane.

tere, în interesul libertății, ci de a o recuceri pe seama ei, cu sprijinul masei sugestionate și, dirijată cu ajutorul votului universal. Acesta este mersul *liberalismului activ*: dela jacobinism la bolșevism. Deoarece nu se mai propagă egalitatea dreptului, ci privilegiul celor deposezați; nu se mai propaga libertatea tuturor, ci dictatura proletariatului urban. Facând apel *demagogia profesională* la masele desechilibrate, la cari se asociaza plebea metropolelor, fără a carei ajutor nici o revoluție urbană nu ar reuși, — abandonând țărănimea cumpătată și meseriașii conștienți. Având în vedere — zice Spengler — că nu mizeria muncitorimei, nu exploatarea nemiloasă a capitalismului industrial a provocat socialismul, cum este el preconizat de către marxismul clasic, *ci exclusiv agitatorii profesionali*, cari au ridicat la o gloriola aristocratică, la un privilegiu sacro-sanct clasa proletariatului, — nu în interesul muncitorilor, ci pentru a se ridica pe spatele acestor mase, supuse imediat — după cucerirea puterii — cum s'a întâmplat în Rusia, la un regim și mai aspru, ca sub cel mai odios capitalism. Deși țărănimea a fost în totdeauna mai mășter tratată în decursul istoriei, demagogia profesională — cu excepția unor state din Estul Europei — evită contactul cu această patură socială, după unele încercări zadarnice. Chiar și actuala Rusie, deoarece s'a dovedit prea tradiționalista, prea strâns legată de glie, deci de proprietatea privată. Astfel și muncitorul serios, conștient, sărguincios nu este privit cu ochi buni, deoarece nu s'a proletarizat în deajuns. Subînțelegând sub proletarizare, oroare de munca, teamă de răspundere, lipsa de bucurie asupra rezultatului muncii, apoi desechilibru moral, material și sufleteșc. Cu un cuvânt: o completa și conștientă demoralizare. Așa se prezintă bolșevismul. Care nu este invenția spiritului rusesc, ci urmarea firească a propagandei subversive din Apus. N'avem, deci, să ne temem, că Sovietele vor bolșeviza lumea, *când noi trăim deja, de câteva decenii, în plin bolșevism*. Trăim în epoca convulsivă, când o cultură îmbătrânită subminată, osificată, trece în civilizație; morbidă, debila decadentă, lașă, o societate, care predică toleranța față de acei criminali, ce îi subminează existența. Admirând chiar nihilistii, anarhiștii, bolșevicii (den Massenmörder Trotzky, zice Spengler) recepționați în „societatea bună” din Apus, — îndeosebi în Franța, unde presa liberală le cântă osane ridicând invective teribile împotriva aceloră, cari mai au curajul, ca să reacționeze. Dar pentru sutele de mii și milioane de oameni măcelăriți «de acești eroi ai libertății», de miile de soldați, polițiști

căzuți jertfă întru apărarea ordinii publice și a statului, nu suflă nimenea nici un cuvânt de milă, sau de recunoștință. Concentrându-și asistența socială toată atenția exclusiv în jurul «domnilor muncitori manuali», parcă restul lumii nu ar munci din greu. Parcă soarta țaranului, a intelectualului proletarizat, a inginerului exploatat, a organizatorului, a inventatorului și a exploratorului desconsiderat ar fi mai ușoară, mai agreabilă. Ignorând tendențios osebirea fundamentală între *muncă calitativă și muncă cantitativă*, nu cumva să se supere „d-l proletar”... Cine își mai bate capul cu lupta cotidiană pentru o bucată de pâine a țaranului, a micului comerciant, a micului industriaș, a medicului, avocatului, inginerului, când este vorba de soarta „proletarului divinizat”. Numai el este bun, superior, idealist, nenorocit, exploatat, restul societății compusă de niște egoiști leneși, cari exploatează munca manuală... Că această minciună seculară, această sugestie programatică este pusă la cale, pentru a servi interesele proprii unor speculanți abili, muncitorul buimăcit la cap, nu știe, — nici nu o bănuiește.

„Liberalismul este forma, prin care societatea contemporană se sinucide, abandonându-și existența ei proprie. Lupta de clasă, care se îndreaptă — nemiloasă — împotriva ei, și a cărei arme spirituale ea însași le-a făurit, întâmpină o societate lasă, gata la capitulare. Și numai forțele conservatoare vor opri — în viitor — prăbușirea complexă a societății.”... Iată concluzia lui *Spengler*. Care nu vede în dictatura proletariatului decât dictatura unor aventurieri ratați, gata de a parveni pe orice cale și cu orice mijloace. Astfel citează și constatarile lui Fr. Lenz din lucrarea „Staat und Marxismus”, în care autorul citat dovedește că, *Marx* înainte de a fi intrat în partidul socialist (în anul 1843), se preocupa de soarta țărănimei rusești, pentru a sdrobi — prin revoluționarea masselor rurale — țarismul.

În rândurile acestor ariviști remarcă *Spengler* un tip deosebit: preotul ratat și inferior, care nu se deosebește întru nimica în metodele sale de metoda bolșevicilor, terorizând nu numai autoritățile, dar și forurile superioare bisericești. Formându-se în sânul bisericii catolice nucleul periculos al unui „*bolșevism catolic*”. Constatare foarte interesantă, cu atât mai vădită că, chiar în România — mai recent — se manifestă asemenea mișcare.

De reținut, însă, este faptul că din dualismul: fabricant și lucrator, agricultor și salăhor, burghez și muncitor, capitalist și proletar a rămas neatins și neamintit, interme-

diatorul, mercantilistul, speculantul și bancherul. Referindu-se lupta de clasă numai la restul lumii, cu tendința mărturisită, de a asigura muncitorului manual cât mai mare beneficiu. În consecința lupta de clasă nu are alt obiectiv, decât capitalismul însuși, reprezentând capitalismul straturilor inferioare, adică „capitalismul de jos“.

Astfel viața economică a popoarelor albe a fost pusă la doua ofensive puternice: *una*, inscenată cu multă abilitate și precauțiune de către *finanța internațională* — cu ajutorul speculanților, a burselor, a efectelor, acțiilor ect. ascunzându-și tendințele sub teoriile resonătoare și sugestive ale — așa zisei — economiei naționale, sintetizată în principiile sacro-sancte ale liberalismului economic, apoi și politic — *alta*, pusă la cale de către sindicalismul marxist și, bine definită în „*manifestul comunist*“. Ambele ofensive se întâlneau în parlamentele Europei, compuse pe baza — așa zisului — vot universal, colaborând, în reticentă, la acelaș scop: răsturnarea valorilor tradiționale, politice, economice și sociale ale națiunilor; prabușirea *forțelor naționale*, sugrumarea vieții naționale în interesul internaționalei, adăpostită la Moscova și la New York..... Aceste teorii sunt azi demascate și perimate, însă, revoluția a triumfat, ofensivele au reușit, cu toate urmările lor grozave. Destrămând, pe drumul spinos dela liberalism până la bolșevism, forța și autoritatea politică. Același fenomen s'a petrecut în epoca *Grahiilor*, când tot ce au clădit — secole de arândul — cuceritorii mari și bărbații de stateminenți, a fost în scurt timp ros de către ciracii politici. Ca și azi, când toată autoritatea statului, când cugetarea politică, arta guvernării s'a pulverizat, aruncându-se peste ruinele lor o haită de politicieni profesioniști, cari se rafuesc între ei, pentru prada și beneficii mancase, în dauna obștei, și în detrimentul țării. Așa s'a împins lumea în cea mai formidabilă criza economică, care nu este urmarea războiului, cum se sugerează masei amorse, ci e rezultanta voită, conștient propagată de către conducătorii sindicatelor muncitorești, pentru a se ridica ei pe ruinele lumii vechi și pe umerii proletarilor seduși, în fruntea treburilor obștești. Toți beligeranții au pierdut — în fond. — războiul, numai ei, conducătorii muncitorimei, organizați într'o clică internațională, beneficiază de rezultatele războiului, cucerind pe seama lor puterea politică. Inscenând apoi o sistematică jefuire a societății umane. Proletarul a fost numai mercenarul lor, cum s'a dovedit în Rusia, fără ca să-și deie seamă de rolul ingrat, la care este degradat, de către o mână de oameni bine organizați, ariviști, avari, dornici de

dominație și, conduși de ură implacabilă față de tot ce este tradiție, crez, ideal, sentiment național. Ațărând instinctele cele mai josnice ale masei, propagând oroarea de lucru, lenea, neindestulirea ca virtute, lipsa simțului de datorie ca etică, dreptul la desfrâu și lux, cu bagheta magică a *plus valoarei*. Pretinzând dela societatea istovită pe seama proletarului, pe lângă privilegiile politice, case gratuite, ajutoare în caz de șomaj, chiar și în caz de șomaj voit, conștient și tendențios provocat, fără ca să-și puna cineva întrebarea: dar de țărănime cine se îngrijește? Cine asigură țăranului beneficii, asistența socială, asigurări la boală și bătrânețe? Ori, el nu are alta menire, decât să lucreze pentru alții? Când pentru domnii capitaliști, când pentru domnii proletari? *În felul acesta muncitorul industrial s'a transformat în pensionarul societății, care trăiește din surplusul celorlalte categorii economice și producătoare*, prestând munca cea mai redusă (în timp se discuta 40 ore de munca la săptămâna). Oare ce ar face societatea umană, dacă și celelalte categorii producătoare, dar îndeosebi țăranul s'ar crampona la ora fixă de lucru? Și pentru a documenta veritatea afirmațiilor sale, *Spengler* publică o statistică, din care rezulta că, cu începerea dictaturii sindicatelor în Germania, adică dela 1925 până la 1929, națiunea întreaga a fost impusă cu 18 miliarde în plus, în forma de salarii majorate ale muncitorilor, contribuțiuni la asistența socială, fondul șomerilor etc. În anul 1930 aceasta sumă se ridica la 20 miliarde M. anual. Iată exproprierea economiei naționale în interesul unei singure clase.

În felul acesta, însă, s'a denaturat balanța firească a salariilor, asigurându-se pe seama proletariatului salarii de lux în contul costului de producție. Ceea ce avea ca urmare scumpirea producției, apoi în consecință și scaderea consumului. Tot atâtea componente, cari la rândul lor precipitau intensificarea producției pentru delușuri externe, căci altfel întreprinderile nu mai puteau satisface pretențiunile exagerate ale muncitorimei. Iată, deci, obârșia luptei pentru delușuri, colonii etc. adică eforturile exasperante ale statelor industriale, pentru asigurarea imperialismului mondial.

Tendință politică combatută cu atâta înverșunare chiar de către proletariat, care — în fond — a provocat acest sistem nenorocit. Natural, acest joc s'a înscenat în dauna consumentului, și îndeosebi în detrimentul țăranimei, care a fost complet desconsiderată.

În această ordine de idei pare a fi evident faptul ca, lupta de clasă — îndreptată în primul rând împotriva capitalului industrial — urmărind urcarea salariilor muncitorilor, a contribuit la scumpirea producției, ceea ce a produs necesitatea inevitabilă a supraproducției. Eveniment, care mai în urmă a creat noi investiții. Investițiile aceste iară consumau enorme credite, pregătind totala grevare a industriei. Astfel s'au făurit enorme valori fictive în acțiuni, efecte etc. beneficii exorbitante — la început real lichidate, mai târziu contabilizate pe hârtie, — bazându-se această mistificare *pe monopolul industrial* al țărilor nordice din Europa. Singura măsură posibilă să asigure — pe un timp limitat, cum s'a dovedit mai în urmă, — *aceste salarii politice* pe seama muncitorimei privilegiate. *Acest sistem chimeric, ireal a fost — dela război încoace — brusc întrerupt prin cea mai formidabilă concurență a muncitorilor asiatici și, astfel lupta de clasă a muncitorilor albi a căpătat aspectul luptei de rasă.* Și în faptul acesta rezidă cea mai usturătoare critică a marxismului și a luptei de clasă, deoarece aceasta ideologie a mușamalizat adevărul irefutabil că, *în costul produselor industriale din Europa este calculată și munca muncitorului colonial*, pe baza unor unități derizorii, având în vedere salariul scazut al acestor proletari colorați. Ceea ce a însemnat că, *în salariul majorat al proletarului alb, s'a înglobat salariul de foame a muncitorului colorat.* Iată internaționalismul luptei de clasă! Dar acest sistem infam s'a complectat și cu exploatarea nemiloasă a agriculturii din Europa, încât pe seama produselor agrare ale țărilor transmaritime, datorită aceluiași fenomen al salariilor reduse, au fost deschise piețele europene, tot în interesul muncitorimei albe. Încât trebuie să concludem ca, *masa privilegiată a proletariatului european a trăit din exploatarea țăranimei indigene și, din exploatarea proletarului colonial.*

Însă, acum deodată, se ridică împotriva acestui sistem de exploatare atât țăranimea din Europa — încă nu îndeajuns edificată și orientată — cât și proletariatul colonial. Pe de altăparte explorarea unor noi terenuri carbonifere în țările asiatice au înfrânt monopolul cărbunelui european, ceea ce a produs prăbușirea sistemului întreg.

Iată explicația crizei economice. Care nu este o criză mondială, cum se propovăduște în cercuri financiare, *ci este o criză a popoarelor albe.* Cu un efect dezastruos, încât întreprinderile industriale se deplasează din regiunile civilizației în țări transoceanice, iară proletarii albi rămân în

aer cu salariile lor de lux, *deoarece lumea numai are nevoie de produsele lor*. Aceasta este realitatea istorică. Proletariatul a vroit să suprimă burghezia albă, proletari-zându-o, pentru a-i ocupa locul, burghezându-se pe sine însuși. În drum spre izbândă, însă, s'a lovit de realitățile istoriei: a reușit să nimicească ordinea burgheza, luând satisfacție răsbunătoare, dar soarta lui e pecetluită, fiind strâns legată de această producție burgheză, și se va prăbuși cu ea laolaltă. Azi, treizeci de milioane de proletari șomeri așteaptă osânda de moarte, dictată asupra lor de către muncitorimea colonială. Iară capitalul popoarelor albe se retrage — încetul cu încetul — dela orice acțiune, deoarece nu mai află nici o rentabilitate în lupta această prestată atât împotriva muncitorilor albi, cât și împotriva produselor eftine ale continentelor transoceanice, căutându-și plasament în altă parte a lumii. Astfel *lupta de clasă* a lui *Marx* a pregătit victoria luptei de rase a popoarelor colorate. Democrația integrală slăbind rezistența politică a Europei, a deschis larg porțile pe seama invaziei asiatică. Deocamdată pe teren economic; nu va dura, însă, mult timp, când se va da asupra noastră și năvala politică. Și nu este nimenea, cine să atragă atenția muncitorimei orbite, că o producție fără debușuri și fără consumenți trebuie să provoace anihilarea totală a proletariatului european, — indiferent de convulsii, revoluțiuni, și războie, — până la prabușirea civilizației noastre. *În drumul acesta al destrămării se va ivi — față de acțiunea de jos, — reacțiunea de sus, în forma cesariană*. Având în vedere că epoca în care intrăm, nu mai poate face transacțiuni eftine și lașe, ci luând hotărâri și măsuri radicale.

Și față de această răspântie la ce se rezumă ansamblul concepțiilor secolului trecut: la marxism, comunism, socialism, democrație parlamentară, lupta de clasă și partide politice. Adeacă cantitate în loc de calitate, — turmă în loc de stăpân. Toate angrenate într'o dialectică stearpă. Pe când cesarismul nu se mai luptă cu persvaziune, ci cu armă în mână, pentru și de dragul puterii, pentru și în interesul țării.

De aceea dela aceasta concepție va porni reprimarea revoluției mondiale, pe *baze naționaliste*, deoarece *toți conducătorii mari ai istoriei s'au orientat înspre dreapta*....

* * *

Am relatat espunerile filozofice extraordinar de interesante ale lui *Spengler* *) din capitolul: *Revoluția albă*. Având

*) „Jahre der Entscheidung“. O. Spengler.

la locul acesta să facem o mică observație. Anume, *Spengler* în critica sa riguroasă și severă, scapa din vedere faptul că la baza organizației sindicaliste a muncitorimei europene a fost apărarea justă a proletariatului față de exploatarea nemiloasă a capitalismului. Datorită carei organizațiuni muncitorimea albă și-a eluat enorme avantaje pe teren economic, social și cultural. Avantaje absolut justificate și bine meritate. Ca mai în urmă conducătorii proletariatului — în interesul lor propriu — au exploatat și pe teren politic aceste organizații, — nu este nici vina muncitorimei, nici defectul organizației însăși, — ci mai mult greșeala indolenței intelectualilor burghezi, cari au privit această denaturare a scopului propriu cu ochi nepasatori. Dealtcum chiar evenimentele mai recente dovedesc eficacitatea organizației economice, pe baze profesionale, adică sindicaliste, în organizațiile profesionale, ori așa zise : corporatiste.

Dar se impune și o alta întrebare ; dacă nu cumva în restimpul resurecției capitalismului colonial, după izbânda sa, nu se va repeta același fenomen și în sânul proletariatului colorat ? Precipitând și acolo organizația muncitorimei — mai înainte pe temelii economice — pentru a trece apoi la luptă politica ?.....

În capitoul următor : „*Farbige Weltrevolution*“ tratează reacția popoarelor colorate. Repetând din nou că, civilizația contemporană este periclitată de către două mișcări revoluționare : și anume de către lupta de clasă și lupta de rasă. Cari vor macina simultan, ori, chiar în comun acord temeliiile civilizației noastre. Fenomen, care s'a repetat în China în veacul al III-lea a. Cr. și în Roma în secolul al III-lea după Cr. când trupele barbare se raliau revoltei sclavilor.

Primul asalt s'a dat în războiul ruso-japonez, când lumea colorată s'a convins că, rasa albă nu este invincibilă. A doua lovitură a primit-o Europa în războiul mondial, când a făcut apel la sprijinul armatelor colorate.

A treia lovitură a dat-o chiar Rusia, care în 1916 și-a întors spatele Europei, retransându-se în concepția popoarelor asiatice. Iară rasa albă a mai invitat asiaticii și la *Liga Națiunilor*, pentru a le recunoaște dreptul, ca să facă pe arbitrii în luptele meschine, intestinale ale popoarelor albe. Astfel rasa albă s'a deposedat singură de pedestalul dominant al patronului, coborându-se în mijlocul învinșilor și desconsiderațiilor de până acum. Fără ca să-și deie seama de rolul inversat, când aceste „*Herrenvölker*“, cari au dominat veacuri de-a rândul toate conti-

nentele, sunt nevoite ca să trateze dela egal la egal cu popoarele subjugate, exploatate, desconsiderate. Iată apusul patronajului multisecular al rasei albe! Europa — dela asediarea Vienei în urmă — din nou amenințată de a fi îngenunchiată de către Asia.*)

Și în această luptă, doua state asiatice vor avea rol determinant: Rusia și Japonia.

Este interesant de reținut ca, în Rusia ambele revoluții, adică cea albă, cât și cea colorată au izbucnit simultan. Cea albă, revoluția proletariatului încadrat în ideologie apuseană, a suprimat toată societatea de obârșie și cultură petriniană, toată clasa intelectualilor propriu ziși. Concomitent, însă s'a ivit — pe nesimțite la început, tăcuta, ascunsă, revoluția mușicului, adică a hoardelor asiatice. Cari au pus mâna pe frânele statului, îngenunchiând — cu ajutorul armatei — atât proletarul bolșevizat, cât și pe țăranul, înglobat din nou sub forma iobagiei medievale. Și această putere, stăpână pe ifinitele stepe ale Asiei, nu poate să fie înfrântă, căci, spațiul este asociatul ei.

Al doilea factor determinant este Japonia, azi deja stăpână necontestată al Pacificului, alimentată și sprijinită de către toate popoarele colorate, unite într'o *ură implacabilă de rassă**)*, față de popoarele albe.

* * *

Filozofia spengleriana, indeosebi lucrarea sa epocală: „*Untergang des Abendlandes*” (Prăbușirea Apusului) a fost mult criticată și combătută***). Nu atât pentru principiile sale fundamentale, cât mai mult datorita pesimismului și scepticismului sau, prevestind infailibila prăbușire a civilizației noastre, cam pela anii 2100; adică după încheierea

*) Dar și Africa se mișcă. Renumita Universitate „El Ashar” din Cairo desvuală o activitate febrilă, pentru a mobiliza islamul — pe cale spirituală — împotriva Europei, împotriva rasei albe și a religiei creștine. Indeosebi mulăți și negrii sunt mobilizați, cari — în urma inițiativei semenilor lor din America — agită ideea panafricană, pretinzând Continentul întreg pe seama rasei lor, visând de un imperiu puternic al negrilor.

**) „Rassa-zice Spengler — nu în înțelesul antisemiților din Europa și America, adică pe baze darvinistice și materialistice. — deoarece puritatea rasei este un termen grotesc față de faptul istoric că, neamurile s'au contopit în delungul milenilor, asimilând chiar rasse rasboinice, deci, străine, cari la fel erau de bună rassă, în-diferent cărui popor aparțineau. Cu atât mai vărtos ca, la sesizarea acestei probleme nu se atribuie importanța rasei pure, ci rasei rezistente”.

***) Messer: „Oswald Spengler als Philosoph”.

ciclului de una mie ani, socotit de Spengler, pe baza comparațiilor făcute din alte epoci, necesară pentru dezvoltarea etapei culturale și apoi celei civilizatorice. După etape indisolubil compuse în ansamblul sufletesc al unei culturi, determinate psihic și fiziologic. Prima, adică etapa culturalei este cea creatoare, cea dinamică, — a doua, adică civilizația este cultura aplicată, digestia creațiunilor anterioare, răspândirea progresului până la vulgarizare.

Astfel privită perioada culturalei apusene, din activitatea acestui suflet colectiv, supranumit de Spengler : *Kulturseele*, se desprinde etapa propriu zisă a culturalei creatoare până la renașterea italiană, dela care răscruce se începe etapa civilizației contemporane.

Și cum în decursul istoriei toate perioadele anterioare denotă — după un restimp de circa una mie ani — înbatrânirea sufletului creator (*Kulturseele*), deoarece așa s'a întâmplat și în China, Indii, Egipt, Grecia, Arabia, Roma și în Mexic (este vorba de cultura disparută a poporului Maya), la fel și în perioada a opta, adică în perioada culturalei apusene, aceasta prabușire psihică și fizică este inevitabilă.

Sub atacul concentric al criticei *Spengler* a mai ameliorat acest pesimism în scrierile sale politice, însă, nota dominantă, a rămas și mai departe scepticismul sau implacabil.

V.

Fascismul.

Pentru a pătrunde misterul fascismului, trebuie să controlăm concepțiile întemietorului său: ale lui *Benito Mussolini* *), folosindu-ne concomitent și de glosele foarte reușite ale unor gânditori români **).

Mussolini își fixează punctul sau de vedere în XIII puncte, tratând fascismul italian în aspectul său filosofic, spiritualist, etic, religios, realist, antiindividualist, corporatist, democratic, etatist și autoritar.

Mussolini considera revoluția italiană ca una spirituală, care din acțiunea ei și-a creat doctrina filozofică, insuflețită de înalte idealuri, fără a se sprijini pe teorii abstracte și utopice. Adâncindu-se, însă, în tradiția milenară a antichității romane, care prin idealul predominanței spirituale a trecut la idealul de naționalitate, pentru a se încheia într'un stat unitar. Cum se exprima foarte plastic S. A. *Tzigara-Samurcaș*. Tradiția pastrată dela *Cesar* până la *Mussolini*. Fiind acest scop al finalității romane definitiv precizat de către marele gânditor politic al Italiei : *Machiavelli*. Repercutându-se această supremă dogmă a patriotismului pur în sufletul vibrant al lui *Giuseppe Mazzini*, care „concepea patria ca o lege și ca o religie“.

Această ideologie explică aversiunea constantă a gânditorilor italieni față de universalitatea ideilor franceze, deoarece „Risorgimentul“ avuse un caracter absolut național, nicidecum internațional. Și astfel nici prin ipiul libertății nu a fost conceput în sens individualist, ci ca un corolar al naționalității, al națiunii fiind — deci — esențial antidemocratic, deoarece suprapune entitatea juridică, etică și socială a statului intereselor individualiste. În consecința

*) „Fascismul“ de Benito Mussolini, traducere de V. Parașchivescu, cu o scrisoare a lui O. Goga.

**) „Fascismul doctrina și realizări sociale“. Sandu Al. *Tzigara-Samurcaș*.

nu admite — aceasta tradiție italiană — dominația anarhică a masselor amorfe, în dauna statului. Ci pretinde o supunere oarbă în fața intereselor colectiv - naționale, concretizate în *principiul monarhic*.

Detronarea spiritualității în fața materialismului istoric în decursul secolului al XIX-lea a provocat — indeosebi în Italia — o rezistență dâră, pretinzând o redresare grabnică a superiorității spirituale și sufletești față de preponderența artificială a interesului economic, în desavantajul celui superior politic. Astfel „fascismul s'a dovedit, dela început, adânc spiritual prin restabilirea valorilor morale“.. Și pentru a documenta aceasta, este de ajuns, ca să cităm pe însuși *Mussolini* :

„Pentru fascism lumea adevărată nu este lumea materială, superficială, în care omul rămâne un individ izolat de toți ceilalți, trăind prin el însuși și cârmuit de o lege naturală, care instinctiv îl face să trăiască o viață de plăceri egoiste și trecătoare. *Omul fascismului nu este decât națiune și patrie.....* o viață în care individul prin abnegație de sine, prin sacrificiul intereselor sale particulare, prin moartea sa chiar realizează acea existența pur spirituală, care face valoarea sa de om“.....

Iată crezul înalt și înalțător al acestui mare rasvrătit, care nu cunoaște interesul abject și inferior al individului, ci se înalță la un pedestal apoteotic al idealului național și patriotic. Este un crez, este o religie sfântă ! „Este o concepție spirituală, născută din reacțiunea generală contra pozitivismului materialist și degenerat al sec. XIX-lea“, — zice însuși *Mussolini*.

Și acest ideal suprem este concretizat în idealul națiunii, care nu admite și nu recunoaște clase sociale, ci numai o acțiune unitară, bazată pe ierarhie și disciplină. Exigențe fundamentale ale vieții de stat, periclitate de către democrația anarhică și parlamentarism formalist; instituțiune a liberalismului economic și politic, în care criteriul calității este substituit prin criteriul inferior al cantității. Fiind egalitatea concepută astfel ca, numărul brut să se ridice deasupra spiritualității. Fapt care a condus la domnia mediocrității și a vulgarității, — „dublate de oroarea responsabilității“ a unor incompetenți.

Împotriva acestei ideologii s'a ridicat *Mussolini*, militând pentru statul totalitar : „Tot pentru stat, nimic în afară de stat, nimic contra statului“. Având se fie în concepția statului național înglobată rasa, limba, religia și tradiția istorică... Dar o asemenea unitate nu se poate concepe fără autoritate, ierarhie și disciplină.

Nu se poate concepe fără etică socială, deoarece — zice *Mussolini* — „Viața, așa cum o concepe fascismul, este serioasă, cumpătata, religioasă, orânduită, într'o lume susținută de forțele morale și responsabile ale spiritului”...

Însă, pentru a obține această etică, libertățile individuale nu pot să fie potențate până la anarhie. În consecință „cu cuvinte nu se mențin statele” — zicea Mussolini în 1924, — ci numai prin forța guvernelor conștiente de misiunea lor. Deoarece: „o nețărnută și absolută libertate nu poate exista în domeniul social... ar fi negația sau restrângerea libertăților celorlalți...” „libertatea nu este un drept, ci o datorie”. Astfel ierarhizarea statului totalitar nu admite egalitatea forțelor, ci instaurează principiul subordonării și al gradațiunii.

„Numai ascultând, având mândria umilă dar sfântă de a asculta, se cucerește dreptul de a comanda”... zice Ducele. Formându-se din aceste calități o etică nouă, fascistă, chemata la conducerea statului.

Astfel fascismul nu concepe nici libertatea presei-pâna la libertinaj — cum se practica în statele democratice, neadmițând juxtapunerea obraznică a intereselor particulare față de interesele superioare de stat...“ Și dacă prin libertate se înțelege suspendarea în fiecare zi a ritmului liniștit și ordonat al muncii naționale, — dacă prin libertate se înțelege a scuipa asupra simbolurilor religiunii, ale patriei și ale statului, ei bine, eu, capul statului declar că, această libertate nu va fi niciodată”... zice Ducele în 1923.

Tot în baza acestui principiu, fascismul nu admite organizația secretă — de orice natură — a funcționarilor publici, sau a militarilor, sub sancțiunea licențierii imediate.

Din aceste măsuri rezulta că: „Concepția fascistă fiind anti-individualistă, se adresează statului și se adresează individului atât timp, cât acesta se găsește în armonie cu statul...”

„Ea este contra liberalismului clasic, care s'a nascut din nevoia de a reacționa contra absolutismului și, care și-a isprăvit menirea sa istorică, de când statul a devenit conștiința și voința însăși a poporului.... Liberalismul a negat statul în interesul individului; fascismul întărește statul, ca singura realitate a individului.... Într'adevăr pentru fascism totul este în stat și, nimic omenesc sau spiritual nu există.. în afară de stat.”

Dar tot în orbita acestei ideologii, fascismul combate și socialismul, care prin metoda *luptei de clase* a imobilizat toată societatea umană. La fel abandonează și *sindicalismul de clasă*, plecând dela principiul egalității tuturor

claselor în fața autorității de stat. Înșă, înserează sindicalismul fascist, adică profesional, ori, *corporatist*. Organizație, care cuprinde și pe muncitori intelectuali, alături de muncitori manuali, muncitori agricoli și agricultori în genere, precum și pe proprietarii imobilelor urbane. Cu un cuvânt: toate clasele producătoare din stat. Iată temelia corporatismului, care îndrituește toți membrii încadrați în aceste organizații, ca să ia parte activă la viața statului, însă, *numai în limitele funcțiunilor lor economice*.

Cât privește concepția fascismului față de democrație *Mussolini* prezintă în felul urmator punctul său de vedere:

„Fascismul este împotriva democrației, care clasa ză poporul după numărul mai mare al indivizilor.... *dar este forma cea mai pură a democrației, dacă poporul este conceput sub aspectul calitativ, iar nu cantitativ...*”

În domeniul extern:... „fascismul nu crede nici în posibilitatea, nici în utilitatea pacii eterne. Respinge, deci, pacifismul, care ascunde dezertarea în fața luptei și lașitatea în fața sacrificiului... *Numai războiul duce toate energiile omenești la cea mai mare încordare și imprimă o pecete de noblețe popoarelor, cari au curajul să-l înfrunte...* la fel sunt straine fascismului... toate construcțiile internaționale“.....

În ordinea socială fascismul — cum am relatat deja — combate socialismul, nu recunoaște lupta de clasă și, neaga doctrina materialismului istoric, care considera factorul economic ca preponderent în transformările sociale. Ceea ce — după fascism — ar însemna degradarea omului la vietate animalică, care n'are preocupări decât a se hrăni, fiind redusă la simpla viață vegetativă.

La fel „fascismul neaga că numărul, prin simplu fapt de a fi număr, ar putea conduce societatea omenească..... democrația este un regim fără rege, dar cu foarte mulți regi; uneori mai exclusiviști, mai tirani și mai ruinatori decât un singur rege, care ar fi un tiran... În fine, respinge absurdă minciuna convențională a egalității politice, iresponsabilitatea colectivă (cum se manifestă în parlamentarism) și povestea fericirii vecinice”.

Cum este firesc fascismul combate și doctrinele liberale, atât în domeniul politic, cât și în cel economic. În urma urmelor — zice *Mussolini* — liberalismul n'avut decât 15 ani de înflorire. „*Născut în 1830 ca reacția contra Sfântei Alianțe, care vroia să readuca Europa la regimul anterior anului 1789, el și-a avut anul său de splendoare în 1848..... În 1851 Napoleon al III-lea da lovitura de stat*

antiliberală și domnește până la 1870..... Fiind invins de *Bismark*, care nu a cunoscut în totdeauna religia liberalismului. Dealtcum e simptomatic că un popor de înaltă civilizație, cum e poporul german, sa fi ignorat cu desăvârșire credința libertății... Deoarece Germania și a realizat unitatea sa națională în afara de liberalism, ba mai mult: contra liberalismului. Doctrina, care pare straina spiritului german, spirit esențial monarhic..... In ceea ce privește Italia liberalismul a avut un rol redus față de aportul lui *Mazzini* și *Garibaldi*, cari n'au fost liberali“.

Deși, fascismul combate socialismul, democrația și liberalismul, nu urmărește reducerea lumii la ceea ce a fost înainte de 1789. Având în vedere că: „absolutismul monarhic și-a trait timpul, ca și eclesiolatria, ca și privilegiile feudale... Concepția fascistă de autoritate n'are nimic comun cu statul polițist... Un partid, care guverneaza o națiune, este un fapt nou in istorie... Astfel secolul actual este secolul autorității, un secol de „dreapta“; un secol fascist. Dacă secolul al XIX-lea a fost secolul individului, s'ar părea ca secolul actual este secolul „colectiv“ și prin urmare secolul statului.“...

„Statul nu este numai prezentul, el este trecutul și mai ales viitorul“.

„Statul nu are teologie, dar are morala. In statul fascist religia este socotita ca una din manifestările cele mai profunde ale spiritului“...

„Pentru fascism tendința spre stăpânire, adecă spre expansiune este o manifestare de putere“... „Popoarele cari se afirmă, sunt stăpânitoare, iară cele cari renunță, mor“.

Cum singur recunoaște *Mussolini*, fascismul fiind creațiunea acțiunei, n'a avut încă timpul necesar pentru formularea definitiva a doctrinei sale, urmând ca numai de aci încolo, sa se stabileasca forma social - politica, concentrata în ideia *corporatismului integral*, care se va numi: *Stat corporativ*.

Sistemul corporatist italian nu se potrivește cu concepțiile noastre curente despre corporatism, înclinând a confunda această reforma cu sistemul medieval. Deși, în concepția lui *Mussolini* toata organizația corporatistă capata un aspect de cu totul nou, formând fundamentul organizației de stat fascist. Totuși acest sistem nu a fost imediat — dupa marșul asupra Romei, în toamna anului 1922 — introdus ci, abea în 1926 s'a început reglementarea organizației, urmând acestui prim început constituția

muncii, adică vestita „*Cartea del lavoro*” din 1927, în care s’au fixat deja principiile fundamentale ale statului corporativ. Prima fază a reformei a fost: echilibrarea intereselor de clasă a diferitelor grupări de producție — patroni și muncitori — prin intervenția statului și cu eliminarea luptei de clase (atât de dragă unelor formațiuni politice din România). Adecă organizația verticală a societății, urmând complectarea sistemului prin corporațiuni — primul pas în direcțiunea aceasta s’a făcut abia în 1934 — așa zisa organizație orizontală. În organizația verticală a statului se încadrează principiul sindicalist. Adecă organizația profesională a tuturor brezelor, asigurându-le statul exclusivitatea reprezentării profesionale, dreptul de a încheia contracte colective de muncă și de a încasa cotizații dela membrii lor. Activând, însă, pretutindeni și continuu sub controlul și supravegherea statului. În aceasta organizație osebim „sindicato regionale”, „sindicato provinciale” și „sindicato naționale”. Iară facultățile similare se încadrează în „federazione”, cari la rândul lor sunt unite într’o organizație comună a confederațiunii. D. e. lăcătușii din un oraș formează sindicatul local, toate aceste sindicate locale se unesc într’un sindicat provincial, iară aceste sindicate provinciale ale lăcătușilor se încadrează într’o federațiune. Și toate federațiunile din țară formează confederațiunea sindicatelor. În Italia de prezent sunt 12 confederațiuni — adecă 6 pentru patroni și 6 pentru muncitori. Și anume: confederația agriculturii, a industriei, a comerțului, a transportului, a credi ul i. Fiind aceste 12 confederațiuni complectate prin confederația liber - profesioniștilor, propriu zis a intelectualilor. Fața de aceasta organizație verticală a societății se ridică cea orizontală, adică corporațiunile unde patronii activează — tot sub controlul statului — împreună cu muncitorii, pentru asigurarea echilibrului producției. Conform legii din 1934, aceste corporațiuni sunt instituțiuni de stat, adică organe oficiale ale statului. Categorisirea lor este la fel ca a confederațiunilor: corporația agriculturii, a industriei, a comerțului etc. având ca prim obiectiv de a îndruma toată viața economică, toată producția, prin colaborarea efectivă a patronilor și a muncitorilor unei regiuni, ori, unei provincii. Exercițând controlul și conducerea suprema ministerul corporațiunilor. Din cele expuse rezulta, deci, ca sistematizarea orizontală a societății italiene nu este încă terminată și va dura încă câțva ani — cum a declarat-o singur Mussolini — până când acest sistem va fi definitizat.

Peste aceste organizațiuni sta neclintit ideea statului, puterea centrală, fara de care nici nu se poate imagina o conviețuire. Având în vedere ca deja din predispoziția sufletească a omului emană necesitatea unei puteri centrale, conducătoare și îndrumătoare. Fenomen, care se desprinde chiar și la animale cu instinct colectiv, cum sunt furnicile și albinele d. e. Pentru a introduce, însă, această nouă concepție, această reforma, susține — Mussolini — necesitatea transformării psihice a omului. Adeca formarea *tipului nou* al evoluției, din a carui vrerere să se ridice imperios ahtierea noiei alcatuiri a societății umane. Și pentru a inlesni aceasta transformare, face apel la sistemul corporatist, ca unicul organ de legatură între individ, familie și stat. Legatura firească, încadrându-se doar în munca de toate zilele a cetățeanului, care își exercita profesiunea sa. Totdeauna cu respectarea netagăduita a interesului superior de stat. Iată deosebirea între corporatismul evului mediu și între ideea corporatista a lui Mussolini. Corporația în evul mediu a fost un organism deținător de puteri etatiste, îngradindu-se nu numai fața de celelalte breșle, ci și fața de stat. Impotrivindu-se de multeori — chiar și cu arma în mână — intereselor etatice, intereselor obștești, pentru asigurarea intereselor proprii ale breslei vizate. Pe când corporatismul italian înseamnă totalitatea statului, interesul superior de stat: „*stato etico*“.

Trebuie sa constatam, însă, ca ideologia corporatismului nu este încă definitiv clarificata. Astfel pe lângă principiile — transpuse chiar și în practica — ale lui Mussolini, se prezinta ideea corporatista a hitlerismului, încă foarte nebuloasa. Apoi teoriile sintetizate ale lui Othmar Spann — renumitul sociolog vienez — și mai recent mișcarea semnificativă a catolicismului (principii precisate în bula papala: „*Quadragesimo Anno*“) luând de baza obligamentul funcțional în interesul superior al societății umane. Pretinzând enciclica papală nu numai o transformare a formei politice și sociale, ci a statului, a societății și a individului, împotrivindu-se atât materialismului economic, cât și individualismului liberal, rassismului și atotputerniciei etatiste. Pretinzând lichidarea liberalismului, fara a admite extremismul bolșevismului și al național-socialismului. Deoarece liberalismul a ridicat la dogma bunăstarea materiala a individului, neglijând cu desavârșire menirea superioara a omului. Iara bolșevismul și național — socialismul reprima personalitatea individului. Considerând

bolșevismul individul ca obiect: „res“. Pe când nazismul privește omul ca o simplă vietate mai superioară, a carei spiritualitate se rezumă la rezultanta rasei și a sângelui, fără a admite acea legătură firească între individ și Dumnezeu, Astfel liberalismul idolatrizează individualismul, — bolșevismul la fel idolatrizează statul, iar nazismul se închină în fața rasei. Bolșevismul militând pentru materialismul marxist, și național-socialismul pentru materialismul rassist, ambele mișcări se ridică împotriva spiritualității. Considerând statul ca un scop unic și final, pe când catolicismul considera și această instituție numai ca un mijloc, pentru asigurarea emancipării spirituale a individului. Și având în vedere ca liberalismul a atomizat societatea, provocând — prin o fatalitate istorică — lupta de clasă, catolicismul revine la organizația corporatistă, facilitând astfel tuturor factorilor producției o armonioasă colaborare, fără a nega autoritatea statului. Instituțiune, care emană din indemnul Dumnezeirii, nicidecum, însă, din suveranitatea poporului.

Incontestabil fascismul este un fenomen pur italian, însă doctrina sa, și îndeosebi principiile corporatismului par a câștiga teren universal. Bazat pe această constatare, scria *Mussolini*, în 1927: «Previzia noastră orgolioasă este că, fascismul va influența tot secolul XX. Prin două experiențe revoluționare lumea modernă a încercat să evadeze din demo-liberalism și tragica antinomie marxistă: cu experiența rusească și cu cea italiană».

Constatări, care au determinat și corporatiștii români, ca să facă unele concluziuni concludente, când afirma:

„Azi, când regimul capitalist, întemeiat pe principiile economiei clasice liberale se naruie, nu există decât două perspective: sau bolșevism, sau corporatism...., Acei, cari se fac aparatori regimului de producție burgheze și al statului democrat, sunt—conștient sau nu,—cei mai aprigi luptători pentru intronarea bolșevismului, Pentru oricine a patruns sensul evoluției, este un fapt clar ca marxismul și prin urmare bolșevismul este consecința firească a regimului economic capitalist și al statului democratic“(*).

* * *

Dacă tragem o paralela între revoluția fascistă, hitleristă și bolșevică, trebuie să constatăm ca, cele două revoluțiuni — propriu zis burgheze — s’au deslănțuit fără

*) Revista „Lumea Nouă“ Nr. din August 1933. Din studiul d-lui E. Otet-Lăzanu.

mari sguduiri, fără vărsare de sânge, aproape sub ochii neutrali ai armatelor și ai supremului factor constituțional, le putem considera ca nește *revoluțiuni spirituale*, executate cu consimțământul majorității națiunii. Pe când revoluția rusească a fost o cataclisma apocaliptică, care a costat poporul rusesc 30 milioane de vieți. Revoluția fascistă și hitleristă s'a dovedit a fi revoluții pacifice și constructive, față de revoluția leninista, care a fost distructivă. Mai mult: fascismul a introdus o ordine nouă socială și economică, straduindu-se de a da noi îndrumări umanității. Iară bolșevismul, la rândul său, nu este decât o abandonare lentă și constantă a teoriilor și doctrinelor proprii, cu un singur rezultat — macar până de prezent: a suprimat fără mila o clasă întreaga, ca să-i ocupe locul. Atâta și nu mai mult.

Fascismul a menținut ordinea burgheza și proprietatea privată, cu obiectiv colectivist, concentrând toată viața socială și economică în interesul statului, *sub egida strălucită a unui patriotism ridicat la rangul de doctrină, la principiu de dogmă*. Acest înalt patriotism, s'a dovedit a fi un îndrumător mai eficace, un stimulent mai puternic, ca dogma egoismului materialist. Care, în ultima analiză, n'a știut să construiască, numai să darâme. Deși, avea același obiectiv: interesul colectivității. Pe semne, tot burghezimei îi este hărăzită soarta, ca să înfaptuiască și aceasta mare opera a evoluției, însă, în alta formă.

VI. Hitlerismul *)

Caracterizarea și definierea *național-socialismului* german ar fi — deocamdată — încercare zădarnică, având în vedere timpul scurt al activării sale pe teren practic al realizărilor politice. Deși, ca mișcare social-politică există timp de peste zece ani, totuși o critică ar fi azi încă precoce. În fine, scopul lucrării prezente nu este de a se erija în arbitru, ci a descopri — în fața publicului românesc — esența acestor curente, cari a sguduit sufletele celor 80 milioane germani de pretutideni, exercitând o adâncă înrăurire și asupra altor popoare și națiuni.

Astfel nu putem trece cu nepăsare în fața curentului puternic al fascismului italian și, nu putem desconsidera avântul formidabil sufletesc al Germaniei. Chit că vom trage concluziile noastre inexorabile, pentru viitoarea orientare a neamului românesc...

Național-socialismul german a pornit din o concepție adânc națională, stimulată rin situația degradanta a Germaniei după încheierea păcii, când pe lângă pierderea unor teritorii, colonii, armament, vase de război etc, îi s'a

* Marxistul Petre Pandrea în lucrarea sa : „Germanie Hitleristă” face unele precizări, din cari reproducem următoare pasaje interesante:

Mișcarea hitleristă a fost patronată de in ustria grea, deoarece Hitler însemna înarmarea, deci, câștigul; garantând totodată și strivirea comunismului în consecință Hitler a fost subvenționat, timp de 5 ani, de către alianța metalurgiștilor germani : Thyssen-Krupp-Vogler. Dar era constant sprijinit și de Sir Deterding, prin intermediul lui A. Rosenberg, sub cuvânt că luând puterea în mână — va închide piața germană față de petrolul rusesc; obligându-se Hitler, ca să distrugă bolșevismul, pentru a facilita societăților petrolifere engleze recuperarea concesiunilor dela Bacu, cedate de Soviete capitaliștilor americani. Dar ce este și mai nostim, Hitler a fost subvenționat — afirmă Pandrea — chiar și de Eugén Schneider, care are în mâinile sale cel mai mare parchet de actuni la Creusot și la Skoda. Deși aceasta industrie grea manevrează cu naționalismul cultural, nu se sfiște, ca să colaboreze chiar și cu dușmanul țării. Astfel Creusot a furnizat 500

împus — cum era dealtcum firesc, deoarece nici *Bismark* n'a procedat altfel în 1871 — reparații grele de război și *un nou sistem politic : republica democrată*.

Avem impresia că, această con lije politica a agravat situația. Deoarece toate pierderile materiale și teritoriale erau urmarea firească a unui războiu pierdut și, poporul german n'avea decât sa se acomodeze „ius belli“, practicat și de dânsul în decursul veacurilor. Cămașa de forță, însă, a unor sisteme politice, detestate de către o națiune întreagă, a produs o efervescentă continuă, excitând rezistența națională până la paroxism, având în vedere că poporul german a fost și este antidemocrat și antiparlamentar, privind aceste instituțiuni ca ceva strain, ceva împus Reichului pentru a zădărnici tendința lui de emancipare. În fond aveau oare - care dreptate din punctul lor de vedere, deoarece tratatele de pace, combătute de dânsii, pareau mai asigurate prin un regim democratic - parlamentar. Evident, și Antanta avea dreptate ; dar nu e mai puțin adevărat că, chiar această dreptate a Aliaiților a făcut și mai insuportabil, și mai odios sistemul republican. Provoacă și un alt inconvenient de ordin psihic : lipsa de încredere a poporului german în reprezentanții democrației parlamentare,

lancuri franțuzești Germaniei, în 1933. Iară Krupp — în 1916 — furniza armament pe seama Franței. (Dar și industria grea engleză a jucat un rol dubios în decursul războiului. Este de ajuns a ne reaminti de moartea misterioasă a lui Kischener, vizată prin aluzii fine în memoriile lui Churchill. N. A.)

Dealtcum venirea la putere a lui Hitler a fost pregătită chiar de către Hindenburg și Kaiser. În ciuda faptului că, bancherii evrei au subvenționat alegerea lui Hindenburg cu 500 milioane Lei, împotriva lui Hitler, pe când pe baricada contrară (Krupp, Thyssen, Siemens) arunca industria grea milioanele în foc. Deoarece fără parale n'ici că se poate concepe o propagandă politică. Pandrea zice : „Sunt sigur că, propaganda creștinismului în lume și de către apostoli a avut o latură financiară. Jurnalistul și managerul de propagandă al lui Isus : Sft. Pavel, poate cel mai de seamă și mai dibaciu semănător de idei“... Astfel și comunismul avea nevoie de bani și, când s'a golit casa partidului, în 1907, Stalin nu a ezitat, ca să tâlhărească la drumul mare transportul de parale al Băncii de Stat din Tiflis, câștigând 341.000 ruble. (Pentru care faptă a fost mult apreciat de Lenin !) La fel Litwinow a făcut trafic cu bancnote false la Paris, în 1908. Ungaria îl imitase și a devenit celebră prin falsificarea francilor francezi, pentru propagandă revizionistă. „Pilsudski a crescut politicește cu banii Germaniei imperiale, ca să facă rău rușilor... Iară Mussolini a primit dolari grei dela ambasadorul Americii“.

Dealtcum situația politică în Germania, — la venirea lui Hitler — era destul de haotică, ivinduse controverse serioase între industria grea ariană și capitalul bancar evreesc. Alături de industria grea militau trei partide : naționali-germani sub conducerea lui Dr. A. Hugenberg ; partidul popular condus până la moartea sa, de către Dr.

pe cari îi considera ca instrumente docile în mâna Aliatilor. Astfel într'un moment dat și, sub critica biciuitoare a naziștilor, națiunea întreagă se credea tradată de către conducătorii ei proprii, fără ca sa-și dea seama că, un *Stresemann* nu era mai rău patriot, ca ori-care nazist; însă urmărirea o politică realista, adaptată împrejurărilor, date de componenții situației internaționale. Propaganda *hitleristă* nu s'a oprit în fața acestei situațiuni internaționale, desfășurând cea mai formidabilă acțiune împotriva sistemului democrat, parlamentar și liberal. Declarând război fațis marxismului, care manifesta înclinări suspecte înspre extrema stângă, având strânse legături cu bolșevismul rusesc.

Evident că în lupta aceasta necruțătoare hitlerismul a fost mult inspirat și, stimulat de către rezultatele palpabile ale fascismului italian, care — la începutul mișcării — la fel s'a văzut strămtorat prin agresivitatea violentă a comunismului italian. În consecință s'a stabilit o legătură sufletească și o identitate de interese între aceste două forțe dinamice, cari au opus un dig puternic, dela Marea Nordică până la Marea Mediterană, expansiunii rusești, ascunșă sub masca bolșevismului internațional. Deoarece impresia noastră este că, *Trotsky* în adevăr pare a fi animat de utopia internaționalei a III-a, pe când *Stalin* și consorții

G. Stresemann și centrul catolic cu Dr Wirth și Brüning în frunte. Balansă o ținea centrul catolic, care mereu colabora când cu aceste partide, când cu social-democrații. Cum, însă, partidele burgheze slăbeau în rezistență față de atacurile marxistilor, Hindenburg, care simboliza uniunea și prietenia dintre industria grea și latifundarii, s'a pus în contact cu camarila din anturajul său prin fiul Președintelui republicii — cu Franz von Papen, reprezentantul junkerilor și al „Herrnklubului” și cu Hjalmar Schachf, guvernatorul Băncii Reichului, pentru a înlesni venirea la putere a lui Hitler, având și neutralitatea binevoitoare a Reichswehrului la spate. Dedesubtul acestei politici este — după Pandrea, conflictul ivit între industria grea din Renania, Westfalia și Saxonia, condusă de urmașii vechilor moșieri de rasă germană, pe ale căror moșii sau descoperit mine de cărbuni, de fier, de zinc ect. și între capitalul bancar speculativ — în majoritate evreesc din Berlin și Hamburg. Conflict, care până la război a fost suprimat de către capitalul bancar, forțând o fuziune vagă cu industria grea, supusă controlului bancar, în urma datoriilor imense, păstrându-și industria o semi-independență. În realitate bancherul era stăpân și peste industria țării. — Enormul avânt al industriei în decursul războiului, însă a facilitat independența economică și financiară a producției industriale, care simțindu-se descătușată de sclăvia creditului — a reacționat și pe teren politic.

Ne oprim la acest moment al politicii germane, pentru a pune întrebarea: oare în România — modificându-se în câțva situația — ce influențe a exercitat, asupra politicii, lupta între cele două grupuri concurente ale industriei grele: Schneider-Creusot-Skoda și Wickers-Cugir-Malaxa-Recița?

nu urmăresc de cât expansiunea imperialistă a naționalismului ruso-mongolic, adeca *panasiatic*.

Cum am mai relatat și în altă parte a lucrării prezente, ambele mișcări: cea italiană și cea germană, deși, considerate ca mișcări revoluționare, în fond nu manifestă de cât o revoluție sulească, spirituală, deoarece nici răzvrătirea fascistă, nici cea hitleristă nu a încercat rasturnarea ordinii existente, pe cale de violență, ci bazându-și acțiunea pe masele mari ale populației, câștigate prin o propagandă dibace și asiduă, respectând, deci, chiar principiul cantitativ al democrației, combătut cu atâta vehemență. Astfel atât *Mussolini*, cât și *Hitler* au acționat cu învoirea șefului de stat și, în văzul atitudinii neutrale a armatei. A'tfel toată acțiunea ar fi eșuat, deoarece împotriva armatei regulate, dacă nu este și dânsa direct angajată, nu se pot executa asemenea lovituri de stat. Chiar faptul acesta se imputa fascismului și hitlerismului, de către revoluționarii veritabili, afirmând că acțiunile acestea — în fond — nu sunt manifestări revoluționare, având asentimentul industriei mari, al proprietarilor de moșii, al armatei și — mai pre sus de toate — consimțământul factorului constituțional.*). Ori, în cazul acesta, dacă mișcarea avea asentimentul majorității, nefiind considerată ca una revoluționară, trebuie să se admită nota ei democratică.

Dealtcum situația aceasta se evidențiază foarte clar în acțiunea hitlerismului, care pe cale constituțională, prin lupta electorală a cucerit puterea și, abia în deplina posesie a acestei puteri, a început refacerea structurii interne a Germaniei. Căci, în adevăr, aceste concepții sunt revoluționare. Pentru a lămuri cititorii, vom urmări — succint — expunerile lui Hitler din lucrarea sa interesantă, mult cita ă, și vehement combătuta de către adversarii săi politici. **).

Hitler, în democrația zilelor noastre nu vede decât precursora marxismului, în conformitate cu ideologia lui *Spengler*, obiectând parlamentarismului — deci, instrumentului politic al democrației — *lipsa de răspundere pentru hotărârile luate*. Deoarece nimeni nu răspunde chiar și pentru cele mai oribile năzbâții, ori, prostii. Parlamentul este suveran, chiar dacă decretează vre-o absurditate. (Câte exemple nu am putea înșirui din legiuirile noastre). Instaurând în locul răspunderii personale iresponsabilitatea unui grup de oameni, neselectați, nepregătiți, inferi-

*) Balabanoff: „Wesen und Verdegang des italienischen Fascismus“

**) Hitler: „Mein Kampf“.

ori, fiind doar utilizați în conformitate cu capacitatea lor electorală.

Datorită acestui sistem s'a eliminat din viața politică selecționarea, lăsând teren larg mediocrității și, provocând degenerare înspăimântătoare, deoarece masa nu va putea înlocui nicidecum inițiativa unei personalități proeminente.

Pentru a obține o schimbare radicală în viața socială și politică, este nevoie de o propagandă asiduă. Nimic mai firesc decât că, presa ar fi chemată, ca să desfășoare această propagandă, luminând și îndrumând masele. Dar din păcate această presă este condusă — la fel ca politica — de mediocrități venale, cari nu se sfiesc de a denatura, la ordin, cele mai evidente adevăruri. Ridicând în slavă nuliități criminale și, trecând cu reticență inițiativele frumoase și ideale, dacă ele nu cadrează cu intențiunile patronului. Astfel atât în politica, cât și în presă cuvântul determinant are patronul, care plătește oalele sparte. Dar care nu figurează în public, în văzul mulțimei, rămânând în totdeauna ascuns de după culise.

Impotriva acestei democrații prostituate și formale, se ridică *democrația germană*, bazată pe alegerea liberă a „*Führerului*“, responsabil în fața națiunii și a istoriei pentru faptele sale. Sprijinindu-se acest conducător pe un grup de eroi, gata — pentru binele comun și colectiv — la orice jertfă. Deoarece numai acela este chemat, ca să militeze pentru o nouă ideologie, pentru o nouă concepție de viață, care știe să-și renege interesul propriu, jertfindu-se pentru un ideal comun. Având în vedere că o revelație sufletească nu se poate imprima masei, dacă inițiatorii nu sunt pătrunși de o patimă sfântă. Căci, numai acela este în măsură, ca să stârnească patimă, din a cărui suflet țâșnește un sentiment identic.

Cât privește politica externă a Reichului, atingem numai prin tangeta expunerile lui *Hitler*, considerându-le din punct de vedere românesc, extraordinar de interesante.

Astfel *Hitler* combate cu toată înverșunare monarhia habsburgică, considerând casa de Habsburg ca cea mai mare pacoste a istoriei Germane, având în vedere că această familie urmărea numai interesele ei familiare, în dauna entității națiunii germane. Zădarnicind, secole de-a rândul, unirea și consolidarea națiunii germane.

Un alt moment interesant este critica sa asupra politicii externe a Reichului față de Anglia și Rusia. Afirmând că, dacă guvernele germane din trecut vroiau să inaugureze o politică mercantila, colonială și de expansiune paci-

nică, economică, trebuiau să se apropie de Rusia, deoarece Anglia nu putea privi cu ochi năpăsători această politică mercantilă, transoceanică a Germaniei. În consecință Reichul ar fi fost nevoit, ca să se identifice cu ostilitatea firească a Rusiei față de Anglia. Ori, modalitatea a două era, abandonarea expansiunii transmaritime, pentru a nu stârni suspiciunea Angliei și, a se margini la o politică expansionistă intereuropeana, *îndreptată împotriva teritoriului rusesc*. Alternativa, care impunea necesitatea unei alianțe strânse cu Anglia. Plan ticluit — cum amintește *Take Ionescu**) — de către *Bismark*, care la un moment dat se gândea la imbucătășirea Rusiei, cu ajutorul Angliei. *Vilhelm* al II-lea, însă, a făcut-o chiar invers: a încercat desmembrarea Rusiei, razboindu-se concomitent și cu Anglia. Polarizând astfel asupra sa toata spaima, îngrijorarea, ura și invidia Engliterei, în orbita careia se proiecta aspectul dominației mondiale a Germaniei atât pe uscat, *cât și pe mare*. Punctul cel mai vulnerabil al politicii externe engleze.

Aci trebuie să ne oprim un moment, pentru a reaminti propunerile lui *Huggenberg*, facute în 1933 la congresul dela Londra, referitoare la mandatul Germaniei pentru „pacificarea” Ucrainei sovietice. Evidențiând tendința Reichului de a continua politica bismarkiană, *apropiându-se de Anglia*, cu abandonarea tendințelor expansioniste transmaritime și, *limitându-se la colonizarea Rusiei*. Plan fervent propagat de către emigranții ucrainieni, cum s'a remarcat mai recent în presa din România. Iată explicația apropierei franco-sovietice și îndulcirea raporturilor între Soviete și țările limitrofe, indeosebi față de România. Deși, Basarabia va rămâne și pe mai departe un spin în ochii politicii expansive rusești, care — și în privința aceasta — urmează politica petriniană, îndreptată asupra Dardanelor. Că Rusia totuși a consimțit — măcar pro momento — să abandoneze prin pactul de neagresiune româno-sovietic vechiul plan, denotă pericolul iminent, care o amenință din par ea Germaniei și a Japoniei.

Și în loc ca Germania — *zice Hitler* — să se fie decis pentru politica Angliei, ori, a Rusiei, s'a raliat la hoitul habsburgic, provocând coaliția mondială împotriva sa, care milita necontenit pentru desființarea cadavrelor austro-ungar....

Cât privește principiile fundamentale ale nazismului, ca și fascismul, combate materialismul istoric, având în

*) *Take Ionescu*: „Amintiri”.

vedere că *statul este considerat ca un organism etnic și nicidecum ca unul economic*, având de bază virtuți sufletești, spirituale și ideale. Calități, cari impun jertfa intereselor individuale în favoarea colectivității. Dar nimenea nu-și jertfește viața pentru afaceri, ci numai pentru idei, căci, idealuri nu se pot combate cu violența, cu arme, cu forță. *Forța numai atunci este efectivă, operantă și înviorătoare, dacă nucleul ei are un mobil sufleteș și spiritual*. În caz contrar este labilă, șovăitoare, șovaelnică, lipsindu-i elementul constitutiv al forței autoritare : credința în sfințenia chemării sale. Astfel spada numai atunci formează un mijloc de propagandă, dacă ea însăși este povăduitoare a unui crez nou.

Admițând punctul de vedere al lui *Hitler*, ne punem întrebarea : oare în Rusia sovietică baioneta să fie și azi încă dominată de un crez înalt ? Ca la începutul revoluției rusești acest fanatism spiritual nu a lipsit, se știe din istoria contemporană *). Tot la fel se colportează mai recent știrea ca, acel elan, acea insufletire demult nu mai există, formând armata roșie un grup de mercenari bine plătiți, bine hrăniți și în multe privințe privilegiați. Și totuși se menține sistemul forței. Nu ne putem da nici un răspuns. Răspunsul l'ar indica însăși istoria, dacă această armată mercenară ar fi pusă la încercare față de un dușman străin. Examen de care — pe semne — conducerea so-

*) În lucrarea lui Forst de Battaglia : „Prozess der Diktatur“ *Ferdinand Ossendovsky*, care a stat dela 1915 în Rusia, fiind martorul ocular celor petrecute, zice : Comunismul este manifestarea unor instincte atavice, în urma faptului că venirea a trăit mult timp în organizație comunistă. (Spengler combate aceasta teorie, afirmând că instinctul proprietății este de origine cosmică, N. A).

La ruși s'a adâncit acest atavism, deoarece dela veacul al XII-lea în urmă rușii au fost supuși *comunismului mongol* (comunismul stepei), după bătălia dela Kalka (1224), unde Dschengis-Khan a pus stăpânire pe Rusia întreagă. Această organizație, economică în sensul căruia tot pământul este al statului — și-a imprimit forma ei jărănimei rusești. (Talleyrand era de altă părere când afirma că : omul este în măsură, ca să schimbe instituțiunile, — pe când instituțiunile nu sunt în stare, ca să transforme omul). Dealtcum Ossendovsky caracterizează pe *Lenin*, ca un dictator genial, care cunoscând sufletul barbar al poporului rus, — dornic numai de mâncare, beaură și petrecanie, — a dat pradă proprietarii de pământ jărănimei ; mai în urmă apoi jărănimea a fost supusă proletariatului, iară intelectualii ruși exterminați — prin cele mai groaznice torturi — de către intelectuali străini : evreei, nemți, unguri, poloni etc. Cari au pângărit toate bisericile, în fața jărănului indolent, stupid și animalic ; nimicind în fine instituțiunea familiei, prin emanciparea femeii. Femeca astfel emancipată a rupt zăgazul familiei și copii au ajuns pradă șoselelor. În felul acesta *Lenin* — în scurt timp — a nimicit toată societatea rusească,

vietică se ferește cu o groază lesne de înțeles. Altfel nu ne-am putea explica cedarea rușinoasă a tuturor prerogativelor rusești în Manciuria, fața de Japonia. Numai pentru a evita acel înalt examen, obligatoriu pentru aceia, cari își mențin puterea prin forță și baionetă. Puterea sancționată prin acest suprem sacrificiu, în care spada se identifică cu crezul purtătorului ei. Cum s'a întâmplat în revoluția franceză.

Iară cu referire la principiul umanitarismului și al pacifismului declară *Hitler* că, din moment ce un popor stă în luptă decisivă pentru afirmarea existenței și ființei sale, nu poate fi invocat, deoarece lupta pentru existență exclude principiul estetic și cel etic. Având în vedere că în viața unui popor un singur lucru este și va rămâne inestetic și amoral : sclăvia.

Dar și în privința ajutorului dat mișcării sale de către industria grea ne dă unele lămuriri prețioase, când constată că, avuția poporului german a fost — în ultimele decenii — internaționalizată, cu ajutorul imaterializării acesteia avuții prin acții, speculate pe la toate bursele lumii. Tendința împotriva căreia se luptă cu exasperare industria metalurgică germană, având contra sa tot aparatul și tot sistemul marxist, pus în serviciul capitalismului internațional.

Cum este de tot firesc, *Hitler* revine — în lucrarea sa — la problema de predilecție a rasei, afirmând superioritatea arianilor. Care superioritate nu se manifestă prin însușiri extraordinare, ci prin dispoziția generală de a se pune în serviciul totalității, subordonându-și interesele proprii față de cele colective. Această putere sufletească de renunțare este — după părerea sa — pepiniera cea mai potrivită pentru înfăptuirile culturale.

Natural, toate aceste însușiri sunt contestate de naziștii la celelalte rase, îndeosebi la rassa semită. Pe care o consideră ca reprezentanța egoismului materialist.

Pe noi — în lucrarea prezentă — nu ne interesează teoria rasei, deși, în ultimul capitol vom reveni, pe scurt, și asupra acestei probleme, în măsura interesului cel are pentru poporul nostru. Aci atingem numai concepțiile lui *Hitler*, care acceptă aproape fără multe modificări — teoriile lui *Spengler*. Cu o singură nuanță personală: când afirmă că atât democrația, cât și parlamentarismul, pacifismul, internaționalismul ect. ect. stau în serviciul tendințelor de dominație mondială a evreeimei. Pe când *Spengler* când vorbește de puterea distructivă a banului în epoca civilizației noastre, nu identifică acest ban cu evreeimea,

deoarece capitalurile financiare, strânse pe tot globul pământului, nu sunt exclusiv de proveniență semită. Tendințele capitaliste de exploatare, de imperialism bancar nu sunt inerente numai evreeimei, identificându-se cu aceste tendințe toți posesorii banului, indiferent de confesiune, naționalitate și rasă. În consecința și sistemul politic al capitalismului bancar: democrația parlamentară, nu este apărută exclusiv numai de către bancherii evreei, ci și bancherii ariani, mari ori mici, se identifică cu acest sistem politic.

Dealtcum antisemitismul rassist prezintă — după părerea noastră — un inconvenient principal. Când pe de o parte preamărește însușirile și vrererea de dominație a unui popor, ori, rasă, considerând aceste manifeste ca un simptom de superioritate rassistă, — pe de altă parte propagă ideia inferiorității de rasă a evreeimei. Deși, toată acțiunea hitlerista este — în primul rând — îndreptată împotriva tendințelor de dominație a națiunii evreești. Dominația unui popor de 16 milioane, impusă la tot atâtea sute de milioane oameni, nu cu forța brutală, ci prin arme spirituale, nu pare a confirma presupunția inferiorității. Și dacă vrererea de stăpânire a germanilor, anglo-saxonilor, latinilor și a slavilor este contată ca virtute, ca semn și probă de superioritate de rasă, inerentă „Herrenmensch“-ului, atunci cam cu greu i-s'ar putea contesta aceste calități evreeimei. Dacă nu cumva rassismul s'ar mîrgini exclusiv la rase, cari prin forța brutală își asigură dominația. Admițând criteriul superiorității de rasă numai acelor popoare, cari își impun dominația prin forța armată. Mijloc, care în ultima analiză — secole de-a rândul a decis soarta popoarelor.

Nouă, cari suntem un popor pacinic, fără tendințe expansioniste, fără orgoliul cuceririlor; *cari trăim într-o defensivă treimilenară, ne repugnă atât dominația bazată pe forță, cât și cea întemeiată pe metode spirituale, deoarece ambele au tendințe comune: de a subjugă și de a exploata restul lumii.* Considerând aceste tendințe de supremație ca ceva atavic și din punct de vedere al culturii umane, — ca ceva periculos, deoarece emană din instinctul nedisciplinat al omului, de a supune voinței, puterii și exploatării sale pe semenii săi, indiferent de mijloacele prin cari își atinge scopul.

Deși, trebuie să recunoaștem că această ahtiere a puterii, a dominației, a supremației este ceva cosmic. Dar chiar din acest motiv ar fi să fie reglementată și disciplinată

prin un suflet cult și cultivat. Ca acest punct de vedere este utopic, se prea poate; că nu se potrivește cu natura și firea omului, este adevărat. Avem, însă, o singură observație: cultura umană, în general, este ea naturală, ori supranaturală? Este ceva firesc, ori, artificial? Purcede din instincte nestăpânite, nedisciplinate, ori, din o înaltă disciplină spirituală și morală?

* * *

În tratarea situației după revoluția germană, *Hitler* constată că, națiunea a fost divizată în două grupuri deosebite: pe de o parte grupul mic al intelectualilor cu sentimente și ideologie națională, pe de altă parte grupul mare al muncitorilor manuali, cari erau obsedați de idei antinaționale. Pentru a recuceri poziția dominantă în Europa, trebuia suprimat acest marasm și această sugesție internațională. Însă, nu prin forța armelor, ci prin o voință națională ireductibilă, intransigentă. *Deoarece forța și puterea unei națiuni nu depinde de cantitatea armelor, ci de voința fermă a purtătorilor de arme.* Deci problema nu se pune astfel: cum vom fabrica arme? Ci, pe ce cale vom produce acel spirit de sacrificiu, acea vrunere neînduplecabilă, care va purta aceste arme? În consecința și greutatea unei națiuni în raporturile sale internaționale nu depinde de materialul mort al armamentului, ci de însuflețirea națională până la sacrificiul suprem al națiunii totalitare.

Pentru a obține acest rezultat este nevoie de reforma generală atât în domeniul politic, cât și — în special — în cel spiritual și sufletesc. Însă, o asemenea mișcare nu se poate însera prin propagandă simplă, ci numai și exclusiv prin cucerirea puterii politice. Inițiative de felul acesta având în fața istoriei un singur arbitru: *succesul*. Odata puterea politică cucerită, se va impune prin voința guvernărilor programul reformator. Acest rezultat, cum este firesc, nu se poate deține, decât prin revoluționarea masei și, nicidecum prin teorii abstracte. Revoluționarea masei — la rândul său — invoacă autoritatea nestirbită, pe lângă răspunderea personală și istorică, a *Führerului*. Cine n'are acest curaj eroic, nu e apt pentru a conduce masele, cari în fond sunt amorfe. Deoarece cultura umană nu a fost nici odată produsul masei, ci întodeauna rezultatul genialității unor personalități proeminente, gata să-și impună vrerea lor, prin mijloace eroice, masei ignorante...

În altă ordine de idei remarcă simptomul extraordinar de interesant că, marxismul s'a știut folosi și de democrația

burgheză pentru a combate însăși clasa burgheza. La fel se semnalează *tentativa marxismului de a utiliza, în interesul propriu, chiar și mișcările naționale, adecă mișcările de dreapta*, fara că aceste mișcări de renaștere națională să-și deie seama de cursa abilă, pusa la cale prin agenți deghizați, strecurați în rândurile naționaliștilor.

Dealtcum — afirmă *Hitler* în conformitate și cu constatările lui *Spengler* — predispozițiile economice și psihice ale marxismului au fost deja infiltrate societății burgheze, mult înaintea apariției lui *Karl Marx*, care — ca un observator — a dozat numai veninul într-o soluțiune concentrată, pentru a distruge mai repede statele naționale. În consecința clasa burgheza — penetrată de această ideologie — nu este capabila sa reziste descompunerii și desagregării, produse de ferventul marxist. Astfel problemele fundamentale ale viitorului nu vor putea fi soluționate decât prin o rassa selecționată, care va domina globul întreg în numele menirii sale ca *Herrenvolk*“....

În fuga condeiului atinge și chestiunea naționalizării și a desnaționalizării, fixând o conduita foarte interesantă și semnificativa — când afirma ca naționalizarea, ori, desnaționalizarea nu se poate aplica cu succes la oameni, ci exclusiv numai la sol, la glie. Cu alte cuvinte: *nu omul este obiectul naționalizării, ci pământul stăpânit*. Deoarece asimilarea nu va da roade satisfacatoare, având în vedere ca rassa superioara — și totdeauna cea cuceritoare este considerata ca atare — va pierde din rezistența ei, datorită bastardizării elementelor sale. În general asimilarea va reuși numai în cazuri excepționale, neavând posibilitatea, ca să armonizeze valul de sânge, moștenit din moși-strămoși.

Astfel chiar poporul german denota — după părerea sa — o disarmonie a rassei, deoarece dela războiul de treizeci de ani în urma s'au produs atâtea infuziuni contradictorii în sângele rassei germane, încât îi lipsește cea unitate de sentimente, de porniri, de afecte și îmbolduri sufletești, din care se produce acel instinct de turmă, acel *«Herdengefühl»*, care în timp de pericol unește totalitatea națiunii. Pe când poporul german, în fața unui pericol iminent, — slăbește în coeziunea sa rezistentă; în semn că, asimilările au slăbit acea admirabila unitate de rasă, care s'a manifestat pâna în secolul al XVI-lea....

În domeniul învățământului preconizează sistemul umanistic, militând pentru însemnatatea istoriei romane și a cultului eline. Formând din elev, nu un pacifist, nici un democrat, ci un german conștient. Care știe că, iubirea de

patrie și de nație nu depinde de urările urlate pe la toate răspântiile istoriei, ci exclusiv de puterea și marimea sacrificiului depus în interesul neamului propriu. Repulsiunea societății contemporane față de tot ce este șovinism ideal, denotă totală impotență a acestei societăți, de a reacționa activ și productiv. Având în vedere ca fără însuflețire, fără fanatism și fără expansiune sufletească nici o faptă măreață a istoriei nu s'ar fi putut înfăptui. Cum, însa, lumea contemporană se apropie de cotituri determinante, cari vor înrăuri adânc toată structura politică, socială și economică a secolului viitor, numai cei lași, cei inferiori, cei decadenți vor să evite lupta decisivă; lupta neamurilor, rasselor, națiunilor și a popoarelor pentru a fi, ori, a nu fi. Și în văzul acestor framântări, fiecare popor trebuie să se pregătească cu tot bagajul său sufletească, dacă nu vrea să se cufunde într-o robie și sclăvie seculară.

În noua orânduire, visată de național socialism, munca se califică după folosul ei material, care rezulta pentru colectivitate și, după necesitatea muncii savârșite, formând această necesitate valoarea ideală a muncii. Din care principiu se deduce însemnatatea socială atât a muncii manuale, cât și a muncii spirituale. Așa dar utilitatea muncii decide valoarea și rolul ei în societate, fără a fi măsurată după salariul, ori, beneficiul obținut drept contravaloare. Deoarece cele mai grandioase lucrări și realizări pe teren cultural nu au fost săvârșite exclusiv pentru beneficii materiale, ci din un îndemn înalt și ideal. Având societatea umană să se îngrijească de existența fiecăruia, însa, omul social nu trăiește numai pentru beneficii și bunătăți materiale și materiale. Chiar din acest motiv prevalează — în totdeauna — munca spirituală, acțiunea personalității față de activarea subordonată a masei. Pe când marxismul a denaturat această ierarhie a valorilor, subminând — conștient — preponderența personalității. Deși, o bună orânduire a societății umane nici că se poate imagina fără rolul conducător al personalității, dela cele mai elementare nuclee sătești, până la cea mai complicată organizație superioară a statului. În consecință în chestiuni determinante nu există principiul majorității ireponsabile, ci hotărârea personalității, destinate în fruntea conducerii, pe lângă totală responsabilitatea a Făhrrului. Fapt, care nu exclude existența parlamentelor, *compuse pe bază corporatistă*, însa, numai cu un rol consultativ.

Cât privește mișcarea în sași a național-socialiștilor, *Hitler* constată că, principiile preconizate de naziști au-

trăit și traesc deja de ani de zile în sufletul mulțimei. Deoarece și mișcarea aceasta, ca orice faptă de mare anvergura, care poartă în efie un stil măreț, numai atunci este asigurată de reușită, dacă ideile propagate sunt înradacinate în subsolul psihic al maselor. Înșă, aceasta predispoziție sufletească a masei nu poate să fie decât de ordin spiritual. Deoarece *ideia* a fost promotorul revoluției franceze; — *ideia* a pus în mișcare revoluția rusească și tot *ideia* este la baza reverimentului fascist. Astfel și revoluția nazistă a purces din principii ideale, înfruntând rezistența unui sistem politic perimat. *Având învedere că teroarea puterii de stat se epuizează din moment, ce forma politica a statului nu se mai identifică cu concepțiile națiunii.* În consecința reușita unei mișcări nu depinde de conventicule secrete, de conspirații cu acte de teroare, ori, de violențe, ci de cucerirea masei prin o propagandă asidua, curajoasă, conștientă și intransigentă.

Partea cea mai interesantă a lucrării sale este — încontestabil — unde examinează situația politică din Europa; cu atât mai vârtos ca, din această expunere ne putem orienta asupra viitoarei politici externe a Reichului.

Hitler plasează toată politica Europei — în cele trei sute ani din urmă — pe platforma engleza, afirmând că, jocul forțelor de pe Continentul nostru a fost întocmit de către Anglia astfel, încât contrabalansându-se reciproc statele europene prin emulații meschine și stimulate de o invidie psihopatologica, Anglia avea răgaz, ca să-și faurească — în liniște — dominația ei mondială. Datorită acestei politici dibace, *Anglia a putut în totdeauna să impiedece înălțarea prea vertiginoasă a vreunui stat de pe Continent*, care ar fi periclitat dominația ei mondială. Și dacă scopul urmărit cu tenacitate, nu a fost atins prin mijloace diplomatice, Anglia nu s'a sfiit niciodată, ca să aranjeze problema cu ajutorul spadei. Astfel a înfrânt puterea maritimă a Spaniei, apoi a Olandei; mai în urmă — după prăbușirea lui *Napoleon* — egemonia Franței, asigurându-și pe un timp lung supremația necontestată. Până la 1871, când s'a ivit un nou și periculos concurent: Germania, care își manifesta forța sa expansivă atât pe teren economic, cât și pe cel industrial și militar; mai cu seamă după înființarea marinei militare. Din momentul acesta Anglia a concentrat toate forțele militare în jurul intereselor sale periclitate. Nu din un pacifism utopic, ci de teama unui dezechilibru al forțelor continentale, cari ar fi periclitat dominația ei mondială. Și această manevră a diplomației en-

gleze nu se poate detesta din punct de vedere etic, *deoarece menirea unei diplomații este de a veghea că, poporul condus de dânsa, să nu se prăbușească eroic, ci ca să fie pentru viața practică și pentru viitor salvat și asigurat. Indiferent de mijloacele cari se vor aplica.....* Aceasta teama a Engliterei, însă, a luat sfârșit după revoluționarizarea și democratizarea Germaniei. Din momentul acesta *Anglia numai avea și nu cre nici un interes, ca să sgrume definitiv Reichul, deoarece pe ruinele Germaniei s'a înscăunat din nou puterea amenințătoare a Franței.* Având în vedere că interesul Anglici nu era slăbirea forței terestre a Germaniei, după nimicirea economică, financiară și maritimă a Reichului. În consecința diplomația engleză nu și-a atins scopul principal: asigurarea echilibrului european în sens englez, adică ca să nu obțină nici un stat continental o prea mare preponderență, deoarece în locul Germaniei s'a ridicat puterea Franței. Cu deosebirea fundamentală că, situația Franței față de perspectivele militare ale Angliei este cu mult mai avantajoasă ca cea germană în 1914. Când Germania a fost înfeudată între două state militare: Franța și Rusia, sprijinindu-se pe hoitul austro-ungar. Pe când hegemonia franceză nu este amenințată nici la Sud, nici la Est, fiind atât față de Spania, cât și față de Italia aparată prin frontiere geografice, iar la Nord Germania distrusă nu mai contează. În consecința litoralul englez rămâne absolut descoperit față de submarinele, aeroplanele și artileria grea a Franței, întâmpinând pe mare concurența periculoasă și amenințătoare a Statelor Unite. Iată bilanțul războiului mondial al Engliterei. Astfel pare a fi incontestabil că, *în ultima analiză tendințele finale ale diplomației franceze se vor încrucișa, cu o fatalitate inexorabilă, cu cele engleze.*

Privită prin această prismă politică de alianțe a Europei, *Hiller* ajunge la concluzia că, *Germania necondiționat trebuie să se aoropie de Anglia,* având același obiectiv politic: înfrânarea hegemoniei franceze. Deoarece alianțele nu se încheie din simpatii reciproce, ori, în interesul tovarășului, ci întotdeauna și exclusiv în interesul statului propriu, fiind ambii contractanți cointeresați. *Tot ce, trece peste această măsură a interesului propriu, trebuie considerat ca trădare săvârșită în dauna neamului propriu.* Și să nu ne imaginăm — zice *Hiller* — ca un diplomat conștient englez va face vre-odata o politică pro-germană, ori, pro-franceză. Pre cum nici un diplomat francez nu se va preta la o politică pro-engleză, ori pro-italiană. Ci diploma-

mul cinstit englez nu va face decât o politică pro-engleză; un diplomat francez una pro-franceză. *Iară arta adevărată a bărbatului de stat este, ca să clasifice dintre toți concurenții pe acei parteneri, cari au în'ereșe identice cu neomul său, având în vedere că numai aceste alianțe vor fi și practice și durabile.*

În consecință *Hitler* militează pentru o alianță anglo-germană și italo-germană, având în vedere că, deși, Anglia nu admite o dominație mondială a Germaniei, totuși are tot interesul, ca să existe Germania ca o putere continentală. Și cum Germania de prezent nu militează pentru expansiune mondială, ci se luptă pentru existența ei și pentru ființa ei ca stat independent, Anglia numai vede în ea o concurență serioasă. Pe de altăparte interesele engleze nu admit egemonia din ce în ce mai pufernică a Franței, care în posesia minelor de cărbuni de pe malul stâng al Rinului, vrând-nevrând va fi împinsă înspre tendințe mondiale, cu atât mai vărtos că, deja situația ei geografică este mai favorabilă ca aceea a Angliei, amenințată chiar prin vecinătatea strânsă a litoralului francez.

Aci intervine în expunerile lui *Hitler* un paradox, când afirmă că între interesele engleze și ale finanței internaționale ar fi survenit o disarmonie, deoarece interesul bursei impune internaționalizarea economiei germane, până la bolșevizarea statului. Fiind, deci, aceste interese congruente cu cele franceze; — pe când interesele pur engleze pretind contrabalansarea eficace a preponderenței franceze, prin independența Germaniei și a Italiei, Până acuma lumea socotea Londra ca centrala firească a finanței internaționale, deși, după război centrul de gravitație s'a deplasat în câțva — înspre America, fară a slăbi în Europa rolul determinant al Parisului *).

În faza aceasta a evenimentelor contemporane își pune *Hitler* întrebarea: lumea politică din Anglia fi va oare în

*) Semnificativ este faptul că între sferele liberalismului englez (compuse din partidul liberal, labour party și finanța internațională) și forțele conservatoare se dă luptă sîrda pe tema politicii față de Soviete. Pretinzând city (cartierul bîrsianilor din Londra) cât mai strîns raporturi politice și economice — cu Rusia; întîmpinînd, însă din partea conservatorilor și a națiunii întregi cea mai dărză opoziție. În urma acestei dușmăanii implacabile, fiind acțiunea revoluționară în Europa-centrală sabotată de către Polonia, Germania, Italia și România, — Sovietele și-au îndreptat din nou privirile înspre Asia-centrală, Năpustindu-se asupra Chinei sudice, pentru a revoluționa masele, cari trăiau într-o mizerie exasperantă. Aceasta mișcare a primit un puternic stimulent în renașterea ideii naționale chineze, cu obiectiv precis antieuropean.

stare, ca să se opună tendințelor dictatoriale ale finanței internaționale, când aceasta dispune de aparatul parlamentarismului democrat, presă și prin ea de opinia publică adânc sugestionată? Repetându-se același fenomen, ca în chestiunea alianței anglo-japoneze, detestată și vehement combătută de către presa engleză. Deoarece intereselor dictatoriale ale finanței internaționale nu le surăde o Japonie militară și *profund națională*. Pe când Anglia, în vazul puterii crescânde a Americii de nord, trebuie să se apropie de sferă de acțiune a Japoniei, pentru a contrabalansa dominația mărilor de către americani. Totuși opinia publică, adânc înrăurită prin presa venală, se opune unei strânse colaborări cu Japonia. Care ar putea să devină pericolosă atât Sovietelor, menajate de către finanța mare, cât și Americii de nord, supusă la fel controlului burselor....

Iară în ce privește politica externă a Reichului mai declară că, Germania trebuie să abzică de reîntronarea unei politici coloniale transmaritime, având să-și lărgească teritoriul continental, chiar în dauna Rusiei bolșevizate. Deci nu tendințe expansioniste înspre Vest, ori, înspre Sud, ci politică continentală, geopolitică propriu zisa, înspre Est, este deviza naziștilor. În consecință militează pentru o alianță germano-anglo-italiană, cu scopul de a zdrobi definitiv Franța. Asigurându-și astfel spatele, în vederea cuceririi teritoriilor necesare pe contul Rusiei.

* * *

Hitler este un elev autodidact al lui Hegel, Nietzsche și Spengler, dotat cu un remarcabil simț politic. În unele privințe exagerat, — să zicem chiar extremist — însușire inerentă unui propagandist și rasvrățitor de masse, — însă cu o impunătoare tărie de stăpânire de sine și autodisciplinare. Calități fără cari o conducere autoritară a maselor revoluționate nici că se poate imagina.

Indiferent de principiile propagate de dânsul, indiferent de ideologia pentru cari militează, trebuie să constatăm — în beneficiul său — o singură calitate incontestabilă: dragostea lui profundă pentru neamul sau, patriotismul exagerat până la paroxism, într'un mediu și într'o epocă, unde numai egoismul și interesul material prevalează. Ca drumul apucat de *Hitler* cum se va sfârși, este taina viitorului.

Dar național-socialiștii mai au un punct programatic foarte esențial, peste care nu putem trece cu reticența. Este

vorba de problema rasei și a noului crez teutonic, remarcat de către *Alfred Rosenberg* *).

Rosenberg afirmă că toată istoria umană, așa cum este scrisă, falsifică realitățile istorice, deoarece a omis examinarea influenței determinante a raselor asupra evenimentelor istorice. În consecință militează pentru o istoriografie rassistă, urmând ca toate evenimentele trecutului și ale prezentului să fie scrutate din punct de vedere al influenței covârșitoare a raselor. Având în vedere ca toate faptele istorice au fost — în totdeauna — dominate și determinate prin „legea sângelui“, care își exercita influența chiar și în subconștientul masselor.

Aceasta „religie“ a sângelui era fundamentul tuturor mișcărilor culturale, sociale și politice. Fiind productivă și dinamica până când rassa, care activa în orbita istoriei, a ramas pura. Devenind imediat improductivă, decadentă și staționară din momentul bastardizării sale. Astfel la indieni, persani, greci și romani s-a epuizat forța lor productivă, dinamică, când a început procesul de asimilare. — Deoarece motivul adevărat al decadenței acestor popoare nu se datorește îmbatrânirii rasei, sau a osificării, ori, oboselii sufletești, — ci exclusiv imixtiunii sângelui străin, mai inferior, care — prin asimilare — a slăbit puterea de rezistență a rasei dominante. Formulându-și *Rosenberg* următoarea definiție :

„Istoria raselor este istoria științelor naturale și a misticismului sufletesc, — iar istoria „religiei sângelui“ ne explică ascensiunea și decadența popoarelor, a eroilor și gânditorilor, a inventatorilor și artiștilor lor“.

Și pentru documentarea teoriei sale, se referă la situația Greciei după intronarea democrației. Citând pe *Theognis*, care deplânge soarta nobilimei eline, asimilată — prin forța banului — cu elemente inferioare. Fiind mai prost tratată, decât măgarii și caii, a căror pedigree și proces de selecționare se respecta, pe când zămislirea omului este lasată în voia întâmplării. Deși, chiar *Platon* (în lucrarea sa „Georgias“) declară : „Legea naturei dispune ca, cel superior se conducă pe cel mai inferior“. Inșă, degeaba s'a ridicat acest cuvânt de protest. Omul inferior — prin puterea banului — a învins eroismul sângelui. Și elinii au început să se îndeletnicească cu comerț, politica, filozofie ect. negând azi, ce au afirmat ieri; copii desconsiderând pietatea față de părinți, sclavii urlând după libertate, femeile pretinzând drepturi egale, iară măgarii — spre gloria democrației cum exclamă *Platon*,

*) *Rosenberg*. A. „Der Mythos des 30 Jahrhunderts“.

dau cu copita în oameni, cari nu se abat din calea lor. Cum războaiele au micșorat numărul bărbaților de rasă căci eroii presărau cu trupurile lor câmpiile de bătaie, penetrația lentă a elementului străin și, asimilarea continuă a fost mult facilitată. Și veneticii și bastarzii au început o goană sistematică împotriva tot ce era mai nobil, mai superior, mai talentat. Iată rezultatul democrației grecești, care a însemnat victoria asiaticilor din Asia-minoră asupra grecilor, asupra *omului nordic*. Și aceasta democrație decadentă, pentru a salva situația abnormală, a început refacerea țării prin amnestii, conversiune, expropriere, anarhizând complet masele revoltate, desorientate, deschilibrate, lipsite de busolă, directive și de disciplină colectivă, până la descompunerea statului prin războaie civile. Orașele au fost depopulate, distruse, părăsite, pământul nelucrat, tot aparatul de stat contaminat, până s'a prăbușit sub spada nemiloasă a romanilor învingători.

Nici soarta Romei nu diferă mult. Și acolo în timpurile preistorice s'a format un cheag național-rassist în jurul celor 300 familii nobile, din cari s'au ridicat — secole de-a rândul — cei mai excelenți conducători ai romanilor. Până la democratizarea statului, când au pătruns odrazlele plebeilor în demnitățile publice, deschizând larg porțile pe seama banului. Care — la rândul său — a facilitat asimilarea grăbită a tuturor straturilor. Ceea ce în sânul poporului latin poatecă nu ar fi fost atât de dezastruos, dacă acest proces de asimilare nu s'ar fi extins și asupra popoarelor asiatice, cari invadau imperiul, atrași de mirajul Romei. Și astfel — *Rosenberg* semnalează același fenomen ca la greci — s'a produs bastardizarea rassei pure latine, *de origină nordica*, prin elementul inferior asiatic.

Aceste repercusiuni se manifestă deja la finea secolului al V-lea, când Roma a făcut primul pas înspre un haos inevitabil. Rezistența rassei a fost epuizată, straturile conducătoare distruse, democratizarea statului împinsă până la anarhie, care nu s'a oprit nici în preajma tronului. Ocupând scaunul măreț al lui Cesar — prin forța pretorianilor străini și înstrăinați — chiar și barbari, sclavi, gladiatori ect. aparținători celei mai exotice naționalități, cari nu aveau nici o coeziune firească cu poporul roman. (D. e. Hadrian și Marc Aurel au fost spanioli, Septimus Severus african, Maximus Thrax german, Filipus Arabs semit, Aurelian și Dioclețian iliri ect). Iară senatorii — grandioși și temuți odinioară — se recrutează din frizeri, cântereți, vizitii ect. Pe când în bisericile romane și pe falnicul „forum romanum“ se oficiau cele mai obscure, cele mai misterioase servicii

religioase ale tuturor zeităților asiatice și africane, Roma antică s'a prăbușit, urmând epoca papalității. *Care nu este decât continuarea principiului haruspexilor, de origine siric-asiatică.*

În concepția lui *Rosenberg*, deci, se remarcă o linie orizontală între omul nordic și omul mediteran, siric-asiatic. Militând pentru superioritatea culturală a omului nordic. Mai mult, afirmând că, toate mișcarile culturale din Europa și Asia derivă dela omul nordic. Care în timpurile preistorice, apoi și mai în urmă, a invadat Grecia, Persia, Indiile, Italia, Spania etc. stimulând pretutideni popoarele sudice. Natural, acest „om nordic“ în concepția sa, este de obârșie germană. Astfel și la romani infuziei sângelui germanic — încă în timpul preistoric — îi se datorește superioritatea rasei.

În zilele noastre se manifesta simptome similare de desagregare. Insa, un nou mit se ridică: mitul sângelui, care va să vie, ca să salveze lumea decadentă. Și rolul acesta salvator îl are rassa ariană. Cum și până acum India ariană a dat omenirii metafizica, Persia ariană religiozitatea, Hellasul arian concepția frumosului, Roma disciplina de stat, iară germanii principiul onoarei și al caracterului neînduplecabil, astfel tot arianii vor salva lumea, dacă civilizația contemporană nu vrea să dispară definitiv...

Am atins numai în fuga condeiului felul rașismului german, pentru orientarea cititorului. Ținem, însă, să subliniam faptul că, concluziile lui *Rosenberg* sunt în vadită contradicție cu istoria și cu constatările înșăși ale lui *Spengler*, deoarece leaganul culturai a fost dealungul litoralului mediteran, apoi în Asia-minoră și în Asia-centrală. Neavând nici un motiv serios de a nega însemnatatea culturai egiptiene, apoi cultura popoarelor semite, cultura chineză, ori, cultura misterioasă a poporului maya din Mexic...

Interesantă ne pare definiția lui *Rosenberg* asupra rasei, când afirmă că: viața unei rase nu este rezultanta evoluării filozofice, ci a unei sinteze mistice, sufletești. Cu alte cuvinte: este un fenomen sufleteș, izvorând din valul de sânge, transmis din generații în generații. Deoarece sângele este temelia gândirei, a simțurilor; din el țâșnește filozofia, etica, estetica, disciplina unui popor. Și dacă acest sânge e stricat prin infuziunea altor seminți, atunci degerarea rasei este inevitabilă....

Pentru a ne lămuri și asupra conflictului ivit între catolicism și între hitlerism, — mai în urmă și neînțelegerile dintre naziști și biserica protestantă, trebuie să urmărim

— și în privința aceasta — expunerile lui *Rosenberg*, cari pe lângă originalitatea lor, conțin o doză enormă de fan-tezie utopică și stranie, când ne gândim la încercarea sa, de a elimina din sufletul poporului german religia creștină, reînviând credința veche, pagână, a teutonilor.

Astfel din capul locului se ridică împotriva „mileni-creștinești, impusa ca dogmă tuturor bisericilor creștine. Din acest principiu s'a născut umanitarismul fals, egalitatea tuturor oamenilor, democrația ostila idealului rassist, „drepturile omului“ fără considerare de etică și naționalitate, ocrotind ce este mai inferior, abject, bolnav, schilozat, înfirm, criminal și putred, — în dauna celor tari și sănătoși — lăsați să crape pe drumuri.

Și din aceasta dragoste și mila și-a faurit o tagmă : tagma preoțească, armă de a domina masele, nu de dragul lor, ci de dragul puterii. Iară papalitatea s'a declarat infailibilă, suprimând principiul personalității. De altcun în rolul acesta al papalității nu vede decât continuarea concepției asiatic-africane, deoarece *lamaismul* la fel propagă principiul infailibilității, aplicând aceleași metode ale puterii eclesiastice : ordinul calugăresc, sărutul picioarelor, mortificări prin posturi și austerități ect.

Împotriva acestui spirit s'a ridicat *Luther*, care reprezenta reacția rassistă a poporului german, pe atunci încă pe deplin sănătos. *Însă, rassistul nu s'a oprit aici, pretinzând o revenire la religia străveche a lui Wotan.* Din momentul acesta, deschizând focul împotriva religiei creștine, s'a născut disensiunea firească și a bisericei protestante.....

VII. Economia dirijată.

Inceputurile liberalismului economic datează — cum am văzut din capitolele anterioare — dela revoluția franceză în urmă, dominând — timp de peste un secol — domeniul economiei naționale a continentului, atingând în a doua parte a veacului al XIX-lea apogeul său.

Obârșia propriu zisă a principiilor liberale, însă, este Anglia, potrivit-se de minune acest sistem situației excepționale geografice, politice și economice a Engliterei. De unde — prin realizările social-politice ale revoluției franceze — a fost importat și în continentul european, fără considerare la nivelul economic și social al statelor înzestrate cu acest sistem al capitalismului celui mai avansat pe tot globul pământului: al capitalismului anglo-saxon.

Având în vedere că atât libertatea comerțului, cât și principiul liberschimbismului, descătușat de îngrădiri vamale, de împotriviri autarhice au corespuns perfect intereselor mercantil-expansioniste ale Imperiului britanic. Care în tendința sa de dominație economică mondială invoca, tot mereu, principiul liberalismului economic, al libertății individuale în toate acțiunile particulare, internaționalismul schimbului etc. — reglementat exclusiv prin panaceul universal al *concurenței libere*. „*Laissair fair*” era deviza, fiind statul oprit de a se amesteca în jocul liber al forțelor economice.

Acest sistem economic, supranumit al *capitalismului modern*, și-a exercitat influența sa — cum era firesc — și asupra formei social-politice a statelor supuse acestui regim. Instaurând parlamentarismul democrat, întemeiat pe votul universal; fără considerare la nivelul cultural și social al popoarelor adaptate acestui sistem.

Bazat pe aceasta largă democrație, până la gradul internaționalismului politic, — pe acest principiu al liberalismului economic, aproape libertinaj, — producția a scăpat

de sub control și conducere, biziindu-se pe principiul concurenței, al ofertei și al cererii ca regulatorii firești ai vieții economice. Până ce la un moment dat s'a ivit o incoerență între cei doi factori economici: supraproducția față de saturația consumului. Fenomen, care a provocat — și în trecut — crize vremelnice, luând, însă, deja în anii precedenți războiului mondial proporții îngrijorătoare.

Mersul fatal al evoluției economice a fost în 1914 brusc întrerupt, indicând alta directivă producției. Însă, sub un control al statului. Fiind liberalismul economic supus — prima oară în evoluția capitalismului modern — intereselor superioare de stat. Revendicând și statul un drept firesc, de a controla producția și consumul, precum și raportul între acești doi factori economici.

După război capitalismul, încatușat până atunci, a rupt din nou zăgăzurile etatice, aruncându-se, cu toată furia ahtării comprimate timp de 4 ani, asupra producției. Simultan s'a început și manevra burselor și a speculei; — atât pe teren mercantil, cât și în domeniul financiar. În-deosebi prin jocul inflației și al stabilizărilor au fost nimici-te avuții imense. Astfel pe de o parte s'a ivit o suprapro-ducție artificială în industrie, — pe de altă parte a scăzut puterea de cumpărare a consumenților. Adecă echilibrul of-ertei și al cererii a fost tamponat din două părți. Agra-vându-se acest dezechilibru și în urma manevrării imorale a cartelurilor și a trusturilor.

Așa dară însuși capitalismul a fost acela care aban-donase principiul fundamental al liberalismului economic: jocul liber și nestingherit al cererii și ofertei*). *Dirijând cu concursul cartelurilor și în dauna consumatorilor —*

*) Producția capitalistă și-a format — în fiecare epocă — insti-tuțiunile necesare prosperității sale. Astfel la sfîrșitul secolului trecut at-inse apogeul prin instituția trusturilor și a cartelurilor, reglementând pe această cale producția mondială. Însă chiar cartelurile și trusturile au eludat principiul fundamental al liberalismului: concurența liberă în gama cererii și a ofertei. Față de forța concentrată a capitalului și muncitorimea s'a organizat în sindicate, tot pentru reglementarea pro-ducției, adică a oarelor de muncă, a salariului ect. eliminând liber-tatea muncii până atunci, tot pe baza cererii și a ofertei, reglementată iară agricultura a rămas complet descoperită și exploatată de ambii concurenți.

În asemenea împrejurări statul s'a simțit nevoit, să intervină cu autoritatea sa în jocul producției — deja în timp de pace — nizuindu-se ca să mențină forma de producție a liberalismului clasic. Produ-cându-se astfel un paradox ciudat, care și azi dăinuiește încă: libe-ralism economic salvagardat prin intervenționism de stat (chiar și în domeniul politic). Deși însăși Anglia — țara liberalismului clasic — a-bandonează acest principiu la conferința dela Ottava în 1931, esclu-zând concurența liberă în imperiul întreg.

nu producția, ci formarea prețurilor, fără considerare la influențele naturale ale cererii.

Determinant pentru mersul evenimentelor economice era faptul ca, timp de un secol, factorul preponderent al consumului: *agricultura, adică țărâtimea* a fost sistematic neglijată; mai mult: conștient despuia, sărăcită, slăbită în rezistența ei. *Fiind țărâtimea din Europa considerată în epoca capitalismului învingător, ca o masă inertă, bună de exploatat, ca un culi din China, ori, ca heloții de odinioară din Sparta.* Agravându-se vertiginos situația economică în urma supraproducției agrare din Canada și Argentina, apoi prin dumpingul artificial al Sovietelor. Astfel că într'un moment dat agricultorul din Europa a fost aproape scos din ritmul producției și al consumului. Fapt care avuse profunda înrăurire asupra producției industriale, provocând—pretutindeni în statele industriale germenile descompunerii: *șomajul*. În semn ca viața economică a intrat într'o fază a dezechilibrului inevitabil.

Astfel statul într'un moment dat s'a văzut împins în fața unor probleme economice, enorm de încurcate, pretinzându-se și din partea producătorilor și din partea consumatorilor intervenția sa. Cu atât mai vârtos ca criza avea repercusiuni și asupra economiei sale proprii, deoarece scăderea continua a prețurilor, slăbirea puterii de cumpărare a consumatorilor a epuizat și rezistența fiscală.

În stadiul acesta al crizei s'a revărsat dinspre Rusia sovietică ideologia colectivității, abandonând pe cale forțată liberalismul economic și instaurând, prin *planul quinquenal*, economia dirijată cu eliminarea desavârșită a proprietății private.

Datorita acestui experiment, care n'a luat încă sfârșit, masele muncitorești din statele industriale fiind astfel mobilizate pentru răsturnarea ordinii burgheze, periclitată chiar în urma exploatării nemiloase și iraționale a capitalismului bancar, — au pretins intervenția etatică, în primul rând pentru salvarea milioanele de șomeri.

Sub presiunea principiilor colectiviste și în văzul pericolului amenințător, s'a ridicat în Italia *fascismul*, iară în Germania mai recent *național-socialismul*, pentru salvarea statului burghez, grefat pe principiul proprietății private. Însă, eliminând liberalismul economic și înlocuind acest sistem prin sistemul economiei dirijate, cu respectarea dreptului privat.

În ambele state susamintite această prefacere a produs și schimbarea sistemului social-politic, fiind parlamen-

tarismul înlocuit cu dictatura. Mai recent, însă, un stat mare, complex industrializat, în deplină ascensiune și adorator al liberalismului economic: *Statele Unite ale Americii*, caută eșire onorabilă din infernul crizei, încercând — măcar deocamdată — să aplice, în unele ramuri ale vieții economice, economia dirijată, cu respectarea formelor politice de până acuma: adică a democrației și a parlamentarismului. În conecință trebuie să sesizăm și acest experiment nou al presidentului *Franklin D. Roosevelt* *) care nu poate fi bănuț de a se supune unor tendințe extremiste de stânga, ori, de dreapta. Iată ce ne destăinuiește în lucrarea sa mai jos citată:

În epoca când s'au format statele naționale în Europa s'a impus necesitatea unei puteri centrale, care să înfrunte anarhia și tendințele centrifugale ale feudalismului. Odată, însă, restabilită autoritatea statului, puterea centrală cu toți acoliții sai, abuzase de situația ei privilegiată în detrimentul totalității. Urmarea a fost că masele — în a două jumătate a secolului al XIX-lea, — s'au ridicat împotriva acestui absolutism, instaurându-se *parlamentarismul modern*.

În America de nord evoluția socială nu a fost similară, deoarece societatea americană nu avea să înfrunte tot angrenajul unei tradiții seculare, atât feudale cât și absolutiste. Înjghebându-și un stat nou, bazat pe principii moderne, eșite definitiv calite din alambicul sociologiei europene. Totuși s'au ivit și aci doua concepții diametral opuse: ale lui *Hamilton*, care preconiza — în interesul republicei — o putere centralizată, față de pretenția hiperdemocratică a lui *Jefferson*. Din aceasta luptă ideologică au eșit democrații învingători, formând *partidul democrat*, iară centraliștii s'au înrolat în *partidul republican*. Semnalând astfel *Roosevelt* controversa, care s'a manifestat și în Statele Unite, deja la începuturile sale.

Cum era firesc, democrația și-a impus punctul său de vedere și pe teren economic, militând pentru liberalismul nestingherit. Neavând statul drept de a se amesteca în jocul liber al vieții economice. În epoci de prosperitate, zice *Roosevelt* ironic; apelând, însă, la cea mai mică zguduire a vieții economice același liberschimbist, care protesta împotriva amestecului etatist, la ajutorul statului, în forme de taxe vamale, prohibiție de import ori export, credite eficiente etc. Formându-se astfel sub protecția statului democrat și parlamentar carteluri, trusturi, concerne puternice, cari

*) „Blick Vorwärtz” de Fr. D. Roosevelt.

dominau toată viața economică, dejucând jocul liber al concurenței, asigurându-și privilegiile mai enorme și mai costisitoare, ca cel mai risipitor feudalism. Cu interesele consumatorilor nu-și bătea nimeni capul; muncitorul a fost uitat și trecut cu vedere, numai profitul și beneficiul mai contau, — până la exhaurirea și epuizarea totală a publicului. Atuncia, ca din senin, s'a ivit fulgerul distrugător al crizei. Oligarhia celor 600 de conerne, cari concentrău în mâna lor toată viața economică, nu au mai putut asigura echilibrul între producție și consum. Întreprinderile industriale au fost nevoite să-și sisteze funcționarea lor, concediând peste 10 milioane muncitori. Consumul s'a redus în măsura exasperantă, iară creditul a evaporat ca prin minune. Banul a dispărut de pe piață. În preajma acestui dezastru se impune problema remediilor inexorabile, pentru a salva economia națională.

Roosevelt înainte de toate își exprima nedumerirea față de teoria economiștilor clasici, cari militează pentru metoda liberalismului, afirmând intangibilitatea dogmelor economiei naționale. Parca sistemul economic ar reprezenta un organism individualizat, personificat, supus unor legi mistice, subiective, cari funcționează după anumite norme imuabile.

Ceeace ar însemna ca, un aparat inventat și construit de ingeniozitatea creierului omenesc, să nu mai fie dominat de însuși inventatorul său. Fapt, care nu poate fi admis, fiind în vădita contradicție cu realitățile economice având în vedere că și viața economică poate să fie prea bine reglementată după un plan conștient și în prealabil chibzuit. Deoarece realitățile vieții economice ne constrâng, ca să ne revizim toată gândirea noastră economică. *Luând ca reper, nu interesul producătorului, dacă vrem să salvăm situația producției.*

Deja aceste simple principii denotă revoluția enormă, care s'a produs în gândirea economiștilor contemporani, dacă reprezentantul statului celui mai capitalist și celui mai liberal are cutezanța, ca să proclame principiul priorității intereselor colective, față de profitul nesăbuit al unei minorități infime.

Consecința acestui principiu este că, statul trebuie constrâns, ca să acționeze pe teren economic, deoarece în epoca civilizației moderne prevalând interesele colective, statul nu mai poate să rămână impasibil față de activitatea funcțională a economiei naționale. Având, deci, să reglementeze și să organizeze agricultura, industria, comerțul; să controleze și să îngradească activitatea societă-

tilor particulare, a bancilor și a institutelor de emisiune. Luând asupra sa protecția asigurărilor sociale în caz de bătrânețe, invaliditate, șomaj, ori, accidente.

Natural, toate aceste îngrădiri nu ating libertatea funcțională, ori, proprietatea privată a individului. Având interesele majorității să fie armonizate cu interesele minorității.

Nu, însă, în felul acela ca, în interesul de a salva beneficiile și profitul unora s'au mobilizat partide politice, parlamentul, presa întreaga, școala, reclama etc. *pentru a sugera idei, principii, metode false, mincinoase, prin o propagandă deșănțată*, cu tendințe evidente de a seduce masele, în vederea unor acțiuni șantajiste.

Dintre cari cea mai fara de scrupule era apararea producției industriale prin tarife vamale, aproape prohibitive. Sub a căror scut producția industrială s'a marit în mod fantastic, mult peste puterea de consumație internă.

Urmând ca acest surplus al supraproducției să fie plasat în debușeuri transoceanice. Cum, însă, restul lumii — după cheltuielile enorme ale războiului — era complet epuizat, a venit finanța americană în ajutorul industriei proprii, acordând credite exagerate țărilor consumatoare. Astfel industria americană se alimenta cu bani americani, prin intermediul țărilor debitoare, adică concomitent țări consumatoare. Deșteptând în opinia publică americană, impresia unei prosperități false. — Deoarece industria indigenă lucra cu puteri potențate, platind lefuri, salare, simbrii extraordinar de majorate. Datorită faptului că articolele industriale erau impuse țărilor debitoare cu un preț foarte urcat, iară în interior, fiind oprit importul acestor articole prin taxe vamale prohibitive, prețul articolelor industriale atinse scări nebanuite.

Urmarea acestei mistificări economice a fost: pauperizarea totală a agriculturii, având în vedere că fermierii erau nevoiți să cumpere articolele industriale, aparate prin taxe vamale, până când ei fiind siliți, ca să-și vînda produsele pe prețuri mondiale, stabilite în concurența liberă, fără nici o restricție, fără nici o protecție vamală. — Micșorându-se, însă, puterea de rezistență a fermierilor, industria americană și-a pierdut consumatorul indigen, Prima lovitură dată sistemului de producție.

A doua lovitură s'a repercutat asupra finanțelor, când la scadența creanțelor creditate statelor consumatoare, li s'a refuzat plățile, preținse în aur, ori, devize între. Mijloace de plată de cari statele debitoare nu dispuneau, de-

oarece li s'a îngreunat importul mărfurilor lor prin taxe vamale prohibitive, Astfel aceste state au fost — neconținut — împinse înspre un sistem autarhic.

Și nimic nu ilustrează mai palpabil situația, ca statistica lui *Roosevelt*, din care rezultă că, agricultorii din America își vând produsele lor cu 9% peste prețul antebelic, platind în acelaș timp 340% — peste prețul articolelor industriale.

Evident că datorită acestor împrejurări, tot comerțul mondial a stagnat. Iară fabricanții americani văzându-și periclitare profiturile, și-au mutat întreprinderile direct în țările consumatoare. Astfel numai în anul 1932 au părăsit America 250 de întreprinderi mari.. *) Restul fabricanților indigeni a restrâns producția, ori, chiar a și sistat funcționarea fabricelor, — provocând cel mai formidabil șomaj al lămei.

Balonul artificial umflat a trebuit să explodeze. Datorită reclamei, speculației dela bursă, cetățenii excitați prin sugestia prosperității mincinoase au pus la dispoziția bancherilor toate economisirile lor. Sume fantastice, cari s'au scurs în străinatate ca credite putrede, s'au plasat în întreprinderi industriale falimentare, s'au evaporat prin lux și fraudă și, cetățeanul credul a rămas în mână cu niște hârtii, efecte, acții complect devalorizate, la cheremul concernelor și al bancherilor. Având în vedere că 2/3 a industriei americane este concentrată în posesia celor 300 de conerne, conduse de circa cincimii de directori și per-

*) În revisfa „Kadro“ din Ankara un ziarist turc publică un articol interesant sub titlul sugestiv: „Migrațiunea mașinei“, (Vezi revista „Auslese“ Nr. din Aprilie 1934.), Autorul subliniază faptul că secolul al 19-lea și al 20-lea este secolul mașinei, Mașina a asigurat monopolul economic al Europei, dând o nouă formă vieții economice, sociale, morale și politice. Acest monopol, însă, a fost înfrânt dela război în urmă. Acaparând în primul rând Statele Unite ale Americii o mare parte a producției industriale. Mai târziu această lentă schimbare s'a produs și în favoarea Indiilor, a Chinei, a Egiptului, Canadei, Braziliei, Argentinei etc. iară mai recent se remarcă și o deplasare favorabilă înspre Turcia. Astfel se produce un nou fenomen istoric: migrațiunea mașinei, care va transforma toată structura socială a lumii; natural, în detrimentul privilegiilor economice ale Europei. Totodată autorul atrage atenția — cu o intuiție admirabilă — autorităților turcești, asupra pericolului luptei de clasă, care este un corolar al industrializării în sens european, adică industrializare pe baza principiilor liberal-individualiste, asigurând acest sistem capitalist un rol determinant, însă, dezastruos speculațiunei particulare. Militând pentru o industrializare concepută în temeiul unei economii dirijate și producție etalizată — măcar în principalele articole de primă necesitate. Este interesant de remarcă aceeași prevedere la un asiatic, când mulți economiști, politicieni și diplomați în țări-- firmative civilizate — nu vor să ia la cunoștință aceste adevăruri elementare.

sonal superior de conducere. Iara peste 59% a tuturor economisitorilor sunt imaterializate în acțiunile și obligațiunile acestor concerne. Obiecte de predilecție ale jocului de burse; instituțiuni cari la rândul lor sunt aservite bancilor mari, circa 40—50 la număr. Aceste instituții financiare diriguiau toată viața economică mondială.

Și în fața acestor realități ridică Roosevelt problema intervenției de stat. Subliniând respectul său față de liberalismul economic, — exprimându-și, însa, convingerea profundă că, acest liberalism nu înseamnă ignoranța autorității de stat față de tentativa uzurării și șantajiste a unor speculanți și profitori, având în vedere ca scopul vieții economice nu este alimentarea unor minorități exploatare, ci respectarea principiului lui *Hobbes*: asigurarea fericirii cât mai potențiate, pe seama celor mai numeroși. — (Principiu considerat de *Spengler*, ca simptom iremediabil al decadentei civilizației contemporane). În consecința pretinde și militează pentru intervenția etatistă, *restabilind încrederea masselor în corectitudinea și independența executivei*.

Cât privește remediile propuse de *Roosevelt*, denotă o dibuire încă foarte timidă pe o dără nouă, neexperimentată. Inițiativă, care, — fatal — impune multă precauțiune și multă cumpănare.

În urmă s'a intensificat acțiunea Presidentului, luând o amploare tot mai curajoasă.

Pe noi, de prezent, ne interesează singurul fapt că, Președintele celei mai capitaliste, mai liberaliste și mai individualiste republici proclamă necesitatea economiei dirijate, abandonând principiul fundamental al liberalismului economic. Pânăcând Sovietele au dat asalt împotriva acestui sistem, în numele intereselor colective, — lumea a reacționat foarte energic, simțind inconvenientul abandonării proprietății private, ca un experiment nefiresc, în contradicție cu instinctul *cosmic* al tuturor viețătorilor. Când — mai târziu s'a ridicat *Mussolini*, oprind brusc sistemul liberalismului economic, — chiar în interesul și pentru a salva statul burghez și proprietatea privată, lumea a rămas cam uluită. A urmat apoi ofensiva *hitlerismului* și, toată presa propagandistă, aservită capitalismului bancar, milita împotriva acestor experimentări, stigmatizând încercările ca inițiative neserioase ale unor tendințe politice extremiste, calificate ca extrama stângă și extrama dreapta.

Lumea gânditoare a păstrat, la început, o expectativă, foarte sceptică, fiind vorba de experimente neexperimentate,

într'un domeniu sensibil ca un seismograf, — până ce nu s'a manifestat ofensiva precaută, dar cu atât mai hotărâtă a Președintelui *Roosevelt*, șeful unui stat hipercapitalist și liberschimbist, despre care nu se poate afirma că, înclină înspre extremități politice.

Iată însemnătatea covârșitoare a acțiunii rooseveltiste. Acțiune, care nu este nici revoluționara, nici socializanta, nici măcar dictatorială. Incercând ca să salveze fondul burghez, prin îngrădirea liberalismului economic, evoluat, până la libertinaj, până la anarhie. Restabilind ordinea, autoritatea statului și în obiectivul acestui punct fix: încrederea națiunii în forțele sale proprii.

VIII.

S i o n i s m u l *)

Una dintre cele mai interesante mișcări naționaliste contemporane este *sionismul*, adică redeșteptarea națională a evreeimei. Cum a preconizat-o inițiatorul ei *Th. Herzl* la finea secolului trecut. Deși, în timpul din urmă acțiunea a primit un nou obiectiv, deoarece până mai recent sionismul milita pentru reînființarea vechiului stat național iudaic în Palestina, unde s'ar fi concentrat toată evreeimea din lumea întreagă (circa 16—18 milioane.) Aceasta era concepția lui *Herzl*. Realitatea, însă, s'a opus categoric acestui plan, având în vedere teritoriul redus al

*] Rosenberg în lucrarea sa : „Der Mythos des 20-ten Jahrhunderts” încadrează sionismul în mișcările pan-asiatice. Repulsiunea arabilor și antisemitismul japonezilor denotă, înăă, o instrăinare sufletească între evreeime și popoarele asialice, fiind evreeimea privita — de către asiatici — sub aspectul popoarelor albe. Iarăși marele gânditor evreu : *Albert Einstein* în lucrarea sa : „Mein Weltbild” atinge și problema evrească, constatând cu mâhnire că, evreei îmbogății și prin bunăstare degenerați sunt cei mai aprigi adversari ai comunității național-izraelite, vroidind astfel să-și manifeste adaptarea lor desăvârșită la mediul arian. Deși, evreeimea trebuie să fie conștientă de *osebirile fundamentale de rasă*, având să tragă toate concluziile firești, deoarece ea reprezintă o comunitate istorică de sânge și tradiție și *nicidecum numai o simplă comunitate religioasă*, cum le complace asimilanților se prezintă chestia evreiască. Din aceste motive *Einstein* militează pentru înfiriparea unei comunități a tuturor evreeilor de pe globul pământului. Aderând cu multă însufleșire la mișcarea sionistă, dela care speră reînșănătoșirea trupească și renașterea sufletească a poporului său, Simțind nevoia de a înjgheba un centru spiritual, de unde să radieze — în toate straturile poporului și pretutindeni — solidaritatea optimistă, fără de care o regenerare nici că să poate imagina. Nu cu scop politic ci cu tendința precisă de a potența tradiția multimilenară a evreeimei, Astfel Palestina să nu fie degradată la rolul unei colonii, unde să se refugieze toți neșpălații din Estul Europei, ci reprezentanta superbă a sentimentului național, redeșteptat la o nouă viață. Deși, — zice *Einstein* — „dacă n'am trăi printre oameni intoleranți, înguști la suflet și violenți eu ași fi primul, care combate naționalismul, în interesul universalității umane”.

Palestinei, apoi ariditatea terenului înconjurător din Siria și Arabia nordică. Astfel plasarea celor 16—18 milioane de oameni ar fi o imposibilitate. Cu atât mai vârtos ca, colonizarea evreeimei întâmpina — pe zi ce trece — adversitatea și opoziția tot mai dușmanoasă a elementului autohton arab.

În consecință mișcarea și-a pus o altă țintă: înființarea *statului național iudaic* pe estinderea actuală a Palestinei, pentru a dispune de un for internațional și independent, care ar ocroti toți evreei, indiferent de domiciliul lor, considerându-i ca cetățenii săi.

În felul acesta — spera sioniștii — s'ar pune capăt procesului de asimilare, pe care nu o considera nici sinceră, nici realizabilă. Chiar dacă evreei ar dori, fără rezervă, contopirea națiunii autohtone îi repugna această amalgamizare, datorită multelor impedimente de rassa, mentalitate, credință, obiceiuri etc. caracteristice unui trecut multi-milenar, care desparte și în timp și în privința gradului de civilizație popoarele conviețuitoare.

Poporul evreu este un popor bătrân, cu o civilizație îmbătrânită. Ceea ce înseamnă — după *Spengler* — osificarea civilizației.

Epocă, prin care evreeimea a trecut de mult, aflându-se azi la capatul civilizației sale, când prevalează materialismul cras, puterea banului. Simptom, care s'a repetat în nenumerate rânduri ale diferitelor civilizațiuni. Așa a fost în China, Persia, Arabia, Egipt, așa s'a manifestat la capatul civilizației eline, când fenicienii erau reprezentanții banului în bazinele mediteran. Dar un exemplu și mai clasic și mai sinonim stărilor de azi ne servește istoria Romei, când în ultimul secol al civilizației sale se prezintă *omul banului*, care dispune de aparatul întreg al imperiului vast, prin tagma, ori, coteria „equites“-urilor. Cari nicidecum nu erau evreei, nici semiți, ci romani veritabili, imbogațiți.

Popoarele Europei abia acum au ajuns la gradul acesta al civilizației, — pe care noi o scotim deja ca prim pas înspre decadență. Și evreeimea, datorită predispoziției sale sufletești, datorită faptului, ca de multe secole trăiește în starea statică a omului civilizat, retrasă în ghetouri, prin adulara *mamonului* — proces la care toate popoarele și civilizațiunile sunt supuse; nefiind o calitate psihică exclusivă semită, — a știut să-și asigure rolul dirigitor al vieții economice și financiare, în tovarășia acelor ariani — cum sunt d. c. anglo-saxonii, cari la rândul lor au atins aceeași treaptă a civilizației.

Că această psiho-statică a evreeimei a ramas stagnan-tă secole dearânduri, fără a precipita decadența treptată a poporului, se datorește situației excepționale în care s'a aflat cu ideologia banului, cu „gândirea în ban“, în mijlo-cul unor popoare, cari abia atunci intrau în epoca cultu-ral-religioasă. Astfel evreeimea s'a izolat singură și bene-vol în ghettouri, salvându-și rassa și menținându-și osificată *civilizația banului*. Atingând această civilizație în zilele noastre și popoarele ariane, pentru a se narui — inevitabil — pâna la finea secolului al XX-lea. Manifestându-se deja în prezent repulsiunea masselor față de dominația spiritua-lă, ocultă, vicleana a banului *).

Însă, caracteristic pentru mentalitatea masei, aceas-ta opoziție — la început inconstientă — s'a îndreptat, zeci de ani, împotriva evreeimei, dând naștere *antisemitismului***) fără a se atinge de sistemul însuși al economiei - poli-tice. Confundând cauza cu efectul : omul cu sistemul. Parcă omul, adică evreeimea ar fi produs sistemul și nu evolu-ția istorică a civilizației europene. Sistem de care — în epoca noastră — s'a folosit, întâmplător, evreeimea. — Rol, care l'a avut în epoca decadenței romane : „*equites*“.

Abia în zilele noastre își da seama omenirea ca, nu omul este de vină, ci sistemul politico-economic, declarând razboi acestui sistem și pretinzând înlăturarea lui. Ca evreeimea — și alături de ea — toți intereseții sistemului, se opun acestei revoluțiuni, care capata patina naționalismu-lui, este lesne de înțeles. Însă, antisemitismul în stadiul acesta trece din domeniul rassist în cel politic, oricât ar milita hitlerismul pentru calificarea rassistă. Și din mo-mentul acela, când antisemitismul va trece pe plan politic

*) G. Welter tratând problema evreeimei în revista „*Mercur de France*“, constată că poporul evreesc ceia în epoca confesionalismu-lui, adică a intoleranței religioase, care a durat 19 secole (până la înce-putul sec al XVIII-lea). s'a încuibat benevol în ghettouri, nu numai pertru apărarea sa împotriva persecuțiilor, ci în vederea salvării puri-tății sale de rassă. Refuzând cu îndârjire orice asimilare, atunci când în decursul evului-mediu se zămisliră națiuni tinere, chiar prin un proces lent de asimilare. A urmat apoi epoca liberalismului, timp de un secol, în decursul veacului al XIX-lea. Și evreeimea iară a refu-zat momentul, pentru a sa încadra în ritmul vieții popoarelor convie-țuiloare, prin o asimilare desăvârșită. (D. e. chiar cei mai fervenți propagatori ai asimilării nu elimină — nici azi — circumcisia din fa-miliile lor). Iară în veacul nostru, când se ridică triumfător ideia na-țională, evreeimea — datorita sionismului — alunecă pe aceeași pantă, pertru salvagardarea naționalității sale, a rassei sale și a entității etni-ce. Luptându-se împotriva naționalismului și a rassistului altor po-poare. („*Die Auslese*“ Nr. din Aug 1934).

**) Ford : „*Der internationale Jude*“.

adeacă când lupta se va da împotriva unui sistem economico-politic perimat, care prăbușindu-se va curma și puterea banului, problema iese din preocupări de rasă, *deoarece în această luptă, ori, zicem revoluție politico-economică, mulți ariani vor trece alături de capitaliști evrei, și mulți evrei vor milita alături de opoziție*. Fiecare în conformitate cu interesele sale economice momentane. Deoarece lupta se dă împotriva *plutocrației* sugrumătoare, pentru pâinea de toate zilele a muncitorilor intelectuali, meseriași, comercianți mici, agricultori și muncitori manuali.

Dar să revenim la *sionism*, față de care la fel se manifestă — din partea antisemiților — un paradox, când această mișcare a evreeimei este vehement combătută. Unii ariani militează pentru asimilare, chiar forțată; — alții (rassiști) pretind eliminarea sângelui semit, — însă, și unii și alții combat sionismul.

Credem că această atitudine remarcă un inconvenient. Deoarece sionismul, ca mișcare națională, deci, una încadrată în ritmul vremii, — este pe deplin indrituită. Cu atât mai vârtos că prezintă toate șansele de a rezolva problema evreească. Din moment ce poporul evreu va fi recunoscut ca națiune, se va pune capăt procesului de asimilare, care s'a dovedit ineficace și nesincer, cum se constată și din partea arianilor, și din partea evreeimei. E destul dacă relevăm situația evreeimei din Ungaria, unde aceste două popoare au trăit — o mie de ani — în comunitate strânsă, apărându-se față de celelalte popoare conviuitoare, pentru a-i exploata, — totuși maghiarii refuză net asimilarea și, Ungaria a fost primul stat după război, care a introdus „*numerus clauzus*” împotriva studenților evrei. — Deși, evreei în statele succesoare se prăpădesc de dorul Ungariei reîntregite.

Noi socotim *sionismul* ca o mișcare firească a istoriei contemporane, care singură este în stare, ca să pună capăt unui echivoc nedemn, pentru ambele părți.

Când un om se străduiește a fi d. e. mai român ca românul; mai patriot, mai chemat să conducă acest popor, deși, face parte din altă națiune, chiar dacă este de bună credință, chiar dacă e sincer și militează fără rețențe, — este caraghios, având în vedere că autohtonii nu-l cred, îl desavuiază, deoarece îl consideră nesincer. Dar tot atât de neserioși sunt și acei ariani, cari se prefac a da crezământ afirmațiunilor sugerate, pe când în eul lor detestă veritatea celor spuse.

Aceasta este realitatea. Dece să o ascundem? Problema trebuie odată și definitiv soluționată. Și altă deslegare nu este, decât *sionismul*. Când atât poporul autohton, cât și poporul evreu vor ști că, sunt doua națiuni bine distincte, cari pot foarte bine colabora și conviețui, *fără a se amesteca reciproc în treburile lor interne și intime*. Evitând, cum se întâmpla de prezent ca, presa evreiască, care ar vrea să fie considerată românească, nefiind, însă, recepționată de români, să se amestece d. e. în treburile interne ale bisericii ortodoxe, ori, unite. Iară presa naționalistă bătându-și joc de „rabinii facatori de minuni». Deși, nici pe unul, nici pe altul nu-l interesează aceste chestiuni.

Iară cât privește teama antisemiților că, cu ajutorul statului independent iudaic din Palestina se va întrona dominația mondială a poporului evreu, ne pare ridicolă. Deoarece o dominație nu este, nu a fost și nu va fi niciodată numai o simplă *dominație spirituală*, popularizând ea fatal toate forțele brutale inarmate pentru a stăpâni lumea prin spada.

IX.

Quid nunc ?

În perspectiva aceasta a istoriei, când se ridică în vazul ochilor noștri renașterea uimitoare a idei naționale în Răsărit, dela Arhipelagul Asiei-minore pâna la Tokio; când remarcam același fenomen în Apus pe linia Roma-Berlin; când undele acestei spiritualități bat la porțile noastre, prin șovinismul implacabil al Ungariei milenar - feudale și prin naționalismul profund țărănesc al bulgarilor, — trebuie să ne punem întrebarea : pe unde o apucăm ? Continuam spiritul democrației internaționale din punct de vedere umanitar admirabil, — dar utopic ; — ori, ne orientam înspre o ideologie mai instinctivă, mai cosmică : înspre *ideia națională*.

Acest curent național, opus spiritului pacifist, împinge popoarele spre povârnișul unui nou război mondial. Și este problematic, care ideologie va eși învingătoare din cataclisma generală ? E drept că în 1914 democrațiile din Apus au ramas victorioase, însă, pentru a obține acest rezultat, a fost nevoie să se ralieze cu toții împotriva militarismului german. Dela încheierea pacy în urma, spiritul democratic pacifist și internațional a slăbit pretutindeni și în vălmășala unei noi cataclisme, cine știe: va mai putea rezista ?

României i-se impune, deci, datoria, ca să se pregătească pentru această noua ciocnire a intereselor și a ideologiilor, aplicând aceleași metode, ca și agresorii, dacă nu vrea să se prezinte sufletește nepregătită în vederea apocalipsei inevitabile.

La noi naționalismul potențiat nu este de aceeași esență ca în Apus, remarcându-se osebirea mare între naționalismul românesc și cel hitlerist, ori ebredist, *cari sunt imperialiste, războinice*. Cel românesc *e defensiv*, profund pacifist, deoarece obiectivul lui este : *menținerea tratatelor de pace*, respectarea și apărarea frontierelor. Și

cum *naționalismul imperialist* *) și *rassist al hitlerismului*, *naționalismul expansiv al fascismului* și *naționalismul revanșard al Ungariei* împinge conștient la o conflagrație, — naționalismului românesc i-se impune datoria, ca să pregătească suflătește națiunea pentru războiul inevitabil.

Război nedorit de noi, neprovocat de România, care însă va viza și existența statului nostru: *război defensiv până la ultima picătură de sânge*.

Asta e primul obiectiv al naționalismului românesc. Alături de care țel tragic se prezintă și o mișcare social-politică. A cărui scop este de a pregăti neamul pentru o *nouă formă politică*, menținând ordinea burgheză, până la momentul inevitabil, când se va prăbuși liberalismul economic și prin el sistemul politic actual. Transformare, care la fel nu depinde de țara noastră. Împunându-se dela sine problema: dacă fața de acțiunea mai unitară, mai elastică, asigurată prin un corporatism, sau alt organism similar, va mai putea reacționa aparatul greoiu al parlamentarismului, sabotat chiar de către sectarismul partidelor, de hrăpăreția clientelei de partide, de diversele dictaturi ale șefilor de partide și de sfararile camarilelor, instaurate pe lângă anturajul fiecărui șef de partid? Este deci, datoria tuturor factorilor, tuturor patrioților, tuturor gânditorilor, ca să pregătească această tranziție, impusa nu din vrerea noastră, însă, prin evenimentele istorice implacabile. Și în fața acestor realități e deplasată discuția teoretică referitoare la aceste ideologii, principii. În orbita realităților, istorice trebuie examinată situația politică a Europei, pentru a ne forma convingerile relativ la politica noastră internă. Având în vedere că tradiția românească este autoritară. În lipsa acestui principiu de autoritate, se anarhizează masele și intelectualii, deoarece subiectivismul lor înclină înspre un individualism anarhizant, cărui fapt se datorește și lipsa de coeziune. România modernă, cât și România-mare nu este rezultanta democrației și a libera-

*) Incontestabil că între diferitele imperialisme existăosebiri fundamentale, deoarece, promotorul imperialismului german, italian și japonez rezidă într'un motiv geopolitic: națiuni profligate, cu o populație supraîncărcată, înghesuită pe un teritoriu mic și arid. Tendința de expansiune, deci, emană din afliarea pământului fertil, pentru a curma fantoma foametei. Mobil suflătesc, care a mănânat deja în antichitate, triburile teutone înspre Sud și Sud-est. Alături de acest imperialism, aproape cosmic, se manifestă imperialismul izvorât din voință de stăpânire, de dominație, pentru asigurarea unui trai mai ușor, unui standard mai ridicat. — în dauna po oarelor subjugate. Astfel trebuie privit imperialismul american, englez și maghiar.

lismului, ci a autoritații dictatoriale a lui *Ion, Ionel și Vintilă Brătianu*.

Nu este scopul lucrării prezente, de a analiza doctrinar și teoretic : care sistem, principiu, ideologie este mai judicioasă ? Nu vrem, să facem comparații, ori, să ne erijăm în arbitrii. Ci ne marginim la practica unei politici reale, sesizând aceste metode din punct de vedere al *securității neamului nostru* și al viitorului acestei țări. Deoarece din cele relatate în capitolele precedente rezulta irefutabil ca, *Europa se află la răscrucea unei epoci noi*, sbatându-se în chinurile facerii și prefacerii, cari au încrestat cele mai grozave convulsii sociale și economice pe paginile istoriei contemporane. Colectivismul sovietic, corporatismul fascist, nazismul hitlerist, economia dirijată roosvelteană — sunt tot atâtea semne de întrebare, proiectate pe ecranul politicei noastre interne. Încotro să o apucăm ? Este problema zilei, impusa categoric gânditorului român și barbatului de stat, chemat ca să îndrume nația pe tărâmul salvator al viitorului apropiat. — Pentru noi, deci, nu se pune astfel chestiunea : ca din punct de vedere doctrinar cine are dreptate : democrația, parlamentarismul, liberalismul, individualismul, hitlerismul, marxismul, umanitarismul și internaționalismul, — ori, naționalismul integral și corporatismul național ? *Pentru noi se pune în mod simplist problema : care dintre aceste sisteme politice ne asigură unitatea noastră politică și entitatea noastră etnică. Cum și pe ce cale să ne apărăm față de naționalismul imperialist italian, nazismul cuceritor și șovinism revansard maghiar ?* Cari sunt mijloacele politice opozabile acestui elan național, reviriment de rasă, voința de cucerire și de dominație ? Vom isbuti cu ajutorul democrației umanitariste și internaționaliste, cu liberalismul masonic, cu parlamentarismul șovaitor, cu politicianismul corupt și refractar ideii de stat ? Vom isbuti prin toleranța, indiferența, individualism materialist și egoism feroce ? Vom isbuti față de elanul tineresc al adversarilor noștri, plini de speranțe, de vrerere, de energie, de acțiune, toate aceste stimulate de o formidabilă renaștere a ideii naționale ?

Iată întrebarea zilei de azi și a zilei de mâine.

* * *

Pentru a ne sesiza de acest viitor apropiat, trebuie să recapitulăm cele anterior expuse, examinând exigențele democrației și ale parlamentarismului modern, cari sunt în

strânsă legătura cu sistemul economic al statelor moderne*). Orij, în acest sistem «banul», adică capitalul financiar are menire determinantă. Acest rol al banului în politică am urmărit la Spengler. Problema este: cum s'a format acest capital internațional? În evul mediu se atribuia aglomerarea banului politicii financiare și camatarești a evreei-mei. (Sombart). Dar aceste capitaluri nu ar fi fost de ajuns, ca să satisfacă nevoile capitalismului modern. Deci, izvorul trebuie cautat altunde. *Și anume în situația ingenioasă a depunerilor bancare.* Din moment ce băncile au primit capitaluri spre păstrare, s'a dat posibilitatea financiarilor, ca să aglomereze enorme capitaluri, cari participau — prin procente acordate după depuneri — la un beneficiu modest. Însă, grosul câștigului îl încasau bancherii, cari erau numai administratorii acestor capitaluri; — utilizând acest ban, strâns și agonisit de alții, pentru finanțarea diferitelor întreprinderi. Unde tot ei câștigau, aruncând acționarilor un os de ros. Cum era firesc, bancheerii se pretau — chiar cinstiți să fi fost — la afaceri ușurative, având în vedere ca nu manipulau banul lor propriu, nu administrau și nu manevrau cu averea lor proprie. Iară statul, încătușat de principiile liberalismului economic, de „laissez faire” al veac. al XIX-lea privea cu mâinile în sân această risipă, proslăvita ca *prosperitate economică*. Deși, toate nu erau de cât o farsă sinistă, un bluf, care trebuia să se prăbușească, atingând culmea saturației: supraproducția, ca urmarea firească a investițiilor (Gründungswahn) nebune pe tot globul pământului.

Datorită acestui „Gründungsfieber”, în a doua jumătate a secolului trecut, deci, în era prosperității, toate valorile s'au urcat, adică au fost — artificial — urcate. Bancheerii plăteau în belșug dobânzi și beneficii după depuneri și acții. Și lumea își vărsa ultimul ban în tresoarele bancilor.

Alături de aceste afaceri industriale și mercantile de ordin particular, s'au intensificat și afacerile de credit. Toată lumea obținea credite, în proporția valorilor artificiale majorate, peste rentabilitatea producției.

D. e. în Banat ajunsese un hectar de pământ 250—300.000 Lei.

*) Trotsky are o interesantă axiomă, când pune întrebarea: „Este posibil, ca să transformăm parlamentarismul — creat de capitalism pentru dezvoltarea și apărarea sa — într-o părghie a capitalismului”? Din lucrarea sa: „Wohin treibt England”. — Ajungând deci, la aceeași concluzie, că gânditorii de dreapta.

Creditul particular a fost complectat cu *credite publice*, acordate statelor. Având acestea nevoie de sume fantastice pentru investiții, *armament* și — cum s'a familiarizat în ultimele decenii — chiar și pentru acoperirea deficitelor anuale ale bugetului public. Credite după cari să plateau — din ce în ce — mai multe procente. Cari — la rândul lor — erau acoperite prin impozite crescânde ale contribuabililor.

Acest sistem se numea *liberalism economic*, grefat — dela 1830 — pe un parlamentarism democrat. Deoarece nici statul cointeresat, nici parlamentele aservite „hautei finance“, nu s'au atins de reglementarea sistemului bancar, financiar și a creditului. Lăsând în voia soții și a bancherilor ca să dispună de averile imense, greu agonizate ale cetățenilor. Era un sistem ingenios, să faci afaceri cu banii altuia, având să supoarte cheltuelile și beneficiile bancherilor tot acel public mare, care era proprietarul acestor capitaluri. Adeacă publicul plătea beneficii fabuloase acelora, cari binevoiau să administreze averea sa, — până la evaporarea acestor capitaluri. În parte furate și strânse pe seama lor de către bancherii recinstiți dar prevăzători. În parte risipite de către administratorii ușurateci. — *Cei circumspecți au transformat opoi capitalurile, acaparate în bancnote, acții, polițe etc. în aur, pentru zile negre.*

A fost o campanie generală de jaf îndreptată împotriva omeniei muncitoare, împotriva producătorilor. Exploatați până la epuizare.

Iată originea și sensul crizei. *Sudorea milioaneelor este imobilizată în aur*, păstrat în trezoriile băncilor. În consecință s'a produs o lipsă de capital rulant. Pe de altăparte statele sunt terorizate cu fantoma prăbușirii, dacă ar trece la alt etalon, decât cel acoperit cu aur. Căci, în cazul acesta toate eforturile de până acuma s'ar rostogoli. Bancherii ar rămâne cu aurul lor, iară statul s'ar îngriji de noi surse de credit. Lumea s'ar lipsi de bancheri.

Al doilea motiv al crizei este că, omul productiv pierzându-și încrederea în bănci, numai depune banii la bancă.

Astfel numai se formează capitaluri noi, deși agonisiri sunt ca și mai înainte.

Remediul ar fi, zic mulți economiști, abandonarea etalonului aur, și *statificarea creditului*. Nefiind admisibil că avutul omului productiv, agonisit prin muncă, să

servească drept obiect de speculațiune și de jaf. Aceste agonosiri aparțin națiunii, adică totalității. Astfel totalitatea, statul, trebuie să se îngrijească de administrarea acestor economisiri, cari nu pot să formeze prada unor aventurieri. Dacă statul este obligat, să apere averea nemiscătoare prin prescripții severe, — atunci trebuie să se îngrijească și de apărarea averii imaterializate, a averii miscătoare. În consecință toate economisirile să se etatizeze prin Banca Națională, garantând statul, adică totalitatea, pentru aceste capitaluri. Utilizând tot statul sumele totalizate pentru nevoile sale, fara a mai recurge la împrumuturi straine.

Cu pasul acesta am intra în epoca economiei dirijate. Nu în sensul acela că, statul să împiedece inițiativa particulară, ci ca să fie un regulator firesc al vieții economice, din voința națională, în interesul totalității și cu frânarea pornirilor egocentrice unei minorități exploatare.

Îndeosebi pe teren financiar se impune grabnica soluționare a problemei, dacă voim să refacem creditul, definitiv compromis prin neîncrederea absolut justificată a publicului în instituțiile financiare particulare. Situație, care se desprinde și din faptul că, pe când bancile particulare nu mai primesc depuneri, — trezourile Băncii Naționale sunt supraîncărcate cu depozite nefruificătoare.

Că acest *monopol bancar* se poate prea bine încadra în celelalte monopoli comerciale: tutun, sare, explozibile etc. este evident și, nu suferă nici o discuție, nici chiar din partea liberalismului economic, care din punct de vedere fiscal a introdus însuși aceste monopoli (alături de C. F. R. Pescarie, electricitate). Astfel nu se poate invoca nici un motiv serios împotriva monopolului bancar, când este vorba de creditul țării și a milioanele de cetățeni, eliminând dobânzile uzurare.

* * *

¶ Din capitolele precedente se desprinde un tablou haotic al starilor din Europa, inerente la răspântia unor mari prefaceri fundamentale atât în domeniul politic cât și în cel social, economic și spiritual. Se naruie un sistem economic, bun-rău, rămâne indiferent în orbita urmărilor fatale, cari își proiectează uriașele lor umbre asupra Continentului nostru.

Și cum este firesc, aceste perturbațiuni înrăuresc adânc și cugetarea contemporanilor, toate ideologiile și

principiile epocii. Provocand — de multe ori — exagerări impresivante.

Astfel și concluziile lui *Spengler* nu pot fi primite fără nici o critică, ori, contradicție; deși, în multe manifestări ale lor schițează adevăruri incontestabile, cari au influențat adânc cugetarea germană.*)

Pe noi, natural, nu ne angajează teoriile sale. Demne, însă, de a fi cunoscute și de publicul românesc, pentru a ne da seama de curente determinate, cari se produc în sufletul celor 80 milioane de germani, chemați să spună încă un cuvânt hotărâtor în istoria Europei. Îndeosebi nu ne preocupă prea mult teoriile referitoare la marxism, socialism și la rolul proletariatului din Apus. Având în vedere însemnatatea — deocamdata — secundară a problemei aci, în România. Țara noastră nu este încă industrializată. În consecința muncitorimea industrială, cu tot angrenajul ideologiei sale, nu ne atinge direct. Cu atât mai vârtos că muncitorul român, — *adecă cel de noționalitate română*, nu s'a degajat încă — spre fericirea lui și a neamului nostru — de producția agricolă, *urmând în cele mai multe cazuri un regim mixt*: acționând în industrie, fără a se desradăcina de glia stramoșească, fără a neglija îndeltnicirile sale țărănești. Sistem preconizat — e drept cam târziu — chiar și de către *Ford*.**)

În conc uzie, Statul român ar fi obligat ca să țină cont în politica socială de această admirabilă soluție a problemei muncitorești, preconizată de însuși muncitorul român, care prin o intuiție atavica se anără împotriva proletarizării sale. Repetăm: spre norocul său și spre fericirea Țării.

* * *

Rămâne — și pe lunga durată — pentru România problema fundamentală: *agricultura și situația țărănimei*.

Cari sunt metodele economice și sociale pentru soluționarea acestei probleme, nu intră în preocupările noastre. Atingem doar, numai în fuga condeiului, noua și imperioasa orientare a exportului nostru înspre litoralul asiatic al Mării Negre, îndreptându-ne privirile înspre Persia. (Batum, visul englezilor, ignorat de noi cu o îndărătnicie uimitoare), Turcia etc. Apoi litoralul mediteran dela Grecia până la Egipt și Palestina. Și sub exportul acesta nu înțelegem numai produse agrare, ci chiar și produse industriale și, prin transit, cele mercantile.

*) Messer: »Oswald Spengler als Philosoph«.

*) Ford: »Das grosse Heute, das grössere Morgen.«

Cu restul producției noastre agricole, însă trebuie să ne încadram într-o *economie autarhică* posibilă numai prin o *economie dirijată*. Nu numai în domeniul agriculturii, ci și în cel industrial. A igrând astfel pentru ambele ramuri de producție debușuri interne. Deoarece pe semne toate statele din Europa se pregătesc pentru acest *sistem autarhic*. Nu numai în urma faptului că țările mari industriale și-au pierdut piețele transmaritime, ci și sub imboldul experienței din războiul mondial, când statele beligerante fiind reciproc blocate, s'a simțit lipsa producției autarhice. Tinzând azi toate popoarele, ca să se emancipeze — în caz de război — de sub influența importului; problematic la o blocadă serioasă.

Momentul acesta ne impune datoria, ca să examinăm problema agrară, adică economia dirijată, în orbita unei autarhii, din punct de vedere politic. Deoarece în România se agită chiar și ideea unui „*stat țărănesc*”. Militând mai multe partide în interesul privilegiat al agriculturii. Însă, toate invocând imuabilitatea sistemului parlamentar. Deși, acest sistem politic este inerent capitalismului bancar. Având *Spengler* toată dreptate, când identifică acest sistem politic cu fondul lui economic. *Deoarece forma politică este numai schelera, prin care se strecoară viața economică*.

Iată, deci, un inconvenient principal, asemănător încercării zădarnice, de a forța o ciobotă mică pe un picior mare. Adecă a pretinde că, sistemul politic al capitalismului bancaromercantil, să se potrivească autarhiei dirijate în interesul producției agricole. O ilogică mai palpabilă nici că să poate imagina.

Și la problema autarhiei subliniem că: nu noi, românii suntem chemați să reformăm lumea. Aceasta nu înseamnă, însă, ca să stăm cu mâinile în sân, când Germania, Italia, Cehoslovacia și mai recent Franța își refac agricultura, — pe baze autarhice, mișorând cota importului produselor agrare, delimitând debușurile țărilor agrare, preținzând deia noi, ca să primim fără restricțiuni produsele lor industriale. Astfel politică autarhică a țărilor mari, industriale, ne constrânge la măsuri similare. *Urmând să reorganizăm — la rândul nostru — și industria indigenă în felul acela, ca să evităm importul unor articole industriale ușor de fabricat și la noi în țară*. Deoarece E. Otetelișanu are toată dreptate, când afirmă: „O țară pur agricolă este o țară condamnată a fi continuu săracă și tributară țărilor industriale”. (Lumea Nouă din August 1933).

* * *

În fine se impune imperios necesitatea de a scruta și trecutul politic al poporului român: dacă și în ce măsură au corespuns psihologiei sale principiile democratice, adică parlamentarismul întemeiat — la început pe colegiul censitar — mai în urmă pe votul universal. O examinare cât de lapidară ne va procura niște constatări frapante și surprinzătoare, având în vedere că tot sistemul parlamentaro-democrat se dovedește a fi fost artificial, lipsit de realitate, deoarece dela întemeierea acestui sistem politic, Vechiul-regat nu a trăit sub un regim parlamentar și, nu trăește nici de prezent Țara unită. Deoarece toate înfaptuirile mari și decisive ale neamului din trecut au emanat din voința neclintită, *dictatorială* și profund națională, însa antidemocratică a celor trei Brătieni. Dar nici populația din provinciile alipite n'a avut altă soartă, având în vedere situația politică a basarabenilor sub Țarismul autocrat, al bucovinienilor înfeudați unei administrații perfecte, dar absolutiste și a transilvanienilor participanți la un parlamentarism mistificat, supus ideologiei și intereselor feudale.

Concluzia este, deci, că oparte a neamului nu aplicase principiile democratice și parlamentare, deși, avea toată posibilitatea și toată libertatea pentru instaurarea regimului parlamentar, iară cealaltă parte fragmentară a poporului nu avea nici libertatea, nici posibilitatea ca să se manifeste în practica democrației integrale.

Să vedem, în consecință, cum a înțeles neamul întregit, ca să acționeze în domeniul politic, dela unire încocoare având deplină libertate politică.

Constatarea e simplă, deoarece evenimentele s'au scurs în văzul ochilor noștri. Astfel nu avem decât să înregistrăm faptele istorice: perpetuarea — până la 1928 — a dictaturei brătieniste, cu ajutorul unei legi electorale fasciste. A urmat apoi un regim — așa zis — democratic, *bazat tot pe legea electorală fascistă*, și cu *demisiile în alb* ale parlamentarilor guvernamentali.

Ce denotă aceste simptome? Că poporul român nu este matur pentru parlamentarism? Dar care popor e matur pentru acest sistem, când și parlamentarismul englez, cum am relatat în altă parte a lucrării, este o mistificare.

Nu ne vine a crede, ci din contra, trebuie să tragem la îndoială eficacitatea sistemului, care se dovedește a fi prea artificial și prea în contradicție cu structura psihică a omului. Ori, dacă nu vrem să generalizăm, restrângându-ne asupra neamului nostru, avem curajul să afirmăm

că: democrația formală, așa cum este concepula și cum se manifestă în parlamentarismul modern, repugna psihologiei poporului român. Deoarece — în fond — toate partidele noastre politice stau pe baza liberalismului politic și economic; toate — cu mici excepții — accepta principiile democratice și parlamentarismul. Insa, toate abandonează — la un moment dat — aceste principii, atât parțial, cât și în totalitatea lor. A pretinde, însa, azi, sub cuvântul de ordine că, deoarece timp de 60 de ani, am refuzat experimentul democratic, trebuie acum ulterior să revenim la sentimente mai juste, instaurând de urgență democrația cea mai perfectă, cea mai integrală, înseamnă a ignora mobilul psihic, social și economic al epocii noastre. Înseamnă a ne crampona de o formă goală, după ce s'a uscat miezul ei, după ce se prabușește — pe zi ce trece — sistemul economic, care acționează și trăia prin forma parlamentarismului democrat. *Tinzând generația viitoare la o nouă concepție mai filosofică a democrației*).* *Concepție, care nu va confunda forma cu fondul.* Deoarece nu tot ce este decretat prin o formă democratică, e și cu fond într'adevar democratic. Precum nu poate fi considerată o măsură ca antidemocratică, numai din motivul că, a fost impusă prin o forță dictatorială. Cu alte cuvinte: o lege votată de către un parlament, compus legal, în baza votului universal, prin care se ridică drep-

*) Dealtcum și A. Einstein („Mein Weltbild") dă o definiție filosofică democrației, când concludă că: „fiecare om să fie respectat ca persoană, dar nimenea să nu fie idolatrizat". Deși, pentru obținerea unui fel organizatoric este nevoie că, unul să se gândească, să ordone și să sunoarte toată răspunderea. Insa, cei conduși să nu fie constrânși, având deplină libertate, ca să-și alege „Führerul". În consecință nu statul are primatul, ci individul și personalitatea creatoare, care ea singură produce nobilul și sublimul, pe când turma rămâne nepăsătoare. Numai individul are potența cugetării, producând — datorita acestei potențiale — valori nouă. Fără aceste personalități creatoare, nici că s'ar putea imagina evoluarea societății. Și este un fenomen ciudat, — zice Einstein — că, deși numărul populației din Europa s'a întreit, lipsesc personalitățile conducătoare, adevărații „Führeri". Fiind aceștia, atât în domeniul tehnic, cât și în cel științific și politic înlocuiți prin organizațiuni. Datorita faptului că, democrația și sistemul parlamentar sunt, mereu, sabotate, netezând ascensiunea dictaturilor, ca urmare firească a lipsei de demnitate personală.

Am relevat această ciudată contradicție în expunerile atât de precise unui gânditor de formatul lui Einstein. Care militând pentru superioaritatea personalității a elementelor conducătoare, dela sistemul democratic așteaptă această selecționare, fără ca să-și deie seamă că, chiar criteriul cantitativ al democrației a suprimat personalitățile. Pe când dictaturile denotă reacțiunea firească a elementului calitativ, pus sub carantina votului universal.

turile cetățanești de orice natură, votează legea d. e. a sclavajului, trebuie considerată ca democratică, fiind în conformitate cu prescripțiile formale ale democrației? Pe când o măsură prin care s'ar ridica sistemul economic al sclavajului de către o putere dictatorială, va fi considerată ca antidemocratică?

La fel se întâmplă — mai recent — în discuțiile aprinse în jurul *corporatismului*. *) Tagăduindui-se aceste-i forme politice orice rost democratic, chit că ar izvorî din voința majorității, adecă consacrat prin *principiul cantitativ al democrației formale*; chit că în legiuirea ei ar respecta atât democrația formală — voința majorității — cât și prescripțiile de fond ale democrației filosofice.

Dece ar fi numai parlamentarismul singura formă democratică? **) Aceasta e latura politică a chestiunii. Rămâne analiza problemei economice, adecă a economiei dirijate, pentru a constata, dacă România este și ea deja matură pentru un asemenea sistem economic?

* * *

*) În Franța se discută — mai recent — reforma parlamentarismului. Cehoslovacia face încercări cu „democrația autoritară”. La noi se vorbește de „democrație corijată” și de reforma Constituției. Tot atâtea simptome, cari denotă necesitatea unei transformări radicale a parlamentarismului. Că această reformă cum se va efectui, nu se poate profeta. Fi va oare integrală, ori numai parțială — rămâne o problemă a viitorului. Adepții parlamentarismului pretind menținerea sistemului, admitând — însă — lărgirea puterii executive, până la dictatura deghizată a guvernului. Cum este în Cehoslovacia. Fascismul militează pentru „corporatismul integral” adecă ambele camere se fie compuse prin sufragiul corporațiilor. (Sistem numai în Portugalia și Austria introdus). Iară în România se militează pentru sistemul mixt: parlament compus pe baza votului universal, pe când Senatul ar avea reprezentanță corporatistă. (Liga corporatismului național a d-lui Manoiilescu pretinde, bazat pe o documentare științifică, corporatismul integral).

**) În general prea des se confundă democrația cu progresul, deși, la un popor conservativ și democrația va urmări tendințe conservatoare. La fel se crede că, democrația ar fi identică cu parlamentarismul, ori, cu liberalismul economic. Nici una, nici alta nu corespunde realității. Manifestându-se democrația și fără parlamentarism (cum este d. e. în Elveția). Apoi chiar și sub un sistem economic „dirijat”. — cum este în America; putându-ne prea bine imagina și o democrație corporatistă; o democrație de stânga, ori, de dreapta, dacă ea emană din voința majorității. (Exigența fundamentală a democrației) În consecință este problematic a milita — măcar de prezer — pentru criza democrației, când această criză se resfrânge asupra parlamentarismului și a liberalismului economic. Evident însă, că și principiul democrației suferă de unele inconveniente. Astfel trebuie să ne explicăm oroarea crescândă a alegătorilor față de îndatoririle electorale. Deși, legiuitorul — în vădită contradicție cu principiile democratice și liberale — obligă cetățeanul, prin forța amenzi, la exercitarea drepturilor sale electorale.

Și sistemul nostru economic tinde înspre noi adap-
tări, dibuind între liberalismul economic și economia co-
lectivistă. Datorită așezării noastre pe creșterile versante-
lor celor două concepțiuni social-economice, fiind tampo-
nați pe de o parte de colectivismul rusesc, care a abando-
nat chiar și temelii statului burghez: proprietatea privată,
pe de altă parte de valul colectivismului fascist, cu obiec-
tivul precis de a salva forma burgheză a sistemului eco-
nomic, prin o economie dirijată de către autoritatea sta-
tului. Și oricât s'ar crampona partidele noastre burgheze,
*cari stau pe aceeași bază a liberalismului economic
indiferent de numirea ce o poartă*, ca să salveze demo-
crația formală și parlamentarismul, tot atâtea mijloace ale
sistemului economic capitalist — realitatea este mai pu-
ternică ca vrerea politicianilor. Astfel, se explica abando-
narea lentă, aproape inconștientă, a liberalismului econo-
mic, prin reforma agrară, casele autonome, reglementarea
băncilor, controlul devizelor, conversiunea, legea minelor
etc. îngrădiri strigătoare ale liberalismului economic.

În consecință concludem ca: România plutește în
plină transformare economică și politică, fara a ne da
seama ca, ritmul vremii tinde dela liberalism la *collecti-
vism etatizat* (nu la colectivism socializat). Osebirea eclă-
tanta între comunism, fascism, hitlerism și inițiativele lui
Roosevelt, care tot la fel ca politicienii noștri, încearcă
o soluționare mijlocitoare.

Fața de acțiunea sistematică a lui *Mussolini* și *Hil-
ler*, cari au știut să înfigă în sufletul masei imense a
națiunii principiile și vrerea lor, prin persuaziune, prin
propaganda asidua, neconținută și însuflețită, *tentativele
dictatoriale sunt generis ale unor iluzioși ne par cu
totul ridicole*. Deoarece d. e. *Hitler* avea și aprobarea bi-
nevoitoare a lui *Hindenburg* și sprijinului metalurgiei mari
și a moșierilor dela țară, alături de ținuta neutrală a ar-
matei. Sprijinându-se pe 14 milioane de voturi la ale-
gerile din 1933.

* * *

Din tot ce s'a relatat pâna acuma se desprinde pro-
blema enigmatică a viitorului apropiat, fața de care nici
poporul nostru nu poate să rămână nepăsător și indolent.
Deoarece este vorba — în inevitabila încaerare a zilei de
mâine — ca să răzbatem ca națiune, ca stat, ca entitate et-
nică. „*Tertium non datur*“. Nu există neutralitate, când se
pune chestiunea dominației mondiale, ori zadarnicirea unor

asemenea tendințe, având în vedere că obiectul este globul întreg. Deci, în care colț al lumii, s'ar putea păstra neutralitatea expectativă? Fără a fi zdrobiți de forțele gigantice, cari se vor năpusti cu o furie diabolică asupra lumii. Cine va fi învingătorul? Mare taina a viitorului. Fi va oare zdrobit bolșevismul și rămâne victorioasa ideea națională, nu se poate profeti. Cu atât mai vârtos că și „banul“, puterea finanței internaționale, va avea să spună un cuvânt. Ea va încheia și desfășure alianțe, în conformitate cu situația vremelnică de pretutindeni. Punându-se din nou problema economicului față de cel politic. Care va învinge? Fiva forța politică din Anglia, Germania, Italia și Japonia rezistentă, ori interesul politic și național al, acestor state va fi pus la remorca banului, cum s'a mai întâmplat? O alta întrebare: mișcările de dreapta din Franța ce proporții vor lua în viitor? Fapt, care va înrâuri determinant constelația politică a Europei, alianțele continentale și intercontinentale, apoi și noua așezare a Europei-centrale. Toate aceste momente ne impun o deosebită atenție, înșă, și o extraordinară precauțiune. *De-oarece România nu poate să facă decât politica învingătorului de mâine, indiferent că cine va fi acela, dacă vrea să trăiască ca stat și națiune independentă.*

Pentru a înfrunța, însă, pericolul amenințator, trebuie să ne pregătim sufletește și militarește. Fară a ne angaja definitiv, într'oa parte. *Iară mijlocul refacerii noastre sufletești este ideea noțională. Aplicarea acestui drog național, nu înseamnă numaidecât întovărășirea noastră cu puteri de asemenea caracteristică politică.* Având în vedere că și alianțele de până acuma din Europa nu au exclus colaborarea intimă între democrația franceză și dictatura jugoslavă, precum și între capitalismul francez și bolșevismul rusesc.

În consecința se impune și problema formei politice. Adeca întrebarea neta: care formă politică precipitează, refacerea noastră sufletească, naționalismul nostru defensiv naționalismul potențiat până la uitare de sine, până la suprenul sacrificiu; naționalismul ideal și idealizat, naționalismul pur, care singur va ctești generațiile viitoare pentru toate grozaviile ce vor să vină cu fatalitate imuabilă? Caci

numai fanaticii vor supraviețui aceasta cataclisma, din care și învingătorii și învinșii vor eși complect slabiți *).

Aceste situații politice și economice impun marea schimbare la față a României, tamponata pe de o parte de către ideologia sovietică pe de altă parte atinsă de valurile fascismului, corporatismului și ale hitlerismului. Toate trei mișcări manifestându-se într-o postură de naționalism intransigent și intolerant. Deoarece alături de un *naționalism pacific și defensiv*, se ridică ideea națională șovină, imperialistă a Italiei, Germaniei, Ungariei și a Bulgariei.

Ce vom opune noi acestui puhoi amenințător? Vom reacționa la fel, provocând și în sânul neamului nostru acel reveriment național, intransigent și indispensabil, pentru apararea patrimoniului nostru atât de greu recâștigat?

Din aceste considerente socotim că, era — din capul locului — o greșală, când mișcările naționaliste au fost împinse pe platforma teoretică. *Deoarece pentru România nu se pune problema*, dacă naționalismul intransigent, dacă fascismul, ori, corporatismul din punct de vedere teoretic, științific, istoric și evolutiv este, sau nu justificat? Având în vedere că nu noi, românii suntem chemați, ca să dam directive mersului istoriei. În consecință pentru noi aceste probleme se simplifică, deoarece întrebarea este: care sistem, ce metodă politică și economică, cari instincte psihice vor asigura mai eficace hotărârile noastre, unitatea noastră și entitatea etnică? Restul nu ne privește.

Ca să observi, însă, pregătirile suflotești, transformările politice și economice ale adversarilor, toate puse în serviciul naționalismului imperialist și, tu să stai cu mâinile în sân; mai mult: să-ți imaginezi că ești singur chemat, ca să aperi aci, în Orient, un regim care se clatină pretutindeni, de dragul unor ficțiuni, foarte onorabile, foarte apte, foarte cores uzatoare pentru timpul de înaltă și dinamică tensiune a capitalismului victorios din secolul trecut, însă, moleșitoare pentru vremurile aspre, cari își proiectează umbra sobra asupra capetelor noastre, — este superficial, nereserios, revoltător și antipatriotic.

*) P. P. Negulescu în lucrarea sa documentată „Geneza formelor culturii” zice: Naționalismul e un cuvânt care, sub o aparență unitară, ascunde înțelesuri diferite și de o valoare cu totul inegală. Când susține dreptul la existență și liberă dezvoltare al fiecărui popor, sentimentul național e un mobil de acțiune nu numai perfect legitim, dar și de o incontestabilă noblete etică.... Când însă, proclamând superioritatea indiscutabilă a unor anumite națiuni și inferioritatea iremediabilă a celorlalte, luptă ca să asigure celor dintâi puțința de a dispune, naționalismul încelează de a mai fi un sentiment respectabil... sub prima lui formă, naționalismul e pacinic și productiv, ... sub a doua formă a lui este agresiv“....

În momentul de față nu e vorba de combaterea dialectică a teoriilor democratice, *ci de modul defensivei noastre*. Nimenea din țara noastră nu va contesta binefacerile din trecut ale democrației. Sistem politic impus — la timpul sau — de însăși evoluția istoriei.. Nimenea nu va contesta serviciile reale ale democrației apusene, aduse în interesul unirei noastre, la conferința de pace. Dar când aceste sisteme, principii, ideologii pretind dela noi un „harakiri“ național, numai de dragul teoriei, indiferent de realitățile istorice, atunci nu se mai poate interzice acestui neam, să acționeze pentru salvarea existenței sale.

Cu atât mai vârtos că, dela încheierea păcii în urmă democrația din Apus nu și-a mai făcut datoria față de noi. Dacă aceste cercuri doreau să vadă în România o pavăză a sistemului democrato-capitalist, atunci nu era admisibilă acea exploatare nemiloasă și uzurară a neamului nostru, prin stabilizarea exorbitantă a Leului, în care națiunea a fost jefuită cu circa $\frac{1}{3}$ a averii sale, nu erau admisibile acele împrumuturi oneroase; nu erau admisibile împrumuturile ale lui Krüeger și Svenska ect. ect. Pe noi nu ne privește scuzele, nu ne privește nici cinismul mercantil al cercurilor conducătoare din Apus, care se ascunde sub mușamaua diferitelor teorii sunătoare și sugestive. Pe noi ne interesează un singur răspuns categoric și prompt: dacă prevalează interesul economic al celor din Apus, chiar și în preajma pericolului care amenință sistemul democrației, atunci să ni se deie voie, ca să opunem acestor tendințe hrăpărețe, egoiste și materialiste, problema existenței noastre ca neam și țară; problema securității noastre. Renunțând la rolul dubios al unei sentinele exploatare și batjocurite. Caci, ce alta a fost, dacă nu batjocură, atitudinea unor cercuri din Apus, cari alimentau — timp de un deceniu — mișcările revizioniste cu b ni, presă, conferințe? Chiar și în parlamentele lor proprii. Și ce este, dacă nu batjocură, când capitalismul din Transilvania propagă cel mai înverșunat revizionism, în văzul Apusului, fără ca să se pună la punct aceste porniri, angrenate sub flamura democrației și a protecției minorităților?

La aceasta problemă trebuie să adăugăm și chestiunea *antisemitismului* din România.

Românul nu a fost și nu este intolerant. Nici nu privește problema minoritară prin prisma rassismului. Având și un interes politic, ca să croiască o conviețuire pacinică între elementul autohton și evrei împământâniți.

Dacă, însă, evreeimea din Transilvania, Bucovina și Basarabia se pune în serviciul revizionismului, dacă chiar

evreii sunt cei mai vașnici propagandiști în cluburi, societăți particulare, întreprinderi industriale și comerciale, prin banci, presa ect. apoi să nu ne mirăm, dacă românul reacționează, așa cum trebuie să reacționeze un neam conștient, când observea că, mâini abile vor să-i pu-nă ștreangul la gât.

Aceasta este esența antisemitismului românesc. El nu este de culoare confesională, ori rassistă, ci de calitate pur politică, încadrându-se în problema minoritară. *Este reacțiunea firească a majorității, împotriva unei minorități agresive.....*

Dealtcum situația românilor dealungul frontului de vest este determinantă pentru granița noastră, cât și pentru Transilvania întreagă. Pe lângă toată deosebirea fundamentală socială, economică, juridică și culturală între acest petic de pământ, cunoscut sub numirea geografică a *Banatului și a Crișanei* și între Ardealul propriu zis. Manifestându-se identitatea frapantă a problemelor culturale, sociale-economice și topografice dela Timișoara până la Satu-mare grefate pe civilizația economică atât de înaintată în agricultură, cât și în comerț și industrie, — pe lângă situația degradantă a elementului românesc în cele trei municipii apusene ale țării.

Acest considerent de ordin național-politic impune necesitatea *concentrării tuturor forțelor culturale dealungul acestui front periclitat*, pentru a contrabalansa acțiunea conștient urmărită de partidul maghiar, care prin acumularea artificială a elementului maghiar (intelectuali și muncitori manuali) în aceste centre — și de altcum înstrăinate — tinde *spre un reflux al liniei demarcaționale etnice*, contrar tendinței firești demografice — *dela șes înspre munți*. Respingând astfel elementul românesc cu ajutorul industriei și al comerțului minoritar.

Și cum noi, nu putem conta în lupta această pe sprijinul capitalismului bancar, industrial și mercantil, *nici măcar pe neutralitatea acestor cercuri economice*, — nu ne rămâne alt remediu, decât *acțiunea culturală*. Deoarece o frontieră etnică nu se asigură prin baionete, *ci prin supremația economică*, — factor de care nu dispunem, — ori, prin supremația numerică, și *culturală*.

Desiderat politic excelent conceput de către regimul maghiar în trecut, care a îngrămădit toate instituțiile culturale în inima Ardealului, în masa românismului, pentru a cuceri sufletele prin superioritate culturală, concentrând concomitent dealungul frontierei etnice — dela Satu-mare

până la Baziaș — cel mai formidabil capitalism industrial, mercantil și bancar, saturat cu spirit șovin, intolerant și ostil elementului românesc...

Strâns în acest clește al unei politici dibace, elementul băstinaș a fost amenințat cu peire sigura și inevitabila. Fapt, care se poate măsura prin maghiarizarea uimitoare a orașelor de pe granița, în timp de treizeci de ani.

Ori, față de această tactică admirabilă — din punct de vedere maghiar — ce au făcut guvernele noastre? Naționalizând pe hârtie capitalismul înstrăinat, *au dat cel mai larg ajutor financiar întreprinderilor și băncilor minoritare*, pentru contraservicii politice, stabilind cea mai dulce armonie între exponenții partidelor și reprezentanții capitalismului, care milita și mai de parte în spiritul cel mai intransigent și șovin, până la limita extrema și palpabila a *revizionismului*. Concertând în jurul său și la periferia orașelor Timișoara, Arad, Oradea, Satu-mare coloniști maghiari, noi veniți din mediul rural. Astfel se explica creșterea numerică a elementului maghiar în orașele de pe frontieră, chiar și în detrimentul elementului german. Evident că sub asemenea împrejurări intelectuali și muncitorii români sunt pretutindeni abordați.

Și pentru a nu schimba nimic din trecut, am menținut și concentrarea instituțiilor culturale în Ardeal.....

* * *

O altă problemă care trebuie să ne preocupe și pe noi, este problema rassei... Cum am aratat în altă parte- *Rosenberg* face osebire între rassa nordică, pe care o consideră mai superioară, mai rezistentă, mai chemată ca să domine și între rassa sudică, mediterană, rassa alpină, căreia îi detestă toate calitățile de a promova cultura umană *).

*) Teoria rassistă a lui A. Rosenberg a fost și este vehement combătută. Îndeosebi democrația se ridică furibund împotriva principiilor — de multe ori într-adevăr foarte exagerate — ale lui Rosenberg. Totuși un cugetător de talia lui *Einstein* (vezi lucrarea sa deja citată: „Mein Weltbild”) ajunge, natural în altă ordine de idei la aceleași concluziuni; când constată că, dela emancipare în urmă, evreeimea din Apus și Europa-centrală abandonează toată tradiția ei socială, religioasă și psihică, adaptându-se eticei și modului de gândire al popoarelor ariane. Astfel la un moment dat se părea că, evreeimea se va asimila total cu națiunile autohtone. Procesul acesta de amalgamizare, însă, a fost pe neobservate întrerupt.

„Așa se vede — zice *Einstein* — că, există *instincte propice unor naționalități cu rasă diferențiată, cari se opun procesului de asimilare*”. Aclimatizarea evreeilor prir popoarele europene, a căror limbă, etică și, în parte, chiar și forma religioasă o adopta-se, nu a slins acel resentiment de străinism, manifestat între evrei și băști-

În conformitate cu părerea noastră deja anterior expusă, repetăm din nou inconvenientul istoric al acestor teorii, având în vedere admirabila evoluție a Mediteranei față de care *Rosenberg* militează cu presumpția influenței decisive a rasei nordice, îndeosebi a germanilor, asupra culturii și a civilizației din bazinul mediteran, — fără a produce probe serioase.

În fine latura aceasta a problemei nu ne interesează, acceptând teoria influențelor reciproce în decursul istoriei multimilenare. Astfel, și în bazinul Dunării de jos și în citadela dacilor (geților) în Ardeal, s'au manifestat influențe, penetrațiuni, migrațiuni și colonizări dinspre Nord-Vest, prin *valul celților*, cât și dinspre Nord-Est, în urma migrațiunii tracilor. Una, însă, pare a fi incontestabilă, acești geți și traci au aparținut unor rase nordice. (P. Giles în „History of India” susține că arienii ar fi luat naștere pe șesurile Dunării. T. Antonescu, arheolog român, punea patria arienilor în Dacia, Dussaud crede că un grup al grecilor vechi (pre-elenii) ar fi fost de origine, illyro-thrac. Günther afirmă că elenii au trăit în Dacia și România actuală. Vilke zice că în Basarabia, Moldova, Bucovina, Ardeal și Muntenia traiau traco-frigieni. Iară în Oltenia, Banat și părțile învecinate din Ungaria și Iugoslavia erau așezați grecii, de unde s'au coborât în Peloponez, (pe la,

nași. Resentiment, care — în ultima analiză — se ascunde sub forma antisemitismului. Chiar din acest motiv mișcarea aceasta nu se poate curma prin convenții și tractate. Naționalitățile nu vor să fie asimilate, urmându-și destinul lor propriu”.

Dealtcum teoriile lui *Spengler* și *Rosenberg* cu referire la rolul precumpănitor al „omului nordic”, — „homo europaeus”, al rasei ariane și al dolichocefalilor avusă precursori în francezul *Gobineau* și *Vacher de Lapouge*, cum expune *P. P. Negulescu* în documentata lucrare: „Geneza Formelor Culturii”. În care citează și un alt gânditor francez: *Gh. Nicolle*, (*Biologie de l'Invention*) care — fără a fi rassist — constată: „Există prin urmare grupe de oameni cărora, pentru comoditate și sub rezervele de cari am vorbit le putem da numele de rase. Înăuntrul acestor grupe există, mai ales, subdiviziuni, în care, grație vechimii amestecurilor, contopirea e așa de înaintată, încât în opoziție cu produsele melis, reprezentând încrucișările recente, li se poate da numele de rase stabilizate, — dacă nu pure”. Expimându-și *Nicolle* convingerea că, spiritul de invenție (în general genialitatea) este favorizată de amestecul, raselor. Proces care produce un desechilibru, o perturbare sufletească. Conchide, însă, că nu orice amestec este favorabil; deoarece sunt rase superioare și rase inferioare. Asimilarea astorfel de elemente eterogene nu numai că nu îmbunătățește rasa, ci bastardizează rasa superioară. „Cu cât părinții sunt mai străini... cu atât ruptura de echilibru, la progenitura lor, e mai mare. Când, însă, ruptura de echilibru e prea mare, nu mai avem un „accident util”, ci o „deplorabilă... catastrofă, fiindcă reprezintă o monstruozitate pură”. Natural, nici această teorie nu este încă verificată,

1500—1200 a. Cr.). Vezi P. P. Negulescu : „Geneza formelor culturii”.

Sub regele *Dromichete* (323 a. C.) se semnalează primele penetrațiuni dinspre Sud (Pârvan : „Getica”), cari se întesesc sub regele *Burebista* (40 a. Cr.), pentru a izbuti față de *Decebal* (102—107 p. Cr.). Concomitent, însă, s’au produs infiltrațiuni și în bazinul Dunării de jos, atât dela Nord, cât mai cu seamă dinspre Sud. Astfel la zămisirea poporului român au contribuit mai multe rase. *Și ar fi o teză demnă, pentru un istoriograf modern, ca să scruteze morfologia rasei noastre din punct de vedere biologic și psihologic.* Deoarece mai recent aceste preocupări rassistice au intrat în domeniul istoriografiei, alături de multele aspecte determinante asupra evoluției istorice. Neadmițându-se în epoca noastră teoria unilaterală a istoriografiei clasice, care privea numai aspectul causal al evenimentelor. Precum socotim greșită și teoria materialismului istoric, care — la rândul său — nu admitea decât fenomenul economic. Dar tot atât de eronat ne pare sistemul, de a reduce exclusiv toate manifestațiunile istorice la mobilul psihic, la cel rassist, ori, la cel morfologic, cum pretinde *Spengler*.

Totuși trebuie remarcata însemnătatea rasei, influența sângelui asupra formării mentalității și a caracterului unui popor*).

*) Astfel Dr. G. Venzmer, autorul lucrării : „Deine Hormone — Dein Schicksal”, într’un articol publicat în revista „Deutsche Arztblatt” din Stuttgart afirmă că, atât însușirile corporale cât și psihice depind — în cele mai multe cazuri — de funcționarea glandelor secretorii. Constatându-se o conivență intimă între secrețiunile interne și rasă. D. e. funcționarea potențată a glandei tireoidă se manifestă la rasele nordice, pe când funcționarea diminuată a glandei este caracteristică raselor sud-estice. Ori, și una și alta a.e. influențe determinante atât biologice, cât și psihice. Încât funcționarea potențată a glandei tireoide stimulează creșterea corpului, datorită cărui fapt se atribuie statura mare și bine dezvoltată a omului nordic, iar funcționarea diminuată a glandei împiedică această dezvoltare, producând omul mediteran cu statura mică, filigrană. La fel și hormonul hipofizei influențează dezvoltarea corpului, având — însă — și un rol determinant psihic, încât la rasele unde această secrețiune este potențată, se manifestă o stare sufletească nervoasă, activă, combativă și războinică. Provoacă pe de altă parte la oameni lipsiți de această secrețiune o stare sufletească flegmatică, indolentă, inactivă. Dar și funcționarea glandei genitale are influențe categorice asupra rasei. Încât funcționarea timpurie a glandei — la rasele precoce — precipitează dezvoltarea corpului, adică întrerupe brusc creșterea; astfel de rase sunt de statură mică, ori, mijlocie, — pe când funcționarea întârziată a glandei admite dezvoltarea corpului. Concomitent, însă, se remarcă faptul că la rasele, cari manifestă acest stadiu de

Astfel ar fi o ignoranță, dacă am abandona, și pe mai departe, examinarea acestei laturi a istoriei noastre. Pentru a constata: cari sunt influențele determinante asupra elementului românesc? Cercetând totodată, dacă asimilarea din trecut a fost în bine sau în rău influențată, dacă acest proces de asimilare este oare și azi în curs, ori, că s'a terminat, formând poporul nostru un suflet definitiv încheiat? Problema extraordinar de interesantă pentru viitorul nostru. Deoarece trebuie să dam toată dreptate lui *Spengler*, care afirma că, *în viitor numai acele popoare vor rezista, cari dispun de o voință comună, de un ritm colectiv de vruire, de o disciplină superioară, conștiință, dinamică.*

Momente — incontestabil — determinante în viața unui popor, cari se reoglindesc splendid în proverbul vechi român: *sângele nu se face apă*. Și prin acest sânge ni se formează, *ni se uniformizează gândirea*, sufletul, instinctul și taria noastră, *pentru acea voință disciplinată de a se manifesta liber, de a rezista și — în caz de nevoie — de a-și impune această voință de viață și de afirmare chiar prin sacrificiul suprem al individului.*

Aceasta problema trebuie să ne preocupe nu numai din punct de vedere istoric, ci în deosebi prin aspectul prezentului. Pentru că noi avem impresia că, *procesul de asimilare nu s'a terminat încă, ci este și azi în curs*. Ori, din multele manifestațiuni ale eului nostru ca popor, ca nație, deducem — și am vrea să fim combătuți de că-

precocitate, viața sexuală este mai intensivă, ca la celelalte rase. Provoacă pe de altă parte o îmbătrânire precipitată. Influențe, care — natural — ating sensibil toată structura sufletească a popoarelor. Unii d. e. stau sub influența neconținută și puternică a sexualității — cum sunt rasele sud-estice, — alții o arvă o rezervă, un sânge mai rece . . . În alta ordine de idei constată autorul că, în organismul fiecărui om se află imixțiuni din ambele hormone sexuale. Adevărat în organismul bărbatului sunt hormoni sexuali bărbătești, însă într-o măsură oarecare și secrețiuni hormonale feminine. Proporția acestor secrețiuni determină caracterul omului. Astfel găsim bărbați afemeiați și femei cu însușiri bărbătești. La popoarele vest-asiatice, îndeosebi la semiti, imixțiunea hormonului bărbătesc în organismul femeii este foarte avansat. Căruia fapt se datorește tendința de emancipare a femeilor (toate mișcările feministe sunt inițiate și conduse de evreice.) Pe când rasele nordic-ariane le repugna aceste mișcări. Deoarece în organismul femeii nordice este proporția hormonului sexual-bărbătesc foarte redus. Femeia este mai „weiblich”, bărbatul mai „männlich”. Din toate aceste simptome deduce autorul amintit că, la împărțirea raselor, aceste predispoziții biologice și spirituale joacă un rol absolut determinant, încât sunt predispoziții biologice, cari nu se asimilează nicicând — cari se combat, se exclud, producând o generalie decadentă — bastardizată.

tre specialiştii în materie — *că procesul de asimilare din trecut nu a fost totdeauna prea fericit*. S'au produs — pe semne — incursiuni, infuziuni în sângele nostru, care nu au produs acel ritm comun al vrerii colective şi, azi se resimte o desorientare, o dibuire, un dezechilibru psihic, foarte periculos; *într'o epocă când lumea se pregăteşte sufleteşte pentru lupte decisive, până la exterminare reciprocă*. Producându-se în psihologia noastră acea „*Zerrissenheit*“ a sufletului nostru.

Dar dacă acest proces nu s'a terminat încă; dacă el este în curs; nu ni s'ar impune oare obligamentul, ca să controlăm puţin asimilarea acelei generaţiuni, — care va fi chemată, ca să conducă destinele neamului în viitor?

Nu ne arogăm nici un drept, de a da sfaturi şi directive, urmând ca specialiştii să examineze problema. Ținem, însă, să atragem atenţiunea gânditorilor romani asupra abizului, care se desface — pe zi ce trece — între clasa conducătoare a neamului şi între ţărănimea noastră. Se desprind — tot mai palpabil — două suflete: *unul neatins, curat al ţăranului, al cărui sânge a rămas mai scutit de infuziuni străine*, altul al intelectualilor dela oraşe, unde se remarcă o decadenţă precipitată, datorită procesului de asimilare, continuat cu nemiluita, fără criterii de selecţionare. Astfel trebuie să facem constatarea — fara reticenţe — *că în sânul neamului nostru s'a pervertit sistemul aristocratic: ţăranul român a ramas aristocrat „pur sânge“, pe când stratul suprapus s'a bastardizat*. Iată explicaţia palpabila, de ce ţărănimea noastră percepe — prin intuiţie — masurile impuse de mersul istoriei, pe când „lumea bună“ dibueşte în întunec, buimacita la cap, la suflet, la gândire, la instinct. Ce denotă aceasta? Că ţăranul şi-a păstrat *instinctul istoric*, în timp ce intelectualii bastardizaţi şi-au pierdut busola. *)

* * *

*) Despre problemele rassistice cititorul va afla îndrumări foarte preţioase în lucrarea citată a d-lui P. P. Negulescu: „Geneza formelor Culturii“. Tratatând problema din punct de vedere antropologic, morfologic, bio-chimic şi psihologic. Pe baza experimentelor bio-chimice ale lui Landsteiner, Dungern, Hirsfeld, Sabin Manuilă, G. Popovici şi N. Lahovary constată existenţa teoretică unui „indice bio-chimic rasial“, adică unui „indice sanguin“, în baza căruia popoarele s'ar categorisi în felul următor: englezii cu un indice 4.5; francezii 3.2; italienii şi germanii 2.8; austriacii 2.6; sârbii şi grecii cu 2.5; evrei 1.9; turcii 1.8; ruşii 1.3; negrii 0.8; hinduşii 0.6. Analiza sângelui la unguri indică înrudiri asiätice foarte strânse. Coeficientul de diferenţă între ei şi austriaci este 15; faţă de sârbi tot 15; între ro-

Un alt moment interesant este, lupta fățișă a nazismului împotriva religiei creștine, pe care o socotește epuizată de forțe creatoare. Deși, *Rozenberg*, acceptând teoria lui *Spengler*, recunoaște fondul religios ca primordial, pentru înfăptuirile culturale.

Fară acest fond, fără credință puternică a poporului nici ca se pot imagina *creațiuni originale*, cari fășnesc din aceasta atmosferă metafizică. Totuși se îndreaptă împotriva religiei creștine, considerându-o perimată. — Și pentru a salva fondul unei culturi noi, germane, vrea să înlocuiască religia creștină prin mitul străvechiu, teuton.

Ca încercarea aceasta temerară ce urmări politice va avea pentru hitlerism, nu ne interesează. Ținem, însă, să relevăm un fapt istoric, privitor la trecutul și prezentul nostru.

Teoria filosofico-istorică a lui *Spengler* disecă evoluția — cum am relatat deja — în două etape distincte: cultura și civilizația. Afirmând — și dovedind cu un vast probatoriu — că, epoca culturai este în strânsă și nemijlocită legătură cu atmosfera metafizică, pe când civilizația reprezintă generalizarea, popularizarea, deci, în ultima analiză: vulgarizarea cunoștințelor înalte, aglomerate în epoca anterioară a culturai productive. Acceptând această teorie, trebuie să ne punem întrebarea: cum se prezintă situația la români? Unde această epocă a religiozității productive a fost încetușată în urma unor împrejurări vi-

mâni și unguri 10; față de japonezi, însă, coeficientul maghiarilor se reduce la 3; pe când coeficientul diferențial între francezi și japonezi este de 19; între germani și japonezi de 16; între români și japonezi de 11. „Cât despre deosebirea mai puțin pronunțată între unguri și români (10), decât între ungurii și alte popoare învecinate, — ea s'ar datora . . . : faptului că, românii — al căror indice biochimic a putut fi la origine mai ridicat, — s'au amestecat, în timpul năvălirilor barbare, din evul mediu, cu elemente etnice apropiate de unguri, cum au fost bunăoară cumanii. Iar lunga conviețuire a acestor două popoare, în Ardeal mai ales, n'a rămas fără influență” Negulescu remarcă față de aceste constatări biochimice că, sunt încă în stadiul experimentării. Astfel nu se pot trage concluziuni științifice, definitiv formulate. — Tot în ordinea aceasta de idei citează constatării lui R. Sommer, care crede că: „selecțiunea internă (die Innzucht], așa cum se practică în unele clase sociale în scopul de a desvolta anumite calități ce le sunt necesare, e nu numai utilă, dar de-a-dreptul indispensabilă în evoluția popoarelor. Amestecurile etnice, dacă se fac neconștient și fără nici o regulă, nu pot duce decât la rezultate haotice. Ele nu sunt de folos pentru progresul popoarelor . . . decât numai dacă urmează după o perioadă . . . de selecțiune internă, care a fost suficientă, ca să desvolte . . . anumite calități. Acele calități pot fi puse în valoare, atunci, în mod surprinzător, prin înviorarea generală pe care o produce contactul străin”

trege, fiind neamul nostru suprins de ascensiunea unei civilizațiuni străine. Prezentându-se, deci, în linia evoluției noastre o interjecție dureroasă; lipsiți de epoca anterioară unei culturi productive și originale, sufletul nostru este supus maltratării civilizației străine, grefată pe cultura religioasă a altor popoare. Dealtcum soartea tuturor popoarelor întârziate.

Chiar poporul maghiar — deși liber și independent — nu s'a putut emancipa nici de sub influențele evenimentelor istorice, cari frânau acțiunea sa, — nici de sub balastul psihic al turanismului sau, luptându-se, secole de-a rândul, aceste două curente psihice: Apusul cu Rasaritul, până ce s'au osificat într'o pseudomorfoză.*)

Situația noastră ne pare și mai precară, deoarece civilizația apuseana ne-a distrus religiozitatea, acel cheag dătător de viață la tot ce este *cultură originală*, aruncându-ne în valvârtejul acestei civilizațiuni, în momentul, când ea prezintă deja simptomele decadenței. Am lipsit în linia vertiginoasă a ascensiunii, deșteptându-ne pe panta declinului ei.**)

Și să nu-și imagineaza nimenea că, aceste constatari sunt simple teorii. Având în fața noastră realitatea istorică, care ne indică precis că, până în prezent am trait prin forme și formule împrumutate, nazuindu-ne caraghios, ca sa înghesuim sufletul poporului nostru în forme social-politice nepotrivite. Și tot noi ne mirăm că, aceasta sinuozitate monstruoasă a produs desorientare în rândurile noastre. Plutam fără busolă pe valurile agitate ale istoriei.

Ce este de făcut? E greu de precizat. Lipsindu-ne originalitatea gândirii, *urmare firească a metafizicei distruse în sufletele noastre*, cum să formăm un suflet creator?

Iată cheia stradaniei apocaliptice a lui *Rosenberg* — care caută un nou cheag, o noua cretință pe seama po-

*) „Cât despre originalitatea culturii germane, în general, Nietzsche n'o crede încă realizată . . . vorbind de cultură, zice că ea constă în „unitatea de stil a tuturor manifestărilor unui popor. Lipsa unei asemenea unități e o dovadă că, oricâtă cultură străină ar fi acumulat un popor, n'a ajuns încă să aibă cultură proprie”. — P. P. Negulescu: „Geneza formelor culturii”.

**) Deși, românul înclină spre misticismul bisericeii, pentru religiozitate formalistică, cum decurge din ortodoxie, azi ne-am pierdut credința. Bisericile sunt părăsite. Clopotele sună în urechile unor surzi. Ce s'a întâmplat? Cine este de vină? Biserica cu formalismul ei perimat și plictisitor? Preoțimea? Statul care a degradat preotul, elatizând Biserica? Căci poporul, masa mare nu este de vină. În sufletul ei se reoglinesc numai fenomenele sociale, venite din ăltăparte.

porului său, pentru a salva sufletul creștor al germanilor. E o inițiativă foarte periculoasă : să distrugi ultimele fortărețe ale credinței, în speranța vago ca, vei putea întemeia o nouă religie. — Lă așa ceva nu ne putem permite. Ca să dam, însă, un suflu nou, unei credințe adormite, asta da ! Căci, numai pe această cale vom putea regenera forțele creatoare ale neamului nostru.

Una e cert : continuând acest sistem de vecinica înprumutare a unor forme social-politice, filosofice, culturale etc, straine de sufletul neamului, vom forța și în sânul poporului nostru o pseodomorfoză : având forme moderne, chiar hipermoderne ale unei civilizațiuni în declin, — *poporul va trăi alături de acest-înșituțiuni*, — marindu-se abizul între stratul conducător și poporul de rând.

* * *

Din toate cele discutate până acum, nu rezulta că, România sa-și schimbe—asa din senin—tot sistemul politic și economic. Având să fie situația internațională bine studiată, toate evenimentele social-politice mondiale urmarite cu multa atențiune și, măsurile aplicabile riguros cumpănite. Deoarece din simptomele fixate nu putem concluda ca, sistemul liberalismului economic și al democrației parlamentare ar fi inexorabil și definitiv compromis. Dar concluziuni precise se pot fixa asupra faptului ca, acest sistem se naruie mereu, dovedindu-se inadapabil nouilor împrejurări. Datorita acestor manifestațiuni maladive gânditorii, barbații de stat și politicienii de pretutindeni sunt preocupați de aceste probleme. Incercând unii, să remedieze neajunsurile prin *neo-liberalism*, alții prin un fel de *democrație corijată*, ori, *parlamentarism complectat*. Cum este d. e. *corporatismul mixt*, adică înființarea alături de parlament compus prin vot universal și a unui *senat corporatist*, unde s'ar polariza reprezentanța tuturor categoriilor economice și intelectuale.

Că aceste transformări sunt precipitate, denotă reformele aplicate în *Cehoslovacia*. Un stat eminentemente democrat și industrializat, care sub imboldul a doi oameni geniali: *Massarik* și *Benes*, doi barbați de stat mult încercați, pentru a salva principiul democrației — au inventat forma „*democrației autoritative*“. Acordând parlamentul — timp de șase luni — puteri discreționale guvernului, *care este îndreptățit*, pe baza unei legi, *ca să disolve chiar și partide politice*, periculoase existenței statului. — Existența,

care în această ordine de idei este identică cu democrația republicană. Cu alte cuvinte s'a salvat forma, instaurând — în fond — *dictatura guvernului*. Cu un singur coeficient într'adevăr democrat: acest guvern dictatorial este compus din reprezentanții mui multor partide, prezentându-se astfel în postura unei concentrări benevole. — (Partidul agrar, partidul *social-democrat*, național-socialiștii, cu D-l *Benes* în frunte, partidul catolic, și doua partide germane). Mai interesanta în această coaliție este rolul social-democraților, cari au consimțit la o guvernare dictatorială. Datorita faptului ca în sânul socialiștilor cehoslovaci s'a produs acelaș fenomen, ca în Franța cu gruparea lui *Re-naudel*. Fiind numai o chestie de timp, când socialiștii se vor uni cu național-socialiștii d-lui *Benes*. Gruparea cea mai intransigent națională, razimându-se pe masa mare a existențelor mici, burgheze. Cu o tendința vadită înspre întronarea unui spirit militar, cu disciplina severă chiar și în viața particulară și profesională.

Natural, guvernul dictatorial a stârpit, în câteva luni, comunismul și național-socialismul germanilor. (Sudetten—deutsche), inaugurând un regim auster și fața de celelalte minorități. — Și lumea nu a fost mișcata din tățâni, Europa-centrală nu s'a prăbușit, compoziția Micii Înțelegeri nu a fost atinsă (asigurând și pe mai departe avantaje economice considerabile pe seama Cehoslovaciei, în dauna economiei naționale românești) și *Franța nu s'a amestecat în treburile interne ale aliatei ei*, nici nu a dezistat dela această alianță.

Ne-am sesizat de situația Cehoslovaciei, pentru a documenta, cât de precipitate sunt transformările social-politice, dacă o țară sincer democratică, cu o civilizație veche, tradițională și cu o economie națională complet industrializată, simte nevoia de a se adapta ritmului vremii.

Și alături de acest sistem al „*democrației autoritare*” se manifestă dictatura fățișă a celeilalte aliate din Mica Înțelegere, a *Jugoslaviei*. Iară în direcția polară a României se ridică dictatura deghizată, dar admirabil sintetizată a *Poloniei*.

Sa nu ne imaginăm, însă, că situația marilor democrații din Europa: a democrației franceze și engleze ar prezenta un razim unghiular teoriilor din „ancien regime”. — Deoarece și acolo se resimte o labilitate și continua dibuire, chiar în zilele noastre.

Îndeosebi în Franța mișcarile de dreapta, fasciste și fascizante — mereu — se întetesc. Semnalându-se pregătiri de

intervenții armate între tabara naționalistă și cea marxistă, încât în presa mondială se vorbește deja despre posibilitatea unui război civil. Iară cât privește parlamentarismul, tineretul ia atitudine ostilă față de aceasta instituție, scarbit fiind de palavragiile neserioase și demagogice ale politicianilor, adânc revoltat, în urma corupției demascate, în afacerea Stavisky.*)

Un infern diabolic, care s'a desvelit rînjind în fața opiniei publice franceze. Scârba și revolta, care a îndemnat în 1934 pe marele patriot : *Poincaré*, ca sa-și manifeste nedumerirea față de democrația coruptă și demagogică, *pretinzând o grabnică reformă constituțională pentru întărirea autorității și a puterii executive*. — Dealtcum chiar compunerea guvernului actual preconizează *concentrarea forțelor*, — peste capul partidelor și al parlamentului.**)

La fel este situația în *Anglia*, unde în interesul salvagărdării politice naționale s'a format un guvern de coaliție, *cu eliminarea politice de partid*. Fiind opinia publică engleza ferm hotărâtă a nu mai reveni la politica de partide***). Astfel parlamentul este mai mult un for de înregistrare și de control. Însă, politica propriu zisă, nu mai e condusă în parlament și prin partide, ci un grup restrâns, compus din tot ce tradiția politică a Engliterei avu- sese mai bun, concentrează în mână sa conducerea Imperiului. Instaurând r-se o noua ideologie-politică în opinia pu-

*) *Gustav le Bon* exclamă : „Ce va zice istoria da acei minștrij de război, cari faceau demagogie, cerând ei înșiși, spre a se face populari, reducerea bugetelor militare ? Ce va zice de politicianii, cari risipeau resursele necesare armamentului țării în aventuri nebunești : răscumpărarea de drumuri de fier, al căror cost trecea de un miliard, preținse legi sociale oneroase, *fonduri electorale*, împrumutate — prin virimente savante — din bugetul ministerului de război... Ce va zice istoria... de ministrul francez, care la începutul anului 1914... a împins stabilimentele noastre de bancă, ca să emită împrumuturi balcanice și anume *rentă turcă*, ce a servit — în mare parte — la cumpărarea vaselor de război, — la plata misiunii militare germane din Constantinopol, — la echiparea armatei turcești, puse sub ordinele unui general prusac și care avea să fie mobilizată în contra noastră”. (P. P. Negul scu : „Partidele politice”).

**) Dealtcum *Poincaré* a zis deja în 1896 : „Deputația a devenit o meserie... ne îndreptăm cu repeziciu^{na} către timpul, cand ea nu va fi decât luxul bogaților și mijlocul de existență al politicianilor aventurieri... cine știe, în ce mâini lipsite de abilitate și de experiență, — cine știe, în ce mâini criminale vor cădea destinele Franței » (P. P. Negulescu : „Partidele Politice”).

***) Chiar *Ramsay Mac Donald*, laburistul de odinioară, a declarat la o întrunire publică din luna Ianuarie 1934 că, *revenirea la guvernarea de partid, ar fi mai mult ca o greșală, ar fi o crimă*.

blică, polarizată în jurul principiului național al „empire“-ului. Fapt, care va impune necesitatea *reformei constituționale*, cu obiectivul deja acum bine definit, de a largi puterea executivă, în detrimentul parlamentarismului și al libertății de acțiune a partidelor politice...

Astfel curentele social-politice contemporane se ridică împotriva teoriilor materialiste, egocentrice, individualiste, convergând înspre o *spiritualitate* idealizantă, inserată în complexul colectivității, supranumită: nație, neam, naționalitate, patrie, rassa. Fara ca aceasta spiritualitate a țelului social politic să fie un simptom izolat. Repetându-se aceasta transformare și în domeniul filozofiei, chiar și în cel al *științelor naturale*. Unde teoria materialismului a fost strivită prin teoria energiei și a vibrațiunii. Dovedindu-se pe cale empirică și experimentală inexistența materiei, care este redusă la vibrațiunea eterului, la energia comprimată a atomului, deci, în limbaj filozofic: *1, spiritualitate până la transcendentalism*. (Cum afirmă Eddigton)... Transcendentalism, care se ridică pe ruinele mult batjocorite ale evului-mediu, pe deplin reabilitat nu numai pe teren politic, — prin renașterea sistemului corporatist, — ci și pe cel etico-moral, pretinzând ritmul vremii o revenire la acea admirabilă și profunda credință și religiozitate, fără de care nu se poate zamisli o cultură nouă.

Cum, însă, epoca noastră încheie ciclul civilizației raționaliste, îndreptându-și privirile omenirea înspre o nouă viziune, — se deșteaptă în subconștientul masselor, vecinul și unicul stimulent al unei culturi noi: *credința* — indiferent de forma prin care se manifestă.

Și cu aceasta secolul al XX-lea intră în domeniul spiritualității, chit că rezultatul va fi același: lupta neîntreruptă. Deoarece însăși viața e luptă vecinică și, numai prin luptă continuă se manifestă viața.

Bibliografie

1. H. G. Wells : „Die Weltgeschichte“.
2. V. Pârvan: „Getica“.
3. Dr. P. Wolfner : „A történelmi fejlődés rövid vázlatá“.
4. O. Spengler : „Untergang des Abendlandes“.
5. A. Rosenberg: „Der Mythos des 20-ten Jahrhunderts“.
6. E. Ludvig: „Napoleon“.
7. A. Hiller: „Mein Kampf“.
8. H. Kohn: „Geschichte der Nationalen Bewegung im Orient“.
9. I. Epstein: „Die gelbe Pranke“.
10. K. Kautsky: „Der Bolschevismus in der Sackgasse“.
11. O. Jaszi: „Magyariens Schuld, Ungarens Sühne“.
12. O. Spengler: „Politische Schriften“.
13. O. Spengler: „Jahre der Entscheidung“.
14. Sombart: „Die Juden und das Wirtschaftsleben“.
15. Benitto Mussolini: „Fascismus“.
16. S. A. Tzigara-Samurcaș: „Fascismul doctrina și realiză.
rile sociale“.
17. Balabanoff A.: „Wesen und Werdegang des italienischen
Fascismus“.
18. Take Ionescu: „Amintiri“.
19. Fr. D. Roosevelt: „Blick Vorwärtz“.
20. H. Ford: „Der Internationale Jude“.
21. H. Ford: „Das Grosse Heute, das Grössere Morgen“.
22. Messer: „Oswald Spengler als Filozof“.
23. Nietzsche: „Ienseits von Gut und Böse“.
24. Andre Siegfried: „Die englische Krise“.
25. Fr. Blei; „Talleyrand“.
26. P. P. Negulescu: „Partidele politice“.
27. Forst de Battaglia: „Prozess der Diktatur“.
28. H. Nicolson: „Peacemaking 1919“ (Die Friedensmacher 1919).
29. Dr. Otmar Spann: „Der wahre Staat“.
30. R. Fülöp-Miller: „Geist und Gesicht der Jesuiten“.
31. Essad Bey: „Stalin“.
32. P. Pandrea: „Germania Hitleristă“.
33. A. Einstein: „Mein Weltbild“.
34. L. Trotzky: „Wohin treibt England“.
35. P. P. Negulescu: „Geneza formelor culturale“.
36. Radu A. Florescu: „Dogme. Rassă. Naționalism. Stat“.

Cuprinsul

	PAG.
<i>I Evenimentele istorice privite prin prisma materialismului istoric</i>	3
<i>II. Mișcările naționale din Asia</i>	51
<i>III. Critica marxismului</i>	76
<i>IV. Filozofia istorică a lui Oswald Spengler</i>	87
<i>V. Fascismul</i>	127
<i>VI. Hitlerismul</i>	136
<i>VII. Economia dirijată</i>	156
<i>VIII. Sionismul</i>	165
<i>XI Quid nunc?</i>	170

Dr. Cornel Grofşorean

Advocat

TIMIŞOARA, Strada Măren Costin Nr. 3

(fosta Horváth Boldizsár) Iosefin.

Pretul Lei 100